A.E. BACONSKY

BISERICA NEAGRĂ
ECHINOXUL NEBUNILOR
ȘI ALTE POVESTIRI

Colecţia „Biblioteca pentru toţi" le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române şi universale, iar în 2009 s-a relansat cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom reciti pe autorii ale căror opere ne-au însoţit viaţa şi le vom lăsa de aici înainte moştenire celor dragi nouă, cărţile devenirii noastre şi ale devenirii lor. Un recurs cu care *Jurnalul Naţional* v-a obişnuit în ultimii ani de existenţă, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural naţional prin „Biblioteca pentru toţi", recurs ce va statua totodată răspândirea şi păstrarea acestuia.

Marius Tucă
Jurnalul Naţional

A.E. BACONSKY

BISERICA NEAGRĂ
ECHINOXUL NEBUNILOR
ŞI ALTE POVESTIRI

И. Бродский

Curtea veche

A.E. BACONSKY

BISERICA NEAGRĂ
ECHINOXUL NEBUNILOR
ŞI ALTE POVESTIRI

Prefaţă de Crina Bud

JURNALUL NAŢIONAL
Bucureşti, 2011

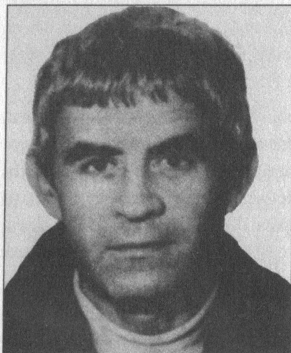
din nou în *Magazin* note de călătorie. Se străduieşte să facă posibilă publicarea romanului *Biserica neagră*, dar spre dezamăgirea lui nu reuşeşte.

1974 – Începe să scrie monografia *Boticelli*, care avea să apară anul următor la Editura Meridiane.

1975 – Cu prilejul aniversării a 50 de ani, majoritatea publicaţiilor literare îi dedică ample articole omagiale şi frumoase pagini. Printre semnatarii textelor care îl vizează se numără Dan Laurenţiu, Victor Felea, Nicolae Prelipceanu, Mircea Ivănescu, Pavel Ţugui, Ion Cocora. Călătoreşte intens în cea de-a doua jumătate a anului, în Austria, Italia şi Germania. Prietenul său M.D. Peyfuss începe traducerea în germană a romanului *Biserica neagră*.

1976 – Se publică volumul *Die Schwarze Kirche*, cartea fiind primită cu entuziasm şi stârnind reacţii elogioase. Participă la un congres organizat de Societatea Scriitorilor Austrieci. Călătoreşte foarte mult prin diferite zone din Italia şi Elveţia. Începe lucrul la volumul de versuri *Corabia lui Sebastian*.

1977 – Revine în Bucureşti la sfârşitul lui ianuarie. În februarie se publică la Editura Cartea Românească *Remember. Fals jurnal de călătorie*, în două volume. Se stinge din viaţă împreună cu soţia sa în urma devastatorului cutremur din 4 martie, rămânând îngropat sub ruinele blocului „Continental". Este înmormântat pe 6 martie la Cimitirul Străuleşti. La funeralii participă, printre alţii, Petre Stoica, Modest Morariu, D.R. Popescu, Dan Laurenţiu, precum şi tatăl scriitorului, Eftimie Baconsky.

1978 – La Editura Cartea Românească se publică volumul de versuri *Corabia lui Sebastian*, îngrijit de Mircea Ciobanu.

1990 – La Editura Cartea Românească apare în două volume ediţia A.E. Baconsky *Scrieri*, îngrijită de Pavel Ţugui şi prefaţată de Mircea Martin, prilej cu care este publicat pentru prima oară în română romanul *Biserica neagră* (ediţia a doua avea să apară la Editura Eminescu în 1995).

LITERATURĂ ȘI ZIDURI

„un zid pretutindeni un zid.../
iată se-aude istoria urlând depărtat/
cine are urechi de-auzit să audă!..."
Cadavre în vid, 1969

Volumele ultimului deceniu de viață și de creație ale lui A.E. Baconsky – 1967-1977 – transmit, în configurări caleidoscopice, aceeași realitate interioară: un sentiment al claustrării, al prizonieratului într-o istorie aberantă ce ridică pretutindeni ziduri, având ca revers surparea oricărei opțiuni individuale ori, pur și simplu, umane. Iar vocea lui, știindu-se vinovată de false prorociri ale luminoasei „țări a comunismului ce ne așteaptă", se retrage „în celălalt grai pe care istoria nu-l poate corupe", asupra căruia insistă volumul rătăcirii și al alienării generalizate: *Corabia lui Sebastian* (1978). Debarasate de gesticulația histrionică, inflexiunile profetice rămân și în această vârstă târzie pentru a da curs unui vizionarism sumbru și unor presimțiri apocaliptice. De la proclamata Cucanie politică la infernul existențial, de la cetatea radioasă a *celor mai mari* la cetatea odioasă a celui singur – iată un drum pe care destinul și scrisul lui A.E. Baconsky îl parcurg, oferind o hartă impresionantă prin fidelitate a contorsionărilor istoriei și a oglindirilor lor în literatură de-a lungul unei jumătăți de veac.

Basarabeanul, refugiat în Oltenia, devine cunoscut la *Almanahul literar* de la Cluj, unde se străduiește să confirme prezumția de disponibilitate exprimată de Ioanichie Olteanu când îl recomanda alături de alți șaisprezece tineri ca „având nevoie de bani și de atenție". Reușitele lui în exprimarea, prin încrâncenate ori entuziaste cadențări, a vârstei noi ce se-anunța în zare sunt antologice, dar la fel sunt – cu adaosul consistenței și al autenticului – și dezicerile de sine sau de strâmtele tipare ideologice: programul modernist impus revistei *Steaua* cu recuperarea lirismului

şi, progresiv, a valorilor occidentale, denunțul stării deplorabile a poeziei româneşti, în 1956, la Congresul Scriitorilor, smulgerea „gipsurilor mistificatoare" şi „uciderea adolescentului mistificat" din cuvintele înainte la antologia *Fluxul memoriei* (1967) şi la *Remember* (1968), înfruntarea directă şi fără precauții a lui Nicolae Ceauşescu în şedința cu scriitorii de după tezele din iulie 1971 etc. Tovărăşia de drum, cu generozitate oferită de Partid, este treptat retrasă căci, la curând ivitele intersecții, opțiunile sunt tot mai accentuat diferite: tragerea la răspundere prin scrisori deschise şi uşi închise, eliminarea de la *Steaua* şi momirea cu conducerea revistei *Secolul 20* (deşartă promisiune) pentru a accepta mutarea la Bucureşti (1958), deschiderea unui dosar de urmărire informativă în 1961, închis în 1967 pentru a i se deschide un altul în 1972, amânarea sau chiar respingerea publicării ultimelor lui volume.

Opera lui, în ansamblu, acoperă traseul literaturii române din perioada interbelică şi până la granița manifestărilor optzeciste: debutând cu poeme suprarealiste*, continuând cu rimări proletcultiste, redescoperind pastelul şi prin el lirismul, recuperând marii scriitori interbelici şi, în felul acesta, deschizând drumul neomodernismului pentru generația '60 şi desțelenind, în final, teritoriile literaturii experimentale sau ale antiliteraturii. Aproape incredibilul parcurs literar e ramificat generic şi comunică substanțial şi cu alte zone ale artisticului: *poezia* – de la banală versificație şi până la antipoeme –, *proza,* de la simpla (şi cea mai cuprinzătoarea) povestire până la romanul distopic, de la tipice (şi, din păcate, realist-socialist tipizate) *note de călătorie* până la rafinamentul estetic din *Remember*, *eseul* – de la volumul *Colocviu critic* (1957), unde ridica poezia la nivelul unei chestiuni de stat, la situarea limbajului poetic într-un orizont ontologic în volumul *Meridiane* (1969), împlinit fastuos, alături de traduceri, în impunătoarea *Panoramă a poeziei universale* (1972), *critica artelor plastice* în

---

* Într-o scrisoare, pentru care îmi exprim şi pe această cale recunoştința, dl. profesor Leon Baconsky îmi preciza „admirația hâtră" a fratelui d-sale, de prin 1947, pentru „năstruşnicul *glas* al lui Tristan Tzara": „Zid dărăpănat/ Eu m-am întrebat/ Astăzi că de ce/ Nu s-a spânzurat/ Lia, blonda Lie/ Noaptea de-o frânghie..." Curând, zidul ludic invocat aici va căpăta sensul grav care vibrează în literatura ultimei perioade de creație a lui A.E. Baconsky.

introducerile la albumele *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula* (1969), *Ion Țuculescu* (1972) și în *Botticelli. Divina comedie* (1977), dar și *desenele* sau *acuarelele* dedicate Veneției, ilustrațiile la *Cadavre în vid* sau *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* sau la volumul *Poezii* de George Bacovia (de văzut catalogul *A.E. Baconsky*, editat în 2010 de Muzeul Literaturii Române) sau *„boala de ritm"*, tradusă într-o pasiune dezlănțuită pentru jazz, cunoscută doar apropiaților. Toate acestea dau seamă despre ritmurile și direcțiile culturii române, tulburate și deturnate de contextul istoric, dar și despre gradele ei de permeabilitate la valorile universale, în ciuda filtrelor impuse politic.

Legenda lui – de bărbat de o frumusețe severă, sfidător în eleganță într-o epocă a mizeriei și a uniformelor, malițios la nevoie și dezvăluitor al unui superior simț al umorului la prietenie, poliglot și fericit posesor al unei memorii ieșite din comun, extrem orgolios și autocondamnat la un exil interior pe care chipul tot mai întunecat al ultimilor ani îl trăda – e amplificată de „moartea mai mare decât a dușmanilor" lui (la cutremurul din 1977) și de anticiparea ei în tulburătoare versuri: „sunt și eu unul dintre cei ce se nasc din timp în timp printre voi/ ca să moară cu gura plină de pământ și de oseminte". Personajul imprevizibil (rămân de lămurit fluctuațiile de atitudine față de cerchiștii sibieni și acuzațiile de aici rezultate), dar și fascinant trece din limitele biografiei concrete în identități ficționalizate în romanele lui Ion Țugui (*Inocenții și blidul Satanei*) și Marius Tupan (*Vitrina cu păsări împăiate*). Mesajul lui despre condiția artistului, așa cum apare în *Farul* și *Cel-mai-mare*, este transfigurat cinematografic de către Mircea Veroiu în filmul *Scrisorile prietenului* (1997). Și dacă una dintre cele mai importante reevaluări teoretice ale modernității, cea a lui Gheorghe Crăciun din *Aisbergul poeziei moderne*, se sprijină pe *Schița de fenomenologie poetică*, iar *Versouri*-le din 2010 ale Ancăi Mizumschi îl iau drept ghid pe Baconsky cel din *Corabia lui Sebastian*, sunt semne că graiul lui cel adevărat n-a fost corupt de istorie, nici rupt n-a fost de căderile zidurilor politice pe care le denunța, ci doar estompat, surdinizat de prăbușire și de mult mai variatele zgomote ale lumii noastre. Și totuși: *cine are urechi de-auzit...*

Începuturile lui A.E. Baconsky în poezie s-au chircit sub presiunea istoriei, dar proza este ferită de asemenea striviri în urma cărora, mai ales dacă a existat rarul curaj de a elimina gipsurile crăpate sub apăsare, identitatea unui creator rămâne fragilă. Proza este rodul unei ultime etape din parcursul său creator, aceea pe care, în altă parte, o numeam a *ultimului rol*, o etapă în care, ca în povestirea cu acest titlu, autorul își expune autentic neliniștile, golul și plinul propriului destin, binecuvântându-i cu fericirea biblică pe „cei ce n-au fost orbi niciodată". Între 1967, anul de publicare a volumului *Echinoxul nebunilor și alte povestiri,* și 1976, anul de publicare la Hamburg a romanului *Biserica neagră,* se înscrie o perioadă de intransigentă judecare asupra meschinelor mijloace de corupere de care istoria uzează. Cel de-al doilea dosar din arhiva CNSAS (D.U.I. Nr. 68001) conține numeroase astfel de contrapoziționări. Într-un document etichetat „strict secret" din 1970 (un articol publicat în *Die Welt der Literatur*), explicând prin raportare la occidentali condiția lui de scriitor din estul Europei, Baconsky respinge cu o iritare vădită situația de „Janus bifrons-literar, cu un zâmbet simultan în ambele direcții, un câine care să dea din două cozi care atârnă de un corp fără șira spinării". Cu un ton pe care opțiunile definitive îl feresc și de lamentație, și de patetism, susține că literatura nu poate fi oprită de cenzură, dar că cenzura poate deregla și inversa valorile, fiind „un cadou inestimabil... făcut tuturor carieriștilor, un cadou pentru cei mediocri". Și doar încă o probă de luciditate și de neromantică *ironie rea,* din rădăcină tăietoare a oricărei iluzii, așa cum apare ea într-o informare adresată direct generalului N. Pleșiță despre afirmațiile lui A.E. Baconsky din timpul unei vizite în redacția revistei *Steaua*: „Ce-a făcut secretarul general? S-a arătat a fi mai deștept decât toți scriitorii. Mai întâi, i-a compromis total încurajându-i foarte amabil și promițător. [...] Practic, nu mai crede nimeni în nimic. [...] Scriitorii s-au compromis, publicul i-a scuipat."

Acestei stări de spirit, în care luciditatea și dezolarea își dispută întâietatea, îi dau formă artistică povestirile și romanul. Și unele și altul se lovesc de zidul cenzurii: primele se strecoară trunchiate (povestirea *Ultimul rol* nu e admisă în ediția din 1967), romanul

însă e respins în repetate rânduri și de aceea se va exila dincolo de zidul ce împărțea Europa în oameni liberi și oameni captivi. Tradus în germană de către M.D. Peyfuss, apare mai întâi în revista *Kontinent* (întemeiată de Soljenițîn) în nr. 3/1975, apoi e publicat în 1976 de editura germană Ullstein-Propyläen și este citit de către Virgil Ierunca la Radio Europa Liberă.

„Stătui lângă zid în bătaia tuturor duhurilor" e ipostaza definitorie a personajului narator din cele zece povestiri ale volumului *Echinoxul nebunilor*, și ea exprimată în *celălalt grai*, aici cu sonorități de psalm întors, posibilă replică la cel de-al 136-lea psalm davidic al tuturor desțăraților și al surghiuniților, adesea contras în versul „aci șezum și plânsem". Căci despre o experiență a rătăcirii, despre un imposibil acasă, despre „un sentiment de nicăieri" și despre o lume, nu neapărat o țară, nu doar cronicărește „așezată în calea tuturor răotăților" este vorba în volumul care cumpănește echinoxial adevărul și falsul, identitatea și alteritatea, orbirea și viziunea, un căutat *sensus plenior* și absurdul.

În deceniul șapte, abordarea fantasticului avea un dublu avantaj – fără a ignora riscurile unui gen pretențios: în primul rând, ea aducea racordarea la o tradiție românească importantă, iar în al doilea rând, recurgerea la irațional devenea legitimă, astfel, componentele definitorii ale rețetei universal acceptate – simbolul, miticul, arhetipul, timpul fluid, pansemnificația, finalurile deschise – făceau deliciul unor cititori asfixiați de ideologia materialistă. Povestitori de talent, Ștefan Bănulescu prin *Iarna bărbaților* și A.E. Baconsky prin *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* reușesc să profite – în cel mai bun sens al cuvântului – de aceste avantaje. Oare extraordinara literatură fantastică sud-americană, tulburătoare în a doua jumătate a secolului XX, va fi fiind doar ipostazierea unui spirit al locului? Spațiile plane, deschise, aride își cer dreptul la viață prin popularea lor cu fantasme, dar aceleași prezențe himerice sunt imperios chemate și de pustietățile spirituale provocate de regimurile totalitare de oriunde.

În povestiri se întretaie toate liniile pe care până atunci crescuse genul fantastic în literatura română, plus deambulări onirice și destructurări în spiritul *neofantasticului* occidental (cf. Ilina Gregori),

dar sub influența majoră a lui Mateiu Caragiale sensurile sunt vălurite „fastuos și halucinant" și ținute, cu o rară știință narativă, până la capăt sub pecetea tainei. Dar, de la început și tot până la capăt, taina e tensionată de blestem și de fatalitatea lui. Tăinuite, enigmatice, fantasmatice, povestirile derulează secvențe ale unei inițieri, mereu încetinite ori deviate de rătăciri sau de „presimțiri bastarde". Peste tot este vorba de o „existență jalonată de forme bizare", de fiecare dată drumul către cunoaștere e întrerupt de *vertijuri, amețeli, agonizări, halucinări* sau *beții ciudate*, eroul și măștile sale proliferante apar ca prizonieri ai unei erori, căutările ajung în preajma adevărului, dar eșuează mereu alături. *Farul* e textul-matcă din care se desprind următoarele, dispuse în abis. Sub ochiul lui se întâmplă *Fuga pietrarului* – fugă de propria solitudine și de amenințările imprecise ale unui cerșetor dubios, amândouă revenind intacte la capătul drumului. Urmează căutarea altarului lui Zamolxis din *Aureola neagră* de către arheologi ai zidurilor interioare, încercarea de a salva o pervertită Euridice din infernul depravării în *Încețoșatul Orfeu*, înfruntarea dintre frați, dintre cei asemenea, dintre sine și propriile măști, cu victima și călăul oricând interșanjabile din *Echinoxul nebunilor*. *Bufnița* spune povestea intrării în contururile altei identități, iar *Artiștii din insulă*, pe cea a pierderii credinței în existența unui „paradis copilăresc și absurd", unde viața e trăită doar pentru artă, *Cimitirul piraților* consemnează dispariția unei lumi prin sinuciderea orbilor vizionari și a călăuzelor lor, câinii.

Migrarea imaginilor dintr-un text într-altul dă impresia unor hărți suprapuse ce ar indica aceeași țintă spirituală. Cititorul care se încăpățânează să înțeleagă tâlcul nu e ferit de iritare, dar și de o anumită umilință în fața labirintului de semnificații, cu atât mai mult cu cât, din când în când, crede că a descoperit codul. Povestirile apar ca fragmente dintr-un imens mozaic ale cărui piese nu pot fi utilizate în totalitate, dar pe alocuri îmbinarea fragmentelor duce la închegarea unor reprezentări coerente, sugerând întregul.

Momentul descoperirii unor motive sinergice (păstori ciudați și războinici hirsuți, legende auzite pe întuneric, genealogia înstrăinată, alfabetul blestemat, pasaje din cărți ori poeme uitate, cenușa albă, voci șoptind adevăruri doar pe jumătate) e însoțit de

un sentiment al iluminării. E ceea ce A.E. Baconsky a numit – nu vorbind despre sine, ci despre Ion Țuculescu – o *iluminare contemplativă*, „o febrilă căutare a matricelor originare, [...] un sentiment al vârstei celor fără vârstă, *frenezie a contemplativului melancolic, ascet bântuit de somptuozitate*". Personajul-povestitor are exercițiul tuturor acestor combinări paradoxale și se prezintă cel mai adesea ca pacient al unor revelații, condițiile iluminării împlinindu-se în ciuda abuliei sale.

Multistratificate, povestirile aglomerează indicatoare de lectură care solicită un complex cod cultural. În noul context, familiaritatea cu care cititorul le recunoaște deschide piste pe care mesajul să înainteze, dar brusc sensurile lor sunt schimbate și firul Ariadnei, astfel rupt, va fi înnodat într-un alt pasaj, alt text ori chiar în alt volum. Pot fi amintite ca sisteme de semne pentru circulația întortocheatului mesaj: *bestiarul* (calul și câinele, cu origini htoniene și o puternică semnificație sexuală, sunt exploatați în latura lor infernală și devin simboluri ale zodiei de blestem și de taină, zborul rău-prevestitor al păsărilor, bufnițele care sunt „suflete exilate din vechi și întunecate existențe"), *frânturi de descântec și ritualuri magice*, un întrevăzut *altar al lui Zamolxis*, *cifrele simbolice* (trei, patru, șapte, cu promisiunea unor combinații care să desfacă misterul), *manifestări dionisiace* (pe care, doar prin nume, le contrabalansează călugărul Apolinarie), *mituri deconstruite sau întunecate* (un Orfeu rătăcit printre columnele pierzaniei, Icari prăbușiți în nisip, un Hercule feminin), tipare de *tragedie* greacă sau shakespeariană, *sensuri religioase* (obnubilate prin atemporalizare și aduse la suprafață ca frânturi de sens smulse unei amnezii atotcuprinzătoare), *ritmuri ale naturii* (fazele lunii mereu precizate, sfinții din calendarele vântului, agitația paroxistică a mării, cumpănirile echinoxului).

Într-un joc al învăluirilor care dezvăluie, *Cel-mai-mare* și *Ultimul rol* mizează pe un cod social și mută centrul de greutate al volumului din zona esteticului în zona ideologicului, făcând astfel trecerea de la *iluminarea contemplativă* la *revolta subterană* din *Biserica neagră*. Atât povestirile, cât și romanul refuză contextualizarea, vorbind cu modulările parabolei despre un rău de istorie, despre o umanitate înstrăinată, hăituită, amenințată,

suspendată într-un netimp și un nespațiu, într-un „timp al încremenirii și al stârvurilor". În cheia aceasta fenomenologică ar fi vrut Baconsky să-i fie citită proza, dar valoarea ei de mărturie despre „oboseala și sila" unei existențe captive sau despre „victime neputincioase, prizonieri lamentabili, resemnați la soarta unor supraviețuitori ce și-au plătit restul de viață rămasă cu prețul lașității și al umilinței" îndeamnă mereu lectura la o decriptare în registru istoric, iar acest lucru se întâmplă în dauna calităților stilistice ale prozatorului altoit pe o inconturnabilă structură de poet.

Literatura lui *à rebours*, lumea lui din subterană ori, în felul lui elegant și ritualic de a o spune, lumea de „exil acherontic" se pretează la o lectură inversă, o lectură care umple golurile dintre cuvinte, prin care cititorul își proiectează propriile neliniști sau „cuvintele înghițite" într-un text capabil să absoarbă toate aceste stări exterioare lui, preluând cu senzori hiperactivați suprasemantizarea. E un gen de lectură pe care toate culturile răvășite de ceea ce Ceszław Miłosz numește *logocrații populare* l-au practicat cu disperarea și voluptatea accederii într-o zonă de libertate interzisă. Zarurile istoriei au condamnat însă romanul *Biserica neagră* la o parcurgere românească în lumina intensă de după 1989, fără umbrele și penumbrele zidului totalitar care-i electrizau mesajul în penultimul deceniu comunist. Farmecul și singularitatea povestirilor rămân intacte la schimbarea perspectivei de lectură de după 1989, dar la prima publicare în România, în 1990, a *Bisericii negre,* această carte-mit, cu puternicul ei mesaj subversiv, e recuperată ca document al unei realități presupus defuncte, ca reper absolut în istoria unui gen literar la noi – utopia neagră – și abia apoi îi sunt evaluate împlinirile sau ratările estetice. Cu o „melancolie exasperată" ori doar cu rece inteligență detectivistică, cititorul postdecembrist poate stabili analogiile: puzderia dulapurilor roșii face trimitere la culoarea partidului unic, limbajul cerșetorilor e făcut din stereotipiile îmbrăcate în haina prețiozității, care au asfixiat relațiile umane câteva decenii, cartea mică de buzunar pe care oamenii sunt forțați să o accepte nu prea ascunde carnetul de partid, mizeria vestimentară și alimentele pe care groparii le aduc de-acasă, „felii mari de mămăligă rece cu marmeladă de dovleac", vorbesc despre o lume căreia i-a fost furată demnitatea, „bustul

unui bătrân cu mustăți enorme", adulat în cele mai deșănțate forme, n-are cum să nu amintească de cultul lui Stalin, finalul, ce pare al unui Caragiale tragic – modificare fără să se schimbe nimic – nu poate să nu evoce schimbul generațiilor comuniste Dej-Ceaușescu. Inevitabilă, aceasta e totuși cea mai sărăcitoare dintre abordările posibile.

Și dacă, totuși, autorul are dreptate când în *Remember* insistă: „Modul meu de a fi social în literatură e altul, mai disimulat, mai subteran, mai *cultist* poate?" E subliniată în această mărturisire opțiunea pentru o revoltă indirectă care lovește zidurile în fundația lor, e revolta scriitorului artificier care minează arhitectura mincinoasă a unei lumi pentru a scoate la lumină vechile temelii al căror rost anterior a fost pervertit și maculat. Dar ar mai putea fi și o mai subtilă asumare a subteranei în sensul dostoievskian al cuvântului, cu diferența că aici nu calculul rațiunii ori al legilor naturii condamnă fără vină, ci legile de nepătruns ale unui regim politic totalitar. Nu legea lui doi ori doi fac patru pune gratii aici libertății, ci legea umilinței care susține că eliberează, sau legea – orwelliană – a Fratelui celui mare. Și personajul baconskian, sculptorul-gropar-preot-clopotar-ideolog din întâmplare, în registrul grotescului, nu al ironiei, trăiește o „rece, dezgustătoare, semidisperare, semicredință... autoînmormântare de viu, de amărăciune, în subterană", precum personajul lui Dostoievski din celebrele *Însemnări*.

Cu adevăr și umor – și unul și celalalt involuntare – un critic literar de ocazie și securist de vocație precizează într-o notă din același volum II al dosarului informativ: *Biserica neagră* e „o poveste bizară [...] care se petrece într-un cimitir și se ocupă de depersonalizarea ființei umane". Neliniștit de apariția cerșetorilor care iau în stăpânire orașul, un sculptor îndrumat de un Bătrân profesor hotărăște să părăsească „cetatea-victimă". Aflat pe o navă ce urma să-l ducă departe, el se dovedește incapabil să fugă și se întoarce înotând în oraș. După o perioadă de convalescență, deși nu înțelege nimic, se lasă prins în angrenajul Ligii Cerșetorilor până ajunge gropar-șef. „Singur, fără a putea fi niciodată singur", el descoperă grotescul acestui univers inversat: instituții incerte, un han în port, „case copleșite și mizerabile, răzlețite ici-colo,

scheletele altora ce se construiau, mai urâte, cu forme destrăbălate, obtuze, neprimitoare", un atelier al sculptorului transformat în sediul arhivelor secrete, casa străveche a unei familii princiare devenită închisoare, un bastion, galerii subterane, cimitirul, „maghernița nenorocită" a paraclisierului, Azilul de noapte care înlocuiește fosta bibliotecă națională și, în centrul vechi al orașului, o Biserică neagră cu zidurile acoperite de „scuipatul anilor" și cu interiorul scuipat ritualic de orgiile desfășurate sub denumirea de Universități de noapte... Toate lucrurile sunt altceva decât par a fi și, mai trist, altceva decât au fost oarecând. Dintr-o mare greață față de sine și față de toți ceilalți – marionete fără identitate și simple funcții interșanjabile –, față de foștii cărturari, acum săpători de gropi, și, mai ales, față de intelectualii „plini de elan, gata oricând să supraliciteze, să se dedea la acte pe care nimeni nu le-ar fi pretins de la ei", personajul acestei lungi confesiuni e „scuturat de frisonul unei treziri" și readus la viață de „gândul adevărat al unei ieșiri ce trebuia căutată cu orice preț". În timp ce Biserica Neagră și oficianții săi sunt amenințați de revolta mulțimii, fostul sculptor, acum clopotar, găsește calea de acces spre galeria subterană a orașului, străbate un labirint, la capătul căruia cade sleit de puteri, e declarat mort, dar în cele din urmă e salvat. Lumea pe care o descoperă de cealaltă parte a orașului, lumea revoltaților, se bazează pe aceeași falsitate precum cea din care tocmai scăpase... În noile adunări publice se vorbește și despre el ca despre un erou mort și atunci își strigă existența lui din subterană, dar „e taxat de provocator, dușman înapoiat și ostil noilor direcții... spirit egolatru, descompus, antisocial".

Vidul existențial al subteranei e contrabalansat, într-o revoltă estetică, de un prea plin al expresiei și al imaginarului. Exasperat de „logosul insolit" al discursului propagandistic, de „pseudo-cuvinte" și de mutism, A.E. Baconsky pune nimburi cuvintelor, afirmându-și, nu fără oarecare superbie, poziția sa cultistă. Suav, prețios, gongoric pe alocuri, prozatorul cultivă conștient discrepanța dintre un sentiment al urgenței istorice și răgazul unor rafinamente lingvistice și imagistice. De aceea, și ritmul narativ e unul imprevizibil, cu accelerări bruște, contrapunctate de lentori ce adăpostesc splendori levantine. „Infuziei de fals", redate prin

mijloacele percutante ale grotescului și ale absurdului, prozatorul îi răspunde cu o infuzie de lirism al expresiei și se ajunge, astfel, la o paradoxală combinație de poezie a elementarului și de discurs distopic. „Vizuinii însingurate", dominate de „o senzație de urât și de moarte vie", îi corespunde uneori câte un spațiu de refugiu pentru o intimitate ultragiată, câte o „vizuină luminată", cum i-ar spune Max Blecher. Astfel apare odaia bătrânului profesor: „o incintă suspendată, undeva în afara lumii, într-un spațiu răpit, unde viața și moartea își schimbă inelele sub zodii încremenite și enigmatice" sau marea unde, coborând, simți „că făptura ta se împodobește cu aripi de gheață, desprinse încet din oglinzi verticale și lungi, lungi, lungi – și tu însuți devii tot mai lung pe măsură ce pătrunzi în jos, în rece, în verde, în translucid și mâinile devin corzi ridicate pe care trec alte mâini străvezii, ale celor uciși, ale îngerilor adâncului, ale fericiților..."

Dar, mai ales, cultismul lui e unul programatic și se vrea element de contrast pentru automatismele și găunoșenia gălăgioasă a limbii religiei secularizate a comunismului (dar, atenție, în *Corabia lui Sebastian*, și a consumismului!). Frânturi din vechiul testament al noii religii erau accesibile în *Cel-mai-mare*. O comunitate umilă, împuținată, visând țări îndepărtate de unde ar putea veni salvarea, așteaptă beckettian sosirea Celui-mai-mare pentru a „readuce legea rătăcită de mult". Spre a-i grăbi venirea, profeți improvizați dau impresia că citesc din cărți ferecate în aur, când în fapt reproduc schimonosit conținutul unui opuscul fără scoarțe, șoptit de un călugăr printre lovituri și scâncete. Ciuma spirituală instituită de oamenii mici cu palme mari prin această răsturnare a valorilor, prin pervertirea mesajului creștin într-un ateu și imoral instrument al puterii, e responsabilă de fervoarea minciunii din faza nou-testamentară cuprinsă în *Biserica neagră*. Nava fastuoasă din țările îndepărtate, așteptată de mulțime în *Cel-mai-mare*, sosește abia în roman și nu pentru a aduce un providențial om mare în lumea în care „cei tari se încovoaie", ci pentru a duce înspre meleaguri străine osemintele vechilor generații, cu râvnă dezgropate de atotputernica Ligă a Cerșetorilor.

„Revoluția secolului al XIX-lea trebuie să-i lase pe morți să-și îngroape morții, pentru a-și lămuri propriul ei conținut" –

propovăduia Karl Marx în *18 brumar al lui Ludovic Bonaparte*. Conținutul ei utopic, lămurit prin punere în practică, rupt brutal de orice tradiție, indiferent la victime, e descris prin *Biserica neagră* în apogeul său monstruos, transpus în realitate după mai bine de un secol de la prorocirea marxistă. Fiorul morții, generator al tuturor principiilor umanului, e anulat în infernul solemnizat al parabolei lui A.E. Baconsky. Oameni „putrezi pe dinlăuntru", oameni „care mor de vii" se lasă prinși hipnotic în unicul și neîncetatul ceremonial al acestei lumi: acela al înmormântării. Ceea ce roade însă din interior acest univers, golindu-l iremediabil de conținutul uman, lăsându-l hidos și cavernos, e principala activitate, motorul acestui mecanism alienant: vinderea morților, dezgroparea, spălarea și așezarea osemintelor în lădițe de lemn, ducerea lor de către corăbiile străine, exportul de memorie, de identitate, exportul de moarte.

Finalul romanului îl găsește pe sculptorul care renunțase în debut la posibilitatea de a părăsi „meleagul care caută lanțuri, visează, [...] aude și cugetă lanțuri" tot lângă un zid – un promontoriu alb unde acostează corăbiile străine. De data aceasta, fără gândul unei evadări, căci „orbita e închisă": cerșetorii au început să apară și în străinătate, iar „timpul ne silește să învățăm pe dinafară toate cele pe care nu le putem înțelege".

A.E. Baconsky încercase în opera lui toate tonalitățile profetice: impostura începuturilor e urmată de întoarcerea lui de *Fiu risipitor* la *Deuteronom*, „a doua lege" întemeietoare de univers uman (de văzut mottourile povestirilor); Baconsky recurge apoi la imaginarul lui Isaia ori la cel al *Apocalipsei Sfântului Ioan* – revelată în marginea unei societăți în care regii se declarau dumnezei. Ajuns la capăt de drum, scrisul lui e răvășit de profeția neagră, având-l ca spirit tutelar pe Iezechil, profetul din exil, ridicat împotriva falșilor profeți. Două versete din Iezechil prefațează derularea apocaliptică din *Biserica neagră* care, pusă în relație cu imaginea derivei lumii occidentale din *Corabia lui Sebastian* (având aceeași călăuză: „Nu-l mai deschid pe Marcuse. [...] Deschid pe Iezechil."), traduce într-o manieră unică în literatura română *urletul* istoriei. *Cine are urechi de-auzit să audă!...*

Crina BUD

BISERICA NEAGRĂ
ECHINOXUL NEBUNILOR
ŞI ALTE POVESTIRI

Notă asupra ediției

Manuscrisul romanului *Biserica neagră* a fost propus spre publicare în 1971, la Editura Cartea Românească, dar a fost respins de cenzură. Romanul a apărut, totuși, în limba germană, în 1976, la editura Ullstein din Berlinul occidental și a fost citit la Radio Europa Liberă în emisiunea „Povestea vorbei". Prima apariție în limba română a romanului datează din 1990. Volumul de povestiri *Echinoxul nebunilor* a fost tipărit în 1967, la Editura pentru Literatură, însă într-o formă incompletă; povestirea *Ultimul rol* a fost eliminată atunci de cenzură. Volumul, în forma pe care o reproducem în ediția de față, a apărut abia în 1990, în *Scrieri II, Proze*, la Editura Cartea Românească, odată cu *Biserica neagră*. Din acest motiv am optat pentru această ordine: *Biserica neagră*, *Echinoxul nebunilor*. (*n. red.*).

BISERICA NEAGRĂ

roman

Mâinile tuturora se vor înmuia
și genunchii vor curge ca apa.
Încinge-se-vor atunci cu sac și
spaima îi va cuprinde, fețele tuturor
se vor rușina și capetele vor fi plecate.

IEZECHIL, 7, 17-18

I

Mă întorceam spre casă umbrit de presimţiri anxioase. Sunetul paşilor mei pe caldarâm răspundea ritmat şi laconic miilor de glasuri pe care le dezlănţuiau în văzduh clopotele nenumăratelor biserici vechi, rămase din vremuri de măreţie şi de risipă. Întotdeauna spre amurgit, când întunericul venea cu mareea lui monotonă, invadând oraşul, clopotele îşi începeau deconcertanta lor melopee, prelungită uneori ceasuri în şir, potolindu-se abia târziu, la răsăritul stelelor, sau, în serile colindate de vântul pustiu şi tiranic al ţărmului, îndeosebi toamna şi iarna, contopindu-se imperceptibil cu izbucnirea rafalelor şi cu vuietul posomorât al valurilor izbite în cheiul de piatră.

De obicei nu le mai auzea nimeni dintre noi. Le moşteniserăm de generaţii, ne născuserăm cu sunetul lor în auz, tot aşa cum marea ne stăruia în nări cu mirosul ei de alge vii şi moarte, tot aşa cum viaţa însăşi, cu inerţia ei ticăloasă, ne atrofiase conştiinţa faptelor noastre de fiecare zi, prefăcându-ne în oficianţi ai ritualului ei implacabil. Dar în seara aceea nu atât auzul, cât mai ales sufletul meu se lovea de clopote, poate pentru că presimţirile ce mă stăpâneau îl vor fi deşteptat din obişnuita lui toropeală.

Străzile drepte şi largi aveau aerul unor magazii goale, sub cerul liber pe care plutea în derivă o firavă semilună de hârtie decolorată. Piaţa triunghiulară din vecinătatea casei mele era plină de ciori şi de pescăruşi. Trecătorii mă observau cu priviri insistente, ca şi când aş fi fost un strein nedorit. Eram incapabil să-i recunosc şi grăbeam mereu paşii, cu sentimentul că mă îndrept spre un refugiu perfid care întârzie să-mi apară în cale.

Am deschis poarta cu mâna crispată şi am pătruns ca un strigoi în marea încăpere de la intrarea unde, pe un fotoliu, stătea proprietăreasa privindu-mă pieziş şi abia răspunzând salutului

meu habitual. Mă oprii o clipă descumpănit şi izbutii cu greu să articulez câteva cuvinte, întrebând-o dacă nu mă căutase cineva. Întrebasem mai mult ca să-mi înving neliniştea şi stinghereala stupidă ce mă cuprinsese dintr-odată la vederea ei, deşi seară de seară, când mă întorceam acasă, o găseam totdeauna în acelaşi fotoliu, cu aceeaşi nelipsită carte pe care părea că n-o va isprăvi niciodată.

Îşi aţinti ochii asupra mea şi, după un moment de tăcere, începu să-mi vorbească pe un ton ce nu mai avea nimic din obişnuita ei amabilitate profesională.

– *Ba da, v-a căutat cineva care aş fi preferat să nu vă caute niciodată. Vreau să cred că aţi fi preferat-o şi dumneavoastră. Când v-am închiriat o odaie în casa mea, nu mi-am închipuit că într-o zi voi afla lucruri atât de jenante despre un om pe care aveam toate motivele să-l stimez. Nu e nevoie să vă dau lămuriri. Veţi găsi pe masă un mesaj edificator. Vi s-a lăsat o invitaţie. N-am cetit-o, deşi plicul e deschis. Mi-a fost silă.*

Ascultam înmărmurit cuvintele ei, fără să înţeleg nimic, fără să pot reacţiona în niciun fel la logosul acesta insolit în atmosfera ce se instaurase de-a lungul convieţuirii mele cu o proprietăreasă pe cât de binevoitoare, pe atât de discretă. Într-un târziu, învingându-mi stupoarea, pornii să urc scara interioară ce ducea spre încăperile de la etaj, dintre care una îmi fusese închiriată.

Am deschis uşa, îndreptându-mă spre masa pe care stătea, rezemat ostentativ de piciorul lămpii, un plic roz, răspândind un parfum vulgar. L-am desfăcut, scoţând invitaţia tipărită cu litere aurite, purtând deasupra un fel de emblemă aglomerată: viori, cranii, cărţi, păsări de noapte, încadrând bustul desenat al unui bătrân cu mustăţi enorme. Textul scris înlăuntru cu cerneală, de o mână stângace, era compus în termeni ce nu aveau întru nimic sensul unei invitaţii: *Vi se pune în vedere că sunteţi aşteptat mâine seară la sediul nostru.* Nu erau indicate nici adresa, nici ora la care urma să mă prezint, nici scopul. Doar semnătura, ce mă înfioră de consternare: *Liga Cerşetorilor.*

Am întors invitaţia pe toate părţile, căutând parcă vreun indiciu ocult. Vreun semn care să-mi aducă o lămurire cât de vagă, dar

n-am reuşit să descopăr nimic şi am rămas multă vreme cu privirile aţintite asupra caligrafiei stângace, viermi negri contorsionaţi, alcătuindu-se pe albul imaculat al hârtiei într-o suită de forme scabroase. Auzisem vorbindu-se în ultima vreme despre creşterea numărului cerşetorilor în oraş, despre apariţia lor în locurile cele mai neobişnuite, despre agresivitatea şi insolenţa lor, a căror dovadă o aveam de astă dată în faţa mea şi stăteam privind-o copleşit de o indignare neputincioasă şi surdă. Nu acordasem prea mult credit zvonurilor care circulau şi nu împărtăşisem îngrijorarea cunoscuţilor mei la adresa unui fapt ce mi se părea anodin şi lipsit de sens – şi iată că o pedeapsă amară mă aducea la realitate. Toate lucrurile îţi pot fi indiferente, cât timp te consolează sentimentul că eşti în afara lor, că vei fi întotdeauna, că nu te vor atinge, ca epidemia de care te apără o imunitate axiomatică. Poate de aceea şi moartea te găseşte dezarmat, pentru că fusese întotdeauna a altora.

Am luat invitaţia şi, apropiind-o de flacăra lămpii, am aruncat-o aprinsă în soba rece de metal din colţul odăii mele. Nici nu băgasem de seamă că timpul trecuse şi se apropia miezul nopţii. M-am dezbrăcat maşinal, culcându-mă, dar n-am izbutit să adorm decât foarte târziu, chinuit de o luciditate istovitoare, cu ochii larg deschişi într-un întuneric traversat de linii încrucişate, şi am avut un somn mizerabil, mlaştină densă şi neagră prin care înotam spre un ţărm mereu mai îndepărtat.

Dimineaţa m-au trezit paşii proprietăresei; a intrat la mine şi, ca prin vis, am auzit-o cum arunca pe masă ceva, întorcându-se brusc şi ieşind ca o nălucă. Ochii îmi ardeau, o ameţeală uşoară mă stăpânea şi oboseala mă reţinu încă multă vreme în pat, stăruind între somn şi trezie. M-am ridicat apoi şi m-am îndreptat, clătinându-mă, spre masă. Am recunoscut iarăşi plicul roz, unde am găsit aceeaşi invitaţie. Dar, de data aceasta, n-am mai dat-o pe foc şi, împăturind-o, am strecurat-o în buzunarul hainei lăsate pe spătarul unui scaun, cu toate că nici prin gând nu-mi trecea să-i dau vreodată curs. Totul mi se părea atât de umilitor şi stupid, încât propria mea odaie, mare, înaltă, mobilată sobru, dar cu bun-gust, mă apăsa ca o temniţă înăbuşitoare. Abia am aşteptat să mă văd gata de plecare şi ieşii trântind uşile, izbucnind în stradă ca un evadat.

II

Aerul dimineţii mă trezi, înviorându-mă şi limpezindu-mi creierul de negura unei nopţi posomorâte. Ziua se arăta fără soare, uşor haşurată de brumele începutului de toamnă cu frunze galbene în rarii copaci ai oraşului, cu văzduh tremurător peste conturele caselor somnolente, cu o briză adiată şi sidefie în spaţiile goale colindate de o lumină amară. Pornii spre atelierul singuratic unde-mi treceam zilele desluşind forme în lemn, în pământ ori în piatră, dar paşii sau poate gândurile m-au dus fără ştire spre mare.

Cheiul vuia sub asaltul valurilor, marea era de un verde solemn şi strein, pescăruşii săgetau departe în larg, ivindu-se şi cufundându-se iarăşi în apă sau descriind pe cerul de culoarea aripilor lor traiectorii fugare. Câţiva oameni priveau pierduţi, rezemându-se de balustradă, alţii se plimbau călcând sonor pe mozaicul degradat al cheiului, pe care se mai distingeau formele de păsări, animale şi amfore încrustate cândva de marii maeştri ai unei arte crepusculare. La dreapta se legănau într-o ceaţă viorie catarge de corăbii şi se vedeau hamalii striviţi de poveri. M-am oprit într-o parte, lângă ruinele unui bastion de odinioară, lăsându-mi privirile să cuprindă lacom întinderea apelor şi sorbind aerul mării, inhalaţie întotdeauna binefăcătoare după nopţi nedormite şi gânduri pustii.

Mă uitasem privind, când deodată îmi atrase luarea-aminte un vacarm de glasuri undeva pe chei şi, întorcându-mă, văzui trei cerşetori vociferând furioşi înaintea unuia dintre oamenii pe care la venirea mea îi întâlnisem plimbându-se. Îmi încordai auzul, dar nu-mi ajungeau decât crâmpeie răzleţe din cearta lor. Pomeneau mereu despre datoria lui de cetăţean şi-i arătau un mic bust de ipsos aidoma celui desenat pe invitaţia pe care o primisem. Încolţit din toate părţile, bietul om luă în cele din urmă bustul şi, scoţând punga, le dădu câteva monede, pornind-o în direcţia ruinelor, iar cerşetorii o luară în partea opusă, potolindu-se brusc şi reluându-şi ţinuta lor de milogi.

Când ajunse în dreptul meu, l-am rugat să-mi explice scena la care fusesem martor, exprimându-mi revolta pentru neplăcutul lui incident. Oprindu-se o clipă, mi-a aruncat o privire nedumerită şi s-a îndepărtat spunându-mi din mers: *Vei fi strein, de bună seamă, prietene, de vreme ce, după toate cele întâmplate în oraşul nostru, mai poţi pune asemenea întrebări.*

Eram şi nu eram strein. Mă întorsesem numai pe jumătate în oraşul părinţilor şi al străbunilor mei, care dormeau subt lespezi albe şi negre pe ţărmul acela sortit să existe din amintiri... amintiri trecute sau viitoare, amintiri de ieri, de mâine, de niciodată. O legătură ori poate un blestem secular mă aducea, după lungi şi generoase evadări, între zidurile ce-şi urmaseră unele altora, păstrând mai mult sufletul cărămizilor decât materia lor; sământă întotdeauna căzută pe piatră, eram poate şi aici, ca şi aiurea, pe jumătate strein, şi mă durea pretutindenea jumătatea rămasă. Totuşi, îmi spuneam, sunt aici, sunt acasă, trebuie să-mi caut în această apartenenţă singura mea certitudine.

Mi-am reamintit de invitaţia primită şi o mânie neagră îmi zgudui întreaga fiinţă. Provocare nereuşită, act abuziv, poate farsă – ce putea fi, la urma urmelor, această aşa-zisă invitaţie scrisă de mâna unui analfabet obraznic? Şi ce e cu aceşti cerşetori agresivi, care atacă oamenii pe stradă, de unde vin, cine sunt şi ce scopuri se ascund îndărătul lor? Bântuit de asemenea întrebări şi clocotind de indignare, n-am mai trecut pe la atelier, ci m-am întors acasă către ceasurile prânzului, hotărât să mă odihnesc puţin şi să mă abat pe la unul dintre vecinii mei, un profesor venerabil, fost prieten de tinereţe cu părintele meu. Voiam să mă sfătuiesc cu el, în a cărui înţelepciune şi experienţă găsisem de atâtea ori dezlegare multora dintre necazurile şi încurcăturile mele.

La poartă mă aştepta un personaj plantat ca un stâlp dinaintea casei mele. Era îmbrăcat cuviincios, chiar cu oarecare pedanterie în atitudinea lui uşor rigidă, şi părea un slujbaş între două vârste. Când ajunsei lângă el, îşi scoase pălăria înaltă şi o întinse spre mine, încovoindu-şi spatele şi spunându-mi cu un rânjet provocator: *Prin umilinţă şi milostenie vom elibera lumea.*

Surprins de a vedea cerşind un om cu înfăţişare atât de prezentabilă, l-am măsurat din cap până la picioare şi, întorcându-i spatele, am intrat încuind cu un gest energic poarta mare de fier. Proprietăreasa nu mai era în fotoliul ei. Urcai în odaie şi, dând uşor perdeaua la o parte, văzui că individul care mă aşteptase la poartă dispăruse ca în pământ.

III

Profesorul m-a primit cu obişnuita cordialitate. Pletele lui albe contrastând violent cu tichia neagră de catifea pe care o purta întotdeauna, ochelarii mari, redingota, cărţile voluminoase răspândite pretutindenea, retortele, vasele cu diverse lichide colorate, câinele tolănit pe o canapea roasă – totul îmi reconstituia, ca şi altădată, un univers ireal, o incintă suspendată undeva în afara lumii, într-un spaţiu răpit, unde viaţa şi moartea îşi schimbă inelele subt zodii încremenite şi enigmatice. Aici mă simţeam în siguranţă şi în linişte, adăpostit de orice suflare ostilă şi mai cu seamă de propriile-mi gânduri, printre care în ultima vreme se strecuraseră umbre ameninţătoare.

Omul părea şi mai puţin la curent decât mine cu toate cele ce interveniseră în viaţa oraşului nostru. Ascultă atent relatarea mea şi rămase îngândurat, ca şi când ar fi căutat sensul evenimentelor povestite, sau ar fi încercat să-şi aducă aminte de ceva nelămurit. Era vădit impresionat de cele auzite, dar se străduia să-şi ascundă tulburarea, poate, îmi spuneam eu, ca să nu-mi sporească starea de nelinişte în prada căreia căzusem din seara când am primit neobişnuita invitaţie. Şi o asemenea manifestare din partea unui om ce nu cunoscuse îndoiala şi teama nu-mi prevestea nimic bun.

La o bătaie în vechiul gong de argint, sluga lui veni şi ne înfăţişă două pahare de absint, lucru peste măsură de rar în viaţa profesorului, obişnuit cu o sobrietate de claustru. Dădu peste cap băutura şi, trecându-şi mâna peste fruntea înaltă şi palidă, începu să-mi vorbească:

– Faptele despre care-mi spui sunt mai puțin noi și stranii decât îți imaginezi. Eu, cum bine știi, n-am părăsit niciodată orașul și, dacă îmbătrânesc între zidurile lui, nu înseamnă ca viața din afară mi-a rămas necunoscută. Au fost războaie pe care nu le-ai trăit, au fost întâmplări ceva mai vechi ce ți-au rămas iarăși neștiute, deși, dacă te-ai fi gândit mai stăruitor la însăși moartea tatălui tău, la faptul că tu și frații tăi ați fost trimiși în țări îndepărtate încă din vârsta copilăriei și nu v-a fost îngăduită de către propriul vostru părinte întoarcerea în acest oraș, câtă vreme rămăsese în viață, poate ai fi pătruns cu mintea mai adânc în sfera celor de curând petrecute.

Nu-ți voi da amănunte și lămuriri. După spiritul gândirii mele, oamenii nu pot profita decât de învățătura câștigată prin propriile lor trăiri și experiențe; restul nu e decât un patrimoniu abstract și decorativ. Și bogățiile iluzorii te aruncă în aventuri din care ieși totdeauna învins. Caută și află mai multe – și mai ales meditează asupra tuturor datelor pe care memoria tinde nu o dată să le refuleze spre cele mai obscure planuri ale ei.

Pe măsură ce vorbea, mi se părea că se întunecă dinaintea mea, o ceață mă învăluie, rece și neprietenoasă, opacă și plină de glasuri amenințătoare, de ochi scrutători ce mă urmăresc nevăzuți dintre faldurii ei. Departe de a mă readuce ca altădată înlăuntrul liniștii mele înstreinate, cuvintele lui mă proiectau pe orizonturi necunoscute, printre conturele dilatate în negru ale unor primejdii neașteptate și printre viitoare încercări pe care nicio soartă nu le mai putea spulbera. Copleșit de gânduri, pierdusem firul graiului său, revenindu-mi doar când, luând una dintre cărțile ce-i erau de căpătâi, profesorul îmi ceti câteva pasaje. Ultimul mi se gravă pe totdeauna în memorie, pentru rezonanța lui de epitaf mohorât: *Atunci e ceasul când tremură paznicii casei și se încovoaie oamenii cei tari și stau din lucru râșnitoarele, căci s-au rărit, și se întunecă privitoarele de la ferestre.*

M-am ridicat din fotoliul mare de lemn în care încremenisem pierdut și am făcut câțiva pași prin odaie. Nu mai eram în stare să articulez niciun cuvânt. Profesorul, apropiindu-se de mine și luându-mă de braț, îmi spuse, pe când mă îndreptam spre ușă:

– Cred că, înainte de venirea furtunilor echinoxului, ai mai putea găsi o corabie care să te ducă departe, pe meleagurile unde ți-ai petrecut copilăria și tinerețea. Ar fi ultima ocazie, dacă nu e cumva prea târziu. Dacă poți, pleacă. E mai bine. Dar nu uita că țara ta e aici și că, odată plecat, nu te vei mai putea întoarce, nu vei mai putea trece hotarul întunericului ce se lasă asupra ei. Și poate că întunericul tău e mai mult decât lumina streină. Gândește-te bine și alege. Dar grăbește-te, căci n-ai prea mult timp.

IV

Pornii spre chei pe negândite. Soarele toamnei căzuse dincolo și cerul nu mai purta decât amintirea lui însângerată printre nori clorotici și umbre paralele. Strada în care ieșisem era atât de largă și de dreaptă, încât mă aspira ca banda rulantă a unei ghilotine fatale, în jos ori în sus, nu mai știam nici eu. Sufletul îmi era ars cu fier înroșit. Gândurile injectate. Ducă-se dracului acest oraș ticăloșit și nevolnic, mort înainte de a fi trăit sau agonizând dintr-o naștere blestemată să n-aibă moarte... cetate care înăbușă tot ce-i e drag și scuipă aur și nestemate în calea cadavrelor, cetate-cavou pentru gândurile înalte și reci, cetate-surâs, cetate-victimă, cetate-candoare cretină! ...NU! NU! NU! Pentru totdeauna NU acestui meleag care caută lanțuri, visează lanțuri, trăiește lanțuri, doarme, respiră, aude și cugetă lanțuri!

Nicăieri pe întinsul pământului nu-mi părea destul de departe de acest oraș ca să nu mai aud plângerea lui, chemare perfidă adresată în vânt tuturor fiilor fugiți de rugina și turpitudinea care înlănțuie și devorează.

Tremuram de nerăbdare să ajung în port și să am norocul unei corăbii gata de plecare – una dintre acele corăbii ale negustorilor din cine știe ce țară, care s-au deprins să cumpere aici pe un preț de nimic lâna, mierea și ceara de albine ale acestui pământ dezmoștenit. *Cât timp nu e târziu...* cuvintele bătrânului profesor îmi sunau în auz ca un memento al îndoielii. Era mijlocul lunii

întâia, furtunile toamnei pândeau în zare, azi-mâine se vor dezlănţui... şi apoi iarăşi liniştea şi îngheţul iernii, zăpada, viscolul, nebunia... Nu! Trebuia să nu pierd ultima şansă, trebuia să găsesc cu orice preţ o corabie, să mă strecor nevăzut în pântecele ei, printre saci şi butoaie de lemn, şi să dispar pentru totdeauna.

Şi mi-a fost dat s-o găsesc.

Am ajuns în port când se întuneca. Pe chei se aprindeau felinarele, forfota hamalilor se mai potolise, trei nave se vedeau îndepărtându-se şi alte două stăteau gata să pornească la drum de noapte. Mi-am făcut loc printre cei câţiva hamali care cărau ultimele mărfuri pe una din ele şi, fără să mă observe nimenea, profitând de semiobscuritatea cheiului, am luat în spate una din puţinele lăzi ce mai rămăseseră neîncărcate şi m-am avântat pe corabie.

Înlăuntru abia licăreau câteva lumini palide, încât nu mi-a fost greu să mă furişez spre cală, culcându-mă pe o grămadă de saci. Cum stăteam cu mâinile sub cap, mi-am adus aminte că erau ceasurile când cerşetorii mă aşteptau la *Liga* lor împuţită – şi am rânjit în întuneric. Aveau să mă aştepte mult şi bine. Mâine mi se va lumina de ziuă în larg şi ţărmul acesta va fi pierit de mult din zare.

Eram la adăpost pe acest crâmpei plutitor de ţară streină şi prin oasele mele începea să fluiere nepăsarea pentru oraşul ce rămânea pradă soartei sale întunecate între incertitudine şi marasm. Şi totuşi, când am simţit pornind corabia şi-am auzit strigătele marinarilor de pe punte, şi i-am auzit râzând şi spunându-şi că nu se ştie dacă vor mai avea ce să încarce pe viitor în acest oraş mizerabil, şi glumind grosolan pe seama lui, s-a făcut un gol în mine, gândurile mi s-au oprit paralizate, n-am mai fost în stare să-mi urmez dialogul fără cuvinte cu mine însumi.

Era târziu. Pregătirile de plecare se prelungiseră mai mult decât crezusem şi acum, când venise clipa râvnită cu înverşunare, zăceam inert, cotropit de sentimente pe care nici azi nu mi le pot defini. Parcă aş fi suferit de lingoare sau de deochi, aşa cum mi se întâmpla demult, în primii ani ai copilăriei, când, înainte de a fi părăsit oraşul natal, servitoarele bătrâne din casa bunicii mele mă afumau

cu păr de lup, şoptind descântece vechi şi păgâne. Nu era nici spaimă – nu cunoşteam acest sentiment –, nici tristeţe, nici disperare. Era o moarte vie care mă copleşea, un dor absurd şi anticipat, un vid aherontic.

Nava, destul de mică de altfel, înainta încet, abia târându-se, legănată uşor de valurile negre. M-am ridicat îndreptându-mă spre una dintre ferestrele mici şi rotunde, m-am urcat pe butoaie şi lăzi şi am privit afară. Ţărmul golfului ce adăpostea portul se prelungea cu un promontoriu stâncos, care înainta până departe, având la capătul lui farul vechi şi dărăpănat. Vara îmi plăcea adeseori să vin acolo, să-mi las hainele la picioarele lui şi să mă avânt în larg, înotând ceasuri în şir.

Când am trecut prin dreptul farului, m-a săgetat ochiul lui de câine bătut. În clipa aceea, aş fi dărâmat totul, aş fi dat foc navei care mă ducea şi oraşului ce rămânea mistuit în întuneric... Nu mă mai puteam stăpâni, nu mai eram capabil să-mi controlez nici gândurile, nici gesturile, nici pornirile absurde. Azi nu mai ştiu dacă a fost spre norocul ori nenorocul meu. Cuvintele acestea nu mai au niciun înţeles pentru mine.

Sub imperiul acelei stări de agitaţie şi inconştienţă, căutai scările ce urcau spre punte. Orbecăind prin întuneric, le-am descoperit, am împins trapa şi m-am ivit sus, în lumina agonică a lămpilor, în briza înviorătoare a nopţii care înclinase spre jumătate. Marinarii dormeau în încăperile lor. Doar câţiva se adunaseră la o parte şi jucau zaruri. Apropiindu-mă neobservat, i-am văzut încordaţi, mizând bani de aur şi urmărind în tăcere capriciile micilor cuburi care se alcătuiau în cifre de bună sau rea vestire. Cum îi priveam, avui deodată sentimentul că banii erau furaţi din avutul meu, din oraşul ce mai licărea în zare, din viaţa mea jucată la zaruri de mâinile lor – păienjeni monstruoşi. Oamenii ţărilor sărăcite şi mizerabile au întotdeauna sentimentul că sunt jefuiţi de streini, şi puţinele lor bogăţii li se par fabuloase, râvnite de toţi.

Am început să strig la ei, să-i fac tâlhari, ticăloşi, să-i înec într-un torent de injurii îngrozitoare. Surprinşi, tresărind din încordarea jocului, s-au întors privindu-mă o clipă cu stupoare, ca pe o stafie

răsărită dintr-un mormânt uitat. Primul care s-a dezmeticit a sărit în picioare, apropiindu-se amenințător. Era un vlăjgan dezgustător, beat, cu o barbă încâlcită și murdară. N-am așteptat să mă atace. M-am repezit la picioarele lui, trântindu-l cât era de lung. Dar turbarea mea n-a putut ține piept altor doi ce se ridicaseră între timp. Am simțit o ploaie de pumni și am căzut amețit în gol, trezindu-mă abia când trupul meu lovise valurile reci ale mării.

Instinctul m-a adus la suprafață și, săltând pe o coamă de val, am zărit ochiul roșu al farului, ochiul acela de câine urlând a pustiu la capătul ținutului dezolat pe care nu-mi fusese dat să-l părăsesc. Mi-am lepădat încălțămintea în apă, și hainele ce mă stânjeneau, și am pornit înotând cu mișcări rare, spre farul de care mă despărțea o bună distanță.

Lung, lung, lung mi-a fost drumul. Mi se părea că merg înapoi. Și poate că mergeam într-adevăr înapoi, eșuam pe aceste ape reci, învins de nu-știu-cine care luase masca înșelătoare a hazardului. Nici azi nu-mi dau seama cine m-a învins și ce perversă încrucișare de stele a alcătuit zodia naufragiului meu.

Am ajuns la țărm istovit, abia având puterea să urc treptele cioplite în stâncă și să caut adăpost în odaia părăsită de la baza farului, unde se pripășiseră în ultima vreme câțiva cerșetori. Dar, împingând ușa, nu i-am mai găsit. Odaia părea mare, mult mai mare decât o știam, și o găsii luminată la ceasul acela care înclina către ziuă. Înlăuntru o masă lungă, jur-împrejurul căreia vreo zece contabili îmbrăcați în negru, dar desculți, scriau foarte preocupați în registre enorme pline de cifre. Cam toți între două vârste, purtând ochelari legați cu sârmă pe după urechi, nici nu mă băgară în seamă, aproape gol cum eram și, fără să ridice ochii dintre scriptele lor, îmi făcură semn cu mâna să trec spre patul din fundul odăii, pe care m-am prăbușit epuizat, căzând într-un somn frate cu moartea.

V

Urmarea a fost o boală îndelungată. O stare de slăbiciune şi de lâncezeală, cu multe clipe când ezitam într-un purgatoriu echivoc. M-am târât prin spitale din ce în ce mai sordide, cu oameni ce putrezeau de vii în preajma mea, printre fiinţele deplorabile, fără grai, fără memorie, fără identitate, îngrozit în ceasurile mele de trezie la gândul că voi coborî cu timpul in tagma lor, că o protoplasmă abjectă îmi va invada fiecare celulă, desfigurându-mă pe dinlăuntru, uzurpându-mi deopotrivă trupul şi sufletul.

A fost un miracol că nu mi-am dat duhul.

Când boala păru să decline şi îmi începui convalescenţa prelungită şi ea multă vreme, m-am pomenit într-o zi cu un personaj care mi-a readus aminte de toate împrejurările anterioare îmbolnăvirii mele. Eram într-o sală enormă îndeosebi prin lungimea ei neobişnuită şi stăteam trântit pe duşumea, ca toţi pensionarii acelui spital, unde paturile erau rezervate exclusiv morţilor care aşteptau ceremonia funebră. Când intrau în agonie, erau duşi în săli cu paturi, mai curând un fel de baldachine înalte şi grave, unde, înainte de a închide ochii pe totdeauna, se familiarizau cu atmosfera cavoului.

Locul meu era lângă peretele opus uşii, astfel că îl zării de cum intrase pe bătrânul general, dar nu-mi închipuisem că mă caută tocmai pe mine. Călcând cu grijă printre bolnavii ce zăceau pe duşumea, se apropia făcându-mi încă de departe semne prieteneşti, deşi, privindu-l tot mai insistent, eram încredinţat că nu-l văzusem niciodată. Apoi, ajuns în dreptul meu, se aşeză alături şi începu să-mi debiteze tot felul de lucruri cărora nu le găseam nicio noimă.

Mă uitam la hainele lui ponosite, roase, murdare, la părul cărunt şi îngălbenit, la epoleţii decoloraţi, şi simţeam o repulsie ce mă împiedica să-i urmăresc şirul vorbei. Pomenea despre luarea mea în evidenţă, despre interesul conducerii superioare faţă de soarta mea, despre marile progrese înfăptuite în ultima vreme... entuziasm, duşmani, educaţie... elemente suspecte, disciplină, învăţătură... De la un timp, mi-au atras atenţia câteva cuvinte ce reveneau

frecvent în vorbăria lui rudimentară şi deslânată: *milostenie*, *umilinţă*, *modestie*. Şi dintr-odată am reluat în mintea mea firul întâmplărilor ce mă aduseseră aci. Aşadar, realitatea din care încercasem să evadez nu făcea decât să se constituie mereu mai temeinic şi să-şi revendice drepturile asupra mea.

La plecare, bătrânul general mi-a spus că, după informaţiile luate la biroul spitalului, nu mai aveam de stat în incinta acelei clădiri decât două-trei zile, după care urma să plec. Şi în timp ce-şi scotea din pachetul cu care venise o mantie ce fusese cândva albă, dar acum era aproape cenuşie şi plină de petece, şi o punea pe umeri, mă privi cu ochii lui roşii, zicându-mi că amintirea tatălui meu le este foarte dragă tuturora. Şi ceva din această dragoste se revarsă şi asupra mea. În locul unde stătuse lângă mine, găsii, după ce închisese uşa afumată a sălii, un plic roz a cărui prezenţă îmi atrăsese atenţia prin acelaşi parfum vulgar. Nu l-am mai deschis. Ştiam ce cuprinde.

Am început să aştept ziua eliberării mele din spital, fără să-mi fac alte planuri decât acela de a mă închide în atelierul unde păianjenii şi pulberea fină a paraginii vor fi consolând formele trezite odinioară la viaţă de mâna mea, şi de a inhala deopotrivă aerul, imaginile, păsările şi muzica mării de care îndelungata mea boală mă lipsise prea multă vreme. Dar toate gândurile mele de viitor erau zăbrelite de umbra evenimentelor necunoscute care se înverşunau să mă facă părtaş la desfăşurarea lor. În preziua ieşirii, am luat hotărârea să înfrunt direct toate primejdiile ce păreau să planeze asupra mea, să mă duc în sfârşit la acea ligă a cerşetorilor, desluşind ceea ce nu era deocamdată decât o reţea de presimţiri şi de bănuieli.

VI

Viaţa oraşului suferise între timp schimbări nenumărate.

Până şi străzile aveau un aer de umilinţă şi de rătăcire cu duhul, iar trecătorii, ziua în amiaza mare, pe când mă întorceam acasă,

erau atât de puţini de parcă o molimă necruţătoare îi secerase. Eram copleşit de sentimentul unor prefaceri mult mai adânci, cărora nu le puteam vedea, în prima zi, decât aparenţele. Multe surprize simţeam că mă pândesc de pretutindenea – şi prima dintre ele mă aştepta chiar acasă.

Când am sunat – căci singura cheie o pierdusem odată cu hainele în noaptea aventurii mele –, proprietăreasa apăru cu un zâmbet indiferent ce nu mai păstra nimic din iritarea ei de altădată. N-a deschis uşa, ci doar gemuleţul de deasupra intrării, prin care mă privea abia ascunzându-şi satisfacţia de a-mi spune pe un ton ostentativ amabil:

– *Locuinţa Dumneavoastră nu mai e aici. Regret profund. După noile măsuri ce vi s-au luat, vi s-a repartizat o cameră în casa paraclisierului de la Biserica Neagră. Lucrurile v-au fost transportate acolo de câteva săptămâni. Aici nu mai aveţi nimic.*

Şi cu o uşoară înclinare a capului, care vroia să fie un salut discret, mă lăsă în faţa uşii, retrăgându-se fără să fi închis măcar ochiul de geam. Mă apropiai şi, aruncând o privire în urma ei, mi-am dat seama că venise la uşă aproape dezbrăcată. Cum traversa marea încăpere de la intrare, i se vedeau prin cămaşa transparentă fesele pline. Părea mult mai tânără şi mai grasă. În capul scărilor ce urcau spre fosta mea odaie, atât cât puteam zări, căci încăperea era fără ferestre şi slab luminată, o aşteptau doi bărbaţi care o luară între ei, înlănţuindu-i talia cu braţele, şi porniră pe scări. Nu le-am putut desluşi fizionomiile – dar unul dintre ei mi se părea a fi bătrânul profesor, fostul prieten de tinereţe al tatălui meu.

Am rămas în stradă, cu ochii la casa unde locuisem câţiva ani, unde lăsam prizoniere amintirile, gândurile, sentimentele ce-mi împrumutaseră pe rând forma lor şi vedeam într-o memorie anticipată prefigurându-se liniile acelei case, aşa cum urma să se articuleze cândva, după alţi ani petrecuţi aiurea, mă vedeam eu însumi cel de azi privit din unghiul incert al unei deveniri bănuite. Eram încă slăbit de boală, nu aveam puterea şi energia sufletească de a regreta o casă, o vreme sau o vârstă pierdute, ireversibile – poate că nu eram capabil nici măcar să le pierd, să realizez adevărul situaţiei mele din acea clipă. Mă simţeam ca un obiect fără

apartenență, căruia oamenii i-au uitat dintr-odată utilitatea și sensul. Cu pași mecanici pornii într-o direcție dictată de absență și de hazard.

Nu mai fusesem de mult la Biserica Neagră, cea mai veche și mai impunătoare din câte moștenise orașul de-a lungul unei istorii apocrife. Așezată pe țărmul mării într-o zonă singuratică, unde cândva era centrul vechii cetăți, profilul ei întunecat domina azi urmele zidurilor ruinate care o înconjuraseră în vremea ei de mărire și câteva cocioabe improvizate de sărăcime printre lespezi de piatră înnegrite și bălării. Masivă, cu ziduri groase și contraforturi, cu turle și cupole armonizate după moda Bizanțului, părea o fortăreață uitată, cucerită de timp și de umbre. Mult mai departe, după un spațiu pustiu invadat de mărăcini, continuau alte fragmente de zid ruinat, apoi unul din bastioane și, în sfârșit, portul. După spusele moștenite din bătrâni, ar fi fost cândva și o galerie subterană care lega biserica de bastion, dar sărăcia nu îngăduise nicio încercare de a se descoperi intrările prăbușite de veacuri, pierite sub nisipuri și pietre.

Slujbă nu se mai făcea decât rareori. În schimb aici se oficiau cele mai multe înmormântări, dat fiind că în spațiul îngust care o despărțea de mare se întemeiase noul cimitir al orașului, unde erau îngropați toți cei ce nu aveau cavouri de familie în celelalte trei cimitire. Preoții veneau de aiurea. Drept cântăreț servea paracliserul, fost marinar – poate și pirat, cum ziceau gurile rele –, care, după ce-i murise nevasta, se aciuase aici, învățase cu străduință tipicul și toată vremea și-o petrecea printre cărți și clopote. Și ce clopote! Erau cele mai mari și mai melodioase din câte auzisem vreodată sunând prin nenumăratele orașe colindate în copilărie și tinerețe. Nu-l cunoșteam decât din vedere și faptul că trebuia să-l abordez dintr-odată ca locatar al casei lui îmi crea o inhibiție. Totuși, n-aveam ce face și, după ce hoinării pe străzi la întâmplare, o luai în direcția Bisericii Negre.

Am ocolit zidurile întunecate și verzi de mușchiul care le acoperise și de scuipatul anilor și am ajuns la ușa viitoarei mele locuințe. O casă joasă, zugrăvită în galben, acoperită cu șiță de

brad. Multă vreme ezitai. Parcă nu-mi venea să tulbur liniştea de mormânt care învăluia acea vizuină însingurată.

În cele din urmă, am bătut şi îndată, deschizându-se uşa, a apărut paraclisierul salutându-mă foarte ceremonios, cu un respect aproape slugarnic, invitându-mă să intru şi înecându-mă într-un noian de complimente. Casa avea un antreu mare cu un pat în fund şi două încăperi aşezate de-o parte şi de alta, cu uşile faţă-n faţă. Înainte vreme, locuia singur în ambele odăi şi de aceea nu înţelegeam deloc pricina deosebitei sale bucurii la venirea mea, care aveam să-l lipsesc de una dintre ele. Mă simţii chiar stingherit şi iritat de bunăvoinţa lui deplasată la adresa chiriaşului nepoftit care eram.

A descuiat odaia din stânga şi, cu agasantele-i temeneli, m-a poftit să intru. *Dincolo locuieşti Dumneata*? l-am întrebat mai mult ca să schimb vorba. *Nu*, mi-a răspuns cu o vădită surprindere în glas, ca şi când ar fi fost mirat că nu cunoşteam rosturile casei. *Eu dorm aici*. Şi îmi arătă patul din antreu. *Dincolo sunt Dumnealor. Eu încă de mult am cultivat umilinţa şi milostenia şi am crezut cu tărie în misiunea noastră. Eu nu sunt ca alţii care*... – dar nu l-am mai lăsat să continue, ci, obosit de falsitatea şi slugărnicia lui, i-am închis uşa în nas, întrebându-mă, doar în sinea mea, cine vor mai fi şi acei *Dumnealor?*

VII

Camera era mare şi aproape goală. Un singur pat de metal, cu saltea de paie, învelit cu o cuvertură groasă de lână ţărănească, un dulap din scânduri grosolane, vopsit în roşu ţipător, şi o masă cu totul nepotrivită la sărăcia şi platitudinea ambianţei; mică, făcută din lemn de esenţă scumpă, cu intarsii care vădeau mâna unuia dintre marii meşteri ai veacurilor trecute, părea atât de stridentă printre celelalte lucruri în odaia aceea cu pardoseala murdară acoperită cu bucăţi de rogojină, încât sporea şi mai mult senzaţia mizeriei şi a lipsei de gust. Mă consolară doar geamurile mari,

dintre care unul dădea spre cimitirul din marginea mării, ce se arăta în toată splendoarea ei crudă.

M-am învârtit un timp prin odaie, negăsindu-mi locul. Nimic din ecoul ființei mele, pe care mă obișnuisem dintotdeauna să-l aud în lucrurile din preajmă, în universul intim al obiectelor însuflețite de existența mea. Fiecare lucru îmi părea un corp strein introdus într-un organism derutat, o prezență nedorită, insinuată sub pretextul utilității, un memento al incertitudinii, al suspiciunii, al îndoielii. Așezându-mă pe pat, silit de slăbiciunea încă resimțită a convalescenței, începui să mă gândesc la săptămânile viitoare când, după ce voi fi prins puterile de zile bune, voi căuta să-mi organizez o viață mai confortabilă, găsindu-mi întâi de toate o locuință potrivită și izbăvindu-mă de maghernița nenorocită unde prin voia soartei nimerisem.

Pe când eram absorbit de asemenea gânduri, ușa s-a deschis încet și a intrat o persoană cu aspect deplorabil: părea o femeie destul de tânără, dar era îmbrăcată în haine bărbătești negre și mult prea largi pe trupul ei, cu părul scurt și ciopârțit, ca și când s-ar fi tuns singură, fără să aibă la îndemână măcar o oglindă. În picioare purta un fel de încălțăminte din papură împletită stângaci. S-a oprit în prag, a făcut câteva plecăciuni, bâlbâind o formulă care nu aducea atât a salut, cât, mai curând, a omagiu sfios și servil, și după aceea, înaintând spre dulap, l-a deschis, a scos o mătură mică și a început s-o plimbe pe dușumea.

Prezența ei mă plictisea și, după o ezitare, am rugat-o să-și amâne îndeletnicirea pentru mai târziu, promițându-i că voi ieși îndată ce mă voi fi odihnit puțin. Cuvintele mele n-au avut însă nicio urmare. Parcă nici nu le-ar fi auzit. Continua să măture cu mișcări lente, revenind mereu în același loc și luând-o iar de la început. Nemaiputând suporta, am ieșit trântind ușa. În antreu am dat iarăși peste paraclisier, dar l-am evitat, prefăcându-mă că nu-l văd și nu-i aud vorbăria deslânată cu care mă învăluia din nou, și am luat-o prin cimitirul ce despărțea casa de mare.

Era o zi de toamnă târzie, iarbă putrezită, pământ umed cu miros de mucigai, aer bolnav cu mărgăritare murdare. Cerul mare și orizontul mut la capătul apelor cenușii străbătute de verdele

rece al unui anotimp muribund. Vântul bătea îndârjit din larg înaripând valurile cu alb și aducând la țărm mortăciuni spulberate, gunoaie și rădăcini. Prin cimitir mi-au atras luarea-aminte o mulțime de gropi proaspăt săpate, de parcă nenumărați morți își așteptau rândul nevăzuți, undeva în oraș, dar nicăieri nu zării picior de om. Abia la capăt, pe limba îngustă de nisip, adăpostiți de piatra funerară a unui mormânt mai vechi, săpat la câțiva pași de spuma valurilor, dormeau pe o rogojină trei lucrători, judecând după cazmalele și lopețile de alături. Altminteri, după haine și după trăsăturile subțiate ale fețelor purtând pecetea unei origini îndepărtate, păreau cărturari din fruntea de altădată a orașului, sau poate călători bogați veniți cine știe de unde. Chipurile trădau osteneala și somnul adânc le dădea o înfățișare de înecați, aduși la țărm și culcați alături în așteptarea ritualului celui din urmă, al îngropăciunii.

Cum ii priveam, mi se făcu greață de mutrele lor. Victime neputincioase, prizonieri lamentabili, resemnați la soarta unor supraviețuitori ce și-au plătit restul de viață rămasă cu prețul lașității și umilinței. Îmi venea să-i trezesc și să-i scuip, deși nu știam nici cine sunt și nici care era rostul lor acolo, la o margine de cimitir pustiu. Mi-era dor de o față bărbătească și mândră, dar nu mai știam dacă o mai port eu însumi și poate înverșunarea mea subită se adresa oglinzilor în care simțeam că mă pândește o dezamăgire amară.

Noroc de vânt. Rafalele lui binefăcătoare mă întremau, mă sprijineau înlăuntrul meu, îmi dădeau un suport împotriva urâtului. Nu eram singur pentru că eram cu vântul, cu nenumăratele lui glasuri și înfățișări, cu nenumărații oameni care trăiau în puterea și-n duhul lui. Am pornit-o pe țărm, confundându-mă cu îndepărtații strămoși întru a căror existență nu mărturisea decât sângele meu încă neamestecat pe de-a-ntregul cu limfa ticăloasă a zilei.

Întorcându-mă dintr-odată să mai privesc cimitirul, o zării pe servitoarea ce-mi intrase în cameră cum se ascunde pe după o cruce și se lasă încet îndărătul unei movile de pământ proaspăt scos dintr-o groapă de curând săpată. Nu înțelegeam de ce se va fi luat după mine și ce scop avea urmărirea. Abia mult mai târziu

aveam să-mi dau seama. La început, am fost ispitit să mă înapoiez în cimitir, ca să-i arăt că am descoperit-o şi chiar s-o admonestez, dar mi se păru inutil, gândindu-mă că tot n-aş izbuti s-o fac să priceapă ceva pe arătarea aceea idiotizată. Mi-am urmat deci plimbarea pe ţărm, întorcându-mă acasă pe alt drum, când ziua era pe sfârşite.

VIII

Încercările la care eram supus începeau să-şi întreacă măsura.

Faptul că fără voia mea şi fără să fiu prevenit fusesem mutat din vechea mea locuinţă în casa paraclisierului era doar un semn pe care viaţa mi-l dădea la o răspântie înceţoşată. Poate că mai gravă era însă răspântia din mine însumi. Fără ştire şi fără semn. Fuga mea eşuată, boala, singurătatea... dar mai simţeam şi o altă putere cum îşi face loc încetul cu încetul în viaţa mea sau pe jumătate a mea sau care fusese odată a mea. Niciodată nu ai destui zei, niciodată nu ai destule icoane, destule făclii, destule pumnale. Fiţi buni şi trăiţi-mi măcar câtăva vreme viaţa, căci vreau să dorm, luaţi-mi totul în afară de somn şi de golul lăuntric, supremă bucurie a streinilor – aşa le spuneam în gând indivizilor pe care-i găsii la întoarcere în odaia mea, când stăteam în uşă privindu-i fără a mă clinti. Erau trei bărbaţi semănând la ţinută cu cei pe care-i văzusem dormind duşi în cimitir. În haine elegante de seară, cu pălării înalte şi lucioase, mă salutară ceremonios şi distant, văzându-şi mai departe de treburile lor. Aduseseră încă un dulap la fel de mare şi de roşu, îl aşezaseră alături de celălalt şi, cu o pedanterie rigidă, aranjau în rafturi o mulţime de obiecte printre care recunoscui o parte din lucrurile mele. Apoi s-au întors către mine, şi-au ridicat uşor pălăriile în semn de salut, au spus într-un glas: *Domnule*... şi au plecat. Cel mai bătrân dintre ei era, fără nicio putinţă de îndoială, generalul venit să mă caute la spital, dar de data aceasta atitudinea lui era exact contrarie: se făcea că mă vede prima oară în viaţă.

Am vrut să încui uşa, însă constatai că nu mai avea nici cheie şi nici broască. Nu-mi era decât de servitoare, ce s-ar fi putut iarăşi insinua în cameră, şi mai mult ca oricând simţeam nevoia să fiu singur. Patul mă ispitea înainte de toate. Abuzasem de această primă plimbare şi resimţeam din plin oboseala sau slăbiciunea sau poate că era doar o nevoie de somn, o imperioasă nevoie de întuneric sub pleoape şi pe meninge. Întins cu mâinile sub cap, am adormit repede, cu toate că somnul mi-a fost străveziu şi fără odihnă. Din vreme în vreme tresăream, deşteptându-mă, şi mi se părea că-mi umblă cineva prin odaie, dar nu era nimeni. O singură dată îmi veniră în auz gemete surde; poate că din antreu, unde dormea paraclisierul, poate că din odaia vecină, despre ai cărei locatari – *Dumnealor*, cum îi numise – nu ştiam încă nimic. Le auzeam ca prin vis şi n-am avut puterea să mă ridic din pat şi să văd ce se întâmplă. Am văzut în schimb, spre ziuă, care era rostul gropilor din cimitir, deşi cele văzute nu m-au lămurit pe de-a-ntregul.

Mă deşteptasem în faptul zorilor şi, privind pe fereastra mare ce dădea spre cimitirul din marginea mării, mi-au apărut câteva siluete mişcându-se printre morminte. Neavând curajul să ies prin antreu ca să nu atrag atenţia paraclisierului, am deschis fereastra şi m-am strecurat afară. Tremurând de frigul toamnei târzii, am înaintat, târându-mă încet printre movile de pământ şi tufe de flori moarte, ajungând aproape de mijloc, unde cei trei bărbaţi pe care-i văzusem dormind în ajun desfăceau tocmai atunci capacul unui sicriu putrezit, scos din groapa săpată alături.

I-am studiat atent, ca să le memorez figurile, şi mi-am rotit privirea jur-împrejur, asigurându-mă că sunt la adăpost, dar am băgat de seamă că, după o altă movilă, stătea ascuns paraclisierul, urmărindu-i cum lucrează. Cei trei au scos un schelet din coşciug şi l-au aruncat într-un cărucior unde mai erau câteva, dezgropate desigur din alte morminte. În aceeaşi clipă s-a ridicat şi paraclisierul, venind spre ei, mulţumindu-le în limbajul lui slugarnic, repezindu-se să-i sărute mâna fiecăruia. Şi totuşi, judecând după atitudinea lor şi după felul cum îi ruga să-şi continue şi în noaptea următoare *sfânta şi înalta lor îndeletnicire*, era limpede că el îi

dirijează. Aşa aş fi crezut, de bună seamă, dacă tocmai atunci n-aş fi zărit un alt personaj ce părea că-i pândeşte pe toţi, supraveghindu-le mişcările şi ascultându-i. Nu i se vedea decât capul dintre buruienile cu care se acoperise şi mi-a trebuit o oarecare încordare ca s-o recunosc, în cele din urmă, pe servitoarea ce-mi măturase odaia.

Profitând de atenţia ei concentrată asupra groparilor şi paraclisierului, ca şi de negura dimineţii, m-am furişat în partea opusă, ascunzând-mă după un alt monument înconjurat de un grilaj înalt de fier. Eram chiar lângă mare. Pe plaja îngustă, trasă pe nisip şi legănându-şi partea dinapoi rămasă în apă, stătea o luntre mare şi neagră. Înălţând uşor capul, îi văzui pe gropari apropiindu-se cu căruciorul în care, deasupra scheletelor, aşezaseră şi resturile sicrielor dezgropate. Ajunşi în dreptul luntrii, încărcară totul şi, urcându-se în ea, porniră spre larg, în timp ce paraclisierul, după ce-i petrecu o vreme cu privirea, se întoarse. Trecu prin dreptul locului unde pândea ascunsă servitoarea, dar probabil că ea dispăruse.

Se făcuse ziuă de-a binelea. M-am îndreptat spre casă şi, traversând cimitirul, am găsit pe două morminte câteva flori ce fuseseră sădite de curând. Pălite de frigul nopţii, stinghere în peisajul brun al toamnei târzii cu putregai şi rugină, păreau plăgi cadaverice, stigmate de prevestire sinistră. Eram aproape sigur că poate chiar a doua zi mormintele respective nu vor mai fi decât simple gropi proaspăt săpate, din care osemintele au plecat cu luntrea aceea mare pe drumul adâncului.

IX

Zilele petrecute mai mult în casă, cu intermitente plimbări pe ţărm, cu pace şi somn, mă înzdrăveniseră de-a binelea. Vremea se schimbase mereu. Au venit nopţile lungi, s-a făcut frig, ploile toamnei trecură ca miriapodele şi pământul amorţit aştepta ninsoarea. Înaintea îngheţului alb se instaurase un îngheţ cenuşiu

pe care urma să alunece iarna, încet, cu tâlpi lungi, cu aripi întinse, cu pescăruşi exaltaţi sfidând deopotrivă urletul vântului şi tăcerea oamenilor.

Eram sănătos şi totuşi aveam parcă senzaţia că altcineva s-a însănătoşit pentru mine. În răstimp, cei trei hamali eleganţi mă vizitau la intervale capricioase, aducând de fiecare dată un nou dulap, aidoma celorlalte, până când de jur-împrejurul odăii pereţii se acoperiră de dulapuri roşii. Toate încercările mele de a lega un dialog cu ei, de a-i determina într-un fel sau altul să-mi spună cine-i trimite sau cui aparţin nenumăratele lucruri aşezate în raft pe lângă ale mele, ce se pierduseră în mulţimea calabalâcului, s-au dovedit zadarnice. Gravi şi solemni, în ireproşabila lor ţinută de seară, îşi vedeau de treburi în tăcere, ignorându-mă şi neadresându-mi decât sumarul lor salut pe care cred că-l rosteau chiar şi în zilele când nu mă găseau acasă.

Mă învăţasem cu ei şi cu servitoarea care intra şi ea nechemată, ba să-mi facă ordine când n-aş fi vrut, ba să scotocească prin dulapuri după cine ştie ce lucru, ba, pur şi simplu, oprindu-se în uşă, rămânând nemişcată, gândindu-se, făcând felurite grimase şi apoi retrăgându-se iar. Păstram veşnic consolarea că în cele din urmă voi găsi o altă locuinţă, salvându-mă de toate neplăcerile mărunte, dar insuportabile, ce mă hărţuiau aici. Până atunci, aveam la îndemână atelierul meu aflat, din fericire, nu prea departe – mai aproape decât îmi era de la vechea mea casă – şi îndată ce mă simţii în stare luai drumul lui.

Acolo totul părea aşa cum fusese înainte.

Mi-am regăsit uneltele la locul lor, pietrele şi trunchiurile de lemn la care lucram mă aşteptau neclintite – dar unele dintre ele vădeau intervenţia unei alte mâini ce încercase să le continue. Şi asta mi-a displăcut. Abia atunci observai în fundul atelierului, în firida unde-mi ţineam câteva blocuri de marmoră, prezenţa unui pat îngust pe care nu-mi aminteam să-l fi instalat, deşi într-o vreme avusesem într-adevăr intenţia s-o fac, gândindu-mă că aş fi putut dormi în atelier ori de câte ori întârziam peste măsură şi noaptea mă prindea departe de casă.

Cercetai patul, dar nu descoperii nimic, în afara unei perechi de pantofi scâlciați ascunși dedesubt și a două-trei sticle cu alcool ieftin, aproape goale. O indispoziție ușoară puse treptat stăpânire pe mine; totuși, începui să lucrez la una dintre păsările pe care le ciopleam în piatră după modelele superbelor mozaicuri din port, părăginite, dar mai păstrând încă urmele strălucirii de altădată. Era elementul central dintr-o compoziție comandată de soția unui căpitan de corabie pentru mormântul simbolic al bărbatului ei mort într-un naufragiu undeva pe mările Sudului. Lucrul mi-a fost de folos, căci o clipă am revenit în mine însumi și atingerea pietrei mi-a dat noi puteri.

Când uitasem de toate și eram complet absorbit, am auzit deodată ușa deschizându-se încet și lăsând să pătrundă în atelier un necunoscut cu înfățișare incertă. Pletos, cu o față rotundă și buhăită, cu mustăți lungi, căzute, cu ochi cleioși de pește mort și cu un zâmbet care-i dădea un aer de milog insolent, infatuat și umil în același timp, personajul avea ceva respingător. M-a salutat cu o reticență insinuantă și s-a prelins spre patul din firidă, unde s-a așezat, scoțându-și ghetele și desfăcându-și obielele murdare și umede pe care le purta în loc de ciorapi. I-am întors spatele scârbit și mi-am continuat lucrul. Nu mi se mai întâmplase, ca atunci, să fiu handicapat de repulsie. Și faptul îmi era cu atât mai neplăcut, cu cât simțeam că individul va abuza de repulsia mea.

Într-adevăr, după ce a isprăvit cu descălțatul, a făcut focul în soba mică de fier, și-a așezat obielele la uscat, a băut o înghițitură de rachiu și, scoțând dintr-o cârpă resturi de mâncare, s-a apucat să înfulece, mestecând rar și citind o carte cu coperți soioase. Nu se sinchisea de prezența mea, comportându-se cu degajarea celui ce se simte la el acasă chiar atunci când nu e decât un intrus lamentabil. Numai greața enormă ce mă stăpânea tiranic m-a împiedicat să-l apuc de gulerul hainei lui sordide și să-l scot afară așa cum ar fi meritat cu prisosință. Am început să tremur de nervi și m-am hotărât să plec. Dar, când mi-am adus aminte de casă, de mutra slugarnică a paraclisierului, de servitoare, de aspectul stupid al odăii cu pereții plini de dulapurile acelea grosolane, m-am răzgândit, reluându-mi lucrul cu înverșunare mută.

Cu timpul, individul începu să-mi vorbească, îndârjit de tăcerea mea, debitându-mi tot felul de aberații pretențioase. Pomenea despre o mănăstire din care ieșise ca să reabiliteze prestigiul artei, despre adevărata umilință, starea de absență extatică, perpetuitatea irealului în ritmul devenirilor ontologice, visul ca formă de protest generos, suspendarea fluxului trăirilor printr-o intermitentă intruziune a obsesiei sexuale în universul categorial. Cita alandala numele unor gânditori de demult, ale unor aventurieri militari sau politici, ale actrițelor celebre, se referea la magie și la heraldică. Vorbea mereu cu gura plină de mâncare, ce nu i se mai isprăvea.

După câteva replici plictisite care se bucurară de ironia lui indiferentă, am tăcut iar, lasându-l să peroreze mai departe. Din toată vorbăria lui, n-am reținut decât un singur lucru – destul de altfel ca să mă scârbească de propriul meu atelier: că el, împreună cu prietenii nu prea mulți ce-i împărtășesc ideile, au fost repartizați să lucreze împreună cu mine și faptul îi nemulțumea profund, căci atelierele cele mai bune, spunea el, continuau să fie în mâinile impostorilor. Se oferi chiar să mă ajute cu îndrumări și sugestii; poate că ar fi și încercat s-o facă pe loc, dacă tocmai atunci n-ar fi intrat un hermafrodit mic, palid și bucălat, care trecu pe lângă mine anulându-mă cu o singură privire și, luându-l de braț, ieșiră amândoi.

Am mai rămas o vreme, încercând să lucrez, dar n-am izbutit din cauza gândurilor și a unei stări de apăsare ce mă cuprinsese după plecarea lor. Mă simțeam tot mai puțin capabil să acționez. O abulie îmi moleșea trupul și creierul îmi era tulbure. Sentimentul că nu mai am unde mă duce, că în viața mea au pătruns toate insanitățile lumii, că eu însumi încep să nu mai am chip, să fiu o materie amorfă mă urmărea dureros. Revedeam în memorie vechea mea locuință, cu liniștea și singurătatea ei, cu atmosfera intimă pe care o pierdusem, mă gândeam la izolarea de altădată a atelierului, la bucuria, tristețea, speranța sau disperarea atâtor zile de căutare și muncă înverșunată. Și acum nimic, în afara golului, într-o lume ce se metamorfozează monstruos în jurul meu, antrenându-mă fără voie într-o prăbușire treptată. Un vag și penibil regret mă adia, că nesocotisem invitațiile primite înainte și îmi

spuneam că poate, dacă m-aş fi dus la acea *Ligă a Cerşetorilor*, cine ştie, s-ar fi schimbat ceva. În bine, desigur, pentru că în rău credeam pe atunci că nu mai era ce să se schimbe. Dar de la discuţia cu generalul care mă căutase când zăceam în spital, invitaţiile nu se mai repetară.

X

Şi astfel mă trezii singur, fără a putea fi niciodată singur.

Toţi cei pe care-i cunoscusem înainte ori mai de curând nu erau cu mine, chiar dacă mai păreau a se împotrivi aceleiaşi puteri nevăzute ce se instaura, cu ierarhiile ei impenetrabile. Erau cu ei, îşi căutau un loc mai privilegiat sub steaua întoarsă care urca la zenit, în timp ce eu aşteptam zadarnic steaua de niciodată. Până şi tipul sordid ce se insinuase în atelierul meu cu adepţii lui, ce nu puteau fi decât o adunătură pestriţă de veleitari mediocri şi gălăgioşi, era implicat în mersul evenimentelor, consimţind parcă să joace rolul rebelului oficial, nemulţumit de profesie, gata să-şi supraliciteze împotrivirea.

După lungi ezitări, m-am decis să pornesc în căutarea unei case. Am început a colinda oraşul într-o după-amiază învăluită de fulgii primei ninsori, am urmărit porţile ca să descopăr anunţurile celor ce aveau odăi de închiriat, dar, spre uimirea mea, nu zării niciunul. Când nu-mi trebuiau, le găseam adesea pe porţi, pe geamuri, pe ziduri – şi iată că dispăruseră cu desăvârşire. Nu-mi rămânea decât să întreb din loc în loc, dar nici aşa n-am obţinut măcar o promisiune ori o informaţie ce mi-ar fi putut folosi.

Multe dintre porţile la care am bătut nu mi s-au deschis. La altele ieşea câte cineva, îndeosebi femei trecute, cu un aer obosit şi suspicios, spunându-mi invariabil că nu au camere de închiriat şi închizând cu grabă poarta. Tot timpul se ţinu pe urmele mele un ins şters, căruia nu i-am remarcat prezenţa decât târziu, când, pierzând speranţa de a mai găsi ceva, pornisem spre casa profesorului. Atunci, băgându-l de seamă, îmi reamintii dintr-odată că-l

zărisem în mai multe rânduri. Când a înţeles că l-am observat, îşi scoase pălăria şi mi-o întinse rânjind. I-am aruncat o monedă, îndepărtându-mă.

Cum m-am hotărât să-l vizitez din nou pe bătrânul profesor, nu mai ştiu bine. De când ieşisem din spital şi mi se păruse că-l recunosc în unul dintre bărbaţii pe care-i văzusem în fosta mea casă, nu mă mai gândisem la el. La uşa casei lui, am aşteptat mult până când sluga, ce mă ştia prea bine, s-a arătat, invitându-mă să intru. N-am bănuit nimic. În imensa încăpere, plină de cărţi, de retorte şi de flacoane cu lichide colorate, unde până şi câinele dormea ca de obicei tolănit pe canapeaua roasă din faţa biroului, am găsit doi evrei legaţi cobză spate la spate, trântiţi pe sofaua de la geam. Semănau leit unul cu celălalt, de parcă ar fi fost tată şi fiu. Purtau haine rituale şi de sub pălăriile negre cu boruri mari curgeau zulufii perciunilor castanii. Murmurau întruna rugăciuni ininteligibile, priveau în sus cu ochii pierduţi, iar pe feţele lor încadrate de bărbi lungi nu tresărea niciun muşchi.

– *Unde suntem, prietene?* mă întrebă cel mai bătrân dintre ei. *Eşti oare unul dintre cei ce ne-au adus astă-noapte aici? Ce învinuire ni se aruncă pe umeri, ce păcate am săvârşit faţă de noua stăpânire a cetăţii?*

Eram ultimul ce le-ar fi putut răspunde la întrebările pentru mine însumi nedezlegate. Le-am spus că venisem să-l văd pe profesor şi că indignarea care-mi însoţeşte uimirea e singurul ajutor ce li-l pot oferi deocamdată, urmând să vedem apoi ce-aş putea face pentru eliberarea lor. M-am oferit să le tai legăturile cu pumnalul meu, dar refuzară amândoi cu tărie:

– *Nu trebuie! Ar fi zadarnic*! strigară într-un glas. *Unde-am putea fugi, când totul aici e în mâinile lor? Până mâine am fi aduşi înapoi. Ce fel de profesor e acesta? Care e adevărata lui îndeletnicire?*

Am început să le povestesc mai amănunţit tot ceea ce ştiam despre bătrânul profesor şi chiar despre propriile mele tribulaţii, dar eu însumi aveam ciudatul sentiment că fabulez, deşi nu spuneam decât adevărul. Era tot ce ştiam, însă adevărul acesta se mistificase treptat, devenind o minciună sfruntată. Adevărul pe

care-l ştiam eu dispăruse de mult, înlocuit de altul ce se disimula, pierzându-se printre evenimente obscure.

Evreii ascultară cu luare-aminte povestirea mea şi-mi mulţumiră din inimă. Se părea că ei înţelegeau mult mai bine cele petrecute, încât, ascultându-mă, îşi dădură seama nu numai de situaţia lor, ci şi de a mea. Bătrânul tăcu îngândurat, iar tânărul îmi spuse cu amărăciune:

– *Prietene, eşti mai legat decât noi, chiar dacă nu-ţi vezi funiile. Te aşteaptă o soartă neagră. Nu peste multă vreme îţi vei aduce aminte de cuvintele mele. Fereşte-te să-i mai cauţi pe cei ce i-ai cunoscut înainte, aşa cum ai venit aici. Încearcă şi găseşte-ţi un loc printre cei întâlniţi după ieşirea ta din spital, şi primeşte-i aşa cum ţi se arată, nu te sili să descoperi alte înfăţişări decât acelea pe care le vezi. Uită-te chiar pe tine cel care-ai fost şi năzuieşte să te identifici cu cel ce devii pe zi ce trece. Atât mai pot să-ţi spun, deşi s-ar putea s-o plătesc scump: fii cu luare-aminte faţă de aceea pe care o numeşti „servitoarea". Dacă ai şti cine este, ai fi mai prudent.*

Am ieşit din cabinetul profesorului, îndreptându-mă spre celelalte încăperi ale casei, dar toate erau încuiate. Nici măcar sluga ce-mi deschisese uşa nu mai era nicăieri.

XI

Ninsoarea se întărise şi străzile erau acoperite de zăpadă. Venea bandajul alb, atât de binefăcător, să aline febra latentă a tuturor lucrurilor, să ascundă mizeria şi urâtul. M-am oprit pe stradă şi am stat sub ninsoarea calmă, cu capul gol, până când zăpada mi-a pus pe creştet mâna ei rece, mâna ei înstelată, doamna unui ceas de îngânare în neştiut, doamna aripilor şi a îngerilor de seară. Mintea-mi umbla aiurea – memoria era blestemul meu. Prea multă amintire, prea multe repere pentru confruntările ce nu mai aveau niciun sens, prea multe obstacole la confluenţa golului din afară şi a celui care ar fi trebuit să triumfe în mine.

Mi-ar fi trebuit puțină zăpadă pe dinlăuntru, o calmă ninsoare interioară, un bandaj alb de amnezie. N-a existat nimenea în acest oraș, niciun om, nici eu însumi. Totul e ACUM, totul începe mereu, fiecare clipă e o celulă primordială. Numai sub pavăza acestui ACUM lucrurile își pierd perspectiva, își pierd dimensiunile, reducându-se la o prezență plană pe care luneci tu însuți ca un obiect. Voi ajunge vreodată acolo?

Pe stradă coborâse întunericul, când, urmărit de imaginea evreilor legați și de cuvintele celui mai tânăr dintre ei, pornii spre Biserica Neagră. Lumini răzlețe se aprindeau, dar multe case erau cufundate în beznă. Cheiul glacial, marea își pregătea carapacea de aramă coclită, în rada portului nu mai era niciun vas, plecările dormeau laolaltă cu șerpii pustiului. Pe urmele mele nu părea a fi nimenea și trecătorii, din ce în ce mai rari, grăbiți, cu privirile în pământ, cu mâinile înfundate în buzunare, nici nu mă observau. Pretutindeni întâlneam gardieni, oameni ai legii, îmbrăcați în cojoace ponosite și lungi, mai mulți decât erau altădată. Câte unul, când ajungeam în dreptul lui, îmi întindea pălăria – și m-am surprins cu neplăcere aruncându-le câte o monedă fără să-mi dau seama. În fond aveam bani destui; moștenirea lăsată de tatăl meu mă scutea de orice preocupare, dar mă nemulțumea faptul că începusem să accept în mod tacit asemenea moravuri.

Biserica masivă, întunecată în singurătatea ei, avea în geamuri o vagă licărire de lumină. Intrai să văd ce putea fi. Înlăuntru, un mort așezat pe catafalc, înconjurat de ghirlande artificiale, la căpătâiul căruia tipul sordid din atelierul meu cetea rugăciuni dintr-o carte veche ferecată în argint. Făclii aprinse aruncau o lumină palidă. Un preot, uzurpat în dreptul lui de a oficia, stătea mai la o parte, privind spre cel care cetea cu o intonație ostentativă, modificând pe alocurea textul rugăciunilor și interpolându-l cu pasaje create de el, pline de formule contorsionate și bombastice. Avea un aer de erou și părea foarte mândru de curajul său. Dar când în biserică se ivi, la un moment dat, ca din pământ, servitoarea, se închină foarte ceremonios spre ea fără a înceta să cetească.

I-am lăsat acolo și, ieșind, m-am îndreptat spre casa paraclisierului, cu gândul la odihnă. Ambele odăi și antreul păreau luminate.

Aş fi vrut să-mi arunc ochii în geamul celeilalte, ca să văd ce se petrece acolo, şi în primul rând cine sunt locatarii. Însă n-am făcut-o, temându-mă să nu fiu spionat de servitoare. Şi într-adevăr, aşa era: întorcându-mi capul brusc, am zărit-o ascunzându-se după un contrafort al bisericii. Totuşi, în noaptea aceea îmi propusesem să încerc a mă edifica.

La mine era linişte, ardea lumina şi părea să nu fi umblat nimenea.

Paraclisierul nu era în antreul său, iar din odaia vecină răzbătea un glas de femeie vorbind egal şi cursiv, de parcă ar fi cetit dintr-o carte. Am tras cu urechea. Ciudat! Cine vor fi auditorii? Atât cât puteam auzi, erau fragmente dintr-o amplă lucrare de etică a unui autor tot mai actual, care situa această disciplină la baza organizării sociale. Capitolul din care cetea tocmai atunci se intitula, după câte-mi aminteam, *Umilința ca mod al disciplinei interioare*.

Somnul veni repede. Pe la miezul nopții, m-am deşteptat auzind gemetele obişnuite şi, îmbrăcându-mă în grabă, fără să aprind lumina, am ieşit pe fereastră, căutând să nu fac niciun fel de zgomot, pentru a nu atrage atenția. Prin zăpada crescută între timp, căci ninsoarea continua, ocolii casa şi, uitându-mă în toate părțile, mă apropiai de geamul dinspre biserică. Înlăuntru nu mai licărea decât o candelă aşezată într-un colț, dedesubtul unei polițe pe care stătea bustul de ipsos reprezentându-l pe bătrânul cu mustăți enorme. În semiîntunericul odăii se desluşea însă un spectacol cum nu-mi fusese dat să mai văd.

Pe câteva divane sau paturi erau legate cu fața în jos femei goale, pe care le flagelau altele, goale şi ele, lovindu-le peste fese cu crengi verzi de brad. Într-o parte, aşezați la masă, beau groparii din cimitir. I-am recunoscut după haine, căci fețele nu le vedeam. Păreau beți de-a binelea şi detaşați complet de cele ce se petreceau în jurul lor. Una dintre femeile flagelate dădea semne de agitație, se zbătea şi scotea un fel de sunete ce erau mai mult urlete sugrumate. Groparii se ridicară clătinându-se şi se apropiară de patul ei. Doi o înlănțuiră pe cealaltă care o bătea cu crengile, retrăgându-se cu toții spre un colț întunecos, unde nu mai vedeam aproape deloc,

iar al treilea îi dezlegă picioarele și, fără să se dezbrace, începu să facă dragoste cu ea, acoperindu-i capul cu pălăria lui. Se produse o învălmășeală. Una dintre femei își ridică sânii, sprijinindu-i pe poliță înaintea bustului și gemând, alta porni spre ea încet, făcând gesturi obscene. Dar în acea clipă am simțit o mână pe umăr și-am tresărit întorcând capul. În spatele meu stătea paraclisierul.

Cu obișnuita-i slugărnicie, mă luă de braț, târându-mă spre ușă. Încă fiind în puterea zăpăcelii, m-am lăsat condus în camera mea, unde, simțindu-mă dintr-odată obosit, mă așezai pe pat. Paraclisierul luă loc pe scaunul din fața mea, după ce mai întâi aprinse candela din colț – căci mi se pusese și mie o poliță cu bustul respectiv – și spuse pe un ton confidențial și grav:

– *Cred că a venit ceasul, iubite prietene, să afli povestea tatălui tău și să te umilești întru memoria lui.*

XII

Pe tatăl meu nu-l mai văzusem din copilărie. Fusese căpitan de corabie, adunase încă din tinerețe o avere frumoasă și apoi, după ce trăise împreună cu noi prin țări îndepărtate, își părăsise familia, întorcându-se în orașul de baștină, unde după moartea lui venisem și eu.

Petrecându-mi tinerețea cu mama și cu cei doi frați mai mici, nu mai avusesem decât rareori vești despre el. Știam doar că avea idei bizare și că nu se înțelegea cu mama, ceea ce îl determinase să plece. Într-o vreme, ne parveniseră zvonuri despre călătoria pe care o făcuse într-o țară vecină, măcinată de lupte și de erezii monstruoase, unde l-ar fi întâlnit cineva ca hamal într-un port. Altă dată se auzise că ar fi fost întemnițat după o razie la azilul de noapte pe care-l întemeiase. Apoi interveniră războaie, prefaceri și n-am mai avut știri despre el, până când aflarăm că fusese ucis de niște cerșetori în împrejurări necunoscute.

Fascinat deopotrivă de figura și de legenda lui, și poate având incrustată mai temeinic în mine pecetea vechii noastre origini,

simțisem adeseori ispita de a-l urma, dar cât timp trăise, după vorba lăsată mamei la despărțire, nimănui dintre noi nu-i fusese îngăduit să-l viziteze. După moarte însă, nimic nu mă mai putuse opri – și astfel m-am reîntors în patrie, mi-am amenajat un atelier și am început să lucrez, beneficiind de partea ce-mi revenea din moștenirea lăsată.

Povestea mea nu semăna însă decât pe alocurea cu aceea a paraclisierului, mult mai amănunțită, dar și mai obscură. El îmi vorbi despre umilința tatălui meu, căruia se mândrea a-i fi fost ucenic, despre rolul lui important în întemeierea unei noi orânduiri și abnegația ce-l caracteriza, mai ales în primii ani, când activitatea lui în cadrul azilului a fost capitală. Cu un vocabular parcă anume creat, îmi povestea felurite întâmplări stupide cărora tatăl meu le fusese eroul principal, întâmplări ce i se păreau, dimpotrivă, pline de măreție. Pomenea frecvent *Liga* și marea ei popularitate printre cetățenii orașului, tatăl meu fiind unul dintre principalii ei fondatori; apoi mi-a vorbit despre ultima perioadă a vieții lui, când se înstrăinase de spiritul mișcării, făcându-se vinovat de orgoliu, de mândrie și vanitate, care l-au dus la pieirea deplânsă de toți. Până și femeia cu care trăise – ea însăși figură proeminentă a *Ligii* – a trebuit să-l dezavueze, cerând pedepsirea lui exemplară. Dar meritele din prima parte a activității rămân pentru totdeauna înscrise în istorie – și eu aș fi chemat să-i fiu un demn continuator.

După ce-l ascultasem, i-am cerut lămuriri asupra morții, spunându-i ceea ce știam eu. N-a negat, dar mi-a răspuns în termeni de un total echivoc, adăugând că voi primi de la cei în drept explicații suplimentare, când va fi cazul. Până atunci, m-a sfătuit să-mi revizuiesc comportamentul, să renunț la felul meu de a fi, la tarele unei educații nefaste și, prin râvna și umilința de care trebuie să dau dovadă, să câștig încrederea celor de sus, ce-și au în permanență ochii cu milostivire ațintiți asupra mea, dovadă locuința repartizată chiar alături de importante persoane din cercurile *Ligii*, deși eu până în prezent n-am răspuns cum se cuvenea... etc. Își recăpătase iar tonul slugarnic și lingușitor, cu temenele grețoase și formule de măgulire asiată, printre care

strecură abil câteva amenințări enigmatice, pomenindu-mi de soarta părintelui meu, de faptul că refuz orice solicitare a disciplinei interne, că sfidez ierarhia (aici îmi reaminti că el însuși se întristase surprinzându-mă la geamul *Dumnealor*), că mă opun măsurilor luate în loc de a contribui eu însumi la realizarea lor.

Mi-a insinuat că se cunosc toate faptele mele, citându-mi ca argument un crâmpei din discuția pe care o avusesem cu cei doi evrei. Și a plecat, închizând încet ușa, iar eu m-am culcat din nou, stingând candela și frisonând sub impresia celor întâmplate. În odaie era un miros greu care mă amețea, dându-mi o somnolență tulbure și nefirească. Simțeam că adorm turmentat. Când mă luptam cu somnul, am văzut o umbră strecurându-se pe lângă pereți, deschizând geamul, sărind în cimitir și apoi închizându-l iarăși cu grijă. Era limpede că în tot timpul convorbirii mele cu paraclisierul cineva stătuse ascuns în cameră.

XIII

A doua zi, trezindu-mă târziu, plecai spre atelier. Am dat pe la biserică și, oprindu-mă în ușă, văzui că mortul nu mai era, în schimb tipul sordid continua să citească rugăciunile, înconjurat de câțiva emuli, printre care zării obrazul bucălat și palid al hermafroditului. M-am bucurat la gândul că voi putea lucra o vreme în liniște, până când își vor face apariția. Și, într-adevăr, așa a fost. Voiam să isprăvesc monumentul funerar ce mi se comandase, căci simțeam că, fie și cu promiscuitatea lui, atelierul meu nu va mai rezista mult. Nesiguranța era starea mea de toate zilele; începeam să învăț a mă lăsa în voia întâmplării și a nu mai pune preț pe nimic. La urma urmelor, soarta orașului în care mă născusem era și soarta mea. Nu eram nici mai bun, nici mai rău decât toți nefericiții din jurul meu – și poate că nu pierdeam decât un pumn de iluzii naive. În ce va fi crezut tata cu atâta înverșunare, încât n-a pregetat să-și sacrifice familia, liniștea, viața? În altceva, desigur, de vreme ce l-au ucis. Nu aveam niciun argument, dar,

după toate experiențele mele, după aerul pe care-l respiram în cercul apăsător ce se strângea mereu, eram încredințat că moartea lui nu era streină de noile evenimente din viața orașului. Sânge ascuns, subteran, invizibil...

Într-o asemenea dispoziție sufletească mă găsi, după-amiaza, un emisar necunoscut, aducându-mi în sfârșit o nouă invitație la *Liga Cerșetorilor.* Nu mai era nici plicul roz cu parfum vulgar, nici scrisul stângaci din celelalte, ci o simplă hârtie îndoită, destul de proastă, purtând titlul de *Circulară* și caligrafiată de mâna rutinată a unui funcționar. Până și termenii în care era redactată se deosebeau: *Vă comunicăm prin prezenta că sunteți așteptat la sediul nostru etc.* Să fi fost o urmare a discuției cu paraclisierul? Oricum, eram decis să mă duc. Și, cu toate că mai aveam câteva ceasuri bune până în seară, când urma să mă înfățișez, mă cuprinse nerăbdarea. N-am mai putut lucra și, părăsind atelierul, pornii spre casă. Deși nu aveam niciun motiv, mă simțeam oarecum liniștit și capul îmi era destul de rece ca să suporte o confruntare de felul celei care mă aștepta.

În dreptul bisericii, îmi ieși în cale o femeie plângând și întrebându-mă dacă nu văzusem cumva unde a fost înmormântat soțul ei care fusese adus cu o seară înainte, trebuind să fie îngropat a doua zi după-masă, dar când a venit, dispăruse. Se pare că-l îngropaseră alții, însă nimenea nu știa unde anume. Am intrat cu ea în incinta întunecoasă a Bisericii Negre, m-am uitat să-l zăresc pe sordidul ce citea, dar nu mai era acolo. Doi cerșetori dormeau zgribuliți lângă altar și, când i-am trezit, întrebându-i de soarta mortului, mi-au răspuns că nu știu nimic și că au fost trimiși să mă conducă la sediul *Ligii.* În timp ce vorbeam cu ei, femeia plecase. Probabil că i se făcuse frică, deoarece, văzând că mă apropii de cerșetori, tresărise și părea neliniștită de ceva. Cred că, în disperarea ei de a-și fi pierdut mortul, nici nu-i observase până atunci.

Acest incident mă tulbură și nu știu de ce îmi aduse aminte iarăși de moartea tatălui meu. Le întorsei spatele cerșetorilor, spunându-le că voi fi gata de plecare abia peste un ceas, ceea ce înregistrară cu o deplină nepăsare. Erau voinici, cu o expresie de îndobitocire, murdari și mai zdrențăroși decât toți cei pe care-i

întâlnisem până acum. I-aş fi gonit bucuros, dacă nu-mi dădeam seama că nu cunosc sediul unde eram invitat şi, deci, sunt silit să apelez la serviciile lor.

Am intrat în cameră, am băut un pahar de alcool şi m-am întins pe pat. Când mă ridicai să plec, a apărut paraclisierul, repezindu-se la mine şi sărutându-mi mâna, apoi, scoţând din buzunar o muzicuţă, începu să cânte ceva, petrecându-mă cu melodia lui ce-mi rechemă în memorie flaşnetarii din copilărie. Cerşetorii mă aşteptau cu căciulile în mână şi, încadrat de ei, pornii cu sentimentul prizonierului ce se înfundă tot mai adânc şi se resemnează în mizeria captivităţii.

XIV

Însoţitorii mei nu păreau prea comunicativi şi nici dispoziţia mea nu era propice conversaţiei. Am mers deci în tăcere, până când ne oprirăm în faţa unuia dintre principalele palate ale oraşului, unde fusese înainte biblioteca naţională. Deasupra uşii masive de stejar cu ferecături vechi, pe o placă metalică scria: *Azilul de noapte.* Cerşetorii bătură puternic cu bâtele lor noduroase şi mă dădură în primire unui majordom care ne deschisese, retrăgându-se amândoi. Într-o impecabilă ţinută, dar vădit stângaci şi rigid în atitudinea lui, majordomul mă conduse pe o scară de alabastru acoperită cu vechi şi scumpe covoare, luminată cu lampioane de bronz, de cristal, de faianţă; traversarăm apoi un salon îmbrăcat în tapet de mătase vişinie, cu pereţii plini de oglinzi somptuoase şi de tablouri cu scene erotice. În fund, pe un piedestal, acelaşi bust, dar de data aceasta turnat în aur, stătea între candele mari şi sfeşnice de argint cu trei braţe, în care ardeau lumânări albe. M-am oprit să-l cercetez o clipă. Părea lucrat extrem de rudimentar, de mâna unui sculptor lipsit de orice vocaţie, şi contrasta violent cu lucrurile frumoase din preajmă.

În timp ce-l priveam, dintr-o uşă a salonului se iviră cei trei indivizi care-mi aduseseră în odaie puzderia de dulapuri roşii,

îmbrăcați în haine de ceremonie ca totdeauna, cu pălării înalte și lucioase, cu mănuși albe, dar desculți. De altfel, în ciuda frigului de afară, în toată clădirea era o căldură insuportabilă. Cei trei mă salutară obsecvios și, fără să-mi spună nimic, îmi făcură o percheziție minuțioasă, apoi unul din ei, care era fără nicio îndoială bătrânul general, îmi sărută mâna, îi șopti ceva la ureche majordomului și ne deschise ușa pe care veniseră. În față era un culoar lung cu uși pe ambele părți. Din loc în loc stăteau cerșetori îmbrăcați în haine peticite, dar noi și de bună calitate, purtând în picioare botfori de lac. Le-am dat câte un ban pe care l-au primit fără să-mi mulțumească, ba chiar privindu-mă cu insolență, de parcă ar fi așteptat să le mulțumesc eu. În sfârșit, ne oprirăm în fața unei uși de metal vopsită în negru, care s-a și deschis în aceeași clipă.

Majordomul dispăru din spatele meu și intrai singur într-o odaie nu prea mare, unde mă întâmpină un personaj auster, făcându-mi o plecăciune și poftindu-mă pe un scaun în fața mesei la care se așeză el. Bine hrănit, fără a fi obez, cu obrazul roșu, nu prea înalt de statură, părea să aibă peste cincizeci de ani. Purta pantaloni și cămașă dintr-o țesătură ce imita pânza de sac, dar se vedea a fi un postav scump adus din țări străine. La coate și la genunchi hainele erau peticite cu bucăți de piele neagră, la mijloc se încinsese cu o funie de rafie și tot din rafie îi era împletită încălțămintea. Un aer de austeritate respira și odaia, deși lucrurile erau toate altceva decât voiau să pară: masa, cele două scaune și dulapurile, simple dar dintr-un lemn de preț, covorul de jos de culoarea sacului era din mătasă, câteva cărți așezate foarte ordonat pe masă aveau legături prețioase și cotoare aurite.

Personajul auster s-a proptit de spătarul scaunului, m-a privit cu bunăvoință condescendentă, chiar familiar oarecum, și a început să-mi vorbească despre viitor, cu sentimentul celui ce-și rezervă lui însuși prezentul, și cu o vădită plăcere de a se asculta. Stilul exprimării și vocabularul semănau cu ale paraclisierului, însă glasul avea o mai accentuată nuanță de certitudine și de putere. Îl urmăream cu greu datorită frecventelor sale aluzii la lucruri pe care fie că nu le cunoșteam, fie că mi se păreau atât de neînsemnate, încât nu realizam importanța ce le-o acorda el. Am reținut doar

o totală răsturnare pe care își propuneau s-o înfăptuiască și aveau chiar impresia că au și început s-o facă. Și îmi păru că eu însumi îmi voi găsi un loc. Simțeam că locul acesta a și fost stabilit de alții, încât nu-mi rămâne decât să dau curs hotărârii lor, lăsându-mă antrenat de iureșul evenimentelor.

La un moment dat, a bătut în gongul de lângă masa lui și peste câtăva vreme apăru un lacheu bătrân într-o livrea strălucitoare de fireturi, îngrijit, pomădat, purtând o tavă pe care erau două pahare cu o băutură orientală. Așeză paharele pe masă în dreptul fiecăruia dintre noi, și personajul auster îi aruncă pe tavă, cu degajare, o mare monedă de argint. Lacheul se înclină sobru și elegant, rosti o formulă de mulțumire servilă și părăsi încăperea. Îl priveam fascinat de figura lui, deși oficia ca și cum nici nu s-ar fi obosit să mă ia în seamă. Nu înțelegeam cum s-a ivit acolo – căci lacheul era bătrânul profesor; un lacheu atât de fără cusur, încât și l-ar fi dorit oricine.

La vederea lui, simții deodată un puternic impuls de a înțelege – și cuvintele personajului auster mi se părură mai limpezi. Am început să-i dau replici și chiar să-l aprob din când în când. După efuziunile lui, trecu la un subiect mai concret: tatăl meu, tradiția, activitatea mea care trebuia să însemne un ajutor substanțial – și îmi spuse că-mi revine o sarcină frumoasă, anume aceea de a organiza noua înfățișare a cimitirului de la Biserica Neagră. Voi fi pus în temă în zilele următoare, mi se va arăta perspectiva lucrării și modul de a concepe viitoarea alcătuire a răposaților. Am crezut că e vorba despre o serie de monumente funerare pe care eram chemat să le realizez, dar mi s-a arătat că rolul meu depășește cadrul problemei: totul e noua viziune asupra cimitirului, monumentele fiind de fapt elemente neglijabile.

După ce mi-a adresat câteva întrebări de domeniul celei mai stricte intimități, la care am răspuns jenat și cu formulări echivoce, personajul auster mi-a dat a înțelege că întrevederea noastră a luat sfârșit. M-am ridicat, ușa s-a deschis, a reapărut majordomul, conducându-mă de data aceasta printr-un coridor îngust spre o ieșire ce dădea în spatele clădirii, pe o altă stradă.

XV

Se lăsase prin întuneric un ger albastru cu forme imateriale vibrând în văzduh, păsările pieriseră, vântul abia luneca, atingând zăpada înghețată cu urme de pași, de sănii și de copite, un cabotin intoxicat cu droguri răsăritene tremura îmbrățișând extatic felinarul din colț, luna purta masca ei obișnuită, iar stelele aveau clipirea perversă din ochii amantelor de cămătari. Mergeam spre casă gândindu-mă că, după această aventură, am devenit unul dintre ei. Unul încă strein de stâlpii nevăzuți pe care se rezema tot mai mult viața orașului, unul încă neinițiat, necompromis, neștiutor – dar, oricum, unul dintre ei.

Ce îndeletnicire mi se pregătise nu-mi dădeam seama și, cu toate eforturile de a-mi aduce aminte, constatai că din conversația cu personajul auster nu reținusem nimic. Nu-mi inculcase decât o stare de spirit. Un fel de infuzie de fals. O falsă încredere, o falsă temeinicie, o falsă speranță, o falsă certitudine. Eu însumi devenisem, într-o anumită măsură, fals. Nu atunci mi-am dat seama, ci mult mai târziu, după nenumăratele avataruri pe care nici nu le bănuiam.

În antreu, paraclisierul mă aștepta cu emoție. Probabil că înfățișarea mea l-a liniștit pe deplin. A intrat, fără să mă întrebe, în odaia mea, având aerul că așteaptă să-i povestesc prezentarea la sediul *Ligii*. Din păcate, nu prea aveam ce-i povesti și astfel mă pomenii reproducându-i limbajul fără semnificații al personajului auster, dar, spre mirarea mea, el înțelese și aprobă totul cu entuziasm. Nimicul pe care i-l împărtășeam nu era chiar atât de lipsit de sens cum crezusem. Nu i-a plăcut însă (deși nu mi-a spus-o) ideea că mă voi ocupa de noua structură a cimitirului. Cum a auzit acest lucru, mi-a făcut temenelile de rigoare și a ieșit. La scurt timp îl auzii undeva, afară sau în încăperea vecină, cântând din muzicuță – și când, înainte de culcare, m-am dus să iau puțin aer, paraclisierul vorbea foarte agitat și conspirativ cu cei trei gropari lângă ușa bisericii. Ocolindu-i pe departe, cred că nu m-au văzut, în schimb m-a văzut servitoarea ce se ivise pe neașteptate

cu hainele ei bărbăteşti, înfăşurată pe deasupra cu nenumărate şaluri şi zdrenţe, ca s-o apere de gerul tare al nopţii. M-am surprins cu vagă neplăcere salutând-o, ceea ce s-a făcut a nu observa.

Mă încerca bănuiala că în biserică trebuie să fie un alt mort. În sticla groasă a ferestrelor cu vitralii tresărea din când în când o imperceptibilă lumină ca de făclie palidă. Cum îi văzui îndepărtându-se din faţa uşii, intrai. Era într-adevăr un catafalc; mortul, livid în pâlpâirea lumânărilor, dormea cu mâinile încrucişate. Privindu-l de aproape, am ezitat o clipă, apoi i-am pipăit faţa. Era un mulaj perfect dintr-un material necunoscut. Mortul nu era decât un manechin desăvârşit, aşezat în sicriu, acoperit de flori artificiale cu inscripţii funerare pe panglici negre şi roşii. Dincolo de catafalc, ghemuiţi în zdrenţele lor, dormeau doi cerşetori semănând cu cei ce mă conduseseră la sediul *Ligii*; fiind sigur că nu mă zăriseră, plecai în vârful picioarelor spre casă. În odaia vecină, inundată de întuneric, se auzea urlând îngrozitor, ca şi când l-ar fi torturat cineva, paraclisierul. A doua zi, când veni să mă scoale de dimineaţă, era la fel de surâzător şi de servil ca întotdeauna; ceva totuşi se schimbase în atitudinea lui.

XVI

Mi-am început activitatea în cimitir sub auspiciile unei sărbători ce se apropia. Aveam enorm de lucru şi cuvântul de ordine, mereu schimbat, mă silea să-mi controlez toate acţiunile, să fiu încordat între diverse etape contradictorii.

Munca mea de zi nu se coordona cu aceea de noapte a groparilor. Eu mă îndeletniceam cu îngropăciunile – şi nu era zi aproape fără să fie un mort – şi lucram cu o listă amestecată de uvrieri, supraveghetori, coţcari de toate vârstele, dar mai cu seamă tineri; unii se revoltau făcându-mi dificultăţi, alţii veneau mereu cu plângeri, propuneri felurite, sugestii, inovaţii, cereri insistente. Cei doi cerşetori îmi dădeau indicaţii, îmi transmiteau opinii şi aprecieri, iar uneori se iveau pur şi simplu ca să mă urmărească,

arătându-se ori ascunzându-se fără prea multă grijă pe după morminte.

Gropatii lucrau noaptea şi aproape exclusiv cu intelectuali. O parte din gropile lor le puteam folosi, altele le închideau rămânând rezervate. Paraclisierul nu părea să se ocupe de activitatea mea, ci, probabil, veghea noaptea asupra lucrărilor de deshumare, aşa cum îl surprinsesem mai înainte, iar servitoarea ieşea din când în când seara, traversa cimitirul singură şi, în ciuda indiferenţei pe care mi-o arăta, amestecată cu slugărnicia ei rituală, simţeam că are întotdeauna un ochi deschis la ceea ce făceam.

De altfel, o vedeam tot mai rar, încât aveam credinţa că se va fi mutat undeva aiurea. În locul ei, treptat, a început să-mi mătura odaia o dansatoare cu care trăisem câtăva vreme îndată după venirea mea în oraş, despărţindu-ne ulterior şi rămânând în relaţii neutre. Apariţia ei la ore foarte incomode îmi dădea o jenă penibilă, deşi se comporta cu detaşare şi nu-mi acorda absolut nicio atenţie, îndeplinindu-şi îndatoririle fără un cuvânt. Avea aceeaşi ţinută deplorabilă pe care o afişa cu insolenţă mută. Pe cât îmi stătea în puteri, căutam s-o evit, neizbutind întotdeauna, căci mătura la ore capricioase şi, cel mai adesea, când eram acasă.

De la o vreme, dificultăţile crescură. Morţii erau înmormântaţi câte doi în aceeaşi groapă ce se acoperea provizoriu, în ziua următoare săpându-se iar. Monumentele devenită simpli stâlpi de lemn ori de piatră, înfipţi la căpătâi, câte doi la acelaşi mormânt. Bocitoarele suprasolicitate nu mai pridideau, sicriele începură să lipsească, hârtia de flori asemenea. De dimineaţa până seara luptam cu neajunsurile, cu încurcăturile, cu aglomeraţia – abia izbuteam să-mi acord răgazul unei plimbări pe ţărmul cotropit de zăpezi. Cu multă bucurie întâmpinai sărbătoarea care veni în sfârşit.

În cele două zile nu s-a lucrat, n-a murit nimenea (au fost proclamate zile de odihnă) şi lumea a petrecut în voie. Străzile erau mai animate, pe la răspântii cerşetorii cu coşuri şi amfore enorme distribuiau bucăţi de pâine şi căni mari de vin acru, îndoit cu apă, iar subt colonada portului saltimbancii dădeau reprezentaţii spre desfătarea cetăţenilor adunaţi cu mic, cu mare. Cârciumile şi hanurile erau pline; fumul frigărilor cu carne de oaie năvălea afară ori

de câte ori se deschideau uşile ca să intre ori să iasă cineva. Chipurile tuturora purtau o veselie care încerca zadarnic să pătrundă înlăuntrul lor, dar rămânea îngheţată pe feţe.

Amestecat prin lume, mă întâlnii cu fosta mea proprietăreasă plimbându-se într-un grup de femei. Am salutat-o şi s-a oprit împreună cu celelalte, printre care o recunoscui, în ciuda aspectului schimbat, pe servitoare. Era îmbrăcată cu anumită acurateţe, dar mai păstra ceva bărbătesc în hainele ei – şi în primul rând căciula mare şi nouă de miel care-i cădea pe ceafă. Femeile din jur păreau să-i alcătuiască suita. Spre deosebire de atitudinea ei obişnuită, îmi vorbi direct şi foarte cordial, îmi sărută mâna, asigurându-mă că activitatea mea, în ciuda erorilor comise, e bine preţuită şi că voi primi în curând o distincţie – apoi, luându-mă de braţ, mă târî într-un gang, copleşindu-mă cu mângâieri obscene şi şoptindu-mi că mă aşteaptă diseară la una dintre petrecerile *Ligii*, organizată în fosta mea locuinţă.

Intraseră în gang şi celelalte, făcând un cerc strâns în jurul nostru, ca şi când ar fi vrut să ne ascundă vederii. Şi era oportun, căci tocmai atunci ţâşni dintr-o uşă, schelălăind şi ţinându-se de spate, hermafroditul; după el veneau cei doi cerşetori voinici, urmându-l nepăsători şi satisfăcuţi.

M-am despărţit de grupul femeilor stânjenit de situaţia creată şi printr-o uliţă lăturalnică plecai spre port, luând-o de-a lungul cheiului blocat de gheaţă verzuie. Eram încă sub impresia acestei întâlniri şi mă gândeam dacă trebuie sau nu să răspund invitaţiei. O clipă îmi fulgeră prin minte ideea de a-i povesti paraclisierului cele întâmplate cerându-i sfat – dar, de când începusem să lucrez în cimitir, mă ocolea sistematic şi, în afara scurtelor lui efuziuni slugarnice, nu mă învrednicea cu nicio atenţie. În cele din urmă, ispita de a mă duce triumfă. Şi de aici îmi veniră multe necazuri pe care din păcate nu le puteam bănui.

XVII

După atâta vreme, intram seara în casa unde locuisem eu însumi, ca un strein. O găseam plină de lume, răsunând de zgomotul petrecerii, glasuri, clinchete de pahare, muzică, toate se-nvălmăşeau laolaltă în lumina făcliilor unduind sub tavanul înalt cu grinzi de lemn afumate. Încăperea mare de la parter era ornată cu ghirlande colorate de hârtie aduse, de bună seamă, din depozitul, atât de sărac în ultimul timp, al cimitirului şi risipite pretutindenea. Era un desfrâu de flori de hârtie, încât îmi spuneam că, dacă le-aş fi avut la îndemână, cel puţin câteva duzini de morţi ar fi trecut Styxul împodobiţi ca nişte principi răsăriteni. Prin căldura grea mă strecuram discret în căutarea celei ce mă poftise.

La intrare îmi deschisese mai-marele judecătorilor, devenit pe nepregătite portar şi îndobitocit peste măsură, încât la întrebarea mea dacă servitoarea venise şi dacă proprietăreasa e în salon, îmi răspunse printr-o bâlbâială nearticulată şi se ascunse printre hainele din cuier. N-am reuşit să dau peste niciuna din ele, în schimb zării printre oaspeţi faţa bucălată a hermafroditului. Se întreţinea cu paraclisierul, pândit de bătrânul general, prezent şi el, dar fără însoţitorii obişnuiţi şi îmbrăcat în straiul lui militar slinos şi peticit, aşa cum îl văzusem întâia oară la spital. Numai coiful metalic pe care, scoţându-l, mi-l întinse ca pe o pălărie de milog era nou, şi banul aruncat de mine cu oarecare stinghereală sună melodios. L-am lăsat la spatele hermafroditului şi am trecut mai departe, salutându-mă cu necunoscuţii printre care-mi făceam loc, aruncând zadarnice priviri iscoditoare pretutindenea.

Îmi era sete, dar niciun lacheu nu se ivea. Într-un colţ descoperii un butoi la care stăteau în rând convivii, aşteptând să-şi umple paharele, ceea ce făcui şi eu, luându-mi unul de pe tava aşezată alături. La un moment dat, apăru şi fostul magistrat, cu capul zburlit, năzuind spre vasul de lemn, dar îndată un cerşetor îl înşfăcă de guler, scoţându-l afară.

Începeam să regret că venisem, când uşile din fund s-au deschis spre cealaltă odaie a parterului, la fel de mare, unde năvăli toată

lumea. Acolo ne întâmpină personajul auster, închinându-se și umilindu-se în fața tuturora, și, scoțând o carte mică din buzunar, ceti din ea câtăva vreme un text vag, cu referiri la mai-marii *Ligii* și la misterul lor sfânt. Portarul își făcu iar apariția, umblând în vârful picioarelor și aprobând din cap foarte convins, și iar a fost nevoie să fie scos afară cu discreție. Numai servitoarea nu se zărea nicăieri. Și, lucru de neînțeles, nici proprietăreasa.

De altfel, casa se schimbase, încât era de nerecunoscut. Părea a fi devenit sediul unei instituții sau o școală. Îmi făcui loc, ieșind din a doua încăpere, unde se adunase toată lumea, trecui în prima, care se golise și tocmai atunci zării proprietăreasa urcând scările interioare spre odăile de sus. Era în aceeași ținută cum o văzusem când, întorcându-mă de la spital, îmi deschisese gemulețul de la intrare, spunându-mi că nu mai locuiesc la ea. Prin cămașa scurtă și transparentă îi văzui iar fesele goale și abundente legănându-se. Plictisit cum eram și descumpănit într-o societate unde nu-mi găseam locul, pornii pe scări în urma ei, ajungând-o chiar în clipa când intra în camera unde locuisem eu însumi.

Înlăuntru era semiobscuritate, licărea doar o lumânare într-un sfeșnic așezat lângă polița cu bustul de rigoare. Forme de umbră lăsau bănuiala unor ființe retrase prin colțuri, mobile înalte păreau să mărginească pereții, iar în dreapta era un pat cu tăblii metalice sclipind imperceptibil. Policandrul mare din tavan era ca un păianjen orb. Întunericul lăsa draperii îndoliate, ascunzând jumătate din odaia cu ferestrele acoperite de obloane greoaie.

Surprinsă de urmărirea mea, proprietăreasa rămase nemișcată, fără să se întoarcă spre mine. Am închis ușa, m-am uitat cu luare-aminte la formele încremenite prin colțuri și mi-a părut că nu sunt decât obiecte înalte, neînsuflețite sau poate înșelătoare mulaje de gips, așa cum puteai vedea în atelierul meu când se întuneca și umbrele hașurau contururile lucrurilor din preajmă, populând incinta cu suflete imaginare. Eram singuri? I-am ridicat poalele cămășii, plimbându-mi palmele pe fesele ei reci și modelându-le forma până la încheietura picioarelor. A tresărit și s-a lăsat sprijinindu-se de marginea patului.

Şi totul a continuat în tăcere, fără a ne mişca din locurile în care încremeniserăm, jucând jocul mut al animalelor înlănţuite în anotimpuri roşii... vârste rememorate fără memorie, simţuri crispate, spaimă de fiorul câmpurilor originare unde materia a devenit întâia oară sânge şi din întuneric s-a înfiripat umbra numărului pereche... dragoste fără veste, fără gând, fără ochi, extaz al protoplasmei dezlănţuite.

Atunci, în clipa supremă, din colţurile împăienjenite se mişcară trei făpturi şi privirile mele exaltate întâlniră siluetele a trei bărbaţi care veneau încet spre noi. Abia avui răgazul de a mă redresa când, trecând pe alături cu paşi rari, ieşiseră închizând uşa. Erau groparii. Păreau la fel de calmi şi de nepăsători ca în noaptea când îi văzusem în odaia desfrânată din casa paraclisierului. Spre ei urcase deci proprietăreasa – şi totuşi, comportamentul ei nu lăsase nicio clipă impresia că în cameră ar fi aşteptat-o cineva. Ori se vor fi insinuat acolo fără ştirea ei, anume ca să ne surprindă.

Cele mai felurite ipoteze mă bântuiau, dar, nu ştiu de ce, n-aveam decât o singură nelinişte: mi-era teamă să nu afle servitoarea. Eram abătut, moleşit, torturat de o senzaţie de inutilitate şi de stupid. Am încercat să plec îndată, fără a-i adresa niciun cuvânt femeii care între timp se trântise pe pat, dar uşa era încuiată, deşi la ieşirea groparilor nu auzisem zgomotul caracteristic al vreunei chei învârtindu-se în broască.

Mă gândii să ies pe fereastră, dar îmi dădui seama că odaia e la etaj. Am deschis geamul spre strada cu felinare îngheţate în jurul cărora se adunaseră beţivi clătinându-se, gesticulând fantomatici şi fără grai. Doi cerşetori voinici patrulau, plimbându-se în dreptul casei, oprindu-se din când în când să urineze pe grilajul negru înzăpezit sau asaltând rarii trecători şi silindu-i să le arunce câte un ban în căciulile lor mari şi zburlite. Linişte, ger îndepărtat cu stele gravate în negrul bolţii, troiene moarte. Un fior de inexistenţă mă traversă... poate că eu însumi am decedat şi privesc din mormânt o panoramă glacială de iarnă absentă. Pe stradă, câţiva indivizi apărură cu registre imense şi, aşezându-se pe marginea de zid a grilajului, opreau trecătorii, obligându-i să scrie ceva în registrele lor. Unii erau percheziţionaţi din cap până-n picioare. Altora li se

distribuia câte un mic obiect ce semăna cu o carte de buzunar. O femeie care încercă să se sustragă, trecând pe celălalt trotuar, a fost prinsă, adusă în fața registrelor și forțată să le sărute pagină cu pagină.

Mă resemnasem și chiar îmi părea bine că ușa e încuiată, că nu mai pot ieși... unde să ies, de unde să ies, unde să merg... cine mă aștepta, ce sens avea să plec fără adresă, umblet prin vid, umblet în umblet. Înghețasem aproape stând la fereastră. Am închis-o tremurând de frig și, suflând în candela care agoniza, poleind bustul cu aur însângerat, m-am îndreptat spre pat, prăbușindu-mă alături de femeia ce părea adormită de-a binelea. În timp ce mă îneca somnul, foarte târziu, auzeam de la parter ecoul unui cor pe o singură voce, ca și când întreaga asistență intona un imn religios.

XVIII

Dimineața, singur cu două pisici mari și galbene care torceau în pat lângă mine. Proprietăreasa plecase. Ușa odăii era larg deschisă înspre palierul de la capătul scărilor. Casa părea goală. În marea încăpere de jos, printre mobile îngrămădite și ghirlande rupte, se tăvăleau zdrențe, o pătură veche mototolită și coiful bătrânului general. Lângă sobă dormea hermafroditul, cu o expresie de spaimă pe chipul lui bucălat de adolescent.

Am ieșit în stradă stingherit de sărbătoarea ce continua și în ziua aceea, neștiind încotro s-o pornesc. Aș fi preferat să-mi reiau îndeletnicirile mele obișnuite la cimitir, să am ce face, să-mi pot umple ziua care părea că nu se va mai sfârși niciodată. Lume era puțină. Toți dormeau ori lâncezeau pe la casele lor, regretând ca și mine că orele trec atât de încet, pustii, nemiloase. Mi-am adus aminte că nu mai fusesem de mult pe la atelier, unde va fi domnind netulburat tipul sordid cu emulii săi. Nici nu mai simțeam nevoia. Singura mea obligație fusese rezolvată fără mine; femeia marinarului mort îmi trimisese vorbă că a primit monumentul și că e foarte mulțumită, ceea ce mă făcu să înțeleg că îl isprăviseră ceilalți.

Dar nu mai eram revoltat, ci mai curând mă simţeam bine că scăpasem odată de grija lui.

Poate numai lipsa mea de ţintă din ziua aceea mă duse în neştire spre atelier, unde intrai ca şi când tot ce era înlăuntru mi-ar fi fost strein şi indiferent. O, câte se schimbaseră şi aici! Sordidul mă primi ca un patron condescendent, zgârcit însă la vorbă tocmai pentru ca interlocutorul să-i soarbă cu nesaţ fiecare replică. Alţi doi nefericiţi care-i ţineau companie îmi aruncară însă o privire dispreţuitoare, de parcă ar fi vrut să spună: *Ce mai caută şi acest pigmeu în templul artei?*

Atelierul arăta ca o magazie invadată de şobolani. Un miros greu şi compozit plana peste pietrele şi trunchiurile de lemn la care lucrasem cândva; toate purtau semnele altor mâini ce le desfiguraseră cu impetuozitate, continuând anapoda himerele mele de odinioară, excluzându-mă din materia unde mai rămăsesem o vreme. Pe lângă patul mai dinainte instalat al sordidului, apăruseră alte două, improvizate din scânduri şi buturugi, acoperite cu haine vechi de sub care ieşeau mănunchiuri de paie şi frunze uscate.

Tipul sordid vorbea cu ceilalţi, expunându-le teoria lui despre modelarea spaţiului dintre obiecte, sculptura fiind, după opinia lui, arta de a crea negativul obiectelor, prin răsturnarea raporturilor existente între volume şi linii. Obiectul se naşte din replica pe care spaţiul o dă luminii şi artistul trebuie să pătrundă esenţa spaţiului, morfologia lui virtuală. Emulii îl ascultau cu sfinţenie şi din când în când îl contraziceau aparent, ceea ce îi făcea o deosebită plăcere. Mi-am dat seama că sunt un intrus şi că e ultima dată când mai trec pragul atelierului care de mult nu mai era al meu.

O, şi toate ceasurile stăteau de parcă ar fi fost într-o secretă complicitate cu ziua pustie ce mă ţinea în tentaculele ei. Blestemam sărbătoarea cu vidul ei apăsător, teroarea neantului, a stagnării. Am părăsit atelierul, am parcurs străzi fără trecători, străzi adormite ca şi mine, crucificate în zăpadă, şi apoi, gândindu-mă că aş putea s-o caut pe fosta mea proprietăreasă, petrecându-mi vremea cu ea, o luai într-acolo.

Am bătut la ușă cu insistență și într-un târziu mi-a deschis bătrânul general, gol de la brâu în jos, congestionat la față, cu părul vâlvoi ca o arătare cenușie, spunându-mi că femeia pe care o caut păcătuise grav împotriva principiilor științifice și fusese luată să-și ispășească pedeapsa. Vorbea laconic și aluziv, țintuindu-mă cu o privire insinuantă; i-am întors spatele, plecând ros de remușcări pentru purtarea mea din seara precedentă, care o costase atât de scump pe biata femeie. Nu înțelegeam însă de ce aventura noastră i se reproșase ei, și nu mie. Cine va fi tras-o la răspundere?

Absent și abătut cum mergeam, mă lovii de un pieton care venea din față. Era paraclisierul. Ne-am oprit amândoi fără voie și, după ce-l lăsai să-și debiteze formulele, am acceptat invitația lui la hanul mare din port. Din plictiseală, dintr-o ticăloasă senzație de urât și de moarte vie.

Hanul era aproape gol, nu mai vedeai lume îmbulzindu-se ca în prima zi a sărbătorii, nu mai fumegau frigările. La o masă alături de noi stăteau cei trei gropari. Îi vedeam în lumină și mi se înfățișară din nou ca în ziua când îi descoperisem dormind istoviți în cimitir, palizi, trași la față, purtând pecetea unor neamuri vechi, epuizate într-o genealogie sinuoasă și târzie în pragul anilor fluierați prin vârste putrefacte. Îi priveam totuși cu o anume invidie: erau mai vechi și mai inițiați decât mine, erau de noapte, de intimitate, de cârdășie, părtași cum îi surprinsesem la misterioasele concupiscențe din odaia vecină, unde și locuiau poate, dacă vor fi locuit undeva, și la drumul de taină al scheletelor plecate pe mare în zori. Beau un vin negru cu reflexe violete în paharele mari și grosolane ale hangiului. Fără să vreau, ochii îmi lunecau mereu spre masa lor, în ciuda eforturilor paraclisierului de a-mi capta atenția cu vorbăria lui dezlânată.

Groparii tăceau, doar din când în când spunându-și câteva cuvinte pe care nu izbuteam să le aud. Mi-ar fi plăcut să trec la masa lor, dar, cum nu-mi arătaseră nicio atenție, nu puteam s-o fac. Mă resemnai deci, zicându-mi că totuși paraclisierul e mai sus situat în ierarhia secretă, de vreme ce el îi supraveghează, deși nu eram întru totul convins. Ceea ce știam bine era că locul meu în

acea ierarhie încă nu se precizase şi tocmai de aceea întâmplarea din seara precedentă mă neliniştea tot mai mult.

Cu timpul am observat însă că paraclisierul evita să privească spre masa lor. De bună seamă că intervenise ceva între el şi gropari, ceva necunoscut mie, dar în afara oricărei îndoieli. Tocmai când mă gândeam la adevăratele lor relaţii, unul dintre gropari s-a ridicat de la masă, întorcându-se spre mine şi salutându-mă foarte curtenitor, ca şi când atunci m-ar fi văzut; m-a luat de braţ, poftindu-mă să ies împreună cu el şi cu ceilalţi doi ce se apropiaseră între timp, încât aproape că nici n-am avut vreme să-mi iau rămas-bun de la companionul meu. Paraclisierul se făcu verde, începu să tremure, bâlbâind un amestec nearticulat de reproşuri şi scuze, după care sări, luând-o la fugă şi ieşind înaintea noastră. Stingherit oarecum de penibilul situaţiei create de mine fără să-mi dau seama, i-am urmat pe gropari, care păreau impasibili şi neafectaţi de incident. Şi astfel mi-a fost dat să cunosc un alt aspect al lucrurilor, agravându-mi mai mult situaţia şi aşa destul de precară.

XIX

Groparii nu erau nici pe departe victime neputincioase, cum îi crezusem. Sacerdoţi vechi, exilaţi o vreme în ţări îndepărtate, ei nutreau un dispreţ suveran faţă de toţi neofiţii, văzând în ei simpli profitori ai unei conjuncturi încă tulburi. Vorbind cu ei în timp ce ne îndreptam spre Biserica Neagră, am aflat, în ciuda limbajului lor reţinut, că sus, în cercurile superioare, există divergenţe şi disensiuni ce se transmit până la nivelele cele mai obscure. Paraclisierul era – şi nu de dată recentă – pe poziţii adverse. Despre servitoare evitară să se pronunţe, cu toate repetatele mele încercări de a-i provoca. Păreau să-i poarte o imensă stimă şi abăteau discuţia îndată ce venea vorba despre ea. Dacă stima lor nu era decât o stratagemă a prudenţei, n-am reuşit să-mi dau seama. Nu pomeniră nimic nici despre scena cu proprietăreasa, la care asistaseră ascunşi. Sau poate îi confundasem. Poate că nu fuseseră ei indivizii ce

părăsiseră odaia, surprinzându-mă. De altfel, se fereau să-mi dea orice fel de lămuriri concrete, preferând să mă inițieze în principiile lor și să discute probleme teoretice.

Simțind că sunt amețiți de băutură, încercam să profit, străduindu-mă să dirijez discuția într-un alt sens și să aflu câte ceva din nenumăratele aspecte ce-mi rămăseseră cu totul necunoscute. Nu mi-au spus însă mare lucru, dar unul dintre ei, cel mai beat ori poate cel mai nemulțumit de situația lor, a lăsat să-i scape câteva cuvinte care m-au luminat oarecum în privința activității lor: *destul, destul, prețul oaselor nu mă mai interesează, aș avea nevoie de alte oase, vii, care merg pe străzi ori zac în scaune aurite!*

Care oase? săriră ceilalți doi, fulgerându-l cu privirea. *Nu vezi că oasele tale s-au cam șubrezit? Ai grijă să nu le revendice frumosul și tânărul cimitir al Bisericii Negre... ai grijă, amice! Începi să semeni cu tatăl acestui domn... Adevărata milostenie! Din viața celor umili! Pictorii, poeții, gunoierii timpului, cămătarii, nemernicii, lupii!...* Apoi începură a vorbi într-o limbă streină despre care nu aveam decât vagi cunoștințe. Beția îi ajunsese cu întârziere și era imposibil să-i mai poți descifra.

Ne pomenirăm pe malul mării, lângă turnul dărâmat, apele înghețate la țărm, orizontul de un verde pal cu floare de negură, cerul de crom aburit, valurile în negru, verde și violet, mai departe, dincolo de întinderea ferecată sub ghețuri, țărmul înzăpezit, cu rare și enigmatice urme de pași. Ne-am așezat pe ruini și groparul care vorbise întâi a scos din buzunar o sticlă turtită, plină de inscripții străine. Ne-a întins-o fiecăruia să bem. Era un vin vechi și tare, de culoarea ambrei, dens, uleios, cu aromă de eucalipt putred și de stafide, un vin de miazăzi cum nu mai văzusem de mult. L-am băut cu toții și, cuprinși de euforia lui, pornirăm spre casa paraclisierului, urmând strada largă a țărmului cotropit de singurătate și de zăpadă.

Începea în sfârșit să se însereze imperceptibil. Cea de-a doua zi a sărbătorii se hotărâse să decline, după ce torturase întreaga cetate cu vidul și cu stagnarea ei. Dinspre mare se porni un vânt mai cald, un vânt înșelător în miezul iernii aspre care cucerise ținutul.

Treziți în amurg, pescărușii împânziseră văzduhul cu țipetele lor stridente de corbi ai mării.

Simțeam că oamenii aceia sunt singurii cărora le-aș putea vorbi cu sinceritate și cu căldură, că m-aș putea împrieteni cu ei, împărțind o existență de turpitudine obscură și de lingoare, alinându-mi sentimentul de incertitudine și neliniștea ce mă urmărea de atâta vreme. Când am ajuns în dreptul casei, voiam să-i rog să intre în odaia mea, continuând acolo discuția. Dar dintr-odată zărirăm silueta servitoarei care ieșise din casă și se îndrepta spre biserică. Groparii tresăriră de parcă și-ar fi revenit din amețeala băuturii. Se uitară unul la altul și se întunecară la chip, devenind iarăși taciturni și inflexibili, așa cum îi cunoscusem dintâi. Îmi ziseră un la revedere grăbit și porniră după ea.

În antreu mă întâmpină paraclisierul rânjind cu o slugărnicie batjocoritoare și reproșându-mi foarte aluziv că-l părăsisem la han preferând o altă companie, ceea ce *Dumnealor* (și arătă iar spre odaia vecină) le-a displăcut oarecum. După scena văzută noaptea prin geam, crezusem tot timpul că așa-numiții *Dumnealor* erau groparii, dar, după câte îmi dădeam seama, nu erau ei. Am intrat în camera mea, de unde țâșni strecurându-se pe lângă mine fosta dansatoare cu care trăisem cândva. Cu înfățișarea ei de pisică murdară, se prelinse pierind. Aveam o presimțire neplăcută, ca un gust rău ce te urmărește. Am adormit târziu și întunecat. Dimineața avea să-mi aducă o confirmare deplină.

XX

M-am trezit aproape de ceasurile amiezii. În mod bizar, paraclisierul n-a mai venit, ca de obicei, să mă deștepte în zori ca să-mi reiau activitatea, și astfel pierdusem o jumătate de zi. Am sărit din pat, îmbrăcându-mă la repezeală și năvălind în antreu, unde pe patul paraclisierului stăteau cei trei inși care-mi căraseră dulapurile și păreau să mă aștepte. Bătrânul general îmi spuse, după ce mă salutară cu toții abia ridicându-și pălăriile înalte și lucioase, că

misiunea mea de până acum a încetat, fiindu-mi incredințată o alta, asupra căreia voi primi lămuririle necesare. Apoi mă luară pe sus, ducându-mă la sediul *Ligii*, crezusem – dar în curând am înțeles că mergeam cu totul în altă direcție.

La malul mării, într-o casă veche așezată pe stânci, unde, din câte știusem cândva, locuiseră ultimii urmași ai unei familii princiare, era acum o instituție foarte greu de identificat. Nicio inscripție la intrare, niciun element care să poată oferi cel mai vag indiciu privitor la sensul activității ce se desfășura aici. La ușă, cei trei mă predară unui cerșetor bătrân și mut, iar ei rămaseră afară. Mutul bătu din palme și se înfățișară doi lachei de o statură impresionantă, îmbrăcați în haine pline de fireturi și nasturi lucioși, făcându-mi semn să-i urmez. Interiorul clădirii era vopsit în cenușiu, ușile toate metalice, grele, abia mișcându-se în balamale, ferestrele închise și ferecate cu obloane masive, pereții goi. Coridoarele înguste și întunecoase miroseau a metal proaspăt vopsit, treptele pe care urcam și coboram erau acoperite cu preșuri negre de sac, sălile aveau pardoseala de piatră și pașii răsunau amplu sub bolțile împăienjenite de umbre. O tăcere compactă stăpânea întreaga incintă.

În fața unei uși ne oprirăm. Lacheii au deschis-o și m-au împins într-o încăpere mare și goală, apoi am auzit cheia învârtindu-se în broască și m-am pomenit singur. Înlăuntru, un pat de fier, o masă și două scaune. Pe masă câte ceva de mâncare, o cană mare cu apă și două pachete de tutun. Pereții fără geamuri, tavanul din lemn, pardoseala din piatră. Într-un colț, două sfeșnice de argilă cu lumânări groase și lungi, care ardeau luminând întreaga odaie.

Descumpănit de toate cele ce mi se întâmplaseră, mă trântii pe patul unde aveam să zac o zi și o noapte fără a ști nimic despre soarta mea și despre rostul acelei ciudate recluziuni. Eram închis ori nu eram, nu puteam să-mi dau seama. Vedeam în minte noaptea sărbătorii, aventura mea cu fosta proprietăreasă, când fusesem surprins de indivizii ascunși în odaie, rânjetul paraclisierului, discuția cu groparii și apoi altele și altele, vizita la sediul *Ligii*, chipurile evreilor legați în casa profesorului, boala, tentativa de fugă eșuată. O retrospectivă haotică mi se derula în fața ochilor,

neputinţa de a pricepe ceva, de a stabili puncte de repet într-o învălmăşeală de fapte lipsite de sens mă chinuia îngrozitor... Auzeam un vuiet greoi, îmi vuiau capul, sufletul, gândurile... datele memoriei şi ale conştiinţei şi ale simţurilor începeau să-mi devină streine. Simţeam că uit sau că ştiu lucruri false, inventate de o pseudo-memorie trădătoare, simţeam că mă copleşeşte o pseudo-viaţă, obligându-mă s-o trăiesc. Un alt personaj îmi luase locul căutându-şi în minte alibiul unor viitoare ticăloşii. Ce va fi, ce se va mai întâmpla, iată întrebările care-mi erau gratii nemiloase, parcelându-mi văzduhul şi cerul... Nimic, nu se va mai întâmpla nimic, nu voi mai şti nimic, nu voi mai vedea decât duplicatele lucrurilor, voi sfârşi prizonier al falsurilor şi al aparenţelor trucate în contrariul lor, maşină de trăit evenimente mistificate.

Începusem a mă împăca definitiv cu ideea că sunt închis şi mă liniştisem, ba chiar sentimentul acesta mă reconforta, mă gândeam că singurătatea absolută a temniţei mă va reda treptat mie însumi, îmi voi recuceri fiinţa, voi reveni iarăşi în albia adevăratei mele existenţe, îmi voi câştiga realitatea şi certitudinea, hrănindu-mă nestingherit din trecut, care-mi va fi şi prezentul şi viitorul.

Dar aceste gânduri tonice se prăbuşiră în dimineaţa următoare, când uşa pe care aş fi vrut-o zăvorâtă pentru totdeauna s-a deschis brusc şi în odaie a intrat personajul auster. Mi-a vorbit pe un ton grav, felicitându-mă pentru încrederea ce mi-a fost acordată de cercurile conducătoare când mi-au rezervat, în ciuda multiplelor mele abateri, o sarcină atât de importantă. Ce fel de sarcină, încă nu ştiam, dar aveam s-o aflu îndată cu profundă uimire şi neplăcere.

S-a aşezat pe scaun, proptindu-se comod în spătar, şi-a pus mâinile pe genunchi şi a început să mă iniţieze. În scurt timp, am înţeles că fusesem numit în locul groparilor şi că urma nu atât să continui îndeletnicirile lor, cât îndeosebi să le reorganizez, situându-le pe baze temeinice, lichidând erorile şi... vorbăria lui deveni tot mai generală, văduvită de orice element concret. Voi primi instrucţiuni şi indicaţii amănunţite de la paraclisier, care mă va şi ajuta oricând va fi cazul. După un fel de interogatoriu stupid, cuprinzând aceleaşi referiri la toate intimităţile cele mai jenante, vorbăria lui îşi reluă cursul cu meandre şi sinuozităţi obositoare,

cu tonul acela de entuziasm artificial şi de putere mimată. Elan, abnegaţie, spirit pătrunzător, hotărâre, clarviziune şi multe alte asemenea cuvinte trebuiau să devină podoabele viitoarei mele activităţi.

Ameţit, îi priveam faţa când gravă, când antrenată de un zâmbet sobru şi condescendent. Şi abia la sfârşit observai că nu e acelaşi ce mă primise la sediul *Ligii*, deşi îi semăna perfect şi avea absolut toate reacţiile, gesturile, inflexiunile vocale ale celuilalt, nemaivorbind de îmbrăcăminte şi de frazele perfect identice. Când se ridică să plece, strângându-mi mâna şi întinzându-mi pălăria în care cu un gest mecanic aruncai îndată un ban, l-am întrebat despre cei trei gropari. Surprins neplăcut de întrebare, a tuşit grav, dregându-şi glasul, s-a încruntat uşor şi mi-a spus:

– *Mai ai multe de învăţat, eşti încă ignorant în multe privinţe, prietene. Străduieşte-te să posezi principiile fundamentale şi să răspunzi cum se cuvine încrederii ce ţi s-a acordat.*

Şi a ieşit, lăsând să intre în urma lui cei doi lachei care-mi aduceau haine aidoma cu ale groparilor. În timp ce mă schimbam – căci mă obligară s-o fac pe loc, luându-mi hainele mele –, gândul îmi era la sărmanii mei predecesori. Eram convins că nu-i voi mai vedea niciodată. Şi totuşi, aveam să-i reîntâlnesc în împrejurări pe care în clipa aceea nici nu le puteam bănui.

XXI

După seninul de gheaţă cu stele reci şi cranii nocturne, albe, văroase, în vidul spaţiilor selenare ondulate în negru, au venit nopţi cu zăpadă şi viscol, gerul s-a domolit, peisajele şi-au pierdut cristalul, învăluindu-şi conturele în ninsoare şi vânt. Ziua dormeam în odaia mea, seara venea paraclisierul să mă trezească şi noaptea târziu îmi începeam activitatea. Fusesem încadrat de alţi doi gropari, subalterni ai mei, dar, din câte-mi dădui seama, fiind investiţi cu puteri mai mari şi oricum ştiind mai multe decât mine.

Zgârciți la vorbă, întunecați la chip, ascunși, suspicioși, îi purtam cu mine ca pe o pedeapsă; ori poate fiecăruia dintre noi îi era la fel de neplăcută compania celorlalți doi, încât ne închideam fără voie și fără să ne dăm seama în noi înșine, arătându-ne deopotrivă de neprietenoși și de streini. Nu știam nici cine sunt, nici de unde vin sau care le fusese îndeletnicirea anterioară, și nu simțeam nevoia să-i întreb. Poate că nu mai simțeam nici nevoia s-o știu; orice date exterioare cercului meu de senzații imediate începuseră să mă neliniștească și ajunsesem să le ignor instinctiv. Cuvintele tânărului evreu pe care-l găsisem legat fedeleș împreună cu celălalt (poate tatăl său) îmi deveniseră leit-motivul fiecărei clipe: primește totul așa cum ți se arată, nu te strădui să descoperi alte înfățișări decât cele ce le vezi, uită-te chiar pe tine cel de odinioară și năzuiește să te identifici cu cel ce devii pe zi ce trece.

A lucra cu intelectuali era grețos și comod. În fiece noapte când ieșeam în cimitir toți trei, cu lopeți și târnăcoape, găseam o duzină de intelectuali așteptându-ne rebegiți de frig, cu gulerele ridicate, dar plini de elan, gata oricând să supraliciteze, să se dedea la acte pe care nimenea nu le-ar fi pretins de la ei. Mai văd încă ochii lor strălucind de râvnă, extatici, umeziți de saliva canină a zelului mimat cu disperarea și spaima secretă care palpita în pupilele lor dilatate.

Unii veneau decuseară, deși se știa prea bine că munca începe târziu după miezul nopții – veneau să fie primiți, să fie văzuți, remarcați, notați undeva, într-o evidență prezumtivă și poate profitabilă. Alții încercau mereu, în timpul lucrului, să elogieze sensul nobil al acțiunii noastre; să-și mărturisească emoția și bucuria de a putea aduce o cât de modestă contribuție la efortul comun etc. etc... Dar mutismul meu și al celorlalți doi gropari îi deconcerta în cele din urmă și îi vedeam iar tăcuți, mirosindu-și uneltele, rotindu-și privirile anxioase, fără să-și miște capul, încovoindu-și spinarea și tremurând.

Pe câțiva dintre ei i-am surprins vorbind însă în șoaptă cu paraclisierul venit pe nepusă masă ca să vadă cum merg lucrurile și am fost numaidecât convins că deveniseră uneltele lui. Era o noapte cu viscol puternic, nu se vedea aproape deloc și nu i-am

putut identifica din păcate – drept aceea, în noaptea următoare le-am adus un bust grobian din argilă arsă şi i-am obligat să cânte pe toţi, rânduindu-i în acelaşi timp să ţină câte o oră bustul în braţe. Atunci se produseră însă nenumărate scandaluri şi încurcături. Începură să mi se plângă unii împotriva altora, că li s-a luat bustul înainte de vreme, că unul l-a ţinut în braţe două nopţi consecutiv, în timp ce altora le ajunge rândul din ce în ce mai rar, că nu ştiu care ar fi spus că bustul e prea greu, şi câte altele. Ba chiar unul mai obraznic – trebuie să fi fost dintre delatorii pe care-i văzusem şuşotind pe ascuns cu paraclisierul – a propus să se aducă încă un bust. Ajunsesem să-mi irosesc cea mai mare parte a vremii în discuţii, şi în cele din urmă a trebuit să limitez timpul fiecărui vorbitor, căci eram ameninţat să rămân în urmă cu lucrările propriu-zise.

Trecuse destul timp şi încă nu fusesem pe mare. Scheletele dezgropate le adunam pe ţărm, le încărcam în barcă laolaltă cu resturile coşciugelor putrezite, apoi ceilalţi doi tovarăşi ai mei se urcau şi plecau în larg, spărgând cu lopeţile stratul subţire de gheaţă de la mal, iar eu rămâneam cu intelectualii, ocupându-mă de problemele lor. La început voisem sa mă urc şi eu în barcă, dar amândoi într-un glas refuzară, spunându-mi că nu e nevoie să mă obosesc, de îndată ce ei singuri mă pot scuti de asemenea eforturi. Era limpede că nu aveam dezlegarea de a cunoaşte soarta scheletelor, şi hotărârea n-o luaseră desigur ei, ci li se transmisese de foarte de sus.

Atunci mi-am dat seama întâia oară că eu sunt, în fond, adevăratul subaltern, şi nu ei, cum mi se spusese când mi-au fost prezentaţi. Mă simţeam îngrozitor de prost, mai cu seamă că scena avusese loc în prezenţa intelectualilor şi mi-era penibil să-i aud, cel puţin pe câţiva dintre ei, comentând cu voce tare despre grija tuturora faţă de un om cu o răspundere atât de mare cum eram eu. De atunci m-am ferit s-o mai fac până când, odată, mă invitară ei înşişi să-i însoţesc în barcă şi astfel mi-a fost dat să mai urc o treaptă sau mai curând să cobor. M-am aşezat alături de ei şi am luat drumul largului, care ducea în cu totul altă parte decât crezusem.

XXII

Cei doi vâsleau, eu stăteam la pupă cu ochii în noaptea uşor diluată de bănuiala zorilor. Barca sălta ritmic pe valurile înalte care o încoronau cu spuma lor sărată şi rece. Ţărmul pieri şi jur-împrejur nu se mai vedeau decât apele agitate în semiîntuneric şi creste albind, păsări căzute, voaluri de mirese moarte cu mâini palide implorând o clipă cerul ascuns şi scufundându-se în adâncimile unde stăpânesc plante oarbe, coloane de marmoră şi unde melodioase de harpe verzi. Oooo! Şi ce rece, cum simţi coborând că făptura ta se împodobeşte cu aripi de gheaţă desprinse încet din oglinzi verticale şi lungi, lungi, lungi – şi tu însuţi devii tot mai lung pe măsură ce pătrunzi în jos, în rece, în verde, în translucid, şi mâinile devin corzi ridicate pe care trec alte mâini străvezii, ale celor ucişi, ale îngerilor adâncului, ale fericiţilor... şi eşti blond, ai devenit blond, ai devenit de la miazănoapte, patria înecaţilor în imperii reci, patria piraţilor aşteptaţi de tronuri hieratice,..

Un fior de frig mă zgudui. Tovarăşii mei vâsleau în tăcere. Orizontul se depărta împotriva întunericului şi a ceţii. În faţă apăru lumina farului de pe promontoriul ce închidea golful mare în adâncul căruia se adăpostea portul. Şi barca mergea îndreptându-se într-acolo.

Aşteptam mereu să-i văd oprindu-se şi trimiţând scheletele spre odihna adâncimilor, care bănuisem că le era hărăzită. Îmi şi închipuiam dansul lor legănat prin apă, fluieratul subţire al oaselor urmărite de ochii rotunzi şi imobili ai peştilor, spectatori privilegiaţi ai celor din urmă gesturi pe care fostele imperii aveau să le mai schiţeze vreodată înainte de a primi botezul altor regnuri. Dar drumul continua şi groparii nu manifestau intenţia de a-l întrerupe.

Tăcerea noastră era o convorbire mută în care fiece replică devenea contrariul a ceea ce ne-am fi spus unii altora cu glas tare. Era transcrierea intimă, secretă a adevărului de nerostit – şi poate de aceea tăceam atât de înverşunat şi de consecvent, cum făceau de cele mai multe ori toţi oamenii oraşului, când oboseala falsităţii şi a graiului anapoda îi copleşea, ori teama pentru destinul

imprevizibil al cuvintelor rostite se insinua tiranică în spiritele lor turmentate. Niciunul dintre noi nu ştia de ce se află alături de ceilalţi: ei mă luaseră să-i întovărăşesc pentru că li se spusese de data asta s-o facă, tot aşa cum, până în ziua aceea, ştiuseră că nu trebuie să mă accepte alături la drumurile lor.

Ori poate că vor fi ştiut mult mai multe decât îmi închipuiam eu, poate că singurul care nu ştia niciodată aproape nimic şi trăia proiectat de voinţe streine printre evenimente întotdeauna neaşteptate, ascunse în tâlcul lor, umilitoare, eram eu. Gândul acesta se aşternea umbrindu-mi mereu existenţa, întunecându-mi imaginile şi jucându-le perfid prin faţa ochilor încă nedeprinşi să fabuleze realităţile în loc de a le vedea. O, dacă mi-ar fi spus cineva că nu ştie nimic, dacă aş fi întâlnit oameni dispuşi să-mi împartă incertitudinile şi umbrele sau să mă creadă mai iniţiat decât ei, mai vechi, mai aproape de nucleul enigmatic al tuturor lucrurilor! Dar cine să fie, când, fără a putea fi vreodată singur măcar în uitare, în veghe, în somn, eram în lanţurile celei mai implacabile singurătăţi. Oricine era lângă mine, era după cuvântul cărţii: *ca o odraslă şi ca o rădăcină din pământ uscat. Nu avea nici chip, nici frumuseţe ca să ne uităm la el şi nici înfăţişare.*

Farul se apropia tot mai mult şi vâslaşii, întorcând capetele din vreme în vreme, năzuiau spre el. Din noaptea când eşuasem istovit pe stâncile de la temelia lui, nu mai fusesem pe acolo – şi între timp se împliniseră schimbări însemnate. De-a lungul promontoriului se improvizase în vecinătatea farului un mic chei unde puteau acosta vase, iar lângă vechiul turn, solitar odinioară, apăruseră încă două clădiri nu prea mari, atât cât îngăduia îngustimea acelei fâşii de piatră prelungită în larg la câteva mile depărtare de port.

Se luminase când barca se alătură cheiului şi groparii săriră întâmpinaţi de un personaj în care o recunoscui cu oarecare greutate pe servitoare. Când şi cum ajunsese acolo şi ce semnificaţie avea prezenţa ei, nu reuşeam să realizez. Mai cu seamă însă înfăţişarea ei, ce mă derutase la început, părea cu totul neobişnuită: era îmbrăcată într-o elegantă blană de panteră, în ţinută de sport, asortată cu gust; numai pe cap purta o pălărie înzorzonată, nepotrivită cu restul hainelor şi de o vădită vulgaritate.

Îndată se arătară câțiva slujbași în haine negre, aidoma celor pe care-i găsisem cândva aplecați peste registrele lor mari, în odaia de la baza farului. Cărunți, slabi și trași la față, cu ochi albaștri încercuiți de riduri pergamentoase, ai fi spus că sunt frați sau rude apropiate, judecând după aerul de familie pe care-l aveau cu toții. Aduseră cu ei un așternut de sac și începură să așeze scheletele cu grijă, încet, de parcă ar fi umblat cu vase scumpe de porțelan. Le-au înfășurat în așternut și, luându-le pe sus, plecară spre una din cele două clădiri noi, iar groparii se retraseră cu servitoarea mai la o parte și discutară ceva, întorcându-se mereu și privind spre mine, care rămăsesem în barcă. Mi se făcuse un somn teribil, căci era ceasul când mă culcam de obicei, de când cu munca mea de noapte. Nu știam ce să fac și ce sens avusese venirea mea acolo. Eram totuși satisfăcut de pasul ce-l făcusem odată cu acea călătorie, în sus ori în jos, spre cei mai mari, mai apropiați de inima noilor alcătuiri.

Probabil că pe acest capăt de promontoriu se va fi întemeind un nou cimitir unde se mută morții din celălalt; așa îmi ziceam când zării o altă barcă purtând trei gropari ce semănau cu mine și cu tovarășii mei, aducând și ei câteva schelete pe care le luară în primire aceiași slujbași ieșiți iarăși din clădire cu așternutul lor de sac. Voiam chiar să urc și eu pe chei, să mă plimb puțin, căutând locul noului cimitir, însă servitoarea care continua să discute cu groparii mei și cu alți doi veniți în cealaltă barcă se neliniști brusc, arătă cu mâna spre larg și îndată săriră toți, apucând vâslele și pornind fiecare în drumul lui. În direcția unde arătase servitoarea apăruse o navă albă, elegantă ca o lebădă sălbatică, înaintând repede spre far. Nu mai văzusem astfel de corăbii decât în țările bogate unde-mi petrecusem copilăria și tinerețea. Pe acei streini îi va fi așteptat servitoarea într-o ținută atât de neobișnuită pentru viața orașului meu. Dar nu-mi era dat să văd care era rostul superbei nave și ce temeiuri o aduceau, în plină iarnă posomorâtă, spre cheiul improvizat lângă far.

XXIII

La întoarcere, groparii, după ce vâsliseră cu disperare, asigurându-şi o bună distanţă de nava ce se vedea acostând, deveniră mai vorbăreţi, începură să-mi mulţumească pentru modul cum dirijez lucrările, pentru tot ceea ce au învăţat de la mine, pentru ajutorul şi grija mea permanentă faţă de cei a căror responsabilitate o am, şi în primul rând faţă de ei, deşi se simt datori să recunoască cinstit că munca lor n-a fost întotdeauna la înălţimea sarcinilor, au manifestat nepăsare, spirit anarhic, lipsă de umilinţă şi uneori chiar orgoliu.

După ce îmi aduseră elogii jenante, pe care nu vedeam deloc de ce le-aş fi meritat, şi se flagelară acuzându-se de toate nelegiuirile, schimbară din nou tonul şi aruncară vina asupra mea care poate că nu întotdeauna i-am ajutat îndeajuns, neglijându-mi uneori îndatoririle, trecând cu vederea anumite slăbiciuni ale altora, tocmai pentru că le manifestasem şi eu însumi într-un grad mult mai mare... şi aşa mai departe... să mă gândesc mai bine, să-mi analizez atitudinea... Ce fel de atitudine, eu care eram cel mai străin de toate şi lucram ca un prizonier, ca o maşină, ca o scafie?

O revoltă cumplită mă străbătu şi, dacă aş fi putut s-o fac, i-aş fi aruncat într-o clipă în mare, dar mă stăpânii, îmi simţii neputinţa şi lanţurile nevăzute, încercai să le vorbesc şi eu în stilul lor. Zadarnic însă. Cuvintele mă refuzau ori se desfăceau în silabe nearticulate, întinzându-se ca guma arabică, şi sfârşeam prin a le scuipa în valurile de un verde metalic, urmărindu-le cum plutesc şi se destramă treptat. În fond marea, ce macerează şi scoate la ţărm atâtea murdării bastarde, de ce n-ar purta şi gunoaiele verbale scuipate zilnic de toate graiurile care putrezesc aici ori aiurea. Dar oamenii nu scuipă cuvintele, ei le înghit. Odată şi odată voi învăţa, desigur, şi eu să le înghit, să nu mai rostesc decât pseudo-cuvinte. Odată şi odată voi deveni un papagal perfect şi nu voi mai uzurpa colivia în care am intrat de pe acum, pentru că am pierdut aripile şi nu mai am tăria să visez la sublima nebunie a junglei.

Ultima aluzie a rolului meu se risipi. Ce fel de subalterni îmi erau groparii, când tocmai lor li se încredinţaseră sarcinile cele mai ascunse, în timp ce eu asistam ca un figurant? E adevărat ca noaptea, în timpul activităţii din cimitir, toată lumea se învârtea în jurul meu ca şi când aş fi fost într-adevăr personajul central, şeful suprem. Ei înşişi păreau foarte disciplinaţi şi la locul lor, ca unii ce-mi erau ajutoarele cele mai apropiate. Aici însă, pe mare, deveniră insolenţi, făcură chiar o aluzie destul de transparentă la aventura mea cu proprietăreasa, ba mai mult, insinuară că aş fi avut unele relaţii cu un fost gropar ce se dovedise ostil noilor vremuri. În ciuda treptatei lor reveniri la slugărnicie, am înţeles că li se ordonase să mă ia cu ei pentru a-mi arunca toate murdăriile pe care mi le adresaseră. Şi din clipa aceea duşmănia noastră s-a declarat.

Atitudinea lor cunoscu însă o schimbare nepotrivită adevăratelor sentimente pe care le aveam unii pentru ceilalţi. Din posaci şi întunecaţi la faţă cum îi ştiusem, deveniră de o jovialitate servilă, mă salutau mereu, unul din ei îmi săruta şi mâna, lăudau întruna tot ce făceam şi îmi adresau felurite invitaţii, ba să bem ceva, ba să-i acompaniez la vreun han, ba să mănânc cu ei din bunătăţile ce şi le aduceau de acasă, felii mari de mămăligă rece cu marmeladă de dovleac. Ajunseseră să mă agaseze cu stăruinţele lor şi-mi era ciudă că, prin forţa lucrurilor, nu-i puteam evita.

Când se apropia miezul nopţii, mă cuprindea sila numai la gândul că voi fi iar nevoit să-i întâlnesc, să lucrez alături de ei, să-i suport – aş fi preferat de o mie de ori să fi rămas acri şi posomorâţi cum se arătaseră la început. Şi mai era cel puţin un capitol suspect în comportarea lor: aveam aproape certitudinea că locuiesc amândoi în odaia vecină sau cel puţin că sunt printre habitualii întâlnirilor de felul celei surprinse de mine prin geam, altădată. Nu-mi spuneau însă nimic şi mi se părea tot mai ciudat că pe mine încă nu mă invitase nimeni în odaia respectivă, deşi vechii gropari erau chemaţi cu toţii. Sau poate că fuseseră o singură dată, când îi văzusem eu. Numai paraclisierul putea s-o ştie şi mă hotărâi să-l întreb direct. În calitatea mea de gropar de noapte, mi se părea firesc să fiu iniţiat în ceea ce-i văzusem făcând pe înaintaşii mei. Şi împrejurarea n-a întârziat să se arate.

XXIV

Zilele treceau devorându-se una pe alta, guri ştirbe şi cenuşii în care piereau de-a valma fapte trăite, aşteptate, visate mereu mai rar sub semnul metalului rece şi al sufletelor claustrate în iarnă. Albul şi negrul se îngânau pretutindenea – şi negrul era adânc, insondabil, plin de umbrele necunoscute care-l bântuiau, iar în alb sunau lacăte de argint, lanţuri de argint, lespezi, platoşe, gratii, cătuşe de argint încremenit, legat, îngheţat, mort la suflarea caldă a oamenilor aplecaţi sub povara mutismului.

Prin visele mele, ziua când îmi dormeam somnul, ostenit de munca isprăvită în zori, galopau cai sălbatici cu enorme coame despletite în vânt, se prăbuşeau edificii întunecate, se deschideau ferestre izbite de curent, vulturi planau în albastrul unor primăveri mirifice şi incendii mântuitoare cu aripi desperecheate izbucneau din pământ traversând un ţinut lepros, mistuind grămezi de gunoaie fetide şi dând craniilor rămase în mormanele de scrum o fosforescenţă miraculoasă. Cineva mă mai purta în memorie poate, cineva îmi mai transmitea poate îndepărtate şi impenetrabile mesaje, dar anotimpul stătea pe loc şi eu, prizonier înlăuntrul lui, rămâneam mereu îndărătul lucrurilor care ţinteau spre mine.

Mă pierdusem într-un spaţiu unde nu credeam să mă mai poată descoperi cineva. Rareori îmi mai aduceam eu însumi aminte de mama şi de cei doi fraţi ai mei, care trăiau undeva prin ţările unde îmi petrecusem anii cei mai frumoşi, prin acele ţinuturi bogate şi decăzute, umbrite de un crepuscul implacabil, bolnave de timp şi de prea mult. Ei erau pentru mine acele ţări, acele orizonturi dispărute din viaţa mea, linii încrucişate în afara memoriei printre zilele care se devorau una pe alta fără timp, fără mişcare, egale şi indistincte.

Când, într-o dimineaţă, întorcându-mă de la lucru, paraclisierul îmi spuse că m-a căutat fratele meu, avui sentimentul că îmi revin dintr-o agonie îndelungată, La început mi-a fost greu să realizez sensul acestei veşti: *Care, cine, de unde*? l-am întrebat descumpănit, privindu-l probabil cu atâta nedumerire, încât faţa lui slugarnică

schiță un rânjet ușor când îmi spuse că, după un somn bun, mă va trezi și mă va conduce el însuși la locul unde mi-a dat întâlnire.

Am intrat, m-am dezbrăcat absent și abia după câtăva vreme, când, întins în pat, așteptam somnul, izbutii să-mi revin din stupoare, încercând să mă bucur că-l voi revedea pe unul dintre frații mei, desigur cel mai mare, venit să mă caute după câțiva ani buni în care nu mai avusesem nicio știre unii despre alții. Sau poate că ei vor fi avut, vor fi auzit povestindu-se, ca odinioară despre tatăl meu, felurite întâmplări ajunse pe căi sinuoase, mistificate de închipuirea intermediarilor întotdeauna ispitiți să le atribuie altora toate faptele neînfăptuite de ei ori, dimpotrivă, pe acelea de care se rușinau că le împliniseră.

După-amiaza târziu, când pătrarul soarelui era cel din urmă, și paraclisierul mă trezi ca să purcedem la întâlnire, mă cuprinse grija și părerea de rău pentru soarta bietului meu frate; mă gândeam cu o strângere de inimă că, odată intrat în cetate, s-ar putea să nu-i mai fie îngăduită întoarcerea, să rămână și el captiv al existenței mele ticăloase, devenind o dublură a mea în devălmășia mizeriei și turpitudinii stăpânitoare. Îngândurat cum eram, nici nu întrebasem paraclisierul unde anume avea să aibă loc întâlnirea. Abia când ne oprirăm în fața unei porți, am înțeles că fratele meu mă aștepta la fosta mea locuință, devenită între timp instituție incertă.

Am sunat, ne-a deschis un cerșetor voinic și posomorât, care nu ne-a lăsat să intrăm până când nu i-am aruncat un ban în șapca slinoasă ce ne-o întinsese. Marea încăpere de la parter își modificase și mai mult înfățișarea: nu mai avea decât o masă lungă acoperită cu pânză vopsită strident și înconjurată de scaune grosolane, parchetul era murdar, pereții albi și goi, numai în colțul unde stătea bustul, pe un postament de lemn, atârnau câteva fâșii din aceeași pânză. Scările pe care urcarăm spre odaia mea aveau un scârțâit insinuant. La capătul lor, pe palier, zării ușa camerei întredeschise. Am intrat cu un sentiment confuz, îngânare de emoție, melancolie și regret. Un individ mic de statură, dar vânjos și lat în umeri se repezi la mine, scuturându-mi mâna cu putere și învăluindu-mă într-o pulbere de cuvinte care sunau îngrozitor de fals.

M-am oprit contrariat. Părea cu zece ani mai în vârstă decât mine și eram sigur că nu-l văzusem niciodată. Nu știam ce să fac și nu mă simțeam capabil să reacționez în niciun fel. Falsul meu frate se comporta ca și când mi-ar fi fost de adevăratelea; începu să evoce copilăria noastră, amintindu-și mici întâmplări care asezonau vorbăria lui, dându-i chiar un aer de autenticitate. Părea atât de sincer emoționat, încât mi-a fost cu neputință să-l repudiez, cum ar fi trebuit, și să-i întorc spatele.

Nu recunoșteam nimic din tot ceea ce povestea. Erau plăsmuiri streine, fapte și întâmplări pe care nu le trăisem niciodată, dar le-aș fi putut trăi, mi se păreau din ce în ce mai firești, mai plauzibile, și simțeam cum îmi forțează memoria încercând să pătrundă, să devină ale mele, uzurpând adevărata mea viață de altădată. Nici nu mi-am dat seama când a plecat paraclisierul. Aiurit cum eram, văzui doar ușa deschizându-se. Cei doi cerșetori voinici, intrând, mă înșfăcară, ducându-mă la sediul *Ligii*, unde aveam să primesc o veste de rău augur.

XXV

Cei trei domni în haine de seară mă așteptau impasibili în fața unei intrări lăturalnice, unde mă lăsară cerșetorii. După ce mă salutară cu obișnuitul lor *Domnule...*, înclinându-se ceremonios și scoțându-și ușor pălăriile înalte și negre, îmi făcură semn să-i urmez. Deși urcarăm în mai multe rânduri câte zece trepte, am ajuns într-un fel de subsol cu galerii întunecoase și umede; picuri de apă încremeneau pe zidurile mucegăite, iar printre grinzile de lemn afumat ale tavanului destul de jos era o rețea densă de pânze de păianjen, în care fluturii de noapte se prinseseră acolo cu sutele.

Aflat încă sub impresia insolitei mele întâlniri cu omul ce pretindea a-mi fi frate, nu i-am întrebat unde mergem, ci mă lăsai condus. De altfel, nici nu mi-ar fi răspuns. Erau atât de tăcuți prin firea lor, încât orice dialog devenea imposibil. Mi se părea că sunt un cadavru pe care trei gropari solemni îl poartă prin labirintul

unui cavou fabulos, spre scaunul consacrat într-o ierarhie acherontică. Ciudatul sediu al *Ligii* mi se înfăţişa într-o ipostază nebănuită.

La capătul unei asemenea galerii, era o uşă deasupra căreia însoţitorii mei găsiră cheia mare de fier, descuiară şi mă invitară să intru. Încăperea părea o anticameră şi în fiecare dintre cei patru pereţi se vedeau câteva uşi capitonate. Înlăuntru, un birou la care stătea o femeie mică de statură, uşor cocoşată şi tunsă scurt. Cei trei plecară, lăsându-mă cu femeia care mă invită să iau loc şi să aştept. În timp ce stăteam, uşile se deschideau pe rând şi diverse personaje ieşeau, mai toţi îmbrăcaţi în haine peticite, dar noi şi din excelente postavuri. Aferaţi, călcând apăsat şi cu hotărâre, treceau pe lângă mine fără să-mi arunce o singură privire şi ieşeau, lansându-i femeii de la masă un salut bărbătesc şi absurd.

Am aşteptat ceasuri în şir, fără să ştiu de ce. Femeia începu să-mi povestească din viaţa ei, făcându-mi confesiuni penibile privitor la intimităţile pe care nu le împărtăşeşti decât fiinţelor celor mai apropiate. Din vreme în vreme, dispărea îndărătul uneia dintre uşile capitonate ale încăperii, întorcându-se după câteva minute cu braţele pline de hârtii, pe care le aşeza într-un dulap cenuşiu de metal.

La început, încercai să aflu de la ea cine mă chemase şi cât mai aveam de aşteptat, dar primii răspunsuri atât de echivoce, încât renunţai să mai insist. În cele din urmă, îmi era indiferent. Stăteam pe un scaun, ascultam povestirile ei, priveam cu ochii aţintiţi la duşumeaua acoperită de un covor colorat în roşu, galben, verde, violet, şi eram atât de înstrăinat de mine, încât aş fi putut rămâne acolo zile în şir sau poate ani în şir, bucuros că în existenţa mea nu intervine nicio noutate, că nimic nu-mi ameninţă absenţa şi inerţia. Nu mai observam nici indivizii ce ieşeau rând pe rând şi treceau nepăsători şi importanţi pe lângă mine, până când unul dintre ei îmi atrase atenţia, făcându-mă să tresar. Era cel mai tânăr dintre evreii pe care-i găsisem legaţi fedeleş în biroul profesorului. Faţa lui cu trăsături subţiate mi l-a dezvăluit în costumul sordid ce-l ascundea.

Cred că ne-am recunoscut reciproc, dintr-odată, cu egală stupoare. Nu-l mai văzusem de atunci şi îi pierdusem urma, dar el

părea că știe câte ceva despre soarta mea, căci se opri o clipă ezitând și îmi spuse în șoaptă:

– *Tatăl meu a trecut spre strămoși. În curând, prietene, vei fi cu mine. Și nu spre binele tău.*

Femeia de la birou a început a mârâi ostil, bâlbâind amenințări confuze. Tânărul evreu i-a strigat cu voce exaltată salutul acela stupid și a ieșit repede. În aceeași clipă, ea se repezi la mine, luându-mă de braț și conducându-mă cu mângâieri obscene spre încăperea de unde ieșise evreul. Deschise ușa, împingându-mă înlăuntru.

N-am avut răgazul de a observa interiorul odăii, căci personajul ce mă aștepta îmi monopolizase întreaga atenție; știu doar că încăperea era enormă, căci am parcurs destul spațiu până când am ajuns în fața biroului mare și greoi, vopsit în același roșu țipător al dulapurilor grosolane înghesuite în camera mea din casa paraclisierului. Îndărătul lui stătea pe un scaun înalt și masiv obișnuitul personaj auster, privindu-mă cu gravitate. Ar fi semănat perfect cu ceilalți ce mă primiseră la sediul *Ligii*, dacă nu l-aș fi recunoscut în persoana lui pe bătrânul profesor, pe care nu-l mai văzusem din ziua când apăruse în chip de lacheu.

Mi-a fost dezagreabilă întâlnirea. Lui însă, dimpotrivă. Ca și când totul ar fi fost firesc, se ridică și, luându-mă de umeri, mă conduse plimbându-se de-a lungul încăperii și vorbindu-mi într-un limbaj sumar despre marile sarcini ce mă așteaptă ca urmare a meritelor activității mele de până acum, apreciate la justa lor valoare de către superiori. Începusem să am aprehensiuni obscure la auzul acestui limbaj; totdeauna când mi se vorbea despre meritele mele, mă așteptau lucruri neplăcute, mai coboram o treaptă pe drumul mizeriei și al decăderii. Ce puteau să însemne, de data aceasta, cuvintele lui? De bună seamă, cu totul altceva decât păreau a spune, dar ce anume, n-am reușit să înțeleg.

Numai când a pomenit despre *Dumnealor* și despre importantul rol ce-mi revenea în cadrul ceasurilor de veghe, cum se exprima el, din cealaltă odaie a casei paraclisierului, am știut că voi avea în sfârșit prilejul de a pătrunde secretul unei îndeletniciri întrezărite cândva. Neliniștea ce mă adia venea din presimțirea că rostul acelor îndeletniciri era cu totul altul decât îmi imaginasem atunci

când cunoşteam prea puţine lucruri şi nu trecusem încă hotarul multiplelor experienţe de mai târziu. Era neliniştea schimbării – şi nicio schimbare nu putea fi în bine.

XXVI

Seara veni pe neaşteptate. Întunericul, noaptea şi grija de a nu întârzia la cimitir se învăluiau laolaltă când intră la mine falsul meu frate. Nu mai era exuberant şi afectuos ca la prima întâlnire, ci grav, reţinut, sobru. Mă felicită aproape oficial pentru însărcinarea primită şi mă asigură că la rândul său îşi va da silinţa ca, preluând activitatea mea de până acum, să fie la nivelul exemplului meu şi să ducă mai departe remarcabilele succese pentru care fusesem apreciat de conducători. (Aşadar, pierdusem postul din cimitir.) Mi-a luat hainele, lăsându-mi o legătură din care, după plecarea lui, am scos un costum negru ponosit, murdar, o pălărie slinoasă şi o pereche de pantofi atât de jupuiţi, încât n-ai fi spus că fuseseră odinioară de lac.

Altădată mi-ar fi fost silă şi aş fi aruncat la gunoi asemenea vechituri. Acum însă eram altul. Le-am îmbrăcat maşinal. Când eram gata, se insinuă în odaie o umbră: fosta dansatoare, cu care trăisem cândva, stătea privindu-mă cu insolenţă zâmbitoare. Nu mai avea nimic din umilinţa ei habituală. Venise să mă poftească la ceea ce numea ea *universităţile de noapte* şi, luându-mă de mână, trecurăm prin antreu, unde paraclisierul îmi aruncă un ban în pălăria pe care mă surprinsesem că o port în mână, şi intrarăm în odaia de dincolo.

Mult mai mare decât mi se păruse prin fereastră cândva, încăperea era plină de lume. La lumina câtorva sfeşnice cu lumânări de seu mirositoare, se vedeau întinse, legate de paturi, femei goale, cu faţa în jos, altele în veşminte sumare se plimbau dintr-o parte în alta, un individ în care-l recunoscui pe şeful justiţiei (devenit între timp portar şi, în cele din urmă, recâştigându-şi postul graţie unor importante servicii aduse *Ligii*) purta o tavă mare de lemn,

oferind tuturora câte un pahar cu o băutură incertă; n-am putut scăpa de insistențele lui servile și a trebuit să beau și eu unul.

Așezați pe scaune mai la o parte stăteau doi dintre groparii de altădată, cei cu care mă împrietenisem la han chiar în ajunul dispariției lor. Îi descoperii cu bucurie și, îndreptându-mă spre ei, îi salutai, întrebându-i unde e al treilea. Se uitară la mine contrariați și-mi răspunseră aproape într-un glas:

– *Glumești, prietene! Care al treilea? Al treilea ești tu, știi prea bine...*

Mă așezai zăpăcit pe scaunul gol de lângă ei și tocmai atunci șeful justiției începu să citească o expunere despre caracterul desăvârșit al legilor umilinței, oprindu-se când și când și solicitând aprobarea noastră. Nu eram în stare să urmăresc frazeologia lui și încercai să înfirip o conversație discretă cu groparii. Nu primii însă niciun răspuns la întrebările mele. Păreau alții. Păreau doar purtătorii chipurilor ce fuseseră cândva ale foștilor gropari. Iar soarta celui de-al treilea fusese, din câte înțelegeam, pecetluită pentru totdeauna. Gândul că tocmai lui venisem să-i iau locul îmi dădu un frison și dintr-odată, fără să vreau, începui să aprob și eu stupiditățile șefului justiției.

Când expunerea luă sfârșit, exaltarea participanților era unanimă. Începu flagelarea femeilor legate, foștii gropari și cu mine făcurăm dragoste cu câteva dintre ele, ni se dădu să bem iarăși din băutura îndoielnică... eram complet amețit ori îndobitocit și într-un târziu mă pomenii zăcând pe dușumea, alături de dansatoarea care-mi șoptea felurite crâmpeie din textul expunerii și slogane lipsite de sens, în timp ce se străduia să mă înlănțuie cu pulpele ei descărnate, profitând de starea mea jalnică.

Șeful justiției, în haine de seară, dar gol de la brâu în jos, se strecura în vârful picioarelor printre scaune și paturi, ținându-și o mână în dreptul sexului, dădea sfaturi și căuta să întrețină o atmosferă de fervoare mistică, închinându-se din timp în timp în fața bustului din colțul luminat de candela muribundă. Înainte de a adormi, l-am întrezărit încercând să profite de una dintre femeile legate, aruncând priviri fugare în jurul lui.

XXVII

Noua mea îndeletnicire mi se părea mai umilitoare, mai insuportabilă decât toate cele de până acum. La început, apropierea nopții mă apăsa ca o lespede nevăzută și, când mă îmbrăcam în obișnuita ținută ce mi se impusese, aveam sentimentul condamnatului la un supliciu stupid. Apoi, cu vremea, umoarea mea suferi o metamorfoză neașteptată și căpătai o conștiință a însemnătății rolului meu în noua orânduire a cetății. Mi-am însușit limbajul, reacțiile, întregul comportament al tuturor celor ce se adunau seară de seară în odaia vecină, și aveam chiar satisfacții secrete când izbuteam să parafrazez asertiunile conferențiarului mai abitir decât alții.

Mă urmărea doar gândul că nu cunosc sensul și utilitatea acelor practici și, mai cu seamă, teama de a nu fi singurul care nu le cunoaște. Și tocmai de aceea vorbeam în termeni echivoci, silindu-mă să sugerez că sunt și eu inițiat, că mă port pe dinlăuntrul lucrurilor ca unul chemat să ostenească la bunul lor mers. Atitudinea celorlalți nu-mi spunea însă nimic. Fiecare era atât de ascuns, încât el însuși n-ar mai fi fost capabil să se găsească.

Fosta dansatoare părea să capete pe zi ce trece un rol tot mai proeminent – și eram convins că ea ne conduce. Ceea ce mă încredință definitiv a fost o scenă dintre ea și șeful justiției, la care am fost martor, fără să vreau, într-o noapte. Era târziu, femeile flagelate adormiseră, foștii gropari piroteau lângă mine pe scaunele lor cu spătare înalte, câteva femei dintre cele ce mânuiau crengile verzi de brad, urâte, slabe, tunse scurt și învelite în zdrențe, stăteau adunate în preajma bustului ca niște vestale crispate și mizerabile, strânse una în alta, lipite de perete, cu spatele spre toți ceilalți. Cred că adormiseră așa cum stăteau, ori poate căzuseră într-un extaz mai copleșitor decât somnul. Candela de sub bust era singura lumină ce mai supraviețuia, pâlpâind vag în aerul otrăvit de fum, de mirosuri sordide și de duhul concupiscenței. Fosta dansatoare lunecă de pe unul din paturi, trăgându-l spre ea pe groparul din dreapta mea. În timp ce se acupla cu el, se desprinse dintr-un

ungher şeful justiţiei, apropiindu-se de ei şi şoptindu-le ceva, ca o mustrare. Aşa cum era, femeia l-a chemat mai aproape cu un gest al arătătorului şi nu ştiu ce-i va fi spus, dar îl văzui îndată ridicându-se şi aprobând din cap foarte conştiincios, iar apoi învelindu-i cu haina lui şi trecând la loc în vârful picioarelor.

Pe mine însă începu treptat să mă ignore fără motiv. Şi astfel devenii un simplu figurant, participând noapte de noapte ca un obiect neînsufleţit la toate ocupaţiile lor. Eram mereu mai abătut din această pricină, mai ales că o încercare de explicaţie cu fosta dansatoare eşuă total. Mă hotărâsem s-o urmăresc ziua şi să-i ies în cale în dreptul Bisericii Negre, unde intra să asiste o clipă la ceremoniile înmormântărilor. Am întrebat-o, cu oarecare stângăcie, despre cauzele pentru care eram izolat.

– *Tu, prietene*, mi-a răspuns, *ai primit o sarcină dintre cele mai însemnate. Şi eşti la înălţimea ei. Noi toţi te urmăm, aşteptând de la tine îndemn şi învăţătură.*

Atunci pentru prima oară, după îndelungatul drum al mizeriei pe care-l străbătusem tot mai pierdut într-un labirint fără întoarcere, mi-am revenit şi mi-a încolţit gândul adevărat al unei ieşiri ce trebuia căutată cu orice preţ.

Rămas afară în frigul iernii de totdeauna, pornii spre mare scuturat de frisonul acelei treziri. Ţărmul gol, ruinele bastionului împresurate de troiene, pustiul şi urâtul mă asaltară. Ce fac, unde merg, nu mai e nimeni în jur, toţi sunt închişi în case, în încăperile unde dorm sau lucrează, în încăperile unde mor de vii şi învie în moarte. Ca dintr-o peşteră mă întorceam din acele ascunzişuri pe care niciodată nu mi-aş fi imaginat că le port necunoscute în mine. Ideea unei ieşiri nu era decât semnul primei lumini întrezărite după îndelungata mea agonie. Imaginea ei se materializa sub unicul semn al treimii care e fuga, închisoarea sau moartea. Cum nu mă ştiam în stare să mi-o dărui pe cea din urmă, gândurile mi se fixară la celelalte; şi în primul rând fuga îmi apăru ca o stea căreia urma să-i fiu închinător în singurătate şi taină.

De data aceasta ştiam bine că, odată pătruns în pântecele unei corăbii străine, n-ar mai fi fost putere capabilă să mă readucă la ţărm. Regretam vechile mele atribuţii de gropar care mi-ar fi

îngăduit, poate, să mai ajung vreodată pe cheiul în preajma farului unde văzusem superba navă străină acostând în timp ce mă îndepărtam cu barca.

Dar era târziu. Toţi oamenii trecuseră într-o altă lume, dincolo de un Styx necunoscut unde se constituia noua lor existenţă, unde ajunsesem şi eu fără ştire, printr-o coborâre treptată, imperceptibilă. Poate că nu mai era nimenea care să fi hrănit gânduri asemănătoare, poate că eram unicul individ ce izbutise să-şi ascundă un rest din propria lui viaţă, atât cât îi putea servi de măsură a tuturor lucrurilor... unicul avorton, unicul monstru... Ori, dacă vor mai fi fost şi alţii, ei dispăruseră. Şi în ochi îmi tresăriră imagini haşurate: fosta mea proprietăreasă, cei doi evrei, groparul căruia îi luasem locul printre *Dumnealor*... cine ştie pe unde vor fi, poate în lumea lor, în cealaltă lume... poate că ei nu mai trăiesc decât în trecutul spre care mă poartă un dor mai presus de înţelegere şi de iubire, un dor fără timp şi fără viaţă.

Dar de ce nu e nimeni afară? N-am mai ieşit eu însumi pe malul mării de mult, abia acum îmi dau seama că n-am mai ieşit de cine ştie câtă vreme din albia mea între somn şi activitate, n-am mai respirat în singurătate acest aer tare al iernii, al mării, al orizontului...

Începu o ninsoare pe care vântul o viscolea uşor, fluierând pe suprafaţa zăpezilor încremenite şi moarte. Un stol de ciori trecu zburând jos, aproape atingându-mă cu aripile, de parcă aş fi fost un stârv deasupra căruia se lăsau. Senzaţie de inexistenţă. Mai vie, mai acută, mai neagră ca oricând. Mă străduiam să mă nasc din nou, întrupându-mă din neantul ce devenise viaţa mea, curgere monotonă de zile şi nopţi iluzorii.

Ocolii bastionul ruinat şi în spatele lui, lângă mare, mă trezii faţă în faţă cu un neaşteptat conclav: tipul sordid se întreţinea cu emulii săi, aşezaţi cu toţii pe bulgări de zăpadă. Cu un semn care era în acelaşi timp salut şi invitaţie condescendentă, mă pofti să iau loc – şi astfel cunoscui ce se mai întâmplase cu ei de când nu-i mai văzusem.

XXVIII

Părăsiseră orice preocupare pentru sculptură, nu mai trecuseră de mult pe la atelierul meu de odinioară, unde, după relatările lor, se instalaseră serviciile unor arhive secrete. Erau mulți – majoritatea veniseră printre ei în ultima vreme – și păreau derutați, abătuți, frecventați de îndoieli și de neliniști. Hermafroditul lipsea. Mi-au spus că fusese luat la unul dintre sediile *Ligii* și avea mari perspective să avanseze de când părăsise oarecum ostentativ grupul lor. Sordidul făcea eforturi disperate de a-i antrena în jurul său: era limpede că prestigiul lui declina vertiginos, și fiecare dintre ei era prea singur, detașat, obosit de încercările și dezamăgirile înfruntate.

Mi-au povestit că li se repartizase drept locuință pivnița Tribunalului și singura lor obligație era să se lase cuprinși de indignare la diferite procese, dând astfel glas mâniei poporului. Munca era însă obositoare, căci procesele se țineau lanț și foarte rar aveau prilejul să mai respire în voie. Sordidul căuta să-i înflăcăreze vorbindu-le despre însemnătatea rolului lor în cadrul Justiției Sociale, despre viața lor ca formă de revoltă continuă prin care spiritul se înscrie pe orbita marilor cicluri istorice, și cita opinia unui vechi filosof în legătură cu existența dinamică și refuzul damnațiunii.

Dar cuvintele lui se pierdeau laolaltă cu fulgii mărunți viscoliți peste zăpada înghețată, și nimenea nu părea să-l asculte. *Scoate plosca, șefule*, îi spuse în cele din urmă unul dintre ei, întrerupându-l brutal, *că încep să-mi pierd vocea*! Prefăcându-se calm și prietenos, sordidul se căută sub noianul de zdrențe ce-i acopereau trupul și dădu la iveală o butelie de lemn, turtită și colorată în verde, întinzându-i-o celui ce i-o ceruse. Rând pe rând băură cu toții din ea, fără a uita să mi-o treacă și mie. Era un rachiu tare și grosolan, făcut din dovleac turcesc, mirosind a fum și a leșie. Începuseră să se îmbete și sordidul se neliniști. Invocă o importantă întâlnire la sediul *Ligii* unde, după spusele sale, urma să-și afirme independența gândirii în numele întregului grup, și se ridică să plece. Doi dintre emuli îl însoțiră. Probabil oamenii lui.

Ceilalți îi aruncară priviri tulburi și dușmănoase, continuând să-și treacă plosca unul altuia. Deveniră foarte comunicativi, înjurau Hermafroditul și îmi dădură să înțeleg că sordidul și cei doi ce plecaseră împreună cu el sunt complici și pun la cale ceva.

– *Numai noi vom rămâne liberi până când vom crăpa de foame și vom ajunge pe catafalc în Biserica Neagră, unde ei ne vor ceti slujba prohodului, ticăloșii, lașii, carieriștii*! strigă unul cu glas subțire și strident.

Urlete izbucniră, aprobându-l. Abia atunci, privindu-l cu atenție, luai seama că era fată și că, îmbrăcate și tunse bărbătește, mai erau câteva fete printre ei.

Erau îngrozitor de tineri, unii încă adolescenți, aveau chipuri încruntate, posomorâte, ostile. În cele din urmă, nu aveau nicio revendicare în afara dreptului de a refuza totul: *Suntem fără părinți, produși ai mașinilor de făcut copii, și păstrăm pentru orice împrejurare un scuipat unanim și magnific... nu ne trebuie nimic de la această societate de gândaci... nu vom perpetua-o, nu vom fi urmașii harnici ai cârtițelor familiale...* – acestea erau devizele lor pe care tipul sordid nu mai izbutea să le mistifice, dirijându-i în sensul intereselor lui obscure.

Agitația lui mincinoasă se soldase astfel cu consecințe neprevăzute și dezagreabile *Ligii* al cărei agent fusese, după toate bănuielile mele, încă de la început – și acum se pregătea să-și părăsească emulii, lăsându-i pradă alcoolului, derutei și disperării. Îmi dădeam seama, pe de altă parte, că mulți dintre ei îl vor urma pe rând, trădându-și confrații și devenind treptat oamenii *Ligii*, încât în tagma lor nefericită nu vor mai rămânea decât cei mai naivi și mai puri, victimele predestinate. Și acest gând mi-i apropia, îndemnându-mă să pornesc laolaltă cu ei pe drumul fără țintă al dezmoșteniților printre care mă numărasem întotdeauna.

Și aș fi pornit-o de bună seamă, dacă n-ar fi fost incapacitatea mea de a rezista singurătății. Le-aș fi fost conducător ideal, o știam prea bine, i-aș fi purtat spre orizontul celei mai deșănțate existențe sub steagul unui enorm și inexpugnabil NU, adresat până și nouă înșine, aș fi ucis în ei fără milă cea mai vagă tentație a confortului și a certitudinii și aș fi exaltat la paroxism înverșunarea lor de

fanatici ai neantului – singura zeitate căreia mai puteai să i te închini pe pământ. Poate că lucrurile s-ar fi schimbat radical, ar fi luat o altă întorsătură, și noaptea neînstelată care ne cotropea ar fi păstrat cel puțin amintirea unei comete.

O simțiseră și ei, căci erau vii – oricât de nesocotită era destrăbălarea lor și viața fără căpătâi ce-i cuprinsese în vertigiile-i ireversibile, rămăseseră vii, nu putreziseră pe dinlăuntru, și ceea ce era viu în mine nu putea să nu-i fi atras. O clipă simții sângele înfierbântându-mi-se; luând plosca de la unul din ei, o ridicai în aer, strigând:

– *Vă iubesc pentru că sunteți vii! Ticăloșiți-vă până în măduva oaselor dacă, în această existență de netrebnici, ingenuitatea voastră găsește un antidot împotriva marasmului. Fie-vă greață de cuvintele frumoase – bacili ai imbecilității! Scuipați-le! Trăiți într-un mediu toxic pentru ca teniile ce se oploșesc printre voi să moară! Și să muriți voi înșivă, dacă veți deveni tenii!*

Un urlet demențial însoți ultimele mele cuvinte. Urlet de entuziasm, negru și otrăvit, prin care emulii sordidului aprobau toastul meu. Ducând plosca la gură, băui cu sete, dând-o apoi celorlalți care o goliră în câteva clipe. Eram amețiți cu toții. Câțiva scoaseră de sub zdrențe ghitare mici și începură să cânte melodii frenetice, acompaniați de țipetele ritmate ale tuturor. În vântul subțire ce fluiera fulgi și viscolea urme imaginare, în vuietul egal și aiurit al valurilor, cântecele aveau ceva de purgatoriu absurd și zadarnic... înainte de a ne lăsa pielea ca șerpii, înainte de a ne pierde înfățișarea și sensul, înainte de a ne dizolva în infernul meschin care-și anunțase împărăția.

XXIX

Amețit cum eram, urechea mea auzi deodată pași pe zăpada înghețată. Tresării și-mi încordai auzul. Nu era un umblet obișnuit, ci pași răzleți ai cuiva ce se ațineа prin preajma noastră cu vădită grijă de a nu atrage luarea-aminte.

Jur-împrejur nu se zărea nimenea. Țărmul era pustiu și pe întinderea înzăpezită până departe nu se vedeau decât zidurile Bisericii Negre, cavou al nimănui și al tuturora, cetate în care urma să fim rând pe rând cuceriți și învinși. Zgomotul încetă. Mă ridicai, dând ocol bastionului ruinat, dar nu văzui nicio urmă de om pe zăpada acoperită cu un strat subțire viscolit de curând. Și totuși, auzul nu putea să mă înșele.

După mine veniră și câțiva dintre companionii mei ocazionali. Auziseră și ei o mișcare și unul dădu ideea de a încerca să pătrundem în incinta bastionului, urcându-ne pe deasupra zidului în partea unde era mai dărâmat. Am început a aduna cu toții zăpadă, reușind să înălțăm o movilă destul de înaltă pentru a putea ajunge la zid. Când am sărit înlăuntru, se auzi zgomot înfundat ca de ușă trântită în grabă, deși în pereții exteriori ai bastionului nu se vedea nicio deschizătură. Incinta era însă plină de urme proaspete, semn că, puțin înainte de intrarea noastră, umblase pe acolo cineva care dispăruse cu desăvârșire. Se pare că uitase totuși ceva: într-un ungher descoperirăm o traistă mare de sac plină cu busturi minuscule, de mărimea unui ou, făcute din ipsos și reprezentând chipul aceluiași idol care trona pretutindeni. Pentru mine, în clipa aceea nu mai încăpea îndoială că tipul sordid își adusese emulii anume în acest loc pentru a-i da pe mâna agenților care-i spionaseră ascunși înlăuntrul bastionului ruinat. Nu înțelegeam însă unde pieriseră dintr-odată, de parcă i-ar fi înghițit pământul.

Seara începea să planeze, umbrind tot mai mult interiorul bastionului, și nimenea n-avea o lumină. Unul dintre emuli prinse a bate din picioare ca să se încălzească și toți băgarăm de seamă că zăpada de sub picioarele lui are un sunet nefiresc, sună a gol. O dădurăm la o parte și, spre uimirea unanimă, ieși la iveală o mică suprafață metalică, un fel de trapă ce dădea desigur într-o încăpere subterană. Fără lumină, era însă cu neputință să cercetăm rostul acelei trape și mă hotărâi să plec spre casă în căutarea unor lumânări de seu. Ceilalți rămăseseră să mă aștepte: unii înlăuntrul bastionului, alții afară, lângă zidurile lui.

Când, după vreun ceas, m-am reîntors cu lumânările, lângă bastion n-am mai găsit pe nimeni. Plecaseră, probabil, crezând că nu

voi mai reveni. M-am urcat pe latura dărâmată a zidului, ca să pot sări înlăuntru, dar n-am mai sărit, căci şi incinta bastionului era pustie: dispăruseră deci şi ceilalţi. Totuşi, mai rămăsese unul ce se vedea adunând de prin toate ungherele, unde se risipiseră, busturile minuscule de ipsos şi aşezându-le cu grijă în traista de sac. Atât cât îl puteam distinge prin întunericul ce se lăsase de-a binelea, părea mic, îndesat, cu capul mare, cu mâinile lungi şi nu semăna cu niciunul dintre cei ce pătrunseseră în bastion împreună cu mine.

Am rămas nemişcat pe zid, sus, pândindu-l să văd cum va deschide trapa la plecare, căci eram sigur că e un strein venit din încăperea subterană. Individul nu părea deloc grăbit. A adunat toate busturile şi apoi, ca şi când n-ar fi ştiut de existenţa trapei, şi-a agăţat traista de gât, ca să-i rămână mâinile libere şi a început a se căţăra pe zid cam în dreptul locului unde-l pândeam eu.

Într-o clipă, lăsându-mă să alunec în jos, m-am ascuns în dosul bastionului, de cealaltă parte, încât l-am putut vedea când, coborând, porni încet spre Biserica Neagră. Şi vederea lui m-a nedumerit, căci l-am recunoscut fără efort pe falsul meu frate. Să mă fi zărit şi el, de vreme ce a preferat să escaladeze zidul în loc de a coborî pe sub pământ, ori poate venise într-adevăr pe deasupra – iată una din întrebările ce mă însoţiră în timp ce-l urmăream, ţinându-mă la o bună distanţă, până când dispăru în umbra masivei şi întunecatei biserici.

Viscolul se înteţise. Rămăsesem cu un gust amar după aventura mea cu emulii tipului sordid, cu straniile iscoade ce ne pândiseră şi cu deznodământul neaşteptat ce mi-l scosese din nou în cale pe falsul meu frate. Şi acum urma iarăşi ritualul ***universităţilor de noapte***, spre care mă îndreptam ca un condamnat. Unicul reazim îl aflam în obsesia acelei ieşiri, pe care o purtam cu mine în ultima vreme ca pe un talisman. Când am ajuns în dreptul Bisericii Negre, am găsit-o înconjurată de cerşetori înarmaţi cu bastoane şi răngi de fier ascunse sub zdrenţele lor, semn că murise o persoană de vază. Falsul meu frate le împărţea tuturora micile busturi pe care cerşetorii începură a le linge; mi-am dat seama că fuseseră făcute din zahăr, şi nu din ipsos, cum crezusem la început. Lucrurile se

complicau tot mai mult şi eu rămâneam tot mai strein de mersul lor. Şi această existenţă marginală la care eram silit de puterile cele mai de sus nu putea să mă ducă la bine.

XXX

Câteva nopţi la rând, prezenţa mea la ritualul din odaia vecină a fost mereu mai ignorată. Ca şi cum nici n-aş fi fost acolo, toată lumea făcea abstracţie de persoana mea şi chiar intervenţiile obligatorii îmi erau refuzate discret. Puneam totul pe seama noilor mele stări de spirit şi a intenţiei ascunse ce mă urmărea, dar nu puteam înţelege cum vor fi aflat-o, de vreme ce n-o mărturisisem nimănui. Şi această nedumerire mă neliniştea, învăluindu-mă în reţeaua unor presimţiri obscure. Numai paraclisierul continua să se arate atent şi slugarnic, şi mai mult ca oricând îmi căuta compania, se aţinea mereu pe urmele mele, copleşindu-mă cu elogii stupide formulate în spiritul noului grai al tuturora, oferindu-se să-mi facă diferite servicii. El însă nu participa la *universităţile de noapte* şi aparenta lui bunăvoinţă nu-mi atenua sentimentul de carantină.

Mă inviorasem o clipă când, într-o noapte, apăru pe neaşteptate servitoarea, pe care n-o mai văzusem de mult, şi mă trată cu oarecare cordialitate. Venirea ei le produsese o emoţie puternică tuturor participanţilor care-şi manifestară bucuria pentru cinstea ce le-o făcuse de a asista personal la desfăşurarea activităţii lor. Nu purta hainele elegante cu care o văzusem ultima oară pe promontoriu, dar nici îmbrăcămintea bărbătească din vremea când lucra aici: era înfăşurată în şaluri peticite, făcute însă din postavul scump purtat de personajele austere. Arăta foarte bine, se îngrăşase căpătând un aer de femeie agreabilă, ceea ce spori satisfacţia mea de a o vedea aşezându-se lângă mine şi cerând, încă înainte de terminarea expunerii magistratului, să se stingă lumânările, lăsându-se aprinsă doar candela de sub bust.

Întrevedeam în gând posibilitatea de a deveni colaboratorul ei, mutându-mă astfel pe promontoriu, care, pentru împlinirea scopului ce mă obseda în ultima vreme, era locul ideal. În semiîntunericul odăii, se apropie şi mai mult de mine, îşi lepădă şalurile şi-mi oferi sânii cu sfârcuri mari, în timp ce mâinile ei mă cercetau pe sub haine, încet şi insinuant.

Când eram pe cale de a mă acupla cu ea, lunecând împreună peste şalurile ce-i căzuseră pe duşumea, se apropie brusc fosta dansatoare şi, cu un tupeu nemaipomenit, îi şuşoti ceva la ureche. Trupul i se încordă dintr-odată, se desprinse de lângă mine şi, goală cum era, se trase spre unul din paturi, dezlegă femeia ce era culcată şi se întinse în locul ei.

Şeful justiţiei îşi termină îndată conferinţa, scurtând-o vădit. Se produse un entuziasm general: cei doi colegi ai mei, foştii gropari, care tăceau de obicei, săriră în picioare exaltând puterea exemplului personal, dansatoarea veni s-o flageleze ea însăşi, ceea ce nu făcuse niciodată, şi ritualul îşi urmă cursul într-o atmosferă de frenezie generală. Numai eu îmi reluai locul pe scaun şi stăteam cu capul în mâini, ameţit, incapabil de orice mişcare. Nemaisuportând să rămân printre ei, am încercat să mă strecor afară neobservat, înainte de încetarea activităţii. Îndată ce deschisei uşa, doi cerşetori voinici mă îmbrânciră înlăuntru şi astfel am fost silit să particip până la capăt, în prada istovirii şi a depresiunii celei mai negre.

Din noaptea aceea, *universităţile* deveniră pentru mine o tortură îngrozitoare. Mă simţeam un hoit virtual, un mort neîngropat pe care dimineaţa îl învie pentru ca seara să-l poată ucide din nou. Dar trebuia să mă obişnuiesc cu toate, să le înving în sinea mea unde fuga, eliberarea definitivă, trona ca o himeră tiranică.

La scurt timp, am fost mutat din nou; într-o seară îşi făcură apariţia cei trei domni eleganţi, paracliserul îmi spuse că gestul de a-mi ceda odaia fratelui meu impresionase cercurile conducătoare şi astfel mi se repartizase o altă locuinţă, dovadă a solicititudinii şi preţuirii lor. *O locuinţă pe măsura noilor însărcinări ce te aşteaptă.* Cei trei îmi adunaseră, spuneau ei, o parte din lucruri – restul, după cum îi lămuri paraclisierul, le cedasem fratelui meu, odată cu odaia – şi porniră urmaţi de mine. Nu-mi mai luai osteneala de a-i întreba

unde anume voi locui în viitor. Îmi devenise indiferent. Iar noutatea schimbării postului o primii chiar cu o ascunsă bucurie.

Am fost plasat în însăşi incinta Bisericii Negre. Patul şi unul dintre dulapurile roşii le aşezară într-o nişă laterală a bisericii, aproape de uşă, despărţită printr-o perdea de pluş veche şi ruptă, pe care se mai vedeau brodate emblemele unei familii princiare. După plecarea lor, am deschis dulapul, ca să văd ce lucruri binevoiseră să-mi aducă. Aproape nimic din tot ceea ce fusese al meu nu mai era în rafturi – în schimb apăruseră numeroase obiecte ce nu-mi aparţinuseră niciodată. Mă nedumeriră îndeosebi două rânduri de odăjdii preoţeşti croite cu destulă aproximaţie pe talia mea, după cât îmi dădui seama, dintr-o imitaţie grosolană de brocart, dublat pe dinlăuntru cu piele de oaie prost tăbăcită, încât răspândea un miros neplăcut. Să-mi fi fost destinate mie, care n-aveam nicio pregătire în acest domeniu? Era cu neputinţă să le bănuiesc rostul, ca şi pe acela al multor alte lucruri îngrămădite în dulap. Aşteptam să vină iar cerşetorii voinici sau domnii eleganţi îmbrăcaţi în haine de seară, ducându-mă în faţa personajului auster, care să mă ungă solemn în noua mea îndeletnicire. Dar se întunecase de-a binelea şi nu se ivea nimeni. Hărţuit şi epuizat cum eram după atâtea întâmplări şi emoţii, m-am întins pe pat şi am adormit.

XXXI

Nu cred să fi dormit prea mult, când mă trezi o mână aşezată pe umăr. Sării din pat şi privii prin lumina firavă a unui opaiţ aprins de cineva în nişa unde mă aflam: în faţa mea stătea nelipsitul paraclisier. Crezusem că voi scăpa de el odată cu mutarea şi cu noile sarcini ce mi se vor da, şi revederea lui îmi displăcu profund. Stătea surâzător, privindu-mă pe sub sprâncene, şi mi se păru că parcă n-ar mai fi acelaşi. Dar nu puteam fi sigur, căci semăna perfect şi, la drept vorbind, nu reuşisem încă niciodată să-i reţin trăsăturile, puţine câte le avea.

– *Iată cel mai de seamă rol din câte ţi se încredinţară până acum*, îmi spuse el, sărutându-mi mâna şi gudurându-se pe lângă mine. *Vei aduce un ultim salut tuturor prietenilor care ne părăsesc pentru totdeauna. Le vei exprima regretul nostru, preţuirea noastră deosebită şi cea din urmă, îi vei asigura că amintirea lor va rămâne printre noi de-a pururea.*

Mi-a dat o carte mare cu coperţile slinoase, mi-a ajutat să-mi pun odăjdiile preoţeşti şi m-a condus spre adâncul bisericii unde, în faţa altarului, stătea întins un mort printre coroane de flori artificiale, pline de panglici scrise cu diverse lozinci şi aforisme.

Acolo mă alăturai altor preoţi care stăteau la căpătâiul mortului şi ceteau încet din cărţi aidoma aceleia ce mi-o dăduse paraclisierul. Cuvintele nu se desluşeau, dizolvate în murmurul monoton al glasurilor. Paraclisierul se înclină salutându-i şi, scoţând din buzunar câteva monezi, îi puse câte una fiecăruia pe cartea din care cetea. Îmi puse şi mie una, căci, fără să-mi dau seama, deschisesem şi eu cartea la întâmplare. Nu mi-a rămas decât să încep a ceti, asociindu-mă celorlalţi – ceea ce şi făcui cu multă sfială, căci nu ştiam unde vor fi ajuns cu rugăciunile.

Temerile mele se dovediră însă fără temei: cartea nu cuprindea în întregimea ei decât vreo zece fraze ce se repetau la infinit. Nu ştiu care le era semnificaţia, pentru că le ceteam cu gândul aiurea şi în memorie nu mi se fixară decât cuvinte răzleţe: *adâncă învăţătură, încercuire, granit, cântece, trepte, organizare, rădăcini* şi alte câteva.

Confraţii mei erau cu toţii foarte bătrâni şi figurile lor îmi păreau cunoscute. Nu-şi ridicau ochii din paginile cărţilor şi ceteau absorbiţi, ca şi când fiecare ar fi fost singur. Lectura lor era ininteligibilă din pricina vârstei şi a dinţilor ce le lipseau aproape cu desăvârşire. Am încercat să văd cine dintre ei e superiorul soborului nostru, dar niciunul nu părea să fie mai important decât ceilalţi. Aveau cu toţii odăjdii aidoma cu ale mele, aceleaşi cărţi, aceleaşi pupitre pe care ne sprijineam cărţile, aceleaşi sfeşnice de lemn vopsit în culoarea bronzului. La diapazonul murmurului indistinct, nici glasurile nu ni se deosebeau – şi poate în lumina drămuită a lumânărilor de seu, în cavitatea enormă şi sepulcrală

a bisericii, a nopţii, a iernii, până şi chipurile deveniseră aceleaşi pentru ceasul fortuitei noastre tovărăşii.

Urma să cetim toată noaptea până la ziuă, când începeau de obicei ritualurile înmormântărilor. Atunci eram liberi să ne întoarcem acasă la binemeritata odihnă, după o muncă istovitoare. Căci orele nopţii trecute în acest chip, stând nemişcat în picioare şi cetind fără întrerupere, îţi dădeau o stare de oboseală îngrozitoare, pe care somnul de ziuă, oricât de lung, aproape nu izbutea s-o aline.

La început, mă consolam gândindu-mă cu voluptate la ziua când nu va muri nimenea şi voi avea în sfârşit răgazul unei nopţi de somn liniştit şi adânc; somn de buturugă neînsufleţită, somn barbar care să-mi readucă puterile, istovite în lungile şi nemiloasele mele priveghiuri. Aşteptam să văd, trezindu-mă într-o seară, catafalcul gol, făcliile stinse, incinta bisericii cotropită de beznă – dar zilele treceau şi morţii se iveau nelipsiţi, unul după altul, ca şi când ar fi avut grijă să nu ne irosim nopţile fără a ne îndeplini datoria.

Apoi renunţai să mai aştept.

Mi-am adus aminte de seara când pipăisem faţa unui cadavru şi-mi dădusem seama că nu era decât un mulaj de gips – şi am înţeles cât de zadarnică îmi fusese speranţa. Falşi sau adevăraţi, morţii trebuiau să fie prezenţi – şi o zi fără mort devenea o iluzie naivă. Imitaţiile erau atât de perfecte, încât la lumina slabă a lumânărilor nici nu mai ştiam dacă în sicriul acoperit de flori artificiale zace un om ori un simplu obiect antropomorf. Ceteam înainte, cu ochii aţintiţi în carte, mai mort decât cei cărora le privegheam moartea.

Mă împăcasem cu toate şi trăiam doar cu gândul evadării. Mă împăcasem până şi cu noua mea locuinţă din nişa aceea a Bisericii Negre, unde noaptea, când îmi îndeplineam misiunea, dormea un individ ce venea şi pleca nevăzut. Odată, într-o dimineaţă, am reuşit totuşi să-l surprind, tocmai în clipa când se trezise şi se pregătea să dispară în întunericul încă stăruitor al zorilor de iarnă. Era cel de-al treilea dintre primii gropari, cel ce dispăruse fără urmă. Slab şi ascetizat, cu o privire zigzagată în care ardeau

rămăşiţele unei trufii expugnate, părea beat la ceasurile neverosimile ale dimineţii abia presimţite, ca şi când somnul i-ar fi fost impregnat de vise alcoolice.

– *Dacă-ţi pot cere să uiţi că m-ai văzut*, îmi şopti cu o voce streină, *înseamnă că s-ar putea să mă mai zăreşti uneori pe aici... că nu eşti încă mort şi că nu vei fi îngropat prea degrabă...*

Şi, fără să aştepte răspunsul meu, sări din pat şi dispăru. Dar mi se pare că bătrânii mei colegi, care-şi întrerupeau cetania întotdeauna cu câteva clipe după mine, întoarseră capetele şi-l văzură. Căci în noaptea următoare veniră câţiva cerşetori voinici, răscolind îndelung prin Biserică, e adevărat, fără să mă întrebe nimic şi fără să tulbure bunul mers al oficierii ritualului. Dar fostul gropar nu şi-a mai arătat faţa multă vreme.

XXXII

Gerul şi ninsoarea se rânduiră zile şi săptămâni în şir. Ningea noaptea şi umbrele ninsorii treceau fantomatic lunecând pe înaltele şi întunecatele geamuri ale bisericii profanate de ticăloşia omului şi a vremii – sfinţi adormiţi în extazul rece al unui ev decăzut... iar ziua gerul sonoriza pustietatea oraşului pe care, după ce mă obişnuisem să dorm mai puţin, o străbăteam uneori la îngânarea după-amiezii cu seara. Cheiul, ruinele şi bastionul mort, marea cu alb verzui şi cu negru îmi decorau placid vagabondările. Sărăcisem, pierdusem totul, eram nepăsător şi steril. Unica mea bogăţie rămăsese imaginea îndepărtată a strălucitelor ţări prin care trăisem cândva şi într-acolo îmi zburau gândurile când izbuteam să mi le adun dintre cutele unei existenţe mizerabile.

Portul avea intrările ferecate de gheaţă. Vapoarele străine, puţine câte vor mai fi venind, rămâneau la capătul promontoriului pătruns adânc în mare, acolo unde pirotea vechiul far şi unde se zidise micul şi elegantul chei zăriţ de mine în dimineaţa când întovărăşisem groparii. Dar în partea aceea nu se putea trece, căci grilaje înalte, păzite cu străşnicie, ţi se interpuneau pretutindenea. Totuşi,

presimţeam că în cele din urmă dorinţa mi se va îndeplini şi harul ceresc mă va purta într-acolo, de unde o navă mă va culege ca pe un naufragiat mai mult mort decât viu. Şi voi ajunge unde? Oriunde, numai să fiu, să mă simt real, să nu mi se mai pară mereu că uzurpatori absurzi, insinuându-se înlăuntrul meu, îmi mistifică identitatea şi existenţa. Să nu mai văd chipuri fără trăsături, oameni ce nu mai ştiu dacă trăiesc ori sunt morţi şi îşi lasă cadavrele animate la dispoziţia oricui. Cum avea să mi se realizeze această presimţire, nu ştiam. Şi nici adevăratul deznodământ al tuturor viselor mele nu-l bănuiam, deşi îl simţeam apropiindu-se.

Munca mea îmi devenise tot mai convenabilă. În primul rând pentru că, în afara bătrânilor ce-mi ţineau o tovărăşie mută, nu mai vedeam pe nimeni. Puteam fi singur cu mine, şi acest lucru mi se părea un dar de preţuit. Tocmai de aceea, după toate încercările de până atunci, un sentiment al provizoratului mă cerceta tot mai stăruitor. Ceva îmi spunea că situaţia mea nu era de durată, şi că precarul confort îmi era drămuit de sus, urmând să-şi încheie, nu peste mult, sorocul. Teama umilitoare pe care mi-o dădea acest gând nu mi-o puteam alina însă, în ciuda revoltei şi a dispreţului faţă de mine însumi. Era mai presus de puterile mele, era o umbră de sub tirania căreia nimenea nu s-ar fi putut elibera, era o vreme, o zodie, o gheară.

Plimbările mele se prelungeau tot mai mult şi odată, întârziind peste măsură şi alergând într-un suflet, la ceasul când slujba trebuia să fi început, am găsit, spre nedumerirea mea, biserica goală. Prin întunericul aproape total, o singură lumânare agoniza dinaintea altarului – incinta părea şi mai vastă, spaţii devorante, peşteri încrucişate sub bolţi pe care lilieci şi păsări de noapte domnesc în devălmăşie. Oprit la intrare, am stat câteva clipe înainte de a mă strecura în nişa unde-mi aveam locuinţa. În adâncul bisericii, tresări undeva o siluetă. Se auzi un vag zgomot de lemn lovit uşor. M-am strecurat după perdeaua veche şi roasă, aşezându-mă pe pat. Vroiam să văd cine era individul din biserică. Nu prea-mi venea a crede să fie unul dintre bătrânii preoţi. Sau să fi fost cu toţii acolo, bâjbâind prin întuneric, fără a avea curajul să aprindă obişnuitele lumânări, îngroziţi de absenţa mea ca de o prevestire

urâtă, tremurând neputincioşi în raza unor fapte neînţelese. Când, după o ezitare, mă hotărâsem să ies ca să-mi dau seama ce se petrecuse, cineva mă apucă de braţ şi o voce îmi şopti la ureche:

– *Nu te mişca, să nu simtă că eşti aici. Dacă te descoperă, eşti pierdut. Te-au căutat mereu până de curând. Cu câteva clipe înainte de venirea ta, mai intraseră încă o dată să vadă. M-au întrebat unde eşti şi le-am spus adevărul. Dacă ştiam, cred că mi-ar fi fost cu neputinţă să nu le-o spun. Asteaptă-i să plece şi vom vedea ce e de făcut.*

Vocea îmi părea cunoscută, dar, prin întunericul dens care plana în nişă, n-am putut să-l văd pe cel ce-mi vorbise şi nu înţelegeam de ce pătrunsese acolo unde locuiam eu. Sub impresia neaşteptatelor fapte ce mă împresurau, am rămas nemişcat şi tăcerea ne-a cuprins pe amândoi. Cât va fi durat muţenia noastră, nu ştiu. Cred că vor fi trecut ore până când se auziră paşii celor ce părăseau biserica. Păreau a fi doi, ori poate trei. Trecură prin dreptul draperiei, dar nu mai căutară îndărătul ei, ci ieşiră pe uşă, închizând încet clanţa enormă de bronz. O vreme am aşteptat, să-i ştiu îndepărtându-se, după care ieşii cu multă băgare de seamă, urmat de cel ce-mi vorbise.

În faţa altarului, pe catafalc, descoperii mortul, nelipsit ca întotdeauna, cu aceleaşi flori artificiale jur-împrejur, acoperindu-l aproape în întregime, iar la căpătâi, ceea ce luasem drept lumânare era o candelă sau un opaiţ cu seu, abia licărind ca un scuipat gălbui în bezna compactă a incintei. Primul gând pe care l-am avut, ajungând lângă lumină, a fost acela de a-mi vedea tovarăşul şi de a-l recunoaşte, dar, întorcându-mă, nu l-am mai zărit. Dispăruse. L-am căutat fără a reuşi să dau de el, când deodată în geamuri începu să joace crescând o lumină venită din afară, o lumină roşietică deşteptând din negru chipurile sfinţilor zugrăviţi în vitralii, modelând umbre noi pe ziduri şi în întunericul dinlăuntru.

M-am îndreptat fără voie spre geamuri, dar erau atât de înalte, încât nici cu mâna întinsă nu le puteam ajunge. Înnebunit cum eram, mă urcai în picioare pe catafalc, alături de mort, şi privii printr-o fereastră. Noaptea de afară era plină de torţe mişcătoare ce se apropiau din toate părţile. Înţelegând că se întâmplă ceva şi

că aş putea fi surprins, am vrut o clipă să fug din biserică, însă vocile ce se auzeau tot mai desluşit de afară mă opriră la uşă. Era prea târziu. Abia am mai avut vreme să dau perdeaua în lături, furişându-mă în interiorul nişei unde locuiam.

Acolo am regăsit personajul ce-mi ţinuse companie şi, cum lumina celor ce veneau începuse a se face simţită, l-am întrezărit vag, îmbrăcat în odăjdiile mele preoţeşti, cu masiva carte în mână, gata să oficieze, aşa precum până atunci făcusem eu însumi. Până să dau a-l întreba ce înseamnă această uzurpare şi să-i cer socoteală, după cuviinţă, îl aud spunându-mi:

– Poţi fi liniştit, îţi voi continua misiunea cu cinste. Vor fi mulţumiţi. Ştiu că e greu, dar îmi voi da toata silinţa. Fii liniştit şi păzeşte-te.

Nu era altul decât falsul meu frate, care ieşea de după perdea tocmai în clipa când se deschidea largă uşa bisericii.

XXXIII

Ascuns în nişa mea şi crăpând imperceptibil draperia veche, urmăream nemişcat ceea ce se petrecea înlăuntru. Intrară mai întâi ceilalţi preoţi, fiecare purtându-şi cartea şi o lumânare aprinsă, înaintând spre catafalc, unde falsul meu frate se şi auzea cetind. După ei veniră câţiva copii în zdrenţe, ducând busturi albe de ipsos, apoi fosta dansatoare îmbrăcată într-un palton bărbătesc larg şi lung, atârnând pe ea ca şi cum ar fi fost spânzurat într-un cuier, şi lângă ea personajul auster, având de cealaltă parte un individ ce părea să fie strein, judecând după înfăţişarea lui neobişnuită de mult pe la noi. (Se auzise în ultima vreme că vor începe a veni oaspeţi din alte ţări şi în sinea lor mulţi se bucurau crezând că... sau poate că nu se bucurau deloc.) La urmă era un grup compact de cerşetori voinici, hirsuţi, murdari, puţind îngrozitor ca nişte lăzi de gunoaie. Câţiva dintre ei aveau torţe în mâini şi incinta bisericii se lumină tot mai mult. N-o mai văzusem

de multă vreme luminată, căci ziua dormeam întotdeauna, iar după-amiaza în interior se întuneca repede.

Se făcuseră între timp modificări radicale. Obiectele de cult dispăruseră, înlocuite cu fâșii de pânză, busturi de toate mărimile, coroane de flori artificiale, lopeți, târnăcoape – iar pe geamuri, ceea ce luasem drept sfinți de altădată din vechile și prețioasele vitralii, erau soldați ale căror căști enorme păreau aureole metalice. Fuseseră zugrăviți pe deasupra sfinților, sau poate pe sticlă nouă. (De altfel, și vechii preoți se surghiuniseră undeva, într-o magazie părăsită, unde le slujeau cu spaimă, puținilor devoți.) Ochiul meu, într-o învăluire fugară, fotografiase înfățișarea întregului interior și apoi se opri înghețat asupra mulțimii ce năvălise în biserică.

Preoții se auzeau cetind, cufundați în înțelepciunea cărților, și falsul meu frate părea cel mai absorbit dintre ei. Copiii, așezând busturile la cele patru colțuri ale catafalcului, rostiră câteva slogane agresive, amenințând cu pumnii în direcția ușii, după care se așezară pe lespezile de piatră ale dușumelii, învelindu-se și mai tare cu zdrențele ce le atârnau. Din masa cerșetorilor se desprinse unul îngrozitor de rupt, cu un aspect hirsut și dușmănos, care se apropie de capul mortului și îndată falsul meu frate îi întinse cartea, ca s-o sărute. Cerșetorul împlini acest ritual și apoi începu o cuvântare pe un ton sumbru și patetic, pornind de la evenimentul morții eroului din sicriu, dar apoi abandonă subiectul și vorbind despre dușmanii *Ligii*, despre vite și stupi și tot felul de lucruri lipsite de orice legătură cu viața și personalitatea defunctului.

Cu oarecare greutate îl recunoscui: era tipul sordid, care-și luase o ținută foarte primitivă și de o voită grosolănie. Cercetând cu luare-aminte fețele celorlalți cerșetori, mai identificai încă doi dintre emulii săi, schimonosiți și ei cu violență, iar unul, mic de statură și încercând să pară crunt, nu era decât hermafroditul căruia hainele zdrențuite și șapca murdară și mare îi dădeau un aer de paiață cu obrajii bucălați.

Din cele câteva referiri de la începutul cuvântării, înțelesesem că omul din sicriu murise căzând de pe acoperișul unui azil de noapte unde făcea reparații – dar sordidul striga vehement, acuzând dușmanii care-l uciseseră, proferând blesteme și amenințări

la adresa unor ţări îndepărtate şi chiar denunţând gândirea eronată a unuia dintre metafizicienii oraşului nostru, vinovat şi el prin izolarea şi spiritul său aristocratic de această pierdere gravă.

Cerşetorii scoaseră fluierături şi huiduieli groaznice, iar hermafroditul, surescitat, începu să numească duşmani printre care îmi auzii numele şi tresării îndărătul perdelei firave ce mă apăra de vederea lor. Eram disperat la gândul că vor încerca din nou să mă caute în nişă, găsindu-mă de astă-dată şi livrându-mă furiei generale. Dar, spre norocul meu, personajul auster făcu un semn cu mâna şi, când tăcură cu toţii, îl auzii cerând să fie adus îndată metafizicianul.

Un grup de cerşetori voinici se năpustiră afară şi, la scurtă vreme, se întoarseră ducând între ei un bătrân cu părul alb, cu o faţă frumoasă şi nobilă, îmbrăcat în redingotă neagră şi purtând în mână o mică legătură cu lucruri de strictă necesitate. Îl îmbrânciră înainte şi-l copleşiră cu întrebări fără sens, unele dintre ele privind viaţa lui familială, intimităţile conjugale (deşi, din câte ştiam, nu fusese căsătorit niciodată). Încercările lui de a răspunde erau înecate într-un torent de fluierături şi de strigăte de înfierare. Sordidul îi smulse din mână legătura, o desfăcu şi, scotocind printre lucruri, dădu la iveală un manuscris voluminos, arătându-l în lumina torţelor şi strigând cu voce guturală:

– *Iată unde e lâna oilor noastre, iată exemplul cras al duşmanului ascuns printre noi!*

Îl apropie de flacăra unei torţe şi, aprinzându-l, îl aruncă să ardă jos pe lespede, în timp ce toţi strigau, cerând pedeapsa făptaşului, iar câţiva cerşetori voinici, legându-i ochii cu o fâşie de pânză, îi luară pe sus, scoţându-l din biserică.

Atmosfera se încinsese. Oaspetele străin avea chipul exaltat de încântare şi şoptea mereu ceva la urechea personajului auster, urmărind însă cu privirea hermafroditul, şi în cele din urmă chemându-l lângă el, strângându-i mâna, în timp ce cu cealaltă îl căuta pe sub zdrenţe, îşi mărturisi admiraţia pentru toate împlinirile *Ligii*, declarându-şi ruşinea de a aparţine unei ţări sugrumate de întuneric, unde cine ştie când vor fi posibile asemenea înnoiri.

Pornită în grup spre ieşire, cu lumina torţelor jucându-le pe chipuri, spoindu-i cu aur însângerat, spoindu-le zdrenţele, căciulile mari, ochii obosiţi de nesomn – iar eu încremenisem îndărătul draperiei, urmărindu-i cum trec, gândindu-mă la viitoarea mea soartă acum, după ce pentru întâia oară îmi auzisem numele rostit în public, printre acelea ale duşmanilor. Poate că situaţia bătrânului metafizician era încă de invidiat în comparaţie cu a mea: el ştia ce-l aşteaptă, eu însă nu ştiam decât prea puţin. Sau poate că nimenea nu ştia nimic. Nici chiar oamenii *Ligii*... Numai *Liga* ştia totul.

În biserică rămăseseră singuri preoţii, reluându-şi cetania, şi unul dintre copii care adormise trântit pe lespede şi nebăgat în seamă. Întunericul se lăsase iarăşi, odată cu retragerea torţelor, şi în palida licărire a opaiţului şi a lumânărilor de seu, îi vedeam livizi, nemişcaţi, bolborosind monoton – şi regretam această îndeletnicire pierdută iremediabil. Mi se părea acum şi mai comodă, mai lipsită de griji. Timp prea mult n-aveam însă pentru regrete. Trebuia să dispar undeva pentru o bună perioadă, căci în faptul zorilor aveau să fie iarăşi pe urmele mele. Ar fi fost bine, îmi spuneam, să-mi găsesc o meserie obscură, ceva care să mă scoată din ambianţa bisericii, unde eram prea în văzul tuturor, o muncă fizică oricât de penibilă undeva la periferia vieţii oraşului, ca să pot exista nebăgat în seamă, până când lucrurile se vor mai potoli ori va veni o directivă mai largă, mai îngăduitoare.

Până atunci, important era să pot fugi nevăzut, să ies din biserică înainte de a se face ziuă. Şi nu era uşor. În preajmă pândeau, desigur, cei ce mă căutaseră. Şi nu aveam de la cine aştepta sprijin. Şi zorii erau tot mai aproape.

XXXIV

Pe când mă agitam cugetând la o fugă posibilă, auzii un uşor zgomot metalic la uşă: clanţa mare de bronz se deschise încet, aproape neauzită, şi o umbră lunecă furişându-se pe după draperie în nişa care nu mai era a mea, aşezându-se pe pat.

Cum ochii mi se deprinseseră cu semiîntunericul, mi se păru că-l recunosc pe fostul gropar. El era, într-adevăr, și de cum intră îmi vorbi pe șoptite, mustrându-mă că mă lăsasem uzurpat de falsul meu frate, care procedase cu de la sine putere, fără să fi fost însărcinat de *Ligă*.

– *Acum însă faptul e împlinit. În ochii lor, tu apari ca un individ dubios care, simțindu-se descoperit, se străduiește să dispară. Nu fi stupid. Pe cine poate interesa dacă ai făcut ori n-ai făcut ceva? Și numai iubitului tău frate îi datorezi totul... Nu mai spune că nu ți-e frate. Mie n-are sens să mi-o ascunzi... Cu mine? Cu mine e altceva. Nu trebuie să confunzi. Eu am ceva de apărat. Eu sunt dinlăuntru. Eu voi fi într-o zi unul dintre aceia ce vor schimba radical structura* Ligii *și viața orașului...*

Dar nu e momentul să vorbim acum. Deocamdată, important e să nu ai și tu soarta bătrânului metafizician, așa că nu mai sta pe gânduri. Ai noroc că adineauri a murit clopotarul bisericii – după-amiază îl vor aduce aici pe catafalc. Va fi înmormântat fastuos și cu această ocazie vor fi închiși cel puțin trei profesori de la Academie, cărora de mult li se pregătește supliciul. Grăbește-te și-i ia locul. Uite, ți-am adus hainele lui. Urcă-te repede sus, în clopotniță, care e în cupola cea mare din dreapta. Acolo va fi și locuința ta. Caută să nu bați niciodată primul. Așteaptă să auzi întâi clopotele altor biserici și atunci începe și tu îndată... Nu, n-ai nicio grijă, nu-și va da seama nimenea, nu se va întreba nimenea ce cauți acolo, te vor lua drept altcineva sau drept nimenea. Ei nu se mai întreabă. Totul e să nu te întrebi tu însuți ce e cu tine, cine ești, ce faci și de ce ești acolo. Pentru ei nu mai exiști de îndată ce te-ai situat în albie, devii o simplă funcție, un inel al lanțului, o particulă din banda rulantă pe care, odată pornită, nimenea n-o mai poate opri... Cum vei trăi? De la sine. Totul e prevăzut. Vei vedea-o tu însuți. Fiziologia n-are nevoie de sfaturi. Hai, pleacă! Nu mai ai timp de pierdut!

Turmentat de această conversație precipitată, îmi luai legătura cu hainele clopotarului mort și încet, prin întuneric, m-am strecurat spre ușa pe care mi-o arătase fostul gropar, aflată într-o latură întunecoasă a bisericii, și, tatonând prin beznă, descoperii scările clopotniței. Preoții nu m-au putut simți, pentru că trecusem prin

partea opusă altarului unde ceteau ei și mergeam în vârful picioarelor, o stafie, o bucată de noapte mișcându-se înlăuntrul nopții. Am urcat treaptă cu treaptă, pipăind zidul circular al spiralei care părea că nu se mai termină, și am ajuns sus când, prin ferestrele înguste și alungite ale cupolei, curgea în albastru întunecat o presimțire de lumină, atât cât să pot bănui înfățișarea lucrurilor din preajmă.

Încăperea era enormă și rotundă. Clopotele spânzurau, cadavre de bronz negru cu testicule de taur între picioare. O formă voluminoasă lângă perete se dovedi un dulap plin de sculpturi, o mobilă ce părea de mare preț, foarte veche și lucrată de un meșter strălucit. L-am deschis și pe rafturile lui am dibuit un ulcior cu apă, o bucată mare de mămăligă întărită și aspră, apoi diferite obiecte de lemn, cărți, unelte felurite și multe altele pe care nu le puteam vedea.

Mai încolo un pat de fier, îngust, acoperit cu o cergă lată din blană de oaie sau de capră. Parcă ar fi dormit cineva în el, căci se vedea o formă proeminentă rezemată de pernă. M-am dat în lături speriat, dar, după câteva clipe de ezitare, am scos încet din dulap un obiect de lemn și, apropiindu-mă iarăși, l-am izbit în cap, intenționând să-l amețesc pe respectivul intrus, ca să-l pot vedea cine e și eventual să-l gonesc după aceea. Se auzi un zgomot sec și ceva părea să se fi spart. Ridicând cerga, mi-a apărut, în albastrul zorilor ce se iveau, un bust de ipsos pe care-l spărsesem. Cineva îl așezase în pat.

Într-o clipă-l luai – nu era prea greu – și, îndreptându-mă spre geam, l-am deschis; aruncând o privire afară, văzui că lumina care se simțea nu erau zorii, ci viscolul. Începuse o ninsoare puternică, răvășită de vântul răsăritului, cel ce aducea geruri și îmbolnăvea vitele, iar oamenilor le inculca un sentiment de nebunie și de teroare. Era bine. I-am dat drumul, lăsându-l să cadă. Va cădea în zăpadă, îl va troieni zăpada și până dimineața va dispărea cu desăvârșire.

După atâtea întâmplări și primejdii prin care trecusem, o oboseală cumplită mă toropi, o năuceală, o stare de neputință și de abulie. Emoțiile și frigul teribil din cupolă îmi dădură frisoane și mă hotărâi să dorm orice s-ar întâmpla. M-am învelit cu cerga

şi-am adormit pe negândite. Dar, în ciuda oboselii, somnul mi-a fost scurt întretăiat mereu de glasuri, de zgomote stranii, de fluierături. M-am trezit repede, când se făcuse ziuă, îngrijorat să nu pierd prilejul de a-mi inaugura noua mea datorie.

XXXV

Hainele fostului clopotar, pe care le-am scos din legătură, îmi veneau destul de bine şi nu erau nici pe departe sordide, cum m-aş fi aşteptat. Dimpotrivă. Un caftan lung de postav negru, o pereche de opinci din piele de porc cu păr cu tot, ciorapi groşi, obiele călduroase şi o căciulă (din păcate prea mare) – iată veşmintele pe care le îmbrăcai îndată, pregătindu-mă să-mi încep lucrul.

La prima lovitură de clopot ce se auzi undeva, la o altă biserică nu prea departe, am sărit punând mâna pe funii şi trăgând cu nădejde, încât cupola devenise un haos sonor şi vuietul mă asurzi cu totul, stăruindu-mi apăsător în urechi încă multă vreme după ce isprăvisem bătaia. Pentru început, îmi revenisem în fire, mă liniştisem şi încetasem să mai gândesc.

După ce clopotele amuţiră, ascunzându-se iarăşi în metalul rece din care izbucniră vocile lor, am deschis o fereastră spre mare şi am rămas cu ochii în largul ei, pierdut între negru şi verde. Clopotniţa foarte înaltă domina până departe întinderea apelor şi ţărmul înzăpezit, oferindu-mi o privelişte pe care n-o bănuisem. Pustiul alb, prezenţa unor case copleşite şi mizerabile, răzleţite ici-colo, scheletele altora ce se construiau, mai urâte, cu forme destrăbălate, obtuze, neprimitoare, fiinţe umane mişcându-se în neştire, animale fără vlagă, câini de pripas şi o cenuşă misterioasă, pulverizându-se parcă laolaltă cu ninsoarea ce nu contenise, insinuându-se în pasta puţinelor culori, poluând deopotrivă ţărmul, marea, oamenii, obiectele, văzduhul... Sau poate că ochii mei purtau în ei această cenuşă, risipind-o pretutindenea, ochii mei

târâţi prin turpitudinea umană, scuipând o lumină amestecată cu cenuşă, o lumină murdară.

Căutam promontoriul şi farul vechi de la capătul lui, dar nu se vedea nimic dincolo de răspântia echivocă unde se întâlneau cerul, ninsoarea şi valurile, escamotând orizontul. Şi totuşi, era undeva, acolo departe, era cheiul acela miraculos unde abordau din vreme în vreme nave străine venite din ţările copilăriei şi adolescenţei mele... Una dintre ele m-ar fi putut reda unei existenţe aproape uitate... să pot ajunge... dar cine ştie când, cine ştie cum... cine ştie dacă... E îngrozitor să te abandonezi celor mai nesăbuite speranţe, să devii un imbecil care speră în timp ce viermii îi cutreieră viaţa devorând-o ca pe un cadavru anticipat, restituind-o, înainte de vreme, nimicului. Şi totuşi, e bine uneori să fii un imbecil care speră, poate speranţa aceasta alterează pentru viermi gustul existenţei tale, poate e bine să vezi că ninge şi să crezi că dincolo de zăpadă mai poate fi ceva, o altă lume care fluieră când semănătorul îşi aruncă sămânţa, o altă lume aşteptând să se înalţe din ape, acolo unde gândurile neputincioase şi privirile cenuşii au scufundat-o, şi apele au devenit smârcuri, şi smârcurile au îngheţat, dar în inima lor mai păstrează poate o transparenţă netulburată, rămasă dincolo de zăpadă în temniţă, în tăcere, în gol...

Un zgomot de paşi pe treptele clopotniţei mă trezi din toropeala mea populată de gânduri zadarnice. Urca spre bârlogul meu cineva – şi o asemenea vizită nu-mi putea fi nici agreabilă, nici măcar indiferentă. Nu mă mişcai însă de la geam, aşteptând ca individul să intre, găsindu-mă cu spatele spre trapa prin care avea să se ivească.

– *Nu e prea indicat, prietene, sa te uiţi mereu pe geam*, l-am auzit deodată şi întorcându-mă, văzui paraclisierul care intrase la cupolă şi lăsase trapa deschisă. Era poate un semn că nu va sta prea mult. *Ar fi mai bine să studiezi ceva. Ai doar destule cărţi la îndemână. Studiind vei ajunge să te ridici tot mai mult, să înţelegi mai profund lucrurile, să poţi face faţă în condiţii mereu mai bune obligaţiilor tale...*

Vorbea sacadat şi fără nuanţe, ca un mecanism căruia i s-a creat o anume tonalitate constantă, şi mă privea neutru, de parcă m-ar fi cunoscut fără să-mi fi descoperit adevărata identitate.

Mi-a atras atenția să fiu treaz la toate uneltirile posibile și, mai mult în treacăt (sau dorind să pară așa), m-a întrebat dacă nu-l văzusem pe... și a rostit numele meu, adăugând că în zilele următoare s-ar putea să-l zăresc și atunci să-l anunț pe el fără întârziere sau, în cel mai rău caz, să dau de știre cerșetorilor voinici. Nu mai avea nimic din slugărnicia lui habituală, părea foarte sigur de sine și chiar cu un vădit aer de superioritate. Doar la plecare îmi întinse căciula – cu multă demnitate însă – și o clipă mă neliniștii că nu-mi luasem monezile din hainele celelalte; băgând însă mâna în buzunarul caftanului, găsii din fericire câteva și îi aruncai una, după care coborî, închise trapa și nu-i mai auzii decât pașii pe trepte, din ce în ce mai încet, până când liniștea mă împresură iarăși.

Eliberat de tensiunea acestei întâlniri, simțeam nevoia să ies din cupolă, făcând o mică plimbare pe țărm, evitând desigur casa paraclisierului și cimitirul, căci de obicei nu-mi plăcea să revin prin locurile unde lucrasem și de unde fusesem scos; un instinct nedeslușit, o superstiție sau o neplăcere mă făcea să le ocolesc întotdeauna. Totuși, mă reținea încă teama absurdă de a nu fi recunoscut, cu toate că vizita neașteptată a paraclisierului adusese spuselor fostului gropar o confirmare deplină.

Lâncezind, ezitând totuși să ies, aproape hotărându-mă în cele din urmă, pornii șovăitor spre trapă, dar în clipa când o ridicasem, gata să cobor treptele, o bătaie de clopot mă pironi locului: începuseră brusc să răsune din toate părțile orașului clopotele, inundând văzduhul înzăpezit. Trapa căzu, închizându-se cu zgomot, sării la funii și, apucându-le, am tras cu disperarea de a nu fi descoperit că întârziasem. O singură nedumerire încolțită în gândurile mele putea declanșa întregul mecanism care continua să mă ignoreze, transformându-l deodată într-un cerc de lumini nemiloase, îndreptate spre mine, prinzându-mă într-o capcană inexpugnabilă și încununându-mi fruntea cu aureola postumă a eroilor deplânși pe catafalc în Biserica Neagră. Nici primul, nici ultimul, niciunul – era singurul principiu, singurul vis.

XXXVI

N-am mai ieşit în ziua aceea şi nici în următoarele. Clopotele băteau de câteva ori pe zi, dar nu ca altădată, la intervale anumite, ci fără veste, când nu te aşteptai. Uneori stăteam ceasuri în şir pregătit zadarnic să le aud glasurile din cupolele înalte, alteori dimpotrivă, abia îmi încetam lucrul şi îndată porneau din nou şi trebuia să mă apuc iarăşi să trag funiile lungi, înnegrite, şi iarăşi vuietul acela înnebunitor, negru, şi senzaţia de suspendare în golul unei prăpăstii, după care tăcerea venea cu ameţeli şi letargii prelungite. Aducându-mi cele necesare traiului, urcau pe rând în cupolă ba paraclisierul, ba vreun cerşetor încruntat şi enigmatic, ba copii zdrenţăroşi cu priviri încrucişate şi ostile, tăcuţi, murdari, sălbatici.

Eram fericit că noaptea niciodată nu se auzeau clopotele şi astfel puteam dormi până în zori când, la ceasuri capricioase, suna prima bătaie a zilei. Mă găsea însă totdeauna treaz, căci spre ziuă mă chinuiau insomniile pline de paşi, glasuri şoptite, foşnete, păsări. De câteva ori mă deşteptă larma întrunirilor mortuare. Se auzeau strigăte, fluierături, vociferări vehemente.

În una din acele nopţi roşii cu torţe, cu prezenţe multiple, cu vacarm confuz, am coborât încet şi, întredeschizând uşa lăturalnică de la capătul de jos al scărilor, am văzut pe catafalc faţa luminată a metafizicianului, căruia i se făcea, după cât îmi dădui seama, o înmormântare de un fast cu totul deosebit. Probabil că murise undeva într-o închisoare, însă acum lucrurile luau o altă întorsătură. Tipul sordid ţinu un lung discurs funebru. Înfăţişarea i se schimbase, încât l-am recunoscut mai mult după insolenţa tonului. Îşi răsese mustaţa enormă. Fălcile, gura, guşa, ochii mici şi înecaţi geometric în grăsime, urechile, părul, toate se alcătuiau într-o expresie de agresivă îndestulare porcină. Până şi vocea căpătase ceva din grohăitul unui vier satisfăcut, refuzând o nouă parteneră. Se străduia să vorbească academic, foarte ponderat, purta haine lejere, aduse din alte ţări, dar toate nu făceau decât să-i sporească vulgaritatea de maidanagiu parvenit. După câteva tururi de frază şi citate decorative (din autori pe care nu-i citise niciodată), ceru,

printr-o formulă abil ticluită, pedeapsa vinovaţilor care răpiseră oraşului unul dintre titlurile de nobleţe – şi arătă spre defunct. Apoi numi cu degajare pe câţiva dintre cei mai buni arhitecţi care în ultima vreme deveniseră slujbaşi la cancelaria unui mare spital, şi tăcu brusc.

Urmară ca de obicei vociferări, strigăte ritmate şi, în încheiere, însuşi personajul auster – lucru nemaivăzut –, făcând un pas spre catafalc şi detaşându-se de suită, puse câte o monedă pe cărţile preoţilor, după ce, dregându-şi glasul, rosti un foarte scurt cuvânt de adio, referindu-se îndeosebi la nevoile ciobanilor şi ale crescătorilor de albine şi, pornind de la preţiosul ajutor dat de metafizician, sfârşi prin a da indicaţii privind activitatea viitoare. Toţi s-au retras, preoţii rămaseră continuându-şi cetania, întunericul copleşi incinta.

Voiam tocmai să urc, înapoindu-mă sus în cupolă, când observai trei umbre îndreptându-se spre colţul întunecat unde mă aflam, îndărătul uşii întredeschise. Se aşezară pe prag de cealaltă parte şi începură să înfulece dintr-o imensă oală de lut pe care o ţinea pe genunchi cel din mijloc. Erau trei dintre emulii sordidului, singurii ce-i rămăseseră credincioşi după ce renunţase făţiş la orice simulare a revoltei şi fusese promovat în cercurile superioare. Ce anume înfulecau, nu puteam să-mi dau seama. Părea o fiertură de crupe amestecată cu scoici – mâncare favorită a lacheilor mărunţi. Dar din colocviul lor am aflat multe.

În cercurile *Ligii* domnea un belşug sfruntat, petreceri secrete, cu streini invitaţi aproape seară de seară, în sălile celor câteva mari muzee ale oraşului sau în palatele vechilor biblioteci ce fuseseră evacuate nu se ştie unde. Sordidul, care le povestise totul, avea acces la asemenea conveniri, făcând figură de măscărici preferat al personajelor austere şi cu acest prilej obţinând numeroase avantaje. Servitoarea (care era, în realitate, fiica unui personaj auster) domina societatea lor cu desfrâul ei generos, mereu mai rafinat, contaminat de toate acele tradiţii străvechi şi ticăloase ce erau repudiate de însuşi spiritul *Ligii*. În preajma ei erau pomenite numele altor femei necunoscute mie, cu excepţia fostei dansatoare ce se ridicase vertiginos, dar niciun cuvânt despre proprietăreasa mea de altădată.

Bătrânul profesor părea să fi devenit o autoritate în lumea slujbaşilor şi hamalilor din micul port de la capătul promontoriului, loc pe care, din cele spuse de ei, l-ar fi râvnit sordidul; fără prea mari şanse însă, căci îi lipseau erudiţia şi prestigiul intelectual.

În ce mă priveşte, nu lipsi din conversaţia lor nici numele meu. Îmi purtau o ciudată ură, nebănuind unde mă aflu de fapt şi temându-se de posibila mea ascensiune, tocmai pentru că mă pierduseră din vedere, deşi păreau a şti că sunt dezavuat şi urmărit cu înverşunare. Erau însă, în convorbirea lor, anumite lucruri pe care nu reuşeam să le înţeleg; păreau a se referi la un eveniment aşteptat cu oarecare nelinişte, o schimbare importantă în viaţa oraşului, o nouă orientare poate. N-am aflat prea multe, căci, după ce isprăviră mâncarea, au scos o sticlă cu băutură şi în câteva clipe erau beţi morţi, abia mai bâlbâind cuvinte fără sens; încât îi lăsai în plata Domnului, întorcându-mă în cupolă. Începuseră să mă şi agaseze – îndeosebi unul dintre ei, cel mai scabros şi mai devotat, mic, negru, ţepos, cu faţa ca o fesă alungită şi violent păroasă.

Patul, senzaţia de stupid, greaţa, îndoiala, anxietatea confuză şi vântul slab, urlând ca un câine îndepărtat, şi masca neagră a fiecărui geam prelungit şi tavanul boltit al cupolei pe care visele mele erotice de anahoret fortuit zugrăveau sâni enormi, şolduri albe ca luna, coapse desfăcute, lăsând să răsară sexul în formă de stea neagră, roşie, aurie. Nu mă gândeam la femeile flagelate pe care le posedasem profesional în încăperea din casa paraclisierului, turmentat de băutura incertă consumată obligatoriu în ritualul unor ceasuri de exaltare forţată. Mă urmărea fugara şi hăituita mea noapte cu fosta proprietăreasă, spasmul acela poate irepetabil, unde se implicaseră şi ingenuitatea şi libidoul spontan şi disperarea şi spaima ascunsă. În singurătate, cum se iubesc câinii sub ploaie, maidanul gol, negură de toamnă, clopote înspre seară, pietoni răzleţi cu gulerele ridicate, corbul traversând spaţiul cenuşiu al văzduhului dens, plopul despuiat, frunzele putrede amestecându-se cu şoaptele picurilor de apă şi ochii ficşi, roşii, înecaţi de voluptatea ce răvăşeşte încet şi ucigător. Vedeam imaginea femeii ca în seara acelei sărbători, cămaşa transparentă şi scurtă, picioarele goale, pline, albe, urcând pe scări şi descoperindu-se mereu mai mult,

până sus la încheietura umbrită în negru. Totul era virgin și întâia oară văzut, deși trăisem atâta vreme sub același acoperiș cu ea... sau poate printr-o desincronizare ea pornise în urmă, împotriva timpului, reușind să-și reia o înfățișare pierdută încă în anii când eram departe de ea, deopotrivă în spațiu și în vârstă, și să păstreze acea înfățișare o vreme. Era oare bine că-mi readuceam aminte de ea, sau era de rău augur? Nu era nici bine, nici rău. Nu era nimic. O simplă presimțire a lucrurilor ce aveau să urmeze.

XXXVII

Au trecut zile și nopți monotone, a venit ceața după îndelungate ninsori și geruri sticloase, cu îngânarea de alb și negru a pescărușilor și a ciorilor, stoluri bastarde vânturate în văzduhul încremenit, oferind neputinței noastre aripi uitate și pene de podoabă pentru coifurile de lut. Obișnuit fără voie cu zilele mele recluzive terorizate de clopote, îmi treceam vremea întins pe patul de fier, citind și recitind aceleași cărți aflate în dulapul somptuos, lăsându-le mai degrabă să alunece prin mintea mea înghețată ca printr-un labirint tubular ce le restituia neatinse, ori rezemat de geamuri priveam afară, modelând în imaginație forme din troienele de zăpadă, oameni, soldați, cai, toți semănând îngrozitor cu mine însumi din cauza ceții, straturi suprapuse, nimic.

Odată am văzut un individ mărunt și mâncat de viermi venind de departe și prinzând contur pe măsură ce se apropia de biserică, apoi, urcând la mine, mi-a vorbit despre puterea artei de a crea anulându-se. I-am dat o bucată de mămăligă rece pe care a înfășurat-o într-o batistă slinoasă și a plecat, promițându-mi că poate-și va mai aduce aminte de mine câteodată și mă va mai vizita. Am rămas cu o durere de cap și până seara târziu am avut grețuri și vărsături chinuitoare. A trecut pe la mine și un călugăr răspopit, gras și voinic, adept al artei obiective și al clasicismului. Își adusese un butoiaș miniatural din care bea mereu, fără să mă invite și pe

mine. Mi-a expus pe larg proiectele sale de viitor. Nu știu când a plecat. Adormisem.

Timp stagnant, zile cu lanțuri la glezne, luminate de ceață, bandaj murdar, zdrențe cenușii. Singura bucurie a fost aceea de a-l surprinde într-o dimineață în biserică, unde coborâsem să văd chipul noului mort depus pe catafalc, pe cel mai obraznic dintre emulii credincioși ai sordidului, un tip lung și subțire ca un ascarid, care intrase ca să buzunărească mortul. Căci am deschis ușa (nu mă observase și își continua nestingherit îndeletnicirea) tocmai când scotea dintr-un buzunar un ceas vechi și frumos, din aur încrustat cu pietre albastre și roșii. Nu m-a recunoscut și, luându-mă poate drept om al *Ligii* venit în control, mi-a spus că e reprezentantul tinerei generații ce se străduiește să dea umilinței un sens mai profund, să ducă mai departe cuceririle, înlăturând incompetența etc. I-am tras câteva perechi de palme, s-a tăvălit speriat și a fugit schelălăind ca un câine, fără să cuteze a protesta. (Ceasul îi rămăsese.) A fost ultima satisfacție pe care-mi era dat s-o mai am, căci în seara aceleiași zile, spațiul imens din jurul Bisericii Negre a început să se populeze dintr-odată, vestind evenimente mari – și valul lor avea să mă poarte aiurea sub zodii necunoscute.

De cum începu să înnegureze, mă arătai la geam. Isprăvisem tocmai cu bătaia clopotelor și aerul mai păstra încă vibrații stinse, fibre deșirate în gol. Din toate părțile vedeam răsărind mici grupuri de oameni, câte doi, câte trei, câte patru, în cea mai mare parte cerșetori, atât cât îmi puteam da seama după ținuta și mersul lor, dar și domni eleganți, cu pălării înalte, femei în haine bărbătești, copii în pragul adolescenței, târându-și zdrențele și adunându-le mereu, rebegiți de frig. Veneau încet, încet de pretutindenea ca și când s-ar fi plimbat cu pași rari și, pe măsură ce se întuneca, unii aprinseră torțe, încât întinderea se lumină și pe zăpadă jucară limbi roșcate de flacără. Numărul lor crescu pe nesimțite, erau mulți, o masă aproape compactă jur-împrejurul bisericii, și nu-i mai puteai distinge pe fiecare în parte, dar în mulțimea lor plutea ceva sumbru, o veste, o amenințare, o nebunie. Nu mai era grupul ritual pe care-l văzusem uneori noaptea venind în biserică la lumina câtorva torțe, pentru a spori solemnitatea înmormântării cuiva, era

o mare de capete, o apă urâtă, întunecată, ostilă – și numai la gândul că eram singur, înconjurat din toate părțile, fie și neștiut de ei și de nimenea poate, mă cuprinse o amețeală ce-mi împăienjenea privirea.

În același timp, din incinta bisericii urca o rumoare crescândă. Am coborât încet și, întredeschizând ușa de la capătul scărilor, am văzut interiorul plin de lume; la lumina torțelor, recunoscui personajul auster, sordidul cu emulii (inclusiv cel pe care-l pălmuisem), fosta dansatoare, grupuri de cerșetori voinici, mai mulți ca oricând. O agitație evidentă domnea printre ei. Se dădeau dispoziții precipitate și laconice. Ușa de la intrare, masivă și ferecată cu bare grele, fusese blocată pe dinăuntru și cerșetorii voinici primiră ordine s-o proptească repede cu drugi de fier. Era limpede că asistam la un asediu al Bisericii Negre și că oamenii din incinta ei trebuiau să se apere de mulțimea care se adunase afară.

Când veniseră însă asediații? Nu-i văzusem, deși mai toată după-amiaza aruncasem din timp în timp câte-o privire de sus, de la geamurile cupolei – semn că se infiltraseră pe altă cale, bănuind probabil ceva. Și totuși, fuseseră surprinși. Iar soarta lor nu-mi inspira nicio invidie.

Dar soarta mea? Luat de vârtej, nici nu avusesem încă răgazul de a mă gândi la mine, de a cugeta ce trebuie să fac în asemenea împrejurări cu totul neașteptate. Fuga era imposibilă. Devenisem fără veste prizonierul asediaților, ei înșiși prizonieri virtuali ai celorlalți. Nu puteam decât să împărtășesc soarta lor. Deși nu eram cu ei. Fără să știu de ce, mă simțeam înclinat să fiu mai curând cu mulțimea de afară. Ca să nu mă simtă, urcai iar în cupolă și mă baricadai la rândul meu, blocând trapa cu masivul și prețiosul dulap, după care, apropiindu-mă de geam, privii afară, unde asediatorii păreau pregătiți să asculte un orator urcat pe o movilă de zăpadă.

Cuvântul lui a fost scurt, violent, concentrat la obiectivul asediului. Cei din biserică erau denunțați pentru trădarea intereselor poporului și pentru crime comise în numele marilor mulțimi. Li se adresa un ultimatum, erau somați să se predea în cât mai scurt timp, părăsind biserica fără a aduce prejudicii mortului

de pe catafalc, predând planurile secrete ale cimitirului şi ale acţiunilor de la capătul promontoriului.

Cei dinlăuntru au răspuns printr-un cântec de luptă foarte sacadat, cântat pe o singură voce de către toţi (îngenuncheaţi, de bună seamă, aşa cum se obişnuia să se intoneze acel cântec), cu o solemnitate sumbră şi disperată ca o prevestire a morţii. Cuvintele cântecului vorbeau despre ura faţă de părinţi şi de fraţi, despre superioritatea oamenilor cu mâinile lungi faţă de toţi ceilalţi, despre subjugarea femeilor şi despre viitor. Nu era niciun semn că ar fi dispuşi să depună armele. Dimpotrivă, păreau mai siguri de sine şi mai înverşunaţi ca oricând.

După ce isprăviră de cântat, izbucniră ceilalţi de afară, cântând şi ei acelaşi cântec, căruia însă îi modificaseră, pe alocurea, textul. Apoi se auzi o trompetă sunând prelung, modulând o melodie sfâşietoare, şi se aprinseră focuri: când lumina lor se făcu simţită, am observat că erau de fapt mici ruguri ridicate din loc în loc, pe care ardeau obiecte nedesluşite, dar şi documente, manuscripte, cărţi, căci în văzduh urca un miros de hârtie arsă. O clipă mă îngrozi gândul că ar putea să dea foc bisericii pentru a-i sili pe asediaţi să se predea. Şi astfel mi-am adus aminte de galeria subterană care lega biserica de bastionul ruinat, aflat pe malul mării la o bună distanţă. În ce chip să dau de intrarea acelei galerii, iată întrebarea care mă urmărea când, deodată, lovituri puternice izbiră în uşa ferecată a bisericii. Începuse asaltul.

XXXVIII

Vuietul loviturilor se auzea ritmic, obsesiv. Păreau însă a-şi pierde intensitatea sau în orice caz a nu şi-o sporiră întru nimic. Constant, egal, monoton, sunete de tobă enormă, ca o execuţie de noapte, condamnaţii urcaţi pe podium unde se profilează spânzurătorile şi, mut, călăul îşi încrucişează braţele suflecate în roşu... Asediul semăna şi el unui ritual convenit, impenetrabil – şi toate lucrurile pe care nu le înţelegi îţi trimit în oase frisoane de spaimă. Mi se

făcuse frig și întunericul mă apăsa material, cătușe, glugă lăsată pe ochi, nemișcare dureroasă.

Afară nu se vedeau decât rugurile arzând mereu și mulțimea fremătând în valuri, mișcându-se dintr-o parte în alta. Plânsete izbucneau undeva printre asediatori, femei sau bărbați cu plete se vedeau smulgându-și părul. Mai încolo, izolați oarecum, niște indivizi subțiri începură să cânte, acompaniindu-se cu ghitarele și scuturându-și trupurile spasmodic, antrenant, irezistibil. Cântecul avea doar câteva cuvinte ce reveneau mereu, strigate și ritmate. Nu puteau fi decât foști emuli ai sordidului, cei care-l părăsiseră de mult cu dispreț. Un cerșetor se apropie de ei și, după o scurtă discuție cu unul, indivizii porniră, strigând și ridicând amenințător brațele, spre zidul bisericii. O mare parte a mulțimii îi urmă și începu să gesticuleze. Aveam impresia că amenințările îmi sunt adresate mie – zăriseră poate silueta mea la geamurile cupolei – și m-am retras în umbră, schimbându-mi brusc dispoziția inițială, de a-i prefera, într-o oarecare măsură, asediaților. Printre aceștia trăisem cel puțin de câtăva vreme, ignorat, mă pierduseră, mă uitaseră, confundându-mă cu un clopotar oarecare sau cu ideea lor că la anumite ceasuri trebuie să sune clopotele.

Dar în aceeași clipă lovituri energice răsunară în trapa din dușumeaua cupolei, făcându-mă să sar de pe patul pe care mă așezasem, retrăgându-mă de la geam. O blocasem împingând dulapul deasupra ei, dar nu mi se părea suficient acum, când loviturile se înmulțeau mereu. Simțeam că nu mai pot avea scăpare. Repezindu-mă să trag patul de fier, alăturându-l dulapului pentru mai multă siguranță, m-am împiedicat de ceva și am căzut. Pipăind cu mâna prin întuneric, am văzut că mă împiedecasem de un inel gros de metal, înfipt în dușumeaua cupolei. Părea un mâner. Am tras de el și am simțit că se ridică: era o altă trapă, deasupra căreia fusese așezat patul. Unde dădea, nu mai avea nicio importanță pentru mine în clipa aceea, când loviturile asediaților care mă asediau la rândul lor se auzeau tot mai amenințătoare, încât era limpede că în curând vor pătrunde în cupolă. Nu-mi rămânea decât să cobor, ceea ce am și făcut, lăsând cu grijă trapa să se închidă în urma mea.

Treptele erau de piatră, înalte şi dispuse în spirală, cum le bănuisem prin întunericul opac. Coborâşul era anevoios, dar, ştiindu-mă urmărit, îmi dădeam silinţa să sar câte două trepte, sprijinindu-mă de balustrada metalică pe care o descoperisem, încât în momentul când se auzi undeva sus vacarmul celor ce ridicaseră trapa, pregătindu-se să pornească pe urmele mele, eu ajunsesem la capătul treptelor, într-o hrubă mare luminată de două lumânări ce ardeau lipite de zid.

Cine să le fi aprins, mă întrebai privind în jur, îngrozit la gândul că s-ar mai fi putut afla cineva acolo. Dar nu era nimeni. Din hrubă porneau trei galerii în direcţii opuse. Am cântărit o clipă, apoi, fără să ştiu de ce, intrai în prima dintre ele, aflată la stânga mea, după ce avusesem fericita idee de a lua cu mine amândouă lumânările, stingând una ca s-o păstrez şi luminându-mi drumul cu cealaltă. În urmă se auzeau glasurile celor ce coborau treptele în timp ce eu goneam prin galeria care cotea mereu la stânga.

Într-un timp, mă oprii să mai răsuflu. Era o tăcere deplină. Amuţiseră glasurile urmăritorilor mei, rămaşi desigur cine ştie unde. Parcursesem o bună bucată de drum şi galeria continua. Mi-amintii de bastionul ruinat, în incinta căruia bănuiam că voi ajunge. Dar nu se zărea nimic, în ciuda bunei distanţe pe care o străbătusem. Mi-am dat seama că alesesem o altă galerie şi că eram sortit să ajung cu totul în altă parte, cine ştie unde. Dar era prea târziu.

Pornii iar încet, obosit de urâtul pământului colindat pe dinlăuntru. Pe măsură ce înaintam, se auzea tot mai lămurit un vuiet prelung, ritmic. Drumul îmi era din ce în ce mai greu, galeria devenise noroioasă, din tavan picura apă şi vuietul părea respiraţia unui animal enorm care mă aştepta la capătul nopţii ori în măruntaiele ei. Un animal, zece animale, o sută de animale sau o sută de oameni respirând ritmic în aşteptarea prăzii ce se apropia. La o cotitură bruscă a galeriei, un curent puternic mi-a stins lumânarea, lăsându-mă să orbecăiesc printr-un întuneric lichid, solzos, murdar. Nu mai ştiu ce-a urmat. Parcă mi-aduc aminte cum, înaintând prin noroi, târându-mă în ritmul acelui vuiet mereu mai desluşit, am simţit o lovitură sau am căzut, împiedicându-mă de ceva, sau poate altcineva a căzut peste mine şi mi-a adus un somn dulce ca mormântul.

XXXIX

Frig, umezeală, paloare, lătrat de câini. Prin pleoapele încă închise, pătrund zorii sau seara... același roșu de sânge amestecat cu o lumină vagă mai mult presimțită, lumină de naștere ori de moarte... nașterea seamănă prea mult cu moartea... poți ucide pe cineva făcându-l să creadă că-i dai naștere... vis de asasin echivoc... nu știu dacă mor sau mă nasc... sunt singur și în curând voi deschide ochii în... în nimic.

Ochii mi s-au deschis de frig și de câini. Eram culcat pe o grămadă de paie jilave, învelit cu o acoperitoare de pluș, și zăceam într-o încăpere zidită pe jumătate în pământ. Groapă, bordei mizerabil. Prin geamul mic, aflat sus lângă tavan, pătrundea lumina. Și era dimineață, lumina creștea venind din zăpada de afară, și mi se părea mereu că sunt altcineva, acel altcineva întotdeauna așteptat, întotdeauna oportun ca o salvare ce dă lucrurilor întorsătura dorită, când totul părea pierdut.

Încăperea era mică, joasă, eu purtam haine din recuzita teatrului care știam că se desființase de mult, și acoperitoarea nu era decât o bucată din vechea cortină cu ghirlande de trandafiri și cu lire. În jur n-aveam pe nimenea. Și lătratul câinilor se auzea afară neîncetat, readucându-mi ciudat în memorie întâmplările prin care trecusem: asediul, fuga, urmărirea... Oare voi fi scăpat? Sunt singur, în gol, în nimic... încă n-am fost ucis... sau poate aceasta e moartea... sau poate...

Nu aveam încă puterea de a mă ridica. Abia izbuteam să privesc, să-mi țin deschiși ochii de înecat, cu pleoape de metal și cu genele pline de alge putrede. Mișcându-se încet, ușa bordeiului s-a dat în lături și a intrat un personaj cu alură firavă, strecurându-se ca o umbră spre mine.

– *Ții minte*, îmi spuse cu un glas cântat, *când, la ultima noastră întâlnire, ți-am destăinuit că vei ajunge laolaltă cu mine și că nu va fi spre binele tău. Iată-te ajuns și încă mai înainte de a mă fi așteptat eu însumi să te văd aici. De-acum ne vom întâlni mai des, chiar*

dacă nu vom putea sta de vorbă decât rareori. Oricum, nu mai ai unde ajunge. Ești aici. Orbita e deocamdată închisă.

Îl recunoscusem de îndată, dar abia după ce începu să-mi vorbească mi-am dat seama că e tânărul evreu. El mi-a povestit cum mă descoperiseră câțiva cerșetori voinici prăbușit la grilajul care închidea intrarea subterană, cum era cât pe ce să mă transporte la Biserica Neagră, dar în ultima clipă li se comunicase că nu mai e necesar, întrucât mortul programat pentru seara respectivă fusese adus de către o altă organizație – și astfel mă abandonaseră în bordeiul ce avea să-mi slujească drept locuință. Și tot de la el aflai că mă găsesc pe promontoriu, nu prea departe de vechiul far.

Această știre mă înfioră și-mi readuse toată puterea; idealul meu era deci realizat și nu mai aveam decât să pândesc ocazia de a mă strecura pe una dintre frumoasele corăbii străine pe care le halucinam. Dar bucuria mi-a fost scurtă. Bănuindu-mi gândul după expresia chipului meu, tânărul evreu se grăbi să mă edifice:

– *Promontoriul alb la care te vei fi gândind, de bună seamă, e tot ce poate fi mai deosebit de locul unde ne aflăm. E adevărat că e doar la câteva zeci de pași depărtare, însă e de cealaltă parte a limbii de pământ ce înaintează în mare. E pe partea stângă. Aici ne găsim pe promontoriul negru și, când vei ieși din bordei, vei înțelege că distanța aceasta atât de mică e totuși de netrecut. Ai însă grijă să nu ieși de aici, ca să nu te zărească cineva. Deocamdată, tu nu exiști pentru ei. Așteaptă să ți se ofere prilejul de a activa și atunci totul va deveni plauzibil, vei căpăta un loc, un sens... nimenea nu te va mai vedea, nu se va mai întreba cine ești, ce faci, de unde vii, ce-ai făcut înainte...*

În timp ce vorbea, ușa se deschise din nou. În bordei a intrat o arătare posomorâtă, îmbrăcată în zdrențe, târându-și opincile murdare. Purta o tavă de scândură pe care erau două lumânări și un mic bust de lut. Așeză tava într-un colț al bordeiului, pe o ladă veche. În aceeași clipă, tânărul evreu se ridică și ieși foarte precipitat, bâiguind câteva vorbe fără noimă. Nu l-am înțeles, căci privirea îmi era fixată asupra personajului care intrase: o recunoscusem pe fosta mea proprietăreasă, deși se schimbase îngrozitor. Îmbătrânise, slăbise și avea în ochi o exaltare de vestală

nebună, care-o făcea să nu vadă nimic, ca și când ar fi privit înlăuntrul tuturor lucrurilor, fără a le desluși formele.

Un fior mă zgudui la gândul că făcusem dragoste cu ea și că deseori după aceea o văzusem în visele mele erotice, plimbându-și formele prin paturi somptuoase, răsturnându-se printre pernele pastelate, înlănțuindu-mă ca o lipitoare enormă. Părea să nu mă fi recunoscut, ori poate că nici nu mă observase, și de aceea stăteam nemișcat, străduindu-mă să nu-i atrag atenția, căci o discuție cu ea mi-ar fi fost imposibilă. Am închis ochii, încercând să adorm. Auzeam marea agitându-se maniacal afară și vântul fluierând stins și câinii lătrând din vreme în vreme, răspunzând unor chemări numai de ei deslușite. Mi-a fost greu să adorm. Gândurile-mi zburau la viitoarele mele zile, la noua îndeletnicire ce mă aștepta, fără s-o cunosc deocamdată, la toate întâmplările prin care trecusem în ultima vreme, fără să le fi aflat deznodământul.

Când piroteam în marginea somnului, două bătăi energice în ușa bordeiului mă deșteptară și câțiva indivizi pătrunseră înlăuntru. Se așezară pe jos cu toții, în afara unuia dintre ei, care se închină în fața micului bust de lut, lăsat de fosta mea proprietăreasă, apoi, apropiindu-se, îmi sărută mâna și începu un discurs foarte marțial, vorbind despre personalitatea mea, elogiindu-mi cultura, inteligența, talentul în termeni bombastici, dar făcând permanente aluzii perfide la unele abateri de la principiile sacre ale *Ligii*. Din când în când, se oprea și ceilalți aplaudau cu gravitate spusele sale, care-mi dădeau un tremur nervos ce se accentua pe măsură ce-l ascultam.

Tot ce pricepeam din vorbăria lui onctuoasă era insinuarea viitoarelor mele sarcini: pomenea mereu despre spălătoria ce utiliza apele mării, pregătind mărfurile destinate unor negustori streini, și exalta importanța educației estetice a lucrătorilor din acest domeniu. Crezusem o clipă că nu era la curent în privința tuturor avatarurilor mele, dar prin câteva referiri fugare pe care le făcu, și mai ales prin inflexiunile glasului, mă convinsese că știa totul.

Cine era personajul și ce anume urma să fac pe viitor? Încercam să-l identific, dar îmi era greu. Chipurile tuturora căpătaseră o

labilitate derutantă, își schimbau trăsăturile, semănau între ele sau își pierdeau trăsăturile. Eram sigur că-l cunosc de undeva și totuși mi-au trebuit multe eforturi ca să-mi dau seama că e falsul meu frate. Așadar, mă descoperise și aici. Cât despre activitatea ce mă aștepta, aveam să mă edific oarecum a doua zi. Dar noaptea trebuia să-mi aducă mai întâi alte lămuriri.

XL

Indivizii care intraseră în bordei, însoțindu-l pe falsul meu frate, mă dezbrăcară de hainele de la teatru ce-mi fuseseră date numai pentru că eram sortit la început catafalcului din Biserica Neagră. Îmi luară și cuvertura făcută din vechea cortină și în loc îmi lăsară un cojoc lung și larg din blană de iepure, ce urma să-mi fie unic veșmânt, folosindu-mi și drept acoperitoare pe timpul nopții, iar în picioare n-aveam decât să încalț o pereche de pâslari vechi. Pe piept, în dreapta, cojocul avea atârnată o medalie mare și grobiană dintr-un metal ieftin, care-mi fusese probabil destinată mie, purtând inscripția: *Urmașilor marilor luptători din trecut.*

Ziua mi-o amăgii dormind zgribulit pe grămada de paie. Când se înnoptă, de-abia mă trezisem și deodată văd intrând în bordeiul meu silueta zveltă a unui om ce se apropie, așezându-se lângă mine. Era fostul gropar care umbla fugărit de mult. Mă înviorai, bucurându-mă la vederea lui, căci era singurul care mi-ar fi putut spune ceva despre cele petrecute în ultima vreme, ca și despre propria-mi soartă. Mă temeam doar să nu intre cineva, surprinzându-l, dar nimenea nu se ivi și astfel am stat de vorbă până la ziuă.

Teama îmi fusese de altfel neîntemeiată, căci, după cum îmi povesti fostul gropar, deznodământul asediului la care asistasem părea să schimbe radical orizontul existenței noastre a tuturora. El însuși fiind unul dintre ideologii asediatorilor, avea deci cu totul altă situație decât aceea pe care i-o cunoșteam. Din povestirile lui am aflat că Biserica Neagră fusese luată cu asalt și spre ziuă căzuse în mâinile taberei care o asedia, ca și principalele puncte ale

orașului. Asediații, folosind galeriile subterane ce se restauraseră și se extinseseră în ultima vreme pretutindenea dedesubtul cetății, se refugiaseră în unul dintre sediile *Ligii*, unde continuau să reziste. Promontoriul rămăsese și el deocamdată în mâinile lor, deși servitoarea ce-l domina ca autoritate supremă începuse a manifesta simpatii pentru tabăra adversă, și rostul venirii lui era tocmai de a lua legătura cu ea pe ascuns, în vederea unor înțelegeri posibile.

I-am vorbit despre indivizii ce mă vizitaseră înainte, și el mi-a destăinuit că falsul meu frate fusese trimis de asediați, ca ajutor al servitoarei, fiind însă investit în secret cu puteri depline și autorizat ca, la nevoie, s-o înlăture, luându-i locul. Se spunea însă – deși nimenea n-o văzuse – că pe promontoriu se afla și fosta dansatoare, venită să-l supravegheze din umbră, căci, în pofida abilității sale, falsul meu frate era și el suspectat în cercurile cele mai înalte, unde se primiseră câteva denunțuri recente.

Toate acestea nu se simțeau deloc în partea dreaptă a promontoriului, unde mă aflam eu. Aici se tăiase în stâncă un perete abrupt, înalt de câteva zeci de metri și având săpate jos, la nivelul mării, sumedenie de bordeie asemănătoare celui în care fusesem aruncat. Ca să treci dincolo, pe promontoriul alb unde ancorau corăbiile streine, trebuia să escaladezi peretele abrupt și, mai cu seamă, să scapi de colții câinilor enormi, bine dresați, care patrulau pretutindenea ca niște sentinele sinistre. Ascultam cuvintele lui în întuneric și mă resituam pe orbita unor evenimente precipitate, mereu în pragul dezlegării ce se anunța tot mai apropiată. M-am oferit să-l însoțesc, participând și eu la luptă, dar fostul gropar îmi lămuri inutilitatea oricărui efort al meu, cât timp lucrurile nu se vor decide aiurea.

– *Asediații și asediatorii nu sunt, în ultimă instanță, decât mase de manevră. Adevărata luptă se duce sus, în săli închise și inaccesibile, unde cercurile superioare ale Ligii, divizate în două tabere, se confruntă zi și noapte, abia reușind fiecare să comunice cu câte un agent strecurat spre acele încăperi ascunse. Acolo se va hotărî totul. Orașul e gol. Oamenii s-au ascuns de spaimă, căci în asemenea ceasuri cel mai nevinovat cuvânt poate costa mult. Dar victoria noastră e sigură. Și când totul va fi decis, vei fi chemat să-ți ocupi locul*

de drept; tatăl tău e simbolul însuşi al taberei noastre. Până atunci, eşti mai adăpostit aici ca oriunde. Comportă-te ca şi când n-ai şti nimic. Fă tot ce ţi se cere şi aşteaptă cu încredere.

XLI

Şi nu mi se ceru mare lucru. După ce soarele era sus, pândit de câţiva nouri iernatici, unul dintre indivizii ce mă vizitaseră împreună cu falsul meu frate îmi aduse câteva foi pline de o caligrafie măruntă, explicându-mi foarte sumar că e o conferinţă pe care urmează s-o rostesc în faţa celor ce lucrează pe lunga şi îngusta fâşie dintre mare şi zidul abrupt.

Ieşii afară, la lumina zilei, şi privii cu nesaţ marea pe care n-o mai văzusem de mult. Aş fi vrut s-o inhalez în plămâni, s-o beau toată, purificându-mă. În spate, peretele de stâncă plin de uşi, înalt, mut, duşmănos – şi la margini câinii aşezaţi pe labele dinapoi, cu urechile ascuţite şi cu ochii de sticlă. O turmă de bărbaţi şi femei în haine pestriţe spălau în butoaie de lemn oseminte omeneşti, frecându-le cu perii mari şi aşezându-le după aceea în lădiţe de lemn. Mai departe se vedeau alţii spălând lână. Mi-am adus aminte de cimitirul Bisericii Negre, groparii, cadavrele dezgropate, scheletele... O trompetă se auzea vag undeva, probabil de cealaltă parte a promontoriului. Începui a ceti cu glas tare textul pe care-l primisem, plimbându-mă printre lucrătorii ce nu-şi încetau nicio clipă ocupaţiile, ca şi când n-ar fi auzit nimic.

Conferinţa avea ca temă relaţiile dintre devoţiune şi excitaţiile senzoriale, şi era alcătuită aproape în întregime din citate legate între ele prin fraze rudimentare. După ce-o isprăvii, individul care-mi dăduse textul îmi făcu semn s-o iau de la capăt – şi astfel citii până după orele prânzului, când lucrul încetă şi oamenii se întoarseră brusc în bordeie.

Aşa trecură câteva zile,încordate pentru mine, care aşteptam veşti îmbucurătoare, placide şi incolore pentru ceilalţi, ce nu ştiau şi nu aşteptau nimic. Timpul se menţinea şi el incolor, zile

decolorate de iarnă, zăpezi murdare, corbi, câini, pescăruşi, marea cu dinţi de caşalot şi cu piele lucioasă, orizontul încornorat noaptea de primul pătrat al unei luni şterse. În lipsa altor texte, am continuat a ceti mereu aceeaşi conferinţă, după care, învăluit în cojocul meu de iepure, rămâneam singur afară privind marea, până când întunericul mi-o ascundea cu desăvârşire. Veştile făgăduite de fostul gropar întârziau să apară. Tânărul evreu ce trebuia să se fi aflat tot acolo, pe undeva, nu se mai arătă nici el. O stare de tensiune se simţea totuşi chiar şi în acel loc de pustie şi mizerabilă recluziune. Până şi cei câţiva cerşetori voinici şi câinii dresaţi păreau apatici, lipsiţi de elan, terorizaţi de lâncezeala unanimă şi de veştile ce nu mai veneau ori numai de bănuiala obscură a unor veşti ce vor fi plutit în aer.

Până când, într-o dimineaţă, se auziră de cealaltă parte a promontoriului aclamaţii, urale şi muzici puternice urcară în văzduh, ajungând până la noi. Cetindu-mi conferinţa, eram tocmai la un citat care vorbea despre puterea inalienabilă a instinctului în condiţii de claustru şi mă oprii o clipă, dar individul care-mi dăduse textul şi mă urmărea pas cu pas în timpul activităţii îmi făcu semne energice să continui. Pe chipul său desluşii totuşi o nelinişte care-mi confirmă bănuielile: aşteptatele veşti sosiseră. Erau dincolo. Nu putea trece prea multă vreme până când urma, într-un fel sau altul, să le aflu şi eu. Şi semnele începură să se ivească în după-amiaza acelei zile.

Îmi isprăvisem activitatea şi, ca de obicei, stăteam înfăşurat în cojoc privind în larg, respirând aerul mării cu bucuria ocnaşului ce simte planând deasupra lui o amnistie iminentă. Nu ştiu de ce mă bucuram. Poate că oamenii sunt siliţi din când în când să se bucure fără sens, fără motive şi fără să vrea. Dintr-un bordei (ce comunica desigur cu galeriile subterane) ieşi un grup de cerşetori voinici, în mijlocul cărora se vedea figura impunătoare a unui personaj auster. În aceeaşi clipă, din alte uşi năvăliră indivizii ce-l însoţiseră pe falsul meu frate, întâmpinându-i cu ploconeli slugarnice. Avu loc o scurtă discuţie, după care indivizii se repeziră la uşile tuturor bordeielor, chemându-i pe locatari la o adunare, strigând felurite sloganuri şi arătând un entuziasm nemărginit. Din hrubele

acelea săpate în stâncă ieşiră o mulţime de chipuri hirsute de troglodiţi înspăimântaţi, aşezându-se pe două rânduri în faţa personajului auster şi a suitei sale.

Cum priveam spectacolul, veni lângă mine cel ce-mi supraveghea activitatea, rugându-mă foarte ceremonios să mă apropii şi eu, căci va trebui să iau cuvântul în numele locatarilor, mulţumind pentru sprijinul şi înţelegerea ce ni se arătau. Am fost poftit în mijlocul rândului întâi şi îndată personajul auster, tuşind şi dregându-şi glasul, începu un discurs.

A vorbit scurt, concis şi oarecum limpede. Promontoriul negru era desfiinţat şi pe locul lui trebuia să înceapă lucrările de construcţie a unui mare muzeu al mării. Noi eram rechemaţi în cetate, unde ni se vor încredinţa alte sarcini, conform pregătirii şi capacităţii fiecăruia. *Liga* deplânge erorile comise de către unii slujbaşi cu vederi mărginite: de pildă, dresorii nu şi-au însuşit o concepţie largă, creatoare, şi astfel chiar de curând câinii au sfâşiat câţiva oameni – între care o numi şi pe fosta mea proprietăreasă. Aşadar, n-aveam s-o mai văd niciodată. Şi îmi părea rău că o mai întâlnisem aici şi nu rămăsesem cu imaginea ei din noaptea aceea petrecută furtiv în odaia mea de odinioară.

Furat de gânduri, n-am mai urmărit cuvântarea ce s-a încheiat de altfel repede. Când mi s-a dat cuvântul, trezit din gândurile mele, repetai în grabă câteva pasaje din conferinţa cetită de mine, pe care le învăţasem pe dinafară. Apoi adunarea luă sfârşit, începură pregătirile de plecare. Mie mi se aduseră în bordei haine de sac, dar noi şi de bună calitate, peticite cu bucăţi de piele de porc bine tăbăcite, cizme de piele şi o cergă de lână, ca s-o port în spate, apărându-mă de frig. Cerşetorul voinic ce mi le adusese mă rugă să fiu gata, căci mă va conduce el însuşi spre oraş. Mă gândeam încă la sfârşitul fostei mele proprietărese; când porneam la drum prin galeriile subterane, îmi dădui seama că despre tânărul evreu nu aflasem încă nimic. Nu-l descoperisem printre toţi cei adunaţi şi nici printre morţi numele lui nu fusese pomenit.

XLII

În oraş, schimbările nu se puteau vedea şi deocamdată imaginea de ansamblu era aceeaşi. Tabăra care triumfase organiza mereu adunări publice unde oamenii ei îşi acuzau, fără a-i numi, adversarii, atribuindu-le erori grave şi folosind formule bizare: viziune romantică, cultivarea spiritului imanent şi mai ales exaltarea valorilor individuale – iată ce li se reproşa.

Participanţii vădeau un anumit entuziasm. Se pronunţau numele celor ce fuseseră, din păcate, ucişi fără motiv şi memoria lor era măgulită cu vorbe generoase. Am tresărit auzind printre ele şi numele meu, dar mi-am dat seama că uitaseră să mă şteargă din evidenţa decedaţilor, unde figurasem din ziua când, sosit pe promontoriu, fusesem îmbrăcat şi pregătit pentru catafalcul din Biserica Neagră; faptul că ulterior renunţaseră la mine le scăpase probabil.

Cum, după asemenea discursuri, se dădea cuvântul unor participanţi din mulţime, îl auzii pe unul dintre ei evocându-mă foarte elogios, subliniind devotamentul meu pentru cauza *Ligii*, abnegaţia, competenţa, loialitatea. Spre stupoarea mea, care mă crezusem întotdeauna quasi-necunoscut, vorbiră şi alţii în acelaşi spirit şi s-a creat un curent de simpatie în public. Primul care mă evocase a propus pe un ton foarte vindicativ să se păstreze un minut de reculegere ca omagiu adus memoriei mele. După ce expiră minutul, îmi făcui loc printre oameni, ca să-l pot vedea mai îndeaproape: era tipul sordid. În imediata lui vecinătate, risipiţi printre oameni, îi zării pe emulii săi credincioşi, fiecare străduindu-se să pară singur, să pară anonim, cineva din mase... Dar ceea ce mă uimi cu desăvârşire a fost prezenţa unei alte persoane: printre conducătorii adunării, strânşi cu toţii pe un mic podium, recunoscui uşor chipul fostului gropar ce mă vizitase cu câteva zile în urmă în bordeiul meu de pe promontoriul negru şi, deci, ştia la fel de bine ca mine că sunt în viaţă.

Cuprins de revoltă şi de o indignare oarbă, am făcut atunci un lucru care m-ar fi putut costa scump. Am început a striga violent

că e o imbecilitate, o bătaie de joc, că sunt viu în ciuda canaliilor şi a lichelelor care m-ar fi dorit în lumea drepţilor, că totul e o farsă, o mizerie, că aşa-numitele schimbări...

Reacţia masei nu m-a favorizat însă. Au izbucnit urlete, injurii la adresa mea, am fost taxat de provocator, duşman... înapoiat şi ostil noilor direcţii... spirit egolatru, descompus, antisocial... Ca din pământ se iviră doi cerşetori voinici, înşfăcându-mă discret şi scoţându-mă din mulţimea participanţilor ce continuau să vitupereze împotriva mea. Intervenţia lor mi-a fost salvatoare, căci mulţimea surescitată m-ar fi sfâşiat fără îndoială. Cerşetorii mă târâră după colţul primei străzi ce pornea din piaţa unde se desfăşura adunarea, abandonându-mă apoi cu dispreţ şi aruncându-mi:

– *Cară-te de-aici mai repede, până nu te vede lumea.*

Am stat o clipă ca să-mi revin. Eram descumpănit, negru, şi mă simţeam ca un stârv. Am luat cu amândoi pumnii zăpadă, presându-mi-o la tâmple. Zăpada era murdară, apoasă, căci nu mai ninsese cine ştie de când, era dezgheţ şi aerul avea iz de putregai primăvăratic înşelător şi otrăvit. Un hazard impenetrabil hotărâse să nu fi fost atunci, la venirea mea pe promontoriu, jertfit pe altarul Bisericii Negre... şi cel ce-mi luase locul e acum departe, printre oase visate şi capete fără trup, în tărâmul de nicăieri unde apele acherontice poartă bănuielile şi spaimele viilor... şi e poate mai bine aşa, sau e aşa fără niciun mai bine, sau e doar poate...

Pornii spre casă. Fusesem cazat provizoriu într-un imens internat, o clădire masivă care adăpostise cândva principala sinagogă a oraşului, o singură încăpere fără sfârşit, plină de paturi înguste, unde se pripăşeau noapte de noapte cei încă aflaţi în aşteptarea unui rost, lume de adunătură, abia luată în evidenţă. Nimenea nu-şi avea patul său. Când te întorceai, cădeai pe primul pat liber care-ţi ieşea în cale, urmând să-ţi aparţină în noaptea aceea.

Am ajuns târziu, după ce-mi purtasem paşii la întâmplare, măsurând nenumărate străzi. Mai întâlnisem câteva asemenea adunări prin diferite colţuri ale oraşului, cu oratori vorbind despre schimbările ce trebuiau făcute, promiţând o ameliorare şi mai

sensibilă a traiului și exaltând grija permanentă a *Ligii* pentru bunăstarea și progresul cetății.

Amestecându-mă prudent printre oameni, ascultam diversele zvonuri ce începuseră să circule. Aflai că servitoarea fusese dezavuată și că nu mai conducea activitatea promontoriului alb, unde se vorbea insistent despre venirea altui diriguitor. Vestea mă nedumeri, deoarece știusem că-și schimbase poziția, trecând de partea taberei ce triumfase, dar alții șopteau că, în realitate, nici nu mai era în oraș; fugise cu un căpitan de corabie străină și cine știe unde îi vor fi strălucind ochii. Era așteptată și numirea unui alt șef al justiției în locul celuilalt, care fusese mutat disciplinar ca portar de noapte la bordelul pentru marinarii streini. De data aceasta, n-avea să mai fie niciodată reabilitat și când muri, peste câțiva ani, în necrologul publicat de Academie nici nu se pomenea că fusese cândva șeful justiției.

La internat, alte zvonuri. Unele lipsite de orice noimă, altele părând a fi mai curând dorințele obscure ale celor ce le răspândeau. Le ascultam trântit pe pat în întuneric, cu gândul la nimicul din care, a nu știu câta oară, urma să se reîntrupeze viitoarea mea existență.

XLIII

În zilele care-au urmat, lucrurile se restabiliră, reluându-și treptat cursul, și toate intrară în normal. Schimbările radicale începură să-și arate efectele. Bătrânul profesor, pe care nu-l mai văzusem de mult, devenise președinte de onoare, fusese decorat și își inaugura seria de opere complete ce avea să se tipărească ani de-a rândul, unele lucrări reluându-se până la completarea numărului de volume prevăzut. Avură loc mari serbări ale artelor și tipul sordid a fost aclamat pretutindenea pentru spiritul său de revoltă și de nonconformism, fiind în cele din urmă însărcinat de *Ligă* să se ocupe de educația tinerei generații. Emulii ce-i rămăseseră fideli jubilau public și insolent și alții, destul de mulți, le sporiră numărul.

Hermafroditul însă nu se vedea nicăieri. Unii spuneau că suferise un traumatism grav, chiar în zilele marilor confruntări, când fusese violat de tabăra adversă, şi în prezent s-ar afla undeva în străinătate, în grija unor medici iluştri. Alţii pretindeau că întreprinde o călătorie de studii împreună cu fiica unui înalt personaj auster, care din perversiune nu se putea lipsi de el. În cele din urmă, ambele variante se dovediră adevărate şi, întors, hermafroditul, felicitat oficial pentru intransigenţa şi tenacitatea lui, a fost uns ca şef al justiţiei. Cei ce luaseră parte la primirea lui povesteau că venise într-adevăr însoţit de fiica respectivului personaj auster, semn că fuseseră împreună.

Numai bătrânul general, neputându-se obişnui cu gândul că nu-l va mai avea întotdeauna la dispoziţie, fusese surprins asupra faptului, chiar la banchetul dat cu ocazia instalării hermafroditului, şi, dacă cerşetorii voinici care erau de gardă în noaptea aceea n-ar fi alergat prompt la ţipetele disperate ale noului şef al justiţiei, l-ar fi violat fără niciun scrupul, în vomitoriul unde-l pândise. A fost o scenă dramatică, fiica personajului auster a leşinat şi bătrânul general a fost silit ulterior să se retragă din multiplele sale posturi, după ce bineînţeles fusese sărbătorit cu toată deferenţa, cum i se cuvenea unui om din vechea şi eroica generaţie.

Toate acestea le-am aflat de la foştii emuli ai sordidului, care-l repudiaseră şi continuau să trăiască în pivniţele palatului de justiţie, în ciuda refuzului lor total de a mai activa ca exponenţi ai opiniei publice, manifestându-şi indignarea la diversele procese, după indicaţiile de rigoare. Deşi le fusese cândva coleg şi prieten, odată instalat în noua lui demnitate, hermafroditul îi chemase, cerându-le să-şi revizuiască atitudinea sau să părăsească neîntârziat pivniţa, ceea ce şi făcură, înjurându-l grav, încât puţin lipsise să nu fie închişi. Dar cum toate erau încă la început, oamenii noilor tendinţe se fereau deocamdată de asemenea acte.

I-am întâlnit pe chei, unde mă plimbam toată ziua, căci, după atâta vreme, rostul întârzia încă să mi se precizeze. Se stabiliseră cu toţii în bastionul ruinat, îşi improvizaseră acolo un adăpost precar şi strigau în gura mare că singurul lor gând e acela de a pleca în străinătate, îndată ce li s-ar ivi un prilej. Dar printre

cuvintele lor circula o undă de zădărnicie, o ceață, un dor de neant. Străinătatea lor era un nicăieri ideal, o lume inexistentă și imposibilă, pe care o invoci fără s-o știi tu însuți și fără să crezi în ea – lume născută din sentimentul că mizeriile tale trebuie să-și aibă antipodurile undeva într-o geografie lucrată de refulările și nostalgiile tuturor dezmoșteniților. Dar oare propria mea străinătate, la care nu renunțasem niciodată pe de-a-ntregul, unde va fi sălășluind?

XLIV

În sfârșit, iată și ziua căpătuirii mele, pe care obosisem s-o mai aștept. E dimineață. Afară a început a ninge încet încă de cu noapte și, când mă trezii, o priveliște albă mi se înfățișă dinaintea ochilor. Părăsind internatul cu intenția de a face o lungă plimbare pe cheiul nins, mă întâmpinară doi cerșetori voinici, îmbrăcați cu o anume acuratețe, foarte comunicativi și de o politețe ireproșabilă. Îmi dădură o invitație, un plic mare, elegant, apoi, salutându-mă, se îndepărtară grăbiți. Înlăuntru, pe un carton alb pânzat, scria: *Liga Cerșetorilor vă roagă să aveți amabilitatea de a trece în după-amiaza zilei de azi pe la sediul ei central.*

Am găsit sediul în aceeași clădire, modificată însă în interior, mai fastuoasă și de un bun-gust evident aproape pretutindenea. Majordomul foarte stilat, mai tânăr, cu o perucă pudrată ireproșabil, covoarele mai somptuoase, tablourile ce împodobeau pereții, reprezentând scene erotice, păreau opere ale unor artiști remarcabili, unele fiind mai recente, cu o vădită pecete modernă, foarte îndrăznețe în subtila lor pornografie.

Am fost condus într-un salonaș intim unde o funcționară, deschizând ușa mică ascunsă în peretele tapetat cu brocart, mă pofti în baia alăturată. După ce m-am îmbăiat, reintrând în salon, funcționara mi-a servit o băutură exotică și m-a invitat în încăperea aflată de cealaltă parte, unde personajul auster ce mă aștepta era fostul gropar.

Întâlnirea mi-a fost penibilă, după scena de la adunare, dar omul din fața mea nu părea deloc să încerce același sentiment. Abordă discuția cu aplomb și, după câteva întrebări jenante la care nu i-am răspuns, începu să-mi reproșeze conduita mea la adunarea respectivă, pe un ton amical, dar și cu o notă de superioritate în glas. Jignisem grav sentimentele cele mai nobile ale mulțimii.

– *Sunt convins că-ți va fi greu să înțelegi și să accepți spusele mele, dar în asemenea împrejurări, ceea ce e important nu sunt măruntele noastre adevăruri personale, ci setea de adevăr a mulțimii și sentimentele generoase care-i însuflețesc pe oameni. Când lumea e înălțată spre sferele sublime ale mâhnirii și compasiunii, e stupid să-ți exhibi existența, să-i sfidezi pe toți strigându-le cu brutalitate: n-am murit, exist, sunt aici și n-am nevoie de omagiile voastre postume! Ai anulat, cu un singur gest nechibzuit, tot ceea ce mă străduisem să fac pentru tine. Și totuși* – încheie el triumfător –, *vei vedea îndată că am reușit să-ți rezolv situația.*

Luând de data aceasta un ton mai grav, îmi spuse că mă așteaptă o activitate frumoasă în cimitirul de la *Biserica Neagră*, unde voi și locui într-o odaie din casa paraclisierului, având toate condițiile de a-mi pune în valoare calitățile, altfel cunoscute și apreciate unanim. Mă voi putea ocupa acolo și de artă... o nouă viziune, mai modernă, mai originală... A vorbit mult, dar nu-l mai puteam urmări. La sfârșitul întrevederii noastre, îmi întinse un plic sosit pe adresa mea de undeva din străinătate, specificând că nu-l deschisese nimenea, ca dovadă a încrederii ce mi se acordă și a noilor maniere introduse în viața publică.

În drum spre noua mea locuință, am deschis plicul și începui să citesc. Scrisoarea era lungă și cel ce mi-o trimitea era tânărul evreu. Izbutise să plece îndată după sosirea mea în acel infern unde-l văzusem în fugă ultima oară. Câte noutăți nu cuprindea scrisoarea lui! Servitoarea fugise într-adevăr și trăia într-un port sudic, de unde însă de câtva vreme dispăruse și lumea spunea – iar anumiți martori întâmplători atestau – că fusese răpită de niște necunoscuți și apoi se înecase, lăsând o scrisoare de adio. Tot acolo fusese zărită și fosta dansatoare, venită probabil pe urmele ei

împreună cu un grup de indivizi în care-i recunoscuse pe cerşetorii ce o însoţeau de obicei. Doi dintre ei rămăseseră în continuare şi-i întâlnea mereu, având chiar impresia că-l urmăresc.

Dar ceea ce mă interesase îndeosebi erau alte noutăţi.

Pe aici – îmi scrie el –, *cerşetorii s-au înmulţit simţitor în ultima vreme. La anumite ceasuri de după-amiază, orchestre de cerşetori colindă străzile sau se opresc prin pieţe şi cântă acostând cu tot mai multă îndrăzneală trecătorii care, în mod bizar, încep a se deprinde să le arunce câte o monedă şi manifestă chiar o anumită simpatie pentru ei. Sunt zile când şi unii oameni remarcabili ai oraşelor se costumează în cerşetori şi-i poţi vedea stând câte o oră-două la capetele podurilor sau sub portalul vreunei biserici. Până şi mie însumi lucrurile îmi par, pe zi ce trece, altfel decât le văzusem cândva, poate pentru că le privesc dintr-un alt unghi, ori pentru că timpul e mai presus de noi şi ne sileşte să învăţăm pe dinafară toate cele pe care nu le putem înţelege.*

A înţelege înseamnă însă, mai mult ca oricând, a muri – şi în timpul morţii, ca şi după moarte, se instaurează mai întâi un lung întuneric, din imperiul căruia cei ce se întorc sunt întotdeauna alţii... Nu te mai gândi la nimic, nu invidia destinele a căror dărnicie e înşelătoare – statornicul şi rătăcitorul nu sunt decât cele două jumătăţi ale clepsidrei ce-şi plimbă prin ele, nemiloasă şi impenetrabilă, nisipul de totdeauna, când plinul şi golul sunt umbra celuilalt...

...plinul şi golul, plinul şi golul, plinul şi golul... Scrisoarea lui mi-a lăsat un gust rău şi, gândindu-mă la toate cele cetite, nici nu mi-am dat seama când am ajuns, pomenindu-mă faţă-n faţă cu paraclisierul care, întâmpinându-mă, îmi spuse că falsul meu frate, devenit de curând şeful promontoriului, îi atrăsese atenţia în mod special să aibă grijă de mine.

16.X.970

ECHINOXUL NEBUNILOR
ŞI ALTE POVESTIRI
(1967)

Peste-o mare mare neagră
Latră un câine mare negru.
(Dintr-un vechi descântec)

FARUL

Dar aceasta e taină ținută în păstrarea mea
și pecetluită în visteriile mele.
DEUTERONOMUL – 32, 34

I

Era farul și eram noi, care ne adunaserăm ca fluturii de noapte, stăruind în preajma luminii reci și pustii – stăruind fără sens, pentru că nimic din acel ținut al pierzaniei nu ne putea răsplăti.

Dar pentru omenii fără căpătâi n-a fost niciodată binecuvântare mai darnică decât lenea, singurătatea și pustiul. Și orizontul tăcut al mării știa să fie nimb pe creștetele dezmoșteniților ce eram. Altminteri, nu ne căuta nimenea, și de soarta noastră nu se îngrijea decât vântul, care, asemenea vremii, curgea mereu, schimbându-și mereu direcția, învăluindu-ne cu palele lui, alintându-ne sau biciuindu-ne cu violență, răvășind întinderea și purtând nisipul călătoarelor dune.

Farul era o construcție veche, zidită pe coastă, ca să anunțe navigatorilor primejdiile care-i amenințau. Țărmul jos forma o plajă nesfârșită, care înainta lent în mare, iar în unele locuri bancurile de nisip se iveau departe în larg, acolo unde nimenea nu s-ar fi așteptat să le întâlnească. Prin porturi se povestea despre naufragiile de odinioară; drept mărturie, pe un dâmb de piatră, la câteva mile mai jos, stau cruci cu inscripții șterse, menite să perpetueze zadarnic amintirea confuză a unor levantini ce-și aflaseră moartea prin acele meleaguri în cine știe ce noapte străveche.

Clădirea de cărămidă era un turn nu prea mare, cu tencuiala căzută pe alocuri, acoperită cu tablă verzuie, ruginită, cu o balustradă de fier, spre care urca o scară în spirală. Sus, într-un cilindru de sticlă, ardea lampa cu acetilenă, alimentată de butelii, pe care o dată la două-trei luni veneau să le schimbe doi marinari din portul aflat la vreo patruzeci de mile spre miazăzi. Călătoreau cu

o şalupă scundă, abia răsărind dintre valuri, şi aduceau, odată cu buteliile, hrana obişnuită a paznicului: mălai, sare, spirt şi tutun. Îi aduceau şi cartuşe, cu care vâna raţe şi lişiţe când se sătura de peşte sau, iarna, lua urma lupilor ce rătăceau prin stufărişurile sumbre ale bălţii. De altfel, ieşea destul de rar la vânat şi la pescuit. Cea mai mare parte a vremii şi-o petrecea dormind cu ochii deschişi, cu mâinile sub cap, încremenit ca un mort căruia n-a avut cine să-i închidă pleoapele. Numai noaptea nu ştiu ce va fi fost cu el, căci somnul îmi era adânc şi nu mă trezeam decât odată cu zorile, când îl găseam iarăşi întins pe banca de lemn de la picioarele farului. Doar din când în când mi se părea că aud ca prin vis detunături de armă undeva departe în inima bălţilor. Nu-l întrebam de unde veneau. Sunt sigur că tot nu mi-ar fi spus. Poate că armele nici nu detunau decât în visele mele pline de năluci şi de duhuri. Aşa îmi spuneam pe atunci, când abia mă ivisem pe ţărmul acela şi nu cunoşteam încă legile lui.

II

Ţărmul avea frumuseţea aleanului şi a dezolării. Era o limbă îngustă de nisip, lungă de zeci de kilometri şi cam tot atâta ţineau bălţile care porneau spre nord, dincolo de şirul dunelor mărunte. Dacă te urcai pe dune, vedeai în spatele lor o întindere fără sfârşit, dominată de trestii înalte ca nişte păduri. Din loc în loc se zăreau suprafeţe de apă, mari lacuri cu insule de plaur rătăcitor sau şiruri de sălcii şi plopi cu trunchiuri pline de scorburi negre. Păsări piereau în văzduh, necunoscute, bizare, cu penajul uneori alb, alteori cafeniu sau pătat de culori neobişnuite. Păsări imense, cu gâturi lungi şi cu ciocurile în formă de sabie, sau altele mici, stoluri gălăgioase şi repezi, răsfirându-se ori adunându-se într-un punct mişcător sub cerul vast, colindat de formele halucinante ale norilor.

Ţipetele înfiorau tăcerea ca nişte săgeţi otrăvite. Ţipete care puteau tălmăci triumful sau groaza. Le ascultam şi simţeam că le înţeleg mesajul, deşi nu-l voi putea desluşi niciodată în graiul meu.

Ascultam şi foşnetul stufului, încercând să bănuiesc ce se petrece în lumea aceea a germinaţiilor oculte. Auzisem că dincolo de bălţi începe câmpia, dar calea până acolo e lungă şi nesigură. Auzisem despre dispariţii absurde şi despre oameni înghiţiţi de mlaştină cu tot cu cai, despre tâlhari şi păstori sălbăticiţi în lupta cu fiarele şi cu balta. Uneori ajungea la urechile mele ecoul vag al unui lătrat de câini, dar priveliştea moartă îmi spulbera închipuirile şi puneam totul pe seama vântului, care ştie să îngâne şi să amăgească.

De altfel, balta nu era pentru mine. Stelele care-o vegheau risipite peste cenuşiul, galbenul şi verdele ei îmi caligrafiau zadarnice şi neînţelese hieroglife, iar moartea în mlaştină nu putea să mă aştepte. Nu mă gândeam la un asemenea sfârşit şi nici măcar visându-l n-am tresărit niciodată. Cuviosul Apolinarie, schimnicul vagabond, spunea că moartea nu-ţi poate veni de la cele străine de sufletul tău, ci numai prin dragoste sau prin ură îţi va fi dată. Balta era a nimănui. Sau era a infinitelor vietăţi de pe grinduri, din văzduh şi din apă, şi mai era a copacilor şi a stufărişurilor ce se năşteau şi piereau pe decindea ei oarbă. Numai cuviosul Apolinarie bolborosea blestemând în graiul lui cu vorbe abia desluşite şi chemând mânia cerească asupra câinelui din bălţi. Atât spunea cuviosul, şi îşi lăsa vorba neisprăvită întotdeauna. Dar mintea îi era tulbure şi nimenea afară de paznicul farului n-ar fi pus preţ pe cuvintele lui. Paznicul, auzindu-l, părea că se trezeşte din obişnuita lui letargie şi revine o clipă la viaţa ce-l părăsise de mult.

III

Pentru mine era marea. O nebunie sau o boală ciudată mă adusese pe ţărmul ei, în acea solitudine unde toate păreau că se mistuie în propria lor nefiinţă. Ce putea să însemne marea pentru unul care descindea din oameni ai pădurii şi-ai munţilor? Azi nu mai ştiu eu însumi. Pe atunci însă, eram un adolescent în pragul celor optsprezece ani care sunt ai deşertăciunii şi ai visărilor ticăloase. Terminasem şcoala într-un oraş din miazănoapte, cu mult alb, cu

străzi largi, mărginite de arbori, şi cu o obsesie a clopotelor şi a cupolelor, ce răsăreau peste case ca nişte capete enigmatice. Cred că de acolo mi-a rămas pe totdeauna în suflet un fel de tristeţă incertă. Ca şi nepăsarea de moarte, care era a bătrânilor mei. Elev bun nu fusesem decât în primii ani. Mai târziu mi-au plăcut vagabondajul şi lenea. Am îndrăgit cărţile urâte de dascăli, şi în paginile lor am găsit primele semne ale vieţii. Aşteptam să mi se întâmple lucruri nemaipomenite, mi-era dor de ceva mare şi grav, fără să ştiu ce anume, şi adeseori noaptea umblam singur pe acoperişul caselor, desenând cu creta peisaje hieratice. Drept răspuns la toate întrebările mele, auzeam în ultima iarnă a şcolii nedumeririle corbilor din copacii înşiruiţi de-a lungul străzilor drepte şi povârnite în ceaţă.

Apoi, într-o zi, a venit marea. Aproape că nu mai ţin minte cum a venit. Aveam un unchi din partea mamei, om întunecat şi ascuns într-o biografie obscură. Din câte ne ajunseseră la ureche, multe păreau a fi necunoscute şi tulburi în existenţa lui, dar nimeni n-ar fi fost în stare să afle detalii şi fapte neîndoielnice despre o viaţă purtată pe toate meridianele lumii. Şi nimenea dintre ai mei, chiar şi cei mai îndepărtaţi, nu-l mai văzuse de vreme îndelungată. Fotografia lui, îngălbenită prin albumele familiei, mai aducea din când în când chipul unui înecat, cu trăsături abia întrezărite prin jocul capricios al razelor de soare pătrunse spre adâncimile cristaline ale apelor în a căror împărăţie pierise.

N-am întrebat de nimenea, şi imaginea lui rătăcită am cultivat-o în ceasuri de exaltare secretă, sub steaua mare şi rece care se destăinuie sufletelor pustiite înainte de vreme. Mi-l închipuiam înalt şi negru. Eram convins că pe cheiurile porturilor nu se află bărbat mai deşănţat şi mai mândru decât el. Odată am dispărut de acasă, luându-mă după un cerşetor orb care umbla prin lume în tovărăşia câinelui său – şi nu m-am mai uitat înapoi.

Am uitat drumul şi toate meandrele lui. Nu mi-au rămas în amintire decât bordelurile din preajma portului şi prima întâlnire cu marea, care lingea scursorile corăbiilor jucate pe genunchi. Nu peste mult, am dat de omul căruia nu-i ştiam decât numele – cu totul în altă parte decât mă aşteptam –, şi la vederea lui mă cuprinse

un tremur absurd. L-am găsit pe puntea pilotinei care ieşea în larg întâmpinând vapoarele şi conducându-le printre digurile canalului, tot mai ameninţat de nisipuri. Un bătrân mic de statură, puţin adus de spate, cu o căutătură piezişă a ochilor cenuşii tăiaţi între cute, care sclipeau ca nişte orbite goale. M-a cunoscut măsurându-mă cu nepăsare şi mi-a spus că locul cel mai potrivit pentru mine e coasta vechiului far, aflat la o depărtare de câteva zeci de mile spre miazănoapte. Mi-a mai spus că paznicul farului îi e prieten şi că voi putea petrece acolo cât îmi va plăcea, după care singur îmi voi vedea de rosturile mele. Nu prea era vorbăreţ; iar eu, încă prins de vertigii noi, nici nu ştiu când m-am pomenit singur, în plină vară, dormind în odaia posomorâtă pe care paznicul primise s-o împartă cu mine, făcându-mă părtaş şi la peştele, şi la mălaiul lui. Din când în când mă îmbia şi cu tutun, şi cu rachiul din sticla murdară în care amesteca spirtul cu apa dintr-un izvor pierdut în baltă. Mai greu m-am obişnuit cu mutismul şi cu duşmănia lui ascunsă pe care părea că mi-o poartă. Dar marea ştia să mă răsplătească pentru toate. De altfel, nu din cuvinte şi nici de pe chipul lui i-am descifrat bănuita ostilitate. Îmi era mai uşor să înţeleg graiul pescăruşilor decât vorbirea lui monosilabică şi lipsită de sens. Şi nici chiar cele ce aveau să mi se întâmple nu m-au făcut s-o pricep decât pe jumătate.

IV

– *Tu, băiatule, bagă de seamă,* îmi spusese la despărţire unchiul, care nu păruse prea încântat la vederea mea, *eşti voinic la trup, dar inima ţi-e păcătoasă. Şi tare mă tem că viata pe care o cauţi nu e de tine! Neamurile tale cele din vechime au fost viţă de tâlhari şi războinici, iar tu porţi altoi de stirpe străină. Te văd eu bine. Tu mai degrabă ai face bucuria curvelor, frumos cum te arăţi. Taică-tău trebuie să fie din părţile de la miazănoapte, unde oamenii sunt albi şi puhavi. Bagă de seamă să nu fii înainte de vreme brană peştilor sau să te mănânce stârcii din baltă!*

Era de altfel cam tot ce-mi vorbise, şi n-aş putea spune că mi-a plăcut prea mult cuvântul lui, ca şi rânjetul strâmb ce-i desfigurase chipul când încercă să-mi zâmbească de adio. Am rămas înnegurat şi mi-a trebuit multă vreme ca să mă pot întoarce la ale mele. Abia mai târziu am înţeles însă că din cuvintele lui mi-a pătruns în suflet o otravă care avea să-mi ţină de scut. Mi-am dat seama când, la câteva zile după sosirea mea pe coasta aceea a nimănui, am fost silit să iau parte la o înmormântare neobişnuită.

Mă trezisem când se făcea ziuă, şi ieşind din odaia paznicului îl zării la vreo sută de paşi depărtare de farul ce mai clipea obosit, stând tăcut lângă cadavrul unui necunoscut. Mortul era gol şi învineţit, culcat pe spate, cu ochii deschişi, prin care umbla o apă verzuie şi tulbure. Nu purta nicio urmă de lovitură sau de glonţ şi totuşi, de îndată ce-l văzusem, fusesem convins că-l ucisese cineva. Cine să-l fi ucis şi cine era omul ce zăcea dinaintea noastră, atât de aproape de mare, încât uneori câte-un val mai puternic îi uda pletele şi-i şoptea în somn aleanul adâncurilor translucide? N-aveam de unde şti. Părea un bărbat voinic, între două vârste, ars de soare şi tăbăcit de apele mării, care aveau să-l primească în sinea lor, dându-i pentru totdeauna transparenţele neantului.

Acolo însă, asemenea întrebări nu-şi aveau rostul. Singura întrebare ce încolţea în capul paznicului era dacă marea sau balta urma să-i fie mormânt necunoscutului de pe plajă.

Să mergem, zise ca pentru el, apucând cadavrul de picioarele-i ţepene, iar eu alergai înainte, ca să împing în apă barca trasă pe nisip.

Îl urcarăm lungindu-l pe fundul plin de apă al bărcii şi luând vâslele ne-am îndreptat repede spre sud, unde apa era mai adâncă.

Farul rămânea tot mai mic pe coasta pustie, pescăruşii ţipau îngrozitor, mai mulţi ca oricând, mai înverşunaţi, mai urâţi, mai sălbatici, iar orizontul roşu se lărgea şi se strângea iarăşi, ca un cerc blestemat. O senzaţie de gol punea stăpânire pe mine şi vâsleam nebuneşte, cu ochii spre cer, crispat, pierdut, ca un strigoi întârziat care fuge de teamă să nu-l prindă răsăritul soarelui printre vii.

Ca prin somn auzii glasul paznicului îndemnându-mă să las vâslele. Când m-am întors spre el, stătea în picioare la capătul

bărcii, cioplind cu un cuţit scurt o creangă de plop. Era cioclu vrednic paznicul. În câteva clipe, o cruce mică de lemn atârna legată cu sfoară la gâtul mortului. Apoi îl prăvălirăm în apă, şi în timp ce porneam înapoi, se ivea piezіş soarele, încununându-ne creştetul ca unor samariteni ai fărădelegii.

V

Calmul şi nepăsarea paznicului mi-au părut întâia nelegiuire. Ziua întreagă nu mi-am putut găsi liniştea. M-am scăldat înotând până departe, am dormitat pe nisip şi după-amiază, cu arma pe care mi-o împrumuta uneori, am împuşcat pe un grind o pasăre mare şi galbenă. Mortul era însă mereu pe urmele mele, şi către seară mă simţii dus de paşi spre colibele răzleţe din marginea de dincolo. Erau la vreo milă depărtare de far, ridicate din lemn, din trestie şi din nămolul bălţii, pe aceeaşi plajă îngustă între mare şi stufăriş. Nu mai fusesem acolo. Ştiam că se pripăşiseră câţiva pescari veniţi dinspre sud, din satele lor pierdute printre nenumăratele braţe ale deltei. De ce veniseră, nu ştiam. Nici n-aş fi putut şti, de îndată ce nu mă întrebasem de ce-am venit eu însumi. Poate lumina pustie a farului, poate nemernicia, poate aceeaşi lingoare a solitudinii şi a urâtului va fi fost pricina venirii lor.

Mergeam fluierând pe marginea de către mare a plajei şi mă jucam în neştire cu valurile ce se culcau pe nisip, ameninţând să-mi ude în fiece clipă încălţămintea de pânză. Din când în când mă opream şi, întorcându-mă spre far, ce începuse a sclipi prin semiobscuritatea serii, înjuram cu glas tare paznicul pentru mutismul lui. Nu ştia decât să tacă sau să mintă cu grosolănie, ca şi când şi-ar fi râs de mine. Minciuna era pentru el o pavăză a tăcerii. După câteva întrebări, la care primisem răspunsuri năstruşnice, renunţai să mai stărui şi, treptat, ne-am limitat la cele câteva cuvinte ale vecinătăţii noastre. De aceea nici nu mai adusesem vorba despre mort. *La ce bun*? mi-am zis. Eram aproape sigur că-mi va răspunde că l-a adus marea.

Nici n-am băgat de seamă când m-am pomenit în fața colibelor, abia la câteva zeci de metri distanță. Erau negre și moarte ca niște mormane de trestie. Una singură, mai îndepărtată, lăsa să se strecoare printr-un geam mic o fâșie de lumină murdară și părea o cucuvaie enormă, cu un singur ochi derivând prin întunericul ce coborâse pe nesimțite. O umbră se zări strecurându-se încet și ascunzându-se îndărătul unei colibe, iar pe coama dunelor din spate, o formă de călăreț dispăru în stufăriș. Oprit brusc, privii cu atenție. De departe din baltă, răsunară strident un nechezat de cal îndrăcit și un țipăt care putea fi de om sau de pasăre stranie.

După o scurtă ezitare, mi-am urmat drumul spre coliba luminată.

Pe cine cauți, flăcăule? auzii deodată în spatele meu și, întorcându-mă, văzui la o fereastră deschisă capul frumos al unei femei abia trecute de tinerețe.

Mă privea cu ochii ei mari și sumbri – albaștri sau verzi, nu-mi dădeam seama –, sclipind prin beznă ca două inele fosforescente. Părea dezbrăcată, cu părul lung, despletit, cu mâinile sprijinite pe pervaz, purtând în degetul mic al celei stângi o verighetă grosolană de aramă și la gât un șirag de mărgele mari. Glasul îmi pierise și mă uitam ațintit la ea, încercând să ghicesc ce se ascunde în coliba ei întunecată. Trebuie să fi spus vorbe dezlânate, fără șir, căci femeia zâmbi compătimitor.

Nu mai țin minte cum m-a îmbiat să intru. Nu-mi amintesc cum am pătruns într-o odaie cu miros de sulfină și de alge; nici nu mai știu bine când a trecut noaptea aceea turmentată și roșie. Mi-au rămas în memorie mâinile ei modelându-mă ca pe-o statuie de războinic și câteva frânturi de obscenități rituale, șuierate la ureche în răstimpurile bănuitelor noastre nerușinări. Noaptea se răsucea în sine ca o moară nebună, și ceasurile ei îmi scăpară nenumărate. La un timp, auzii iar nechezatul de cal. Apoi se întâmplară lucruri neașteptate. Toropit cum eram, mi se părea că cineva umblă încet la clanța ușii încuiate pe dinăuntru, dar n-am fost în stare să acționez. Femeia de lângă mine dormea adânc. Nu-i vedeam fața. Îi auzeam doar respirația egală. Aveam sentimentul că toate se petrec într-un vis plin de ceață. O umbră apăru

în fața geamului ce rămăsese deschis, și îndată cineva se strecură înăuntru. Până să mă trezesc, simții o lovitură surdă în moalele capului, ca un sac de nisip căzut din tavan. Îmi pierdui cunoștința, cu o senzație de înec și de vârtej care mă absorbea.

VI

Când am deschis ochii, eram undeva lângă mare. N-am fost în stare să văd nimic, din cauza îngrozitoarei amețeli ce mă stăpânea, și pleoapele mi se lăsară din nou, obosite, dar auzeam vuietul monoton și cadențat al valurilor și halucinam cai albi cu coamele incendiate. Cred că voi fi rămas multă vreme în starea aceea de moarte visată. Într-un târziu simții frig, și vomitări convulsive mă chinuiră, până ce, liniștindu-mă, auzii tot mai lămurit marea înfiorând nisipul pe care agonizasem. Și, printre valuri, îmi rămânea în auz un fel de bâzâit ca de albine, persistent și adormitor. Ca dintr-o îndepărtată călătorie, mă înapoiam încet în mine, îmi veneam în fire treptat, și când ochii izbutiră în fine să suporte lumina privii jur-împrejur cu nedumerirea naufragiatului ce se deșteaptă într-o țară necunoscută. Eram gol, învinețit, și zăceam pe plaja pustie, cu capul spre mare, cu părul umezit de spumă și îmbâcsit de nisip.

Lângă mine, învăluit în sutana lui decolorată de vreme, cuviosul Apolinarie stătea încremenit, citind cu glas cântat rugăciuni nedeslușite. Nu observase că îl priveam și își continua psalmodierea, modulând ca bocitoarele din Țara de Sus, care niciodată nu știi când plâng și când cântă. Din cauza cărții deschise din care citea, nu-i vedeam decât partea de sus a feței. Avea ochelarii legați c-o sfoară pe după urechi și ținea închis ochiul stâng, pentru că nu avea decât o lentilă.

Ceasurile păreau a fi înainte de auroră. Cerul, pe care se profila capul călugărului nebun, se lumina pustiu. Marea pălea în zare când, cu ochii dați peste cap, încercai s-o privesc. Frigul punea tot mai mult stăpânire pe mine și un tremur mă cuprinse în timp

ce cuviosul își urma rugăciunea. Pe măsură ce mă străduiam s-o aud, mi se părea plăsmuită pentru cei trecuți în lumea drepților. Când am înțeles că era într-adevăr o rugăciune de înmormântare, mi-am dus în neștire mâna la piept, ca să văd dacă-mi fusese legată și crucea de lemn. Mișcarea mea îi atrase atenția călugărului. Tresări, și ochii i se fixară asupra mea, larg deschiși, gata să sară din orbite, chipul i se lungi făcându-se alb ca un craniu adus de valuri, și în aceeași clipă o luă la goană pe plajă, cu mâinile ridicate, purtând în untr-una din ele cartea, iar în cealaltă bastonul lui de mesteacăn. Îl urmării cu privirea până când un alt val de amețeală mă scufundă.

VII

M-am deșteptat într-o încăpere. Puterile îmi reveniseră. Ridicându-mă de pe patul pe care zăcusem, mi-am dat seama că mă aflu în odaia mea de lângă far. Gol cum eram, dădui la o parte pătura aspră ce mă acoperea și mă sculai în picioare. Agățate de clanța ușii stăteau un tricou marinăresc decolorat și o pereche de pantaloni scurți din pânză albastră. M-am îmbrăcat, am mâncat mămăliga rece de pe masă și cei câțiva stavrizi fripți pe cărbuni și, uitându-mă pe geam, am văzut soarele sus. Singura mea groază era să dau ochii cu paznicul, dar, deschizând ușa, nu-l văzui prin preajma farului și nici pe țărm nu se zărea nimeni. O baie în mare avea să mă înzdrăvenească pe de-a-ntregul.

Nu-mi aduceam însă aminte de cele ce mi se întâmplaseră, și abia peste câteva zile izbutii să reconstitui în memorie faptele petrecute. Paznicul mă primi cu obișnuita lui nepăsare și, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, conviețuirea noastră a continuat în aceeași atmosferă de răceală și indiferență reciprocă. Eram mulțumit că nu mă întreba nimic, și conversația noastră monosilabică începuse să-mi fie din ce în ce mai comodă.

Nici cu însumi nu cutezam să mă întreb despre sensul pățaniei mele din noaptea aceea – și nu căutai niciun fel de explicații, chiar

după ce toate îmi reveniseră în memorie. Zilele mi le iroseam pe întinderea ţărmului, vegetam la soare, înotam până departe, ajungând la bancurile de nisip din larg, urmăream fumul vapoarelor, care nu se apropiau niciodată ca să le pot zări linia desenată la orizont, sau pescuiam stavrizi, aruncându-i pe cei mai mici pescăruşilor ce se roteau ţipând pe deasupra mea. Mă gândeam întruna la drumul mărilor, singurul, întreitul, nebunul, la coastele îndepărtate unde, ajungând te naşti din nou, de fiecare dată altul şi altul. Un fel de duşmănie absurdă mă îndemna să dau cu piciorul oricărui semn lăsat de oameni în calea mea şi să mă întorc mereu spre zodia fără stele sub care mă născusem. Faţă de dispreţul familiei, dezrădăcinatul meu unchi se răzbuna prin mine, care mă simţeam chemat să-i moştenesc ticăloşia.

După un timp începură să mă urmărească imaginea femeii din coliba unde fusesem gata să-mi las pielea şi chipul nevăzut al musafirului nocturn, mortul aruncat în mare şi nechezatul calului din inima bălţii. Ştiusem că-mi vor veni toate în minte şi le aşteptam pregătit. Aveam o răfuială cu cineva şi nu eram omul care s-o amâne prea mult. Noaptea mi se arătase neprielnică; urma să-mi încerc norocul ziua.

VIII

Într-o dimineaţă pornii din nou. Drumului meu, pescăruşii, cu ţipetele lor i-au fost crainici. Nu ştiam decât direcţia pe care trebuia s-o urmez, şi abia după ce mă îndepărtasem de far am zărit pe ţărm colibele, toropite de soare, lâncezind în deşertul nisipului şi al stufului ce se apropia ameninţător dinspre miazănoapte. Când am ajuns în dreptul lor, am văzut un grup de femei cu fustele sumese, spălând în mare peşti care urmau să fie săraţi şi întinşi la uscat pe acoperişurile galbene-cenuşii. Nu mă observaseră şi, ocolindu-le, mă îndreptai peste nisip de-a dreptul spre colibe, încercând s-o identific pe aceea unde îmi petrecusem o noapte ce putea să fie ultima din viaţa mea. Oprit îndărătul uneia dintre

colibe, privii încă o dată femeile, cercetându-le cu luare-aminte, dar pe singura căutată de mine n-am văzut-o în mijlocul lor. Cu toate că n-o zărisem decât pe întuneric, eram sigur că aş fi recunoscut-o. Dar, hotărât, nu era printre ele. Altfel, toate erau îngrozitor de urâte, diforme, îmbătrânite, răvăşite de uitare şi de mizeria idioată a vieţii celei mai lipsite de sens – şi cum stăteau în apă toate laolaltă, păreau ruinele unui pod vechi, primitiv, batjocorite de valuri şi îngropate treptat în nisip.

Le-am întors spatele şi, dezgustat de priveliştea lor, am continuat să cercetez colibele, apărându-mă mereu cu băţul de copiii sălbăticiţi şi murdari ce se ţineau după mine, muţi şi cu priviri tâmpe.

Colibele erau atât de asemănătoare una cu alta, încât mi-am dat seama că nu voi izbuti niciodată s-o deosebesc pe aceea pe care venisem s-o caut. Stăteam descumpănit, când auzii un glas îndărătul meu:

Pe cine cauţi, flăcăule?

Am tresărit şi m-am întors brusc. O clipă, mi s-a părut că recunosc coliba, şi vocea, şi geamul deschis. Totul se petrecu fulgerător în mintea mea, când, aruncându-mi ochii în direcţia din care mă auzisem strigat, simţii cum, la fel de fulgerător, lucrurile luară o altă întorsătură. La fereastra deschisă stătea o femeie de peste cincizeci de ani, cu faţa desfigurată de vărsat, slabă, costelivă, oribilă, uitându-se la mine cu nişte ochi alburii, aproape incolori. Pe capul ei, ascunsă în claia de păr cărunt, stătea o pasăre mică şi neagră, ciugulind cu ciocul ei ascuţit puzderia bănuită a păduchilor.

Un frison nervos mă zgudui şi m-aş fi repezit s-o sugrum dacă nu m-ar fi învins oroarea. Abia am mai găsit puterea să-i îngaim o înjurătură şi, umilit de propriile-mi amintiri, din ce în ce mai haşurate, m-am întors, pornind-o spre far. Mergeam cu capul lăsat în piept, gura mi-era arsă, urechile îmi ţiuiau şi mă dureau tâmplele ca după o beţie de trei zile. Soarele era sus şi ardea, nisipul îmi frigea tălpile. Ziua se arătase şi mai vitregă decât noaptea.

IX

Urmă o vreme de somnolență și de lingoare. Ca o umbră mă însoțea pretutindeni urâtul și o stinghereală nearticulată mă apăsa mereu, dându-mi senzația unei cuști nevăzute, dar implacabile, în care m-a ferecat fără știre o putere necunoscută. Mi se închisese o ușă pe care strădania mea n-o putuse învinge și mă simțeam tot mai pierdut, mai incapabil.

Atunci pentru prima oară simții nevoia să mă apropii de paznicul farului, ceea ce mi se păru că nu-l lasă cu totul nepăsător, deși continua să tacă ori să-mi spună aceleași vorbe fără noimă. Într-o seară ne-am îmbătat împreună și ne-am întins pe nisip, binecuvântați de umbra cuviosului Apolinarie, beat și el și dedat unui delir magnific.

Nu spusesem nimănui nicio vorbă despre cele ce mi se întâmplaseră; mă urmărea însă gândul că dintre toți eram singurul care nu cunoștea mai nimic din adevărata viață a acelui pustiu stăpânit de zadarnica lumină a farului vechi. Încercam să uit eu însumi totul, dar cu atât mai tiranice erau întrebările ce mă bântuiau.

Mi-a venit atunci ideea de a încerca să aflu cum și unde își petrecea paznicul nopțile lui de lunatic – și odată, deșteptându-mă din somn, îl pândii, și când, luându-și arma, plecă spre baltă, mă nălucii pe urmele lui. Păstram o distanță mai mare, ca să nu mă descopere, și din vreme în vreme întârziam culcat pe nisip, până când dispăru în stufișuri. Pornii mai repede și, cum nu-l mai puteam zări, ascultam foșnetul abia auzit al pădurii de trestie, străduindu-mă să nu-l pierd, fiindcă altfel nu m-aș mai fi descurcat prin ochiurile de apă și prin mlaștinile pe care pasul lui știa să le ocolească.

Am reușit să-l urmăresc îndeaproape o bună bucată de drum, apoi nu l-am mai auzit. Se întețise briza, și stuful se mișca scuturându-și aripile și scoțând un sunet sec și aspru, un fel de scrâșnet de gingii știrbe, uscate de vânt și de soare. Foșnetul ușor al pașilor se pierdu într-o maree de șuierături stinse și bocete sau blesteme proferate în șoaptă, și o neliniște mă înfioră, singur cum eram în

faptul nopții, rătăcit în acel pustiu nemăsurat și sinistru. Înaintam ezitând. Mă lăsam călăuzit mai mult de întâmplare și de instinctul pe care mi-l bănuiam.

Întunericul crescu odată cu dispariția lunii într-un hățiș de nori și, pe măsură ce se dezlănțuia vântul, mi se părea că eu însumi sunt urmărit de o prezență nedeslușită, iar prin imaginație îmi defilau toate ororile pe care le poate plăsmui un sfârșit de adolescență rătăcită.

În curând mi-am dat seama că paznicul îmi scăpase și că drumul meu nu mai era decât o încăpățânare zadarnică. Nu mai vedeam nimic. Nu mai auzeam decât larma aceea mistuită a stufărișurilor în vânt, monotonă, stăruitoare, plină de sugestii obscure. Două păsări mari, luându-și zborul speriate chiar de lângă mine, mă hotărâră să iau calea întoarcerii.

Abia acum veniră însă greutățile pe care le prevăzusem înainte de a porni. Cărarea – dacă va fi fost – îmi fugise, ascunzându-se-n trestii, și la fiecare pas eram silit să mă opresc, să cercetez tăria pământului. Nu mai știam nici direcția și mă gândeam cu groază că m-aș putea îndrepta, fără să-mi dau seama, în partea opusă, pătrunzând tot mai adânc în bălți, unde mă aștepta o soartă de cadavru suav pentru voluptatea șerpilor și a călifarilor roșii.

Atunci îmi dădură de știre câteva focuri de armă. Într-o clipă, îmi amintii de împușcăturile pe care le auzisem nopți de-a rândul prin somn. Pornii în direcția de unde mi se păru că răsunaseră. Însuflețit dintr-odată, uitasem de primejdii și alergam prin trestii ce-mi zgâriau picioarele, mâinile, fața. În goană, m-am lovit de o masă neagră și am căzut.

Când m-am ridicat, scuturându-mi părul de nisip și de iarbă uscată, am văzut că mă împiedicasem de un cal care zăcea la pământ. Înecat într-o baltă de sânge, agoniza sfâșiat de dureri ce-l făceau să zvâcnească și să-și întunece și mai mult ochii plini de luciri ciudate; în oglinzile lor negre fulgeră o clipă imaginea capului meu hirsut, purtând drept aureolă ștreangul pretimpuriu legănat veșnic deasupra lui.

Jur-împrejur – nimic. Nu se zărea nicio urmă. Nu părea să fi trecut nimenea. Noaptea se încolăcea în vânt, și sub puținele stele

ce se iveau dintre nori eram singur cu calul, pierduţi în posomorâta mare de stuf. Animalul se zvârcolea tot mai dureros şi ochii lui mă înnebuneau. Nu ştiu de ce mă gândeam că era unica fiinţă vie cu care m-aş fi putut împrieteni, dacă ne-am fi întâlnit cândva în pustiul acelui tărâm, şi de aceea chinurile lui îmi dădeau o durere insuportabilă. Aş fi ucis zece oameni pentru acel cal ce-mi ieşise în cale atât de neaşteptat şi mă sortise să-i veghez moartea. N-am plecat decât după ce începuse a se răci. Nu ştiu cât timp trecuse. Cerul era parcă întors, şi vântul nu mai contenea. Luna căzuse de pe boltă prin cine ştie ce mlaştină. Am rătăcit în neştire şi, când am ajuns la far, oprindu-mă departe, ca să nu dau ochii cu paznicul, l-am zărit pe ţărm, lângă mare, privind încremenit în larg, unde se arăta o auroră şovăitoare. Strecurând-mă spre odaia ce trebuia să-mi mai păstreze câteva ceasuri de somn ori de insomnie, aruncai o căutătură veninoasă spre turnul vechi, în care pălea lumina, contopindu-se cu zorile.

X

Vântul care începuse în noaptea petrecută de mine prin baltă nu era, cum crezusem atunci, o simplă briză nocturnă. Ultimul pătrar al lunii adusese spectrul unei furtuni care se inteţea tot mai mult. Seara următoare nu mai izbutii să mi-o trec înotând ca de obicei, până departe, pe dunga aurită a lunii. Cerul se întunecase – abia se zăreau, din loc în loc, stele pierind printre norii grei, şi valurile creşteau ameninţătoare, invadând plaja îngustă şi spărgându-se cu zgomot pe nisip.

După câteva ceasuri, marea era atât de agitată, încât talazurile ajungeau până la zidul farului, în jurul căruia se auzeau ţipetele ascuţite ale pescăruşilor cuprinşi de exaltarea şi isteria furtunii. Năluci albe prin văzduh, săgeţi otrăvite, prevestitoare de rele, ivindu-se şi dispărând în beznă, aveau şi acele păsări ceva din urâtul şi dezolarea pustiului, care începuse să-mi dea şi mie aerul de familie al faunei lui.

Ca un imens liliac negru, cuviosul Apolinarie se strecură ieşind din odaia de lângă far şi porni, fluturându-şi sutana în vânt, spre colibele pescarilor. Nu-mi venea să mă culc pe o asemenea vreme. Dădeam ocol farului şi priveam lumina lui, care părea mai intensă, cu nuanţe de verde şi albastru. Lumină pustie şi rece, blestemată ca un ochi al infernului, blestemată ca mine şi ca toţi nemernicii sortiţi să rămână veşnic în preajma ei. Plecai într-un târziu către locul unde pescuiam de obicei. Mă culcai pe o dună, rămânând în ascultare.

Vuietul surd creştea mereu. Oameni, ţipete, popoare dispărute, magi călători pe coamele despletite în vânt, peşti, generaţii de monştri antediluvieni, ruine de cetăţi devorându-se între ele pe întuneric – iată himerele ce-mi populau singurătatea şi noaptea. Când m-am ridicat, aruncând o privire în larg, mi se păru că văd la orizontul scufundat o lumină jucând pe valuri, când mai aprinsă, când pălind şi aproape stingându-se. Cu cât mă uitam, cu atât mai clar vedeam lumina mistuită în zare. Dar n-am rămas prea mult privind-o, căci o toropeală cumplită mă cuprinse brusc şi adormii pe nisipul dunei, închizând ochii odată cu ultima stea.

XI

Dimineaţă, furtuna slăbise. Cerul limpezit aştepta răsăritul, când mă treziră furnicile. Eram plin de furnici mari, negre, care ieşiseră din nisip odată cu zorile. M-am rostogolit de câteva ori ameţit de somn şi, scuturându-mă, izbutii să le alung. Marea era încă agitată şi la câteva sute de paşi, pe plaja umedă, zării un grup de oameni. Singurul pe care l-am recunoscut era paznicul farului. Ceilalţi erau o femeie şi doi bărbaţi îmbrăcaţi în tricouri negre şi purtând fiecare câte-o mică legătură în mână. *De unde dracu vor fi apărut?* mă întrebam, când observai nu departe de ei o barcă răsturnată. Îmi era greu să înţeleg cum putuseră veni cu o simplă barcă înfruntând furtuna îngrozitoare ce bântuise – şi cu cât

priveam valurile, încă puternice, mi se părea tot mai ciudată prezenţa lor acolo.

Discutau cu oarecare aprindere şi nu peste mult porniră spre far. Mai înaltă cu un cap decât toţi ceilalţi, femeia domina grupul, proiectat pe cerul roşu de culoarea carminului.

Nu-mi plăcea prezenţa acelor necunoscuţi şi simţeam o aversiune împotriva lor, deşi nu ştiam nici cine sunt, nici de unde vin şi nici măcar ce-ar fi putut căuta pe ţărmul pustiu pe care mi-l alesesem drept patrie. Puteau foarte bine să-şi lase hoiturile prin ierburile din adâncul mării, în loc să se ivească nepoftiţi în acel loc unde singurii de care nu se simţea nevoie erau oamenii.

Am mai rămas o vreme, până când soarele apăru, impasibil ca totdeauna, şi mă îndreptai spre far. Pe drum întâlnii paznicul. Pleca la pescuit şi-mi spuse că în odaia noastră de lângă far dorm trei naufragiaţi cărora furtuna le scufundase vasul, un mic iaht împotmolit noaptea trecută pe bancurile de nisip din larg. Mi-a mai spus că erau levantini bogaţi. Alte lămuriri nu mi-a dat. De altfel, nici nu aveam nevoie. Cele ce mi se întâmplaseră m-au învăţat să nu pun niciun preţ pe cuvintele oamenilor, străduindu-mă a înţelege mai curând ceea ce nu-mi spun.

Ajuns la far, am luat puşca pe care o găsii atârnată deasupra uşii şi am pornit-o spre baltă, cu gândul la lişiţe şi la stârci. Norocul vânatului nu mi-a ieşit în cale. După ceasuri de hoinăreală, n-am dat decât de calul ce-l văzusem murind. Îl devoraseră lupii sau păsările de pradă şi nu rămăsese decât un schelet alb, dintre coastele căruia ţâşniră, la apropierea mea, câţiva şobolani mari, pierzându-se în stufuri.

XII

Fusesem îndreptăţit în presimţirile mele. Indivizii aruncaţi de furtună în noaptea trecută erau hiene dezgustătoare, deprinse să lingă ordurile unui atemporal Levant, să vegeteze pe coaste lâncede în văzduhul cu arome tari care amestecă miresmele cu duhoarea

fetidă. Erau dintre aceia între naşterea şi moartea cărora se înscrie o spirală vicioasă, mişcare perpetuă, dar stagnantă în creşterea ei părelnică, simbol al agoniei şi al decăderii din timp.

Am simţit-o de cum i-am văzut mai de aproape, întorcându-mă după-amiază din baltă şi găsindu-i la umbra farului. Jucau cărţi cu paznicul şi vorbeau greceşte. Numai bărbaţii jucau. Femeia stătea deoparte, cu ochii spre mare, şi urmărea în larg delfinii cu spinări negre. Valurile se potoliseră, apa revenise la albastrul ei verzui obişnuit, păsările se roteau în larg, mereu mai departe, mereu mai înalte şi mai ameţite de soare.

La apropierea mea, s-au făcut a nu mă băga în seamă, deşi eram convins că paznicul le vorbise despre mine. Agăţai puşca la locul ei şi începui să-i observ în tăcere, plimbându-mă de ici-colo. Bărbaţii păreau abia trecuţi de cincizeci de ani, şi femeia de patruzeci. Erau atât de asemănători unul cu altul, încât păreau doi gemeni bătrâni, cu feţele smochinite şi tăbăcite de soare, cu priviri iscoditoare şi colţurile gurii lăsate, ca nişte măşti eline rămase să putrezească la gurile Nilului.

Mi se făcu o greaţă teribilă de mutrele lor şi-mi mutai privirea spre femeie. Înaltă, robustă, cu plete negre şi lungi, avea ceva de Hercule feminin. Numai ochii – de un verde strident, tăios, incrustaţi în obrazul măsliniu cu trăsături dure – păreau luminile aprinse într-un turn de cetate posomorâtă şi străveche. O clipă îi întâlnii privirea şi avui o senzaţie de gol şi de nelinişte.

N-am rămas prea multă vreme cu ei şi am pornit-o spre miazăzi, dispărând după o cotitură a plajei înguste. M-am dezbrăcat, am intrat în mare şi, după ce înotai puţin, m-am lungit pe nisip, ascuns printre tufele de salcie care creşteau din loc în loc. Când mi-am ridicat ochii spre mare, am tresărit: femeia ieşea din valuri goală, cu părul ud, cu apa şiroind pe trupul ei de statuie uriaşă, arămie, şi se îndrepta spre tufişurile în care mă ascunsesem, fără să ştie că eram îndărătul lor.

Stăteam înlemnit, privind-o cum se apropie mereu, şi o spaimă stupidă punea stăpânire pe mine. Sângele năvălea în obraji, capul începea să-mi ardă, inima să zvâcnească precipitat. Văzând-o la abia câţiva paşi, am sărit, pornind-o în goană piezişă spre mare, urmărit

de ţipătul şi apoi de hohotul ei de râs. Alergam fără să mă uit înapoi şi multă vreme îi auzii râsul, ce se prefăcu într-un nechezat lugubru.

Marea m-a primit tandră ca totdeauna. Am început să înot cu desperarea înecatului şi când, liniştindu-mă, după o bună bucată parcursă, mi-am întors faţa spre ţărm, n-am mai văzut-o.

Abia atunci m-am trezit, cuprins de o ciudă neagră. Înapoindu-mă la far, pe înserate, ocolii grupul celor trei, ce continuau să joace cărţi, şi strecurându-mă în odaie îmi luai lucrurile, plecând din nou la pescuit. Noaptea era întunecoasă, şi marea avea o respiraţie lină, care-mi aducea aminte de sânii imenşi ai femeii aceleia.

XIII

De când veniseră levantinii, nu mai dormeam în odaia de lângă far. Vara era călduroasă, şi nisipul rămânea încins până târziu. Dormeam pe plajă printre tufe de salcie şi visam stele cu aurite cozi de păun. Ce puteau însemna visele acelea, n-avea cine să-mi spună. Singuri pescăruşii îmi tâlcuiau în ţipetele lor o soartă necunoscută, pe care mi-o hărăziseră ursitoarele ameţite de băutură la botezul meu.

Mă deprinsesem cu furnicile şi cu briza de noapte, ce vorbeşte singură şi tulbură sufletele celor chemaţi. Niciodată nu mă voi mai simţi ca atunci, răsfăţat de adieri şi de duhuri. Fie senină de-a pururea amintirea acelor nopţi fără lună şi fie ca roua să plângă în zori pe nisip şi să fie lacrimă nostalgiilor mele de azi şi de totdeauna, pentru ţinutul acela, căruia blestemul îi ţine loc de binecuvântare şi har.

Ziua abia schimbam câteva cuvinte cu paznicul, care se împrietenise cu cei doi bărbaţi şi aproape tot timpul erau împreună. Aflasem că sunt hotărâţi să plece când va veni şalupa din port să schimbe buteliile farului. Era pentru ei unica posibilitate; şi mai trebuiau să treacă destule zile până atunci.

Cuviosul Apolinarie dispăruse cu desăvârşire. Îmi spuneam că va fi plecat cu barca lui spre celălalt sălaş, în satul unde auzisem că-şi face veacul. Nici femeia nu se vedea nicăieri, dar în una din zile o zării de departe, venind dinspre colibele pescarilor. Şi plecai repede, ca să nu mă întâlnesc cu ea, nebănuind cât îmi va fi de zadarnică strădania.

Noaptea următoare, la scurtă vreme după ce voi fi adormit, mă trezii toropit ca de o beţie ciudată. După câteva clipe, dezmeticindu-mă, simţii mângâierile cele mai nebuneşti din câte vor fi existând şi văzui femeia cu capul culcat pe coapsele mele. Ca două animale fără grai, ne zvârcolirăm pe nisip şi puţin a lipsit să nu mă sugrume cu înlănţuirile ei. Era în prada unei isterii mistuite şi nu semăna cu niciuna dintre femeile pe care le întâlnisem. Până şi sexul îi era ca o emblemă absurdă ori ca o stea-de-mare, bună de pus pe fruntea noctambulilor. Aşa îmi spunea în somn o faţă necunoscută şi cu aceste imagini mă găsiră zorile, singur, la câteva zeci de metri de tufarii unde-mi luasem obiceiul să dorm. Mai jos, lângă mare, se desenau pe nisipul umed două tipare ovale, spre care valurile, salamandre enorme, îşi aruncau limbile.

XIV

Noapte de noapte se succedară aceleaşi vertigii.

Viaţa mea se schimbase. Zilele aveau multă pulbere şi multe păienjenişuri. Soarele apunea cu întreaga lui curte şi cobora în mare pe trepte pardosite cu aur şi verde, iar eu mă închinam ca un eretic fiecărei raze ce se stingea. Şi aşteptam întunericul. Aşteptam ceasul acela, care se muta după lună ca umbra ei şi ca umbra valurilor când ne încorona îmbrăţişările. Vedeam trupul ei născându-se din beznă cu forme şerpuitoare de basm sau de mit apocrif şi simţeam cum eu însumi dispar odată cu ea, rătăcindu-mă într-o lume apusă, căreia nicio ruină nu-i poate perpetua amintirea...

Până când într-o noapte n-a mai venit. Am stat până târziu aşteptând-o; rătăcind pe ţărm şi urcându-mă pe o undă, am privit

jur-împrejur, dar nu se vedea decât farul luminând pustietatea, în sânul căreia marea, nisipul şi balta îşi dizolvau conturele haşurate de întuneric.

Apoi am înţeles că nu va mai apărea ca de obicei şi o presimţire bastardă mi-a spus că n-o voi mai vedea niciodată. Înapoiat la culcuşul meu, cu mâinile sub cap, numărai stelele care-mi vegheau insomnia. De câteva ori mi-a părut că-i văd statura înaltă umblând pe valuri, venind spre mine cu părul în vânt, cu ochii sticlind în beznă. Şi nu era bine. Îmi amintii de o credinţă a bătrânilor mei, că de la omul pe care-l visezi umblând pe ape ţi se va trage moartea. Dar eu nu visam. Sau poate visam fără să ştiu. Poate că-ntr-adevăr visam de prea multă singurătate şi alean; chiar fără să dorm, fără să mi se închidă pleoapele visam, de prea multă patimă şi de prea multe stele.

Abia târziu, după miezul nopţii, îmi veni somnul. Tocmai când, departe, se auziră iarăşi focuri de armă. Mai dese ca altă dată şi mai îndepărtate; cine ştie unde în inima bălţii?...

XV

Lumina lăptoasă curgea printre nori, şi marea calmă sub cerul mare şi gol avea un luciu nefiresc, un luciu straniu şi posomorât. O barcă venea din larg, abia ivindu-se din apă şi înaintând încet ca o muscă pe o imensă oglindă murdară. Stăteam pe bolovanii de la temelia farului, cu capul rezemat în mâini, privind în vid, trăgând în neştire fumul ţigării, pe care mi-o făcusem groasă cât degetul, din ultima rămăşiţă de tutun aflat în sertarul mesei.

La far nu era nimeni. Când venisem de dimineaţă, uşa odăii era închisă, şi totul – lăsat în voia soartei, totul avea un aer de paragină. Până şi farul rămăsese aprins şi sclipea aproape neobservat în lumina mată a zilei fără soare. Unde plecaseră cu toţii, aşa deodată? Nu găseam niciun răspuns la întrebarea mea şi mai cu seamă nu-mi puteam închipui ce se petrecuse cu femeia pe care o aşteptasem zadarnic.

Barca din larg se apropia tot mai mult. Începură a se distinge trei oameni, dintre care doi vâsleau cu mişcări rare, iar al treilea stătea în spate, aplecat spre bord, de parcă privea apa, căutând ceva în transparenţele ei. Nu mi-a fost greu să-l recunosc după un timp. Era paznicul farului. Bănuii deci că tovarăşii lui trebuie să fie cei doi levantini şi, ridicându-mă, pornii spre ei. Poate că se vor fi uimit văzând că veneam spre ei, după ce zile de-a rândul mă ferisem să-i întâlnesc şi trăisem ca un sălbatic. Dar nu manifestară nici mirare şi nici nu se sinchisiră de prezenţa mea. Singurul care mă luă în seamă a fost paznicul. De la el aflai că plecaseră dis-de-dimineaţă în larg, ca să ducă moarta spre sălaşul cel veşnic. Când şi cum murise, nu mi-a spus.

După ce-au tras barca pe uscat, s-a mai apropiat o dată de mine şi mi-a vorbit despre vânătoarea pe care o făcuseră astă-noapte împreună cu câţiva pescari, departe, în adâncul bălţii. Nu auzisem împuşcături? Da? Acolo se prăpădise biata femeie. O găsiseră sfâşiată de lupii pe care-i urmăreau. Trebuie să-i fi rânjit foarte grosolan ascultându-l, căci se retrase cam stânjenit, grăbindu-se să-i ajungă pe levantinii care o luaseră înainte.

XVI

Vremea cenuşie mi-a fost singurul balsam. Fără nicio adiere, fără soare, fără valuri pe întinderea spălăcită a mării, fără păsări sau fără aripi, ziua deriva somnolentă, concavă, absorbindu-mă în vidul ei tern. De când venisem, nu încetaseră să se petreacă întâmplări fără sens, jalonându-mi existenţa cu semne bizare. Ce avea să mai urmeze? Şi cine erau acei oameni, acea strânsură fără căpătâi care se adunase în preajma vechiului far? Odată ce nimeriserăm laolaltă, nu mă gândeam decât să fiu demn de ticăloşia lor.

Nu crezusem o iotă din vorbăria paznicului despre vânătoare şi lupi; feţele ascuţite ale celor doi levantini şi chiar crisparea ce se citea pe chipul lui mă făceau să cred că alt fel de vânătoare se desfăşura şi că toate – până şi naufragiul, până şi nopţile cu femeia

dispărută subit – nu fuseseră decât mijloace de mistificare, pulbere aruncată în ochii celui ce nu trebuia să vadă. Asistam la o luptă surdă, o înfruntare în întuneric sub pavăza nedeslușită a unor taine ce continuau să-mi rămână străine. Și ceea ce mă tulbura era doar faptul că nu izbutisem încă, în ciuda tuturor încercărilor mele, să-mi găsesc locul în luptă.

Atmosfera, lâncedă până nu demult, se precipita mereu și se presimțeau izbucniri violente. Pe cei de la țărm îi știam sau cel puțin îi vedeam zi de zi, chiar dacă uneori îmi apăreau doar ca niște stafii enigmatice, supuse ritualului care era legea lor. Țara stufărișurilor continua să-mi rămână însă necunoscută. Nu știam decât o vorbă a călugărului nebun, care în blestemele lui delirante amintise uneori despre câinele din bălți. Și în ultima vreme, gândul îmi era mereu la vorbele lui, pe care nici până atunci, nici de atunci nimenea nu le mai rostise vreodată.

Și vara începea să decline. Ultimele zile ale lui august aveau mirosul amărui al ierburilor coapte de soare, care ardea mai stăruitor, mai nemișcat pe bolta ușor aburită de neguri, iar noaptea, ochiul încercănat al lunii privea în gol. Înainte de a intra în septembrie, întreaga priveliște leșina de căldură și toate lucrurile se mistuiau într-o liniște nefirească. Până și brizele veneau cu aripi obosite, veneau bolnave, pline de febră.

XVII

Odată cu schimbarea lunii s-a iscat un vânt dinspre bălți. Un vânt insinuant și indecis, care scotea din stufărișurile uscate foșnete prelungi și înfiora în văzduh stolurile cuprinse de o vagă neliniște. O neliniște mă încerca și pe mine când mă gândeam la toate cele întâmplate și vedeam cum se strecoară cenușa în umbrele de verde ale bălții, până departe, unde se închidea zarea peste ținutul mort.

Dar vântul, ca întotdeauna, îmi dădea o euforie ciudată, o beție a solitudinii, un fel de nebunie care te exaltă și te face să dormi cu ochii deschiși. Toate sunetele ce se nășteau ziua și noaptea îmi

erau apropiate şi dragi, pentru că murmurul, foşnetul, răsuflarea, oftatul pierdut îmi aduceau ecouri dintr-o lume nevăzută şi fabuloasă, către care zburau anii mei ca un triunghi de optsprezece cocori fără ţintă.

Revenisem să dorm în odaia de lângă far, căci levantinii se mutaseră undeva în cocioabele pescarilor şi câteva zile nu-i mai zării. Paznicul era mai mult în preajma lor, şi la far rămăsesem eu singur, purtând nimbul palid al anotimpului ce se presimţea. Începusem să duc viaţa lui, să hoinăresc noaptea pe ţărm până târziu, bântuit de o insomnie de care nu-mi dădeam seama decât înspre ziuă, când adormeam pe banca de lemn de lângă turnul bătrân şi părăginit.

Aveam senzaţia că ochii îmi creşteau mereu, se deschideau ca nişte cercuri pustii, luminând prin întuneric şi căutând o pradă străvezie care-mi dădea târcoale, sau absorbind noaptea, aspirând-o cu zadarnică lăcomie. Mă simţeam profet şi mag cu ochi înstelaţi, fără dureri, fără dorinţe, fără vârstă, aşa cum se va fi simţit poate şi farul acela, exilat pe o coastă pierdută între o vreme care ar fi trebuit să treacă de mult şi alta ce nu va veni niciodată.

Într-un capăt de noapte vegheată, când mă pregăteam să mă întind pe banca de la picioarele farului, am văzut cerul luminându-se de o flacără mare, spre partea unde trăiau pescarii. Focul izbucnise brusc, şi vântul, care bătea dinspre baltă, îi îndoia flăcările, purtându-le mereu către mare ca pe nişte valuri incandescente, îngânându-se cu revărsatul zorilor. Le-am privit astfel un timp. Apoi a învins în mine o nepăsare venită de undeva de aiurea. Eram încredinţat că vor arde pe de-a-ntregul acele cocioabe lipite cu trestie, acoperite cu trestie, născute din încrucişarea trestiei cu pământul. Că vor arde la fel de bine şi fără prezenţa martorului inutil care-aş fi putut să fiu, tot aşa cum eu însumi aş fi putut pieri fără veghea nimănuia, în noaptea aceea când încercasem să aflu ceea ce nu mi se cuvenea să ştiu.

Focul pornise, după cum l-am văzut, dinspre baltă, de pe dunele pe care zărisem atunci umbra călăreţului mistuit în stuf. Şi mi se păru că aud, înainte de a adormi, un nechezat tăios, triumfător şi sălbatic.

XVIII

De pe dunele pe care mă urcasem, nu departe de păguboasa aşezare a acelor pescari, vedeam a doua zi ultimele rămăşiţe ale colibelor arzând cu vâlvătaie potolită. La o margine, lângă mare, se adunaseră oamenii laolaltă cu femeile şi copiii, cu feţele trase, cu o expresie de îndobitocire şi groază. Stăteau privind cum pier înghiţite de flăcări şubredele lor adăposturi şi din când în când, în mutismul lor, ridicau mâinile spre cer. Pe nisip zăcea o bătrână desfigurată de arsuri, cu faţa umflată, monstruoasă, dezgustătoare. Nu-mi dădeam seama dacă e moartă sau nu, deşi în nemişcarea ei părea să fie mai curând trecută în lumea drepţilor.

Un bărbat desfăcu şi întinse pânza murdară a bărcii care se legăna pe valuri lângă ţărm, şi îndată vântul începu s-o umfle. Alţi doi ridicară bătrâna şi, înaintând încet prin apă, o aruncară în barcă. Bărbatul dădu drumul pânzei şi, aşezându-se cu spatele spre ţărm lângă micul catarg, porni. Vântul prielnic dinspre baltă purta barca repede, făcând-o să salte uşor peste coamele albe ale valurilor nu prea mari.

Nimenea dintre cei de pe plajă nu-şi întoarse ochii de la flacără, care continua să ardă mai roşiatică, mai obosită. Eu singur priveam barca depărtându-se – şi deodată am văzut cum bătrâna se ridică pe jumătate şi încearcă să-şi susţină trupul, apoi recade şi iar se ridică, luptându-se mai mult cu viaţa decât cu moartea. Dar bărbatul aşezat la proră n-o observase. Rezemat de catarg, cu mâinile încrucişate, se uita neclintit înainte, în larg, în timp ce barca aluneca tot mai repede, micşorându-se treptat până ce o înghiţi orizontul.

Abia atunci băgai de seamă că levantinii dispăruseră. Fără voie, întorsei capul spre far, dar în preajma lui nu se zărea decât silueta paznicului.

Apoi, două femei se ridicară de pe nisip, îndreptându-se către foc. Mergeau cu paşi mari, bălăbănindu-şi braţele nefiresc de scurte. Ajungând printre grămezile fumegânde, luară mai întâi câte-un pumn de cenuşă, cu care îşi spoiră feţele, iar pe urmă,

apucând fiecare câte-un tăciune aprins, înaintară spre capătul dunelor, aruncându-i în pădurea de stuf.

O flacără violentă izbucni și începu a se întinde în toate părțile, devorând trestiile uscate și pătrunzând tot mai adânc. În văzduh se înălțară, țipând, stoluri de păsări felurite, învalmășindu-se în zbor, rotindu-se înnebunite sub cerul brăzdat de nori prelungi. Vântul aduse deodată un val de dogoare cu miros de scrum și de ierburi arse. Aerul tremura, luând înfățișări de zburătoare fantomatice. Fumul se risipea și se învăluia pe deasupra flăcărilor aproape albe, care galopau cu coamele răvășite, mereu mai departe, în lumea galbenă și cenușie a bălții.

XIX

După-amiază, vântul își mută bătaia și se întări. Aducea valuri înalte, rostogolindu-le pe nisipuri, și alunga focul cu iuțeală sporită. În curând, o întindere arsă se deschise vederii, iar flăcările abia se mai deslușeau undeva în zare, secerând stufărișurile ori dezlănțuindu-se prin pâlcurile de sălcii bătrâne, care păreau ruguri solemne ridicate întru pierzania unor eretici necunoscuți.

Păsările înnegreau cerul. Era o nebunie de păsări. Se roteau la orizont ca niște rotocoale de scrum purtate de vântul care le spulbera, și din negrul lor mi se păru că începe a se înfiripa înserarea, în timp ce soarele cobora în mare, ascuns după somptuoase draperii.

Pescarii se pregăteau de plecare. Își încărcaseră femeile, copiii, năvoadele și toți păreau beți, întunecați, plini de ceață. Pânzele se desfăcură, și bărcile începură să taie valurile spre miazăzi și apus. Din așezarea pe care încercaseră s-o întemeieze, nu rămânea decât cenușa răscolită de câte-un vârtej ce se înfiripa ca un dans al neantului. Și în timp ce pânzele colorate de amurg se îndepărtau tot mai mult, ca și flăcările care goneau înainte spre adâncurile pădurii de stuf, pe plaja goală, invadată de întuneric, rămâneam singur cu paznicul și cu farul.

Şi aveam sentimentul că toate se iscaseră din lumina rece şi otrăvită care ardea în turnul cu tencuiala căzută, luminând pustietatea pământului şi a apelor, sub cerul străin, cu stele duşmănoase şi oarbe. Vedeam în ochiul lui de Polyphem pietrificat o lume de vid şi de moarte iradiată şi, răsturnat în negativ, îmi apărea proiectând în lumina diafană a zilei o fâşie de întuneric.

Dar într-o clipă, toate mi se părură mai frumoase ca oricând, şi sufletul mi se umplu de o bucurie calmă. Poate că bucuria aceea venea dinspre mare. Poate venea de la vânt. Mai curând de la vânt, dintre aripile lui de colibri şi de vultur, dintre nenumăratele-i aripi pe care le împrumută când valurilor prefăcute în grifoni albaştri, când nisipurilor călătorite, când vreunei păsări căzute.

Eram singur cu paznicul, adică la fel de singur cum aş fi fost şi fără el sau cum ar fi fost el fără mine. Şi totuşi, când mă apropiai de far, paznicul era în prada unei nelinişti pe care încerca zadarnic să şi-o ascundă. El trăia într-o lume a lui, unde nu puteai fi niciodată singur. Şi poate tocmai gândul la acea lume, pe care eu n-o puteam înţelege, îl schimbase acum, când peste toate începuse să planeze deznodământul.

Ca într-o doară, l-am întrebat de levantini, mai mult din nevoia de a-i spune ceva decât în speranţa că mi-ar putea da cea mai neînsemnată lămurire. De data aceasta mă înşelasem însă. A tresărit, şi-a rotit ochii jur-împrejur, pleoapele i s-au strâns, lăsând să se strecoare o privire tăioasă şi fixă, şi mi-a răspuns cu un glas sacadat:

– *Poţi fi încredinţat că-i vom mai vedea. Îi vom vedea chiar aici* – *şi nu peste multă vreme. Iar dacă nu se va întâmpla să apară, vei fi cu atât mai fericit, cu cât mai nenorocit voi fi eu. Să nu te înşeli cumva crezând că ei nu ţi-au cunoscut deopotrivă toate zilele şi toate nopţile. Dacă nu ţi-au arătat-o, e pentru că n-au avut încă răgazul: altele sunt deocamdată gândurile şi îndeletnicirile lor. Unii fac ceea ce nu izbutesc să-nţeleagă, iar altora le-a fost dat să cuprindă cu mintea până şi ceea ce nu se va înfăptui niciodată.*

XX

Frică să zic că mi-ar fi fost, n-aş spune adevărul. Sentimentul acesta nu l-am încercat niciodată. Celor ce iubesc peste măsură marea, frica le rămâne străină, şi în sufletul lor numai golul stăruie uneori, şi o sete de spaţii pustii şi de vânt îi face neoameni, îi robeşte, le răvăşeşte viaţa.

Două zile trecură într-o linişte apăsătoare. Şi levantinii nu se arătaseră. Focul bălţii pierise la orizont, lăsând în urmă un câmp ars, ciumat, pe a cărui întindere, în amurg, sclipeau din loc în loc oglinzi ruginite. Singur cu paznicul, îmi treceam vremea într-o aşteptare nelămurită şi iarăşi simţeam că ne apropiem unul de altul. Dar de data aceasta el încercase apropierea şi eram tulburat, pentru că nu reuşeam s-o înţeleg altfel decât prin mijlocirea unor vagi şi neguroase presimţiri.

Pustiul era tot mai desăvârşit. Brize intermitente măturaseră scrumul fostei aşezări a pescarilor, în dreptul căreia, ca un simbol, apăru într-o dimineaţă pe plajă un delfin mort. Nu se mai zări nici cuviosul Apolinarie; aflând desigur despre plecarea enoriaşilor săi, nu-şi mai lua osteneala sufletelor noastre. Nici nu ne-ar fi fost de folos cu nimic; pentru cele ce putea să ni se mai întâmple, era de ajuns crucea de lemn, pe care fiecine dintre noi ar fi ştiut, la nevoie, s-o atârne – legată – la gâtul celuilalt. Iar peştii – nevăzută – la gâtul amândurora.

Paznicul urmărea mereu largul, ca şi când ar fi vrut să vadă, ori să nu vadă ceva. Umbla nedespărţit de binoclul mare şi vechi, cu ajutorul căruia scruta, din timp în timp, orizontul. Nu se vedea însă nimic în afara valurilor şi a pescăruşilor ce se roteau prin aer sau pluteau pe ape, departe, cine ştie unde, pândind cu ochii lor sticloşi peştii adâncurilor.

În a treia seară a singurătăţii noastre, paznicul m-a luat de umeri, spunându-mi cu o voce care părea a altui om decât acela ce mă întovărăşise până atunci:

– Mâine în zori, înainte de a se lumina, plec în baltă. Dacă vrei să mă însoţeşti, sunt bucuros. Mi se pare că ne asemănăm întrucâtva,

și de aceea cred că drumul pe care-l vom face nu te va lăsa nepăsător. Te-am văzut cum îți sclipeau ochii când l-ai auzit pe călugăr pomenind de câinele din bălți. Acum s-ar putea să-l auzi lătrând mai de aproape.

XXI

Ni se făcu ziuă după o bună bucată de drum.

Când se lumină, priveliștea apăru și mai cavernoasă. Ne pomenirăm în mijlocul unei întinderi de scrum și cenușă. Un ținut mort, vid, populat doar de siluetele negre ale unor sălcii carbonizate, printre ochiuri de apă înfiorător de clare, pe care le ocoleam urmărind o direcție pentru mine cu totul necunoscută. Din loc în loc rămăseseră mlaștini verzi, cu plante joase, crescute din smârcuri; focul trecuse zburând pe deasupra lor și acum răsăreau nefirești în pustiul răvășit de flăcări, mai sumbre, mai moarte decât cenușa din jur, ca o ciupercă stranie crescută pe un cadavru.

Pe neașteptate, cerul se înroși de auroră. Soarele se pregătea să se ridice, și noi ajungeam la malul unui lac încrețit de adierea ușoară ce se purta prin văzduh. Cât vedeam cu ochii, lacul era înconjurat de același ținut pustiu, semn că focul gonise, încercuindu-l și trecând mai departe. În mijloc se zărea o insulă, mult mai apropiată de malul dimpotrivă, iar pe insulă – aceleași sălcii arse, ca o luncă deasă, printre care înnegrea ceva nelămurit.

Pornirăm pe mal înspre partea unde insula părea aproape contopită cu uscatul, și după câtăva vreme ne aflam în fața unei așezări neobișnuite, peste care plutea un aer de moarte ireală. Se vedea că fusese un pod de lemn ce lega insula de mal, dar focul îl mistuise și nu mai rămăseseră decât picioarele arse, abia ridicându-se din apă, și câteva trunchiuri care pluteau.

Am improvizat o mică plută, îndreptându-ne spre insulă. Plopi și sălcii negre ne străjuiau. Forme sugestive de coșmar, capete și brațe carbonizate, răsucite reptile. Fusese o luncă deasă, menită să ascundă vederii locuința lacustră pe care o descoperirăm în mijlocul

insulei. O casă mare şi joasă, cu pereţii de pământ bătut, era singura pe care flăcările o lăsaseră aproape întreagă, după ce-i nimiciseră acoperişul. Celelalte clădiri ce fuseseră durate din bârne căzuseră pradă focului şi se prefăcuseră în mormane de scrum.

Înainte de incendiu, aşezarea trebuia să fi fost atât de ascunsă, încât nimenea n-ar fi putut-o descoperi, chiar dacă s-ar fi aruncat nebuneşte în pădurea de trestii. Fără voie, îmi amintii de cuvintele călugărului şi un fior mă pătrundea pe când intram în casa joasă, forţând împreună cu paznicul uşa îngustă, ferecată pe de-a-ntregul cu tablă.

Totul părea pustiu şi domnea o atmosferă de cavou.

Eram încordat şi parcă aşteptam să-şi ia zborul din prima odaie în care intrasem un stol de bufniţe enorme, suflete exilate din vechi şi întunecate existenţe. Pereţii erau negri de fum şi se mai vedeau pe tencuiala lor semne ciudate, zugrăvite ca pentru un ritual de taină, în jurul unei păsări mari, ce se desena la mijlocul peretelui din fund. Aerul era greu, şi cum intram într-o odaie, paznicul spărgea cu patul puştii ferestrele mici, cu geamul zidit în perete. Şi chipul lui era transfigurat, scăldat de o lumină care-l făcea să pară fără vârstă, ca un strigoi materializat ce revine, după secole, să descopere albia vieţii lui de altădată. Nici trăsăturile nu-i mai erau aceleaşi: se schimbaseră, se dezlegaseră, păreau întoarse dintr-o noapte bătrână, prin care rătăciseră înstrăinate.

Într-o încăpere mult mai mare decât toate cele prin care trecusem, o parte a tavanului era căzută şi domnea bezna, căci ferestrele erau acoperite cu perdele negre. Cum intrarăm, ne izbi un aer otrăvit şi dens. Ne-am repezit la ferestre, smulgând perdelele, spărgând geamurile animate, şi, încremeniţi, am privit cu răsuflarea tăiată: pe duşumeaua de pământ zăceau, întinşi, şase bătrâni morţi, cu feţele crispate, albe, cu sprâncene stufoase şi cu bărbi lungi, care-i făceau să semene între ei. Erau înalţi şi voinici. Purtau toţi pantaloni şi cămăşi de in, cenuşii, încinse cu chimire late din piele, iar în picioare – cizme înalte. Păreau loviţi de moarte bună, căci nu purtau urme de arsuri. Unul dintre ei, al cărui chimir era roşu şi ţintuit cu argint, ţinea în mână o lădiţă îmbrăcată în catifea

viorie, cu încheieturi de bronz patinat. Paznicul se şi repezi s-o deschidă, însă o găsi goală. Cineva i-o luase înainte.

Atunci, dezmeticindu-se parcă, se uită jur-împrejur şi se întrebă, aproape fără voie: *Dar unde-i al şaptelea*? Părea să ştie rostul tuturor lucrurilor şi să fi prevăzut cele ce se puteau întâmpla. Şi totuşi, avea să cunoască îndată o împrejurare pe care n-o bănuise.

XXII

Credeam că nu rămăsesem prea multă vreme în casa pustie din insulă, şi totuşi, când am ieşit, soarele era la amiază. Un cerc galben se lărgea la orizont, sângerând pe întinderea metalică a lacului luminat parcă dinăuntru, şi undeva, nu prea departe, se auziră cai sălbăticiţi. Era desigur dincolo de marginea la care se oprise focul, şi ne îndreptarăm privirile spre partea de unde se auziseră. După un grind ars, se vedea o altă apă, nu prea largă, dincolo de care continuau întinderile cu sălcii şi stuf.

Dacă am fi luat-o pe mal, după un înconjur de câţiva kilometri, am fi putut ajunge acolo, şi astfel, trecând iarăşi cu pluta peste braţul îngust ce despărţea insula, pornirăm tăcuţi la drum. Paznicul îşi rotea ochii, iscodind în jur, ca şi când s-ar fi temut de o prezenţă străină, dar nu era nimenea; noi singuri dădeam viaţă unui ţinut încremenit.

Am trecut iarăşi prin mlaştini verzi, scufundate, şi ne-am încrucişat cu arbori ucişi, care implorau cerul răsăritului cu braţele lor contorsionate, ca împăraţii orbiţi de săbiile încinse ale duşmanului, cerşind la porţile unei cetăţi adormite. Liniştea ne învăluia şi ne apăsa şi ne ameninţa. Liniştea care-şi ascunde ghearele ei de pisică, liniştea ce-şi află sălaşul în mormintele goale şi stăpâneşte trecerea tuturor. Primului vultur ce se zări în slavă, rotindu-se larg, şi primelor broaşte din marginea celuilalt lac le-am surâs ca unor soli ai bălţii pline de viaţă, ce ne întâmpina în sfârşit, după atâta cale prin pustiul celei moarte în flăcări.

Apa cotea mereu, şi după alte şi alte întorsături ne trezirăm în faţa braţului dincolo de care se întindea, netulburată, jungla de stuf, semănată cu pâlcuri răzleţe de sălcii atinse de primele semne ale toamnei. Cum priveam, deodată trestiile se învălmăşiră ca de o goană, şi în aceeaşi clipă ţâşniră câţiva cai. Fuseseră, de bună seamă, speriaţi de ceva şi, oprindu-se la malul din faţa noastră, se răsuciră îndată, dispărând în stufărişuri. Cine putuse să-i sperie? Nu ne rămânea decât să aşteptăm şi, drept aceea, ne-am culcat la pământ, cu ochii către locul de unde veniseră caii. Paznicul se uita aţintit prin binoclul lui mare.

După o vreme, se simţi iarăşi o mişcare şi se ivi un călăreţ ascuns pe jumătate în trestii. Calul – înalt, zvelt, negru – stătea cu capul spre noi. De după coamă se văzu o femeie, iar îndărătul ei – o faţă bărbătească nedesluşită. Paznicul îşi înăbuşi un strigăt de uimire şi lăsă binoclul să-i cadă, iar eu, culegându-l şi ducându-l la ochi, am recunoscut chipul femeii. Era aceeaşi, nu mă puteam înşela, aceeaşi care mă îmbiase în coliba întunecată, unde mă găsise apoi cumplita lovitură a lui – a cui altuia decât a aceluia care se întrezărea în spatele ei pe cal? El îi era stăpân şi domn.

Şi, uitându-mă cu luare-aminte, am văzut un bărbat trecut bine de jumătatea vârstei, cu trăsături frumoase şi nobile, încordat ca şi armăsarul pe care-l călărea. Purta haine aidoma cu ale bătrânilor morţi din casa în care fuseserăm cu câteva ceasuri în urmă. *Iată-l deci şi pe al şaptelea*, mi-am zis în gând.

Al şaptelea, al şaptelea, repeta lângă mine, cu voce sugrumată, paznicul farului.

Şi al şaptelea nu era altul decât cuviosul Apolinarie.

XXIII

Era el, cu toate că părea altul, şi îmi dădeam seama că niciodată până atunci nu-l privisem atent, nu-i observasem de fapt înfăţişarea. Nu mai avea nimic din nebunia care mă împiedicase întotdeauna să-l văd. Sau poate că abia acum chipul i se lumina de

adevărata lui nebunie. Altminteri, aceleaşi plete încărunţite, aceleaşi mustăţi, aceeaşi barbă îi încadrau faţa prelungă. Doar ochii nu mai erau aceiaşi. Erau mari, limpezi, pătrunzători şi aveau ceva de noapte, sau mai curând de amurg.

Paznicul, revenindu-şi din stupoarea ce-l cuprinsese, şi-a tras, cu mişcări încete, puşca de pe umăr şi a ochit călăreţul. Când a apăsat pe trăgaci şi s-a auzit detunătura, calul, speriat de ceva, tocmai se răsucise într-o parte, şi glontele a trecut pe alături. În aceeaşi clipă, călăreţul întoarse şi pieri în trestii. Paznicul îşi rezemă fruntea de armă şi rămase multă vreme aşa. Apoi, ridicându-ne, pornirăm pe drumul întoarcerii.

Trecurăm încă o dată pe la casa din insulă, unde se vedea că mai fusese cineva între timp, dar paznicul nu părea îngrijorat.

Târziu, ticăloşilor, spuse ca pentru sine, şi se îndreptă spre odaia cea mare.

O găsirăm pustie: cei şase morţi dispăruseră. Pe zidul pe care se desluşeau semnele enigmatice şi pasărea cu aripi desfăcute, o mână scrisese ceva în greceşte, şi paznicul tălmăci la rugămintea mea: *Binecuvântat fie spiritul hierofantului*.

Jur-împrejur nu se vedea nimenea. Soarele se lăsa tot mai jos, coborând, crescând şi sunând ca un scut aurit. Mergeam repede; nu ştiu de ce ne grăbeam, de vreme ce nicăieri nu puteam fi aşteptaţi. Am ajuns la ţărm când umbra amurgului, mare şi roşie, contamina pescăruşii, iar farul îşi destrăma în ape chipul însângerat.

Marea era agitată. O barcă se îndepărta în larg, cu pânza umflată de vânt. Feţele celor doi oameni pe care-i ducea nu se mai desluşeau, dar nu ne-a fost deloc greu să bănuim că erau levantinii. I-am privit în tăcere, alături amândoi ca nişte obeliscuri încremenite pe ţărm, până când orizontul şi întunericul i-au înghiţit.

Paznicul revenise la starea lui de absenţă şi iar era cel pe care-l cunoscusem punând piciorul pe limba de nisip dintre baltă şi mare. Trăsăturile-i dispăruseră parcă din nou, şi când îl văzui întins pe banca de lemn de la picioarele farului îmi păru ca şi altădată: un mort căruia n-a avut cine să-i închidă pleoapele.

XXIV

Toamna se întețea. Zilele păleau. Zilele se-nvăluiau în brume albastre. Aerul tremura deasupra valurilor înlănțuite, care-mi țineau loc de țară, și noaptea, stelele mai reci, mai adâncite-n orbitele lor, visau gene de stuf. Numai farul, care-și ucisese fluturii, avea un surâs de zeu asiat, ascuns în piatră, perfid, pândindu-și din umbră devoții.

Începusem să am fobia luminii verzui, ce se revărsa noapte de noapte. Mi se părea că învăț, fără voie, să semăn la față cu paznicul și că mă afund într-o lume fără timp. Pierdusem până și senzația solitudinii, cu toate că meleagul pe care continuam să exist era mai pustiu ca niciodată. Poate că de aceea m-am bucurat când am zărit, într-o dimineață, șalupa din port apropiindu-se de coastă.

Cred că-mi voi fi luat rămas-bun de la paznic, deși nu-mi aduc aminte. Mai văd doar o mare agitată și o linie galbenă pierind la orizont. Un țărm pe care nu-mi va fi dat să-l revăd.

În port nu l-am găsit pe unchiul meu decât după o căutare de câteva zile. Nu mai era pe puntea pilotinei ce ieșea în calea vapoarelor oprite în larg. Intrase în legătură cu niște negustori care aduceau, cu un vas mic și șubred, marfă de contrabandă, cine știe de unde. S-a mirat că mă vede viu și mi-a povestit că o femeie înaltă, voinică și neagră, pe care o dusese cu corabia, mai demult, i-ar fi spus că murisem în baltă la o vânătoare de lupi, cu doi prieteni ai ei naufragiați pe coasta pustie a farului.

Era mai străin și mai nepăsător chiar decât la prima noastră întâlnire și mi-a fost silă să-l revăd. Poate că-și va fi dat seama de asta, căci m-a chemat într-o cârciumă din port și, așezându-ne la o masă, mi-a spus:

– *Trebuie să știi că nu ți-am fost și nu-ți sunt niciun fel de unchi. Numai numele mi-e același cu al unchiului tău, pe care l-am cunoscut cândva într-un port unde m-a scăpat de la o încăierare. De atunci a trecut timp destul și am rămas prieteni. Și i-am plătit fapta, lăsându-mă o dată închis în locul lui, ca să poată fugi până se lămuresc lucrurile. Nu trebuie să-ți pară rău. L-ai cunoscut și tu.*

Unchi îți este paznicul farului, acela care te-a găzduit, fără să știe nici el că-i ești nepot. Nu te întuneca la față și nu fi supărat. Viața lui e sub o zodie de blestem și de taină. Și e mai bine să nu afli nici puținul pe care-l știu eu!

Am ieşit din cârciumă beat şi năucit. Ceasuri în şir am zăcut pe cheiul canalului, culcat cu faţa spre cer, urmărind norii şi ascultând freamătul portului. Revedeam farul cu marea la picioarele lui. Revedeam pustiul plajei înguste şi balta schimbându-şi inelele şi umilindu-se în cenuşă. Dar mai presus de toate îmi stăruia în faţă chipul aceluia despre care am aflat cu întârziere un adevăr ce, cunoscut la timp, mi-ar fi modificat radical biografia.

Astăzi surâd cu nepăsarea ce-mi e tezaurul agonisit în viaţă. Dar atunci clocotea în mine patima celor optsprezece ani, şi în frigurile ei m-am repezit din nou după falsul meu unchi, implorându-l să mă ajute să-l caut pe cel adevărat. Să mă ducă iarăşi acolo, pe coasta farului.

Răspunsul m-a făcut să înţeleg zădărnicia încercărilor mele. Paznicul nu mai era la far. De altfel, meseria de paznic nu fusese decât un scurt interludiu în ciudata lui existenţă. Îl văzuse pe chei cu puţin înainte de a mă fi întâlnit pe mine. Era pregătit de călătorie. Se interesă dacă nu cumva luaseră vaporul un călugăr cu mintea tulbure şi o maică de prin părţile Răsăritului. Şi, auzind că plecaseră într-adevăr, chiar în ajun, se şi urcase pe puntea primului vas ce părăsea portul, îndreptându-se spre Levant.

FUGA PIETRARULUI

Siento el dolor mas no veo la mano,
Ni puedo huir, ni me es dado escudarme.
FRAY LUIS DE LEON, *A nuestra señora*

I

Zi şi noapte, oraşul părea adormit. Numai ochii stăteau totdeauna larg deschişi umbriţi, înecaţi în ceaţă, şi îndeosebi iarna aveau culoarea galbenă-cenuşie a sticleţilor din crângul pierdut pe ţărm. Poate din cauza uliţelor largi, mult prea largi, fără cruci, fără arbori, fără pietre. Nicăieri n-am mai văzut asemenea uliţe goale, mărginite de case înfricoşate, ghemuite una într-alta, pe care nu izbuteai să le ţii minte, şi în fiecare dimineaţă, privindu-le, aveai impresia că peste noapte a mai dispărut una din ele; şi nu ţi-o puteai închipui niciodată plecând pe mare ca o arcă veche şi putredă, ci mai curând răpită de o tiranică prezenţă, ce părea că pândeşte oraşul dinspre stepa de la miazănoapte.

Oamenii erau puţini şi risipiţi ca după o invazie sau o epidemie necunoscută. Şi eu eram unul dintre ei. Singurul meu rost în acea aşezare îndepărtată era să aştept iarna şi să cioplesc troiţe pentru mormintele care se înmulţeau mereu în cimitirul mare şi agresiv, aflat în mijlocul oraşului.

N-aş putea spune că eram cunoscut – şi cei ce veneau să mă caute nu-mi vorbeau niciodată. Un gest, o privire îmi erau de ajuns, mai cu seamă că, după obiceiul nostru cel vechi, toată ziua băteau clopotele celor şapte biserici ori de câte ori murea cineva, şi noaptea se auzeau bocitoarele tânguindu-se ca viscolul la ferestrele cu obloane închise.

Troiţele semănau una cu alta, şi le ciopleam în neştire, fiind adeseori cu gândul cine ştie unde şi tresărind doar când corbii strigau prin văzduh, coborând pe acoperişuri, sau dimpotrivă, stoluri de pescăruşi, gălăgioase, năvăleau dinspre mare.

Ciopleam piatra aproape fără să mă uit. Mâinile învăţaseră forma celor trei braţe, iar dalta nu mai avea nevoie de mine. Odată

cu venirea primăverii îmi spuneam mereu că voi pleca pentru totdeauna din acel oraş, că mă voi duce aiurea. Dar zilele treceau la fel şi, în pragul iernii, simţeam iarăşi o ciudată dorinţă de a rămâne. Marea, zăpezile, vântul şi clopotele mă înlănţuiau din nou şi mă purtau printr-o lume în care visam că se petrece, departe, undeva, adevărata mea existenţă.

II

În oraş, toate îşi urmau cursul în aceeaşi albie monotonă. Nu pleca şi nu venea nimenea, iar locuitorii erau – rând pe rând – veseli, posomorâţi, îngrijoraţi, plini de speranţă, nepăsători sau vag melancolici, şi tot rând pe rând se împrieteneau unii cu alţii, se duşmăneau ori îşi arătau o atenţie plină de gingăşie. Câtăva vreme am încercat şi eu să-i urmez, dar întotdeauna sfârşeam prin a-i îndepărta de mine fără să-mi dau seama. Abia după aceea înţelegeam că-mi manifestasem speranţa când ei erau cuprinşi de îngrijorare sau că mă copleşise tristeţea în timp ce toţi ceilalţi îşi surâdeau încrezători unul altuia.

O singură femeie a simţit nevoia să se apropie de mine.

Era într-o seară târzie de noiembrie şi ne-am plimbat împreună pe ţărm până spre miezul nopţii. Cred că, vorbind amândoi, ne-am spus multe, ne-am destăinuit şi ne-am făcut promisiuni. Obrajii ei fără culoare, talia zveltă, părul aproape alb, ochii plini de reflexe tulburi, trădând o convulsivă isterie, au venit după mine în somn, ţinându-mi tovărăşie noapte de noapte. Umbra şi isteria ei mi-au rămas credincioase, şi numai iarna se aşternea între noi o tăcere hieratică.

Se mai legase şi-un câine de casa mea. Uneori părea mic, jalnic, adunat în sine şi toropit ca de o febră ascunsă; alteori, dimpotrivă, se îndrepta, creştea, îşi schimba înfăţişarea, şi blana lui căpăta o culoare mai întunecată, mai roşie, mai nocturnă. Îl recunoşteam întotdeauna, în ciuda nestatorniciei lui şi a obiceiului ce-l avea de a nu semăna niciodată cu sine. Era un câine fără tristeţe şi fără

nostalgii în privire, o vietate cu ochii pustii ca stelele moarte ale sfârşitului de toamnă. Îmi plăcuse să-l văd umblând prin curte şi mai ales să-l ştiu că doarme încolăcit la uşa mea toată noaptea, lătrând din când în când, fără sens, sau adulmecând marea şi scoţând un urlet prelung şi stins, chemare sau plângere în gol pentru duhul neodihnit al corăbierilor şi al vântului.

Erau şi câţiva şoareci, mai mult bănuiţi, ca şi păianjenii pe care nu-i vedeam niciodată; le zăream doar pânzele ţesute prin colţuri sau la uşă – ţesute şi părăsite la voia întâmplării, legănându-se ca nişte scări de mătase coborâte de la fereastra unui castel nelocuit. Vor fi fost desigur şi altele multe dintre acelea ce stau neştiute în preajma fiecăruia. Dar acestea nu mă supărau cu nimic.

Ceea ce mă supăra peste măsură era insolita apariţie a unui cerşetor dubios, care începuse să mă neliniştească din ce în ce mai mult cu insistenţa lui. Prima oară când, într-o dimineaţă, l-am văzut la uşă, am avut un sentiment neplăcut, în care o presimţire incertă se îngâna cu repulsia. L-am lăsat să aştepte mai mult decât era firesc şi, într-un târziu, deschizând fereastra, îi aruncai o monedă, pe care o prinse din zbor cu un gest obscen. Îi arătasem foarte limpede neplăcerea de a-l vedea şi antipatia, mai mult instinctivă, ce mi-o provocase şi eram convins că nu se va mai ivi, dar mă înşelasem, căci a doua zi, la aceeaşi oră matinală, când, stăpânit de o vagă bănuială, privii afară, l-am văzut iarăşi postat în faţa uşii. M-am hotărât să-l ignor şi, întorcându-mă la ale mele, l-am lăsat să aştepte zadarnic. Nu ştiu cât va fi stat. Spre ceasurile prânzului, nu mai era; în sfârşit, eram bucuros că scăpasem de el.

Prea statornică nu mi-a fost bucuria. În seara aceleiaşi zile începuse o ploaie măruntă, amestecată cu vânt. Întunericul aiura, şi puţinele lumini ce mai rămăseseră undeva pe uliţele încremenite se clătinau galbene, căutând un reazim pentru sufletele lor chinuite. Încercam să citesc o carte dintr-un secol uitat, dar mă surprindeam din timp în timp cu gândul evadat din paginile ei. Deodată aud paşi pe acoperişul de tablă al casei, şi peste câteva clipe, câinele de la uşa din curte a schiţat un scâncet melodios. M-am grăbit să ies, şi prin bezna umedă deslușii făptura aceluiaşi blestemat cerşetor; casa mea fiind lipită de cea vecină şi mult mai joasă, am

înţeles că venise urcându-se pe gardul despărţitor, ce era aproape de înălţimea acoperişului meu.

De atunci, seară de seară, era nelipsit de la uşa mea din curte. Mă resemnasem să-i aud de fiecare dată paşii sunând pe tabla acoperişului, ca un memento al neputinţei şi apăsării.

III

De la o vreme, oamenii oraşului începură, pe nesimţite, să-şi schimbe atitudinea faţă de mine. Mutismul lor deveni insinuant, gesticulaţia căpătă o expresivitate stranie şi sarcastică. În fiecare dimineaţă găseam lipite de geamuri etichete decolorate, cu inscripţii stupide şi jignitoare, caligrafiate foarte stângaci, iar peste zi mi se aruncau în curte fel de fel de obiecte, fără să-l pot surprinde vreodată pe cel ce-o făcea: când ieşeam în stradă nu se vedea nimenea, şi casele din preajmă păreau mai toropite, mai moarte, mai pustii ca oricând.

Mă gândeam că toate acestea nu trebuie să mă îngrijoreze şi-mi spuneam mereu, îmi recitam pe dinafară pasaje din cele câteva cărţi de căpătâi cu ajutorul cărora încercam să-mi fortific, tot mai în van, cugetul. Silabele zburau în jurul meu cu traiectorii de fulgi sau de fluturi. Eram copil, ascultam povestiri cu sfârşit fericit, îmi proiectam imagini mirifice şi porneam, mereu mai obosit, în închipuite şi palide călătorii fără ţintă. Mă străduiam să închid ochii şi să privesc înlăuntrul meu. Dar încetul cu încetul, toate cele din jurul meu mă invadară. Nu-mi rămase decât să le accept.

Ceea ce îmi dădea sentimentul cel mai apăsător era complicitatea tacită a celor apropiaţi mie, cu toate adversităţile subterane ce mă înconjurau. Femeia isterică nu numai că încetase să se mai preocupe de spălatul geamurilor, aşa cum făcuse la început, ci într-o dimineaţă am surprins-o cum lipea ea însăşi o mică etichetă, pe care scrisese câteva reproşuri laconice. Altă dată, pe când mă întorceam de la mare, am văzut-o întreţinându-se cu patru indivizi,

care la apropierea mea se întoarseră, plecând fără să-mi arunce o singură privire.

Până și câinele își luase obiceiul de a nu mai dormi la ușă; când ieșeam dimineața din casă, îl vedeam venind dintr-un colț al curții unde-mi țineam blocurile de piatră pentru troițe. Ajunsesem din ce în ce mai singur, mai ferecat în solitudinea mea desperată, căreia numai iarna, marea și vântul îi aduceau aceeași alinare zadarnică.

De aceea, când îmi isprăveam lucrul, când dălțile îmi cădeau din mâinile obosite și sângerate, porneam spre mare, treceam de crângul de sălcii și, odată ajuns pe plaja pustie, mi se făcea iarnă, pescărușii îmi risipeau gândurile în văzduh, vântul îmi răspundea la întrebările cavernoase ale unui glas pe care nu mi-l recunoșteam, și până târziu hălăduiam într-o lume fantastică, populată de ființe înalte și generoase, măști ale unor idealuri din ce în ce mai încețoșate.

IV

Apoi, într-o zi, cerșetorul, ivit la ușă ca întotdeauna la ceasurile când se întuneca, mi-a părut a fi altul. Statura, costumul, mersul, umbra, toate erau altminteri decât le știusem până atunci, și chiar zgomotul pașilor pe acoperiș nu mai avea rezonanța ce-mi devenise familiară. Cine să mi-l fi schimbat? Semnul putea fi grav, dar, cum nu izbutii să-i aflu tâlcul, am continuat să observ chipul și comportarea lui, cu gândul de a descifra sensul substituirii.

Femeia însă îl primi ca și cum l-ar fi cunoscut de mult. Poate că ei i se va fi părut același sau – așa cum crezusem atunci – poate că ea însăși nu era cu totul străină de cercul ce se strângea tot mai mult în jurul meu. La plecare îl zării pe geam cum risipea prin colțurile curții și la poartă o cenușă albă, ce lumina vag în întunericul compact.

Noaptea care a urmat mi-a fost plină de o spaimă nedeslușită; mă deșteptam, mi se părea că văd fețe necunoscute la fereastră, sau simțeam pe pleoape cenușa albă aruncată de cerșetor, iar când

adormeam din nou, mă urmăreau glasuri ce-şi şopteau unul altuia felurite îndemnuri absconse. Era o noapte de la sfârşitul lui martie, o noapte bătrână, răvăşită, obscură. Undeva se auzeau răbufnirile unor gheţuri plutitoare, izbite de poduri metalice, deşi niciun fluviu nu trecea prin oraş. Se auzeau din timp în timp chemări venind din câmpul mare şi gol, ce pornea de la nord, pierzându-se prin orizonturi încremenite.

Spre sud, marea se liniştise, şi deasupra ei umbla o adiere de moarte, o adiere tremurată ca undele clopotelor scufundate odinioară, care pătrund venind de departe spre noi, mângâindu-ne şi aducându-ne în memorie întâmplări din viaţa necunoscuţilor.

Chiar de a doua zi, oamenii începură să nu-şi mai ducă troiţele pe care le ciopleam pentru ei. Mi le plăteau doar şi le lăsau în curtea casei mele, unde se adunară din ce în ce mai multe, una lângă alta, ca într-un cimitir părăsit. Surori pietrificate, stane tăcute şi ameninţătoare, mumii trismegiste, troiţele mă sufocau, îmi torturau zilele şi nopţile, când le visam căzându-mi pe piept, îmbrăţişându-mă cu braţele lor poroase şi reci, sugrumându-mă pe întuneric, asemenea unor călăi muţi ai cine ştie cărui tiran bizantin.

Primăvara veni repede. Crizele femeii se înmulţiră, iar câinele avea în jurul ochilor cercuri roşii. Am uitat iarna, am uitat viscolele de pe ţărmul pustiu, aripile lor albastre şi albe, stelele lor. Numai gândul pieziş al plecării, numai fuga mă obseda. De undeva, cine ştie din ce deltă ascunsă, se întoarse un singur cocor; obosit şi bolnav, l-am văzut într-o dimineaţă căzând mort peste acoperişurile îngrămădite ale oraşului. Şi în prima noapte care a urmat am ieşit pe nesimţite din casă, pornind la un drum al disperării şi-al groazei.

V

Multă vreme simţii pe urmele mele o umbră care dispărea îndată ce mă întorceam, încercând zadarnic s-o surprind. Putea fi om, câine sau pasăre moartă. Putea fi gândul meu, care nu mai era cu

mine, sau o parte din propria-mi viață, rămasă în orașul acela. Când anii se scutură de umbrele lor, se face un gol în suflet și ți se pare mereu că te urmează cineva.

Apoi toate au pierit, s-au limpezit orizonturile și mi-au ieșit în cale zile și nopți feerice. Poate și luni, poate și ani, întorși dintr-o altă viață. Am întâlnit ținuturi fermecate, unde mi-ar fi plăcut să mă opresc și să rămân prins în rețeaua de raze a unei lumini generoase și dătătoare de vlagă. Dar nu mi se părea că m-am îndepărtat îndeajuns de răspântia pustie de care fugisem, și întotdeauna îmi spuneam că vor veni alte și alte balsamuri să mă întâmpine.

Foarte târziu, când m-a cuprins o oboseală din ce în ce mai puternică, am început a mă gândi la un popas și într-o noapte, după amurgul lunii, intrai într-un oraș încețoșat, scufundat în brumele dense ale lui noiembrie. Nu aveam putere să-mi continui drumul și nu m-am uitat cu prea multă luare-aminte la casa ce mi-a deschis ușile în crucea miezului de noapte zăbrelit de beznă și ceață. Înainte de a adormi, am văzut câteva poligoane fosforescente cum se desenau ca niște solii ale distanțelor străbătute fără odihnă și amintire.

Însă, în cele din urmă, dat nu mi-a fost să adorm.

Ochii nu izbuteau să mi se închidă, gândurile nu le puteam alunga. La ferestre se iveau capete îngrămădite, privind în întunericul încăperii mele; oameni, fiecare cu brațele sprijinite pe umerii celuilalt, se aglomerau la ferestrele mele și profilul unui grifon se ghicea pe ziduri, dilatându-se și strângându-se iar, pierzându-și aripile și tremurând în tăcerea spectrală. Noaptea părea că se întoarce înapoi către seară. Un zgomot se-nfiripa vag și creștea, venind ca un tunet îndepărtat, până când m-am trezit numărând: unu, doi, trei, patru... Erau pași, ce sunau tot mai clar pe acoperișul casei. Bezna de afară se dilua mereu, și oamenii de la geamuri începură să-și arate în lumină brațele și capetele de piatră.

CEL-MAI-MARE

...nec te quaesiveris extra.
PERSIUS – *Sat.*, I, 5

I

Nimenea dintre noi nu ştia în ce chip avea să ni se înfăţişeze Cel-mai-mare. Nu ni se spusese aproape nimic despre venirea lui, pe care o aşteptam ca pe-un eveniment menit să ne deschidă orizonturi nebănuite şi să aducă între noi legea rătăcită de mult. Aflaserăm doar că ne va fi dat să-l întâmpinăm într-o noapte pe ţărm, lângă valurile monotone ce spălau nisipul, desenându-şi întruna aripile de Icari prăbuşiţi, îngropaţi în galbenul plajei. Atât izbutiserăm să auzim, şi mai mult nimenea nu ne spuse.

Cine era, de unde avea să ne vină, care erau virtuţile lui, de îndată ce soarta îl alesese neştiut, sabie necruţătoare şi dreaptă deasupra capetelor noastre? Toate încercările de răspuns erau neputincioase conjecturi, păreri efemere şi goale, ce nu făceau decât să sporească nedumeririle tuturora.

În răstimpul îndelungatelor aşteptări, mai vârstnicii îşi aduceau, ca întotdeauna, aminte de trecut, povesteau întâmplări de odinioară, când Cel-mai-mare se alegea cu puterile neadormite ale cetăţii, şi glasurile oamenilor îi strigau numele, chemându-l în fruntea lor. Erau timpuri de neînţeles pentru noi, căci de multă vreme niciunul n-ar mai fi fost în stare să rostească alt nume decât al său. Şi de mult nimenea nu-şi mai închipuia că dintre noi înşine unul ar putea fi Cel-mai-mare.

Cetatea noastră de pe coasta mării era plină de fluturi enormi, plină de goluri întunecate şi de amintirea unor fapte despre care nu ştiam dacă se întâmplaseră într-adevăr vreodată, dar le cultivam pentru nobleţea lor, ce ne ameţea şi ne dădea o letargie mirifică. Locuitorii îşi scădeau numărul an de an, se împuţinau imperceptibil, deşi tuturora ne părea din ce în ce mai neîncăpătoare incinta unde ne petreceam viaţa şi întotdeauna credeam că suntem

tot mai mulţi. Cu timpul, rămăseserăm puţini de tot şi începuserăm a visa ţări îndepărtate şi puternice, primăveri eterne, cu vulturi şi stânci aurite. Unii se şi rosteau, solemni şi satisfăcuţi de sine, că din acele meleaguri avea să ne vină şi Cel-mai-mare.

II

Ne obişnuiserăm cu gândul că o navă superbă ni-l va aduce, de vreme ce ştiam că-l vom întâmpina pe ţărm. O navă fastuoasă, siluetă feerică desprinzându-se din întunericul zării şi apropiindu-se de coastă în sunetul muzicilor de pe puntea iluminată de reverberaţii. Chiar şi cei mai umili dintre noi, chiar şi cei mai tăcuţi, mai retraşi, mai palizi erau în adâncul lor fascinaţi de imaginea unei nave pe care noapte de noapte o halucinau în largul mării stăpânite de adâncimi.

De cum se lăsa amurgul, şi primele păsări de noapte coborau asupra cetăţii, atrase de puzderia fluturilor cu cap de mort pe aripi, ne îndreptam cu toţii spre ţărm. Luna de toamnă, trecută de-al doilea pătrar, avea profil marmorean de hetairă decapitată cândva în cine ştie ce colonie elină pierdută printre seminţii barbare. Văzduhul vibra lângă obrazul ei mort, sus, în tării, unde heralzi necunoscuţi vesteau un timp al încremenirii şi al stârvurilor.

Plaja ne primea indiferentă. Numai printre plopi, adunaţi într-un pâlc, trecea un fior. Erau singurii copaci rămaşi pe la noi, după ce toţi cei din cuprinsul cetăţii fuseseră tăiaţi. Înalţi, zvelţi, cu braţele lăsate în jos, desfrunziţi în acel sfârşit de octombrie, plopii sângerau până târziu, şiroind de violetul sevei nocturne ce se scurgea din arterele lor, şi păreau să păstreze umbre pentru fiecare dintre noi.

Adunaţi laolaltă, stăteam privind largul, numărând fără glas diademele înşelătoare ce cădeau rând pe rând, învăluind crestele valurilor. Noi într-o parte, plopii în alta, ca două grupuri ostile, supravieţuitori apocrifi ai cine ştie cărei viţe ilustre, purtători

abuzivi ai armelor moştenite fără drept, într-un cerc de pravile mistificate.

Uneori vorbeam despre aceleaşi lucruri anodine, atât de mărunte, încât mai niciodată nu izbuteam să ţinem minte cuvintele interlocutorului şi replicam în neştire, monologând mai mult, ca să ne îndulcim trecerea vremii. Nu ne deosebeam unii de alţii decât prin timbrul vocii şi prin mărimea palmelor. Poate şi prin înălţime – ceea ce era totuna, căci aproape toţi cei cu palmele mari erau mici de statură. Orele lunecau încet ca şi luna şi într-un târziu, când ne dădeam seama că nu va veni în noaptea aceea, luam iarăşi calea cetăţii. De obicei ne-o spuneau plopii, cu fluierăturile lor subţiri, la ceasurile când briza îşi schimba direcţia, semn că noaptea se trecuse de jumătate.

III

La începutul întâlnirilor noastre pe ţărm, nimenea nu se întrebase cum va trebui primit Cel-mai-mare şi, dacă s-ar fi întâmplat să vină în una din primele nopţi, cred că ar fi avut o impresie detestabilă la vederea adunăturii informe de oameni care eram: un stol de pinguini posomorâţi, bipezi de circumstanţă, stăruind în nisip cu hainele noastre negre cam ponosite, cei mai mulţi dintre noi desculţi, deşi cu un aer solemn şi cu o expresie de gravitate istorică întipărită pe feţe.

Ulterior, s-a simţit o mişcare, şi un mic grup dintre cei cu palmele mari a dat semne de inchietudine. Chiar în noaptea următoare s-a pornit la construirea unui podium căruia i s-au adăugat apoi şi câteva trepte, iar mai târziu, noapte de noapte, apărea printre noi şi un personaj cu un steag, vopsit de fiecare dată în altă culoare. Avea o figură enigmatică şi nimenea nu părea să-l cunoască, deşi nu putea fi decât locuitor al cetăţii noastre.

S-au ivit şi patru măturători, la fel de necunoscuţi. Pe unul dintre ei l-am surprins tocmai când se desprindea de lângă trunchiurile plopilor şi pornea spre noi. Avea, în ciuda staturii

obişnuite, un cap foarte mic, un cap de copil nou-născut, ceea ce m-a făcut să-l ocolesc cu atât mai mult, cu cât simţeam că-mi caută vecinătatea.

Cei patru începură să mături plaja, adunând fiecare câte-o grămadă mică de ierburi, aripi de fluturi şi solzi, pe care până a doua zi vântul le împrăştia din nou pe nisipul plajei, ceea ce nu-i supăra cu nimic. Mi-a atras atenţia şi un observator tăcut care se agita pretutindenea, căutând să vadă cum se desfăşoară pregătirile, fără să intervină însă în niciun fel. Dar tocmai de aceea îi arătam toţi un respect amestecat cu frica, şi-mi amintesc că eu însumi simţisem la un moment dat că are dreptate.

O nemulţumire vagă, nedesluşită, mă încerca – o nemulţumire până şi de mine însumi. Trebuiau încă multe, erau încă atâtea de făcut, se mai puteau încă face destule. Starea febrilă ce mă cuprinsese mi-a fost prielnică, pentru că în prada ei am uitat de măturătorul cu cap de copil. Ca şi mulţi alţii, nu bănuiam ce întorsătură aveau să ia lucrurile.

IV

Tot mai acut se simţea, pe zi ce trecea, lipsa profeţilor, a deschizătorilor de drumuri, a vizionarilor care tălmăcesc texte uitate şi cunosc tainele vechilor, eternelor legi. Pe măsură ce nopţile treceau una după alta şi pregătirile se înteţeau mereu, am înţeles cu toţii că, fără a fi anunţat de profeţi şi de cărturari, Cel-mai-mare nu va putea descinde printre noi. Gândul acesta nu ne-a venit de nicăieri, ci s-a înfiripat pe nesimţite în noi înşine.

De altfel, ne schimbaserăm treptat şi, fără să ne dăm seama, începuserăm a ne supune unei ierarhii tot mai tiranice, în fruntea căreia se bănuia a fi observatorul tăcut, deşi el însuşi părea urmărit de spectrul altei fiinţe, neştiută de nimenea. Cele din jurul nostru căpătară înţelesuri, deveniră semne pentru înaripata şi oarba călătorie cu gândul a magilor ce întârziau să se arate.

Până când, într-o noapte, se arătară!

Stăteam ca de obicei pe plajă, adunaţi în jurul podiumului, în nepăsarea îndepărtată a lunii. Măturătorii, după ce-şi isprăviră lucrul, ne dădură pe toţi îndărăt şi deodată pe podium urcară trei bărbaţi în puterea vârstei, ţinând fiecare în mâinile-i mari, cu degete noduroase şi acoperite de păr, câte-o carte deschisă. Un fior străbătu adunarea, şi liniştea ne copleşi, o linişte venită de dincolo, apăsătoare ca spaima adâncă şi mută a ochiurilor de apă şi a peşterilor necercetate.

Cărţile erau tomuri voluminoase, ferecate în aur, şi aveau în întuneric luciri piezişe, ostile şi reci. Personajul cu steag trecu în faţă, desfăşurându-l mai larg decât îl ştiusem până atunci, iar observatorul tăcut încuviinţă din cap. Numai cei trei cărturari stăteau nemişcaţi, încremeniţi şi impenetrabili, cu ochii plecaţi pe cărţile deschise. Apoi, cel din dreapta începu să citească încet, monoton, cu mari pauze, un text pe care nu-l ştiam, dar ştiam cu toţii că închide în slova lui profeţiile aşteptate cu tot mai multă înfrigurare.

Urmară, la rând, cel din stânga şi apoi cel din mijloc, care citi vreme îndelungată. În timp ce rostea cuvintele, mai rar, mai cântărit decât ceilalţi, se auzea din când în când un scâncet, un fel de scheunat stins, ce venea din spatele lui, abia ajungându-ne la urechi. Simţii o nelinişte indefinită la auzul acelor sunete, scoase parcă de un animal agonizant, umilit de propria lui ticăloşie – şi tocmai atunci zării în preajmă făptura măturătorului cu cap de copil. Mă cuprinse un tremur pe care, străduindu-mă să-l ascund, faţa mi se lumină de încredere şi înflăcărare. Ieşii strecurându-mă dintre rânduri şi trecui pe nesimţite spre marginea podiumului, fără să am curajul de a privi în urmă ca să văd dacă omul mă urmează sau nu. Aşteptam cu desperare fluierul de la miezul nopţii, al plopilor, anunţând sfârşitul adunării, dar nu auzeam decât scâncetul, tot mai des, al acelei fiinţe ascunse.

M-am târât mai la vale, unde alţii câţiva stăteau la pământ, cu ochii măriţi de uimire şi de nelinişte, şi m-am amestecat printre ei. Vedeam acum din profil imaginea bărbaţilor care citeau pe podium, şi am băgat de seamă că paginile cărţilor ferecte în aur erau goale. Dar ceea ce mă înlemni a fost apariţia unui călugăr bătrân

şi acoperit de zdrenţe, care stătea îndărătul cărturarilor, ghemuit în genunchi, ţinând deschis un opuscul cu scoarţe rupte. Cel din mijloc continua să citească, rostind ceea ce-i şoptea din spate călugărul care scâncea încet când învăţătorul îl lovea cu o mişcare abia văzută a piciorului.

V

Din noaptea aceea am căzut bolnav şi multă vreme n-am mai ştiut ce se petrecea. Foarte târziu, când am părăsit patul şi în prima seară am pornit-o, după obişnuinţă, spre ţărm, încrucişându-mi calea cu trecători ce mă priveau uimiţi şi bănuitori, am găsit plaja pustie, adormită în linişte şi în dezolare. Nici valurile nu mai năvăleau impetuoase, ca altădată, spărgându-se pe nisip, ci se destrămau undeva în larg, lăsând să vină spre ţărm doar câteva fire de spumă şi un vuiet tot mai îndepărtat, mai străin.

Nu se vedea nimenea. Nimenea dintre toţi cei ce, noapte de noapte, aşteptaserăm fericita venire a Celui-mai-mare. Să fi sosit oare, de vreme ce oamenii nu se mai adunau pe plajă, pregătiţi să-l întâmpine? Un regret înecat mă chinuia la gândul că nu-mi va fi fost dat să fiu printre cei ce-i ieşiseră înainte, salutându-l cu bun-venit pe alesul între aleşi al unor meleaguri binecuvântate, trimis să fie coroană pe fruntea obositei noastre cetăţi.

Am privit către plopi. Nu mai erau. În locul lor stătea un grup de cioturi negre. Am încercat să mă apropii, dar m-am oprit pe loc, întorcându-mă numaidecât; ceea ce luasem drept cioturi nu erau decât călugări bătrâni şi zdrenţăroşi, aidoma celui pe care-l văzusem ghemuit la spatele cărturarilor. Cu paşi uşori, abia simţiţi, m-am îndepărtat, îndreptându-mă iar spre cetate, deasupra căreia fluturii roiau, făcând mai albastru, mai dens întunericul din văzduh.

Cetatea era de nerecunoscut. O animaţie domnea pretutindeni. Nenumărate podiumuri se ridicaseră, şi altele erau în construcţie. Peste tot mişunau măturători, observatori tăcuţi, iar cărturarii şi magii treceau maiestuoşi, purtându-şi cărţile ferecate în aur.

O febră ciudată însufleţea oamenii, le dădea un aer de exaltare, îndărătul căreia tremura umbra incertitudinii şi a anxietăţii – mai ales când, în diferitele colţuri de cetate, se ivea măturătorul cu cap de copil, singurul care păstrase în priviri seninătatea de altădată. Toţi erau atât de preocupaţi, îndeosebi la venirea nopţii, încât nu mai aveau răgaz să se gândească la Cel-mai-mare. Toţi păreau să-l fi uitat de mult.

AUREOLA NEAGRĂ

În amintirea lui Mihail Sadoveanu

I

Drumul ce şerpuia de-a lungul ţărmului era o veche şosea desfundată, pe alocurea năpădită de ciulini şi de ierburile tari ale stepei – o şosea pe unde foarte rar, din ce în ce mai rar, se rătăcea câte-un călător.

– *Cu ani în urmă, mai puteau fi văzuţi călăreţii mândri ai ţării ce se întinde spre miazănoapte şi răsărit, dincolo de pădurile abia zărite în negura orizontului; galopau în pâlcuri nu prea numeroase, stârnind praful adormit al drumului şi pierind departe, acolo unde şoseaua coteşte spre dunga albastră a codrilor. Îmbrăcaţi în haine cafenii strânse pe corp, călărind mai totdeauna pe cai albi cu coame bogate, necunoscuţi, întunecaţi la chip, lăsau în trecerea lor un amestec de măreţie şi nelinişte, ce se mistuia ca şi nourii de pulbere purtaţi de vânt către marea care vuia la ţărm.*

Ei au fost, veacuri de-a rândul, sufletul şi podoaba acestei pustietăţi, sub stelele căreia tânjeau păsări şi fiare nebune, iar zilele şi nopţile se îngânau fără scriptură şi număr. Tâlhari enigmatici, vânători sau călugări în zale ascunse sub mantii, cu paloşe grele şi lănci verzi, călăreţii se iveau şi dispăreau fără noimă, ca şi când legea de care ascultau ar fi fost dintotdeauna hărăzită să rămână necunoscută de nimenea.

Apoi îşi schimbară calea. Sunt ani de când niciunul nu s-a mai arătat în zarea adormită şi stinsă. Şoseaua căzu pradă paraginii. Singurătăţii nu mai are cine să-i pună hotar. Am deprins a lâncezi între toamne aurite de soarele sterp şi primăveri chinuitoare, pline de febra înşelătoare a celor sortite să nu aducă bucurie. Timpul nu mai are aici decât înfăţişarea străvezie a urâtului. Nicio clepsidră nu s-ar osteni să mai numere clipele. Nicio pasăre nu mai poate fi decât

o săgeată în gol. Până şi lupii în miez de iarnă au urletul lunatic al vântului şi par geamanduri uitate pe uscat.

Nu cred să puteţi rămâne prea multă vreme pe aici, cu toate că meseria mă sileşte să nu dau sfaturi şi să nu cer socoteală nimănui. De altfel, poate că nici n-aţi venit cu gândul de a întârzia îndelung pe coasta aceasta, unde nimic nu v-ar putea reţine. Nu v-am întrebat şi nu vă întreb. Nu v-am întrebat nici măcar despre scopul pentru care aţi poposit în sibla mea. Am învăţat de mult că oamenilor ce se abat pe la mine nu le plac întrebările.

II

Astfel ne-a vorbit hangiul la care trăseserăm, în timp ce ne aşternea pe masă o hrană săracă, alcătuită din stranii vieţuitoare marine, condimentate cu ierburi amare. Hanul era vechi şi aproape pustiu. O clădire cenuşie, imensă, dărăpănată, acoperită cu trestie, pe care creşteau flori umile aduse de vânt – o clădire cufundată în trecut sau poate mai curând lunecată din albia timpului şi suspendată în vid. La parter, unde ne aflam, erau o încăpere mare cu mese, o tejghea, câteva uşi ce dădeau undeva aiurea, iar sus se zăreau, de-a lungul palierului răsucit, camerele de dormit, multe şi mici ca nişte colivii părăsite.

Din acoperiş se înălţa o nuia metalică, înaltă şi elastică, vibrând în adierea brizei. Putea fi un paratrăsnet sau o antenă. Însă toate păreau la fel de zadarnice în acea paragine somnolentă, cum zadarnică părea însăşi aşezarea pierdută în pustiu, la marginea drumului alb între două singurătăţi necercetate.

Eram de altfel unicii locatari vremelnici ai hanului. La ceasul prânzului şi la cină, masa noastră era singura care învia; celelalte păreau moarte, acoperite de praf şi de pânzele păianjenilor, ce nu încetau a ţese veşmintele lor mortuare. Noaptea însă, când nu dormeam prea adânc, auzeam chiar de la venirea noastră scârţâitul prelung al scărilor de stejar şi un zgomot de paşi ce trebuiau să fie ai unor oameni voinici şi sprinteni.

Hangiul ne spunea că el e acela care umblă noaptea, deprins să vegheze, cu toate că știe cât de inutilă e orice veghe acolo unde niciodată nu vine nimenea. Și noi l-am crezut, ori poate n-am acordat prea multă atenție zgomotelor nocturne, pentru că eram cu gândurile într-altă parte. Pe noi ne urmărea o himeră nebună, o umbră înșelătoare, întrevăzută între închipuire și vis, pe un pod aurit, cu balustrade șerpuite înalte în inima unor secole adormite.

Veniserăm, eu și prietenul meu, în căutarea locului bănuit, unde fusese odată ca niciodată marele altar al lui Zamolxis, în preajma unei cetăți ridicate de greci la capătul împărăției slăvite a geților, lângă valurile întunecate și ostile ale Mării Negre; marele altar pe care, după legendele auzite pe întuneric din neam în neam, arseseră – cu tot cu corabia lor – primii elini ce n-au știut să pună stavilă cutezanței la țărmurile străine stăpânite de războinici fără nume. Nopțile noastre erau vândute pe de-a-ntregul unei stihii secrete, în țara căreia nicio minune nu ne-ar mai fi putut atinge.

III

De cum venirăm, așezându-ne la hanul uitat ce părea stafia întoarsă a unui alt han de odinioară, de mult spulberat de ploi și de pustiul posomorât al anilor, ne-am și început căutările. Zi de zi hoinăream pe țărm, urmăream nisipul mării și stepa sălbatică până departe, loveam cu târnăcopul movilele și ridicăturile de pământ, singuri, înconjurați de întinderi bănuitoare și mute. Prin văzduh se roteau deasupra noastră vulturi albaștri, ciulinii fremătau, iscodindu-ne cu priviri fixe, și cranii dezgropate surâdeau în lumina soarelui.

Ne întorceam în amurg obosiți și mâncam în liniște la aceeași masă, în timp ce hangiul rămânea îngândurat îndărătul tejghelei, cu ochii pierduți în gol, cu barba roșcată răvășită, asemenea unei ființe căreia cineva i-ar fi vorbit de departe într-un alfabet de semnale nevăzute. Era un om fără vârstă hangiul, un om fără țară, fără iubiri, fără patimi. Pe zidul din spate tremura, abia văzută, o

umbră circulară, desenându-se în jurul capului, ca o aureolă de întuneric, sincronizată cu toate mişcările lui.

Apoi venea iarăşi noaptea cu vise falnice, şi nălucirile unor timpuri scufundate îşi începeau pantomima în somnul nostru greu, saturat de narcoza pustiului şi a mării.

Uneori, prietenul meu vorbea prin somn rostind cuvinte neînţelese, frânturi dintr-un grai pe care nu izbutisem să-l învăţ. Era arheolog şi avea obsesia neostoită a pietrelor, a sufletelor mistuite în timp, a tiparelor şterse, rămase pentru totdeauna să dea formă nostalgiilor nedezlegate şi bănuielii. În ochii lui ardeau flăcări de mult apuse şi tresăreau amăgitoare armele mileniilor moarte, întru cinstirea cărora îl urmasem vrăjit ca un somnambul.

Şi iată că într-o zi, pe un câmp ridicat, târnăcopul lovi în piatră. Cuprinşi de febră, ne-am apucat de lucru, şi spre seară izbutirăm să scoatem la lumină un colţ de zid clădit din uriaşe lespezi de piatră. Zidul era îngropat sub valurile de pământ nisipos, aduse de mare. Dormea acoperit de straturile depuse deasupra lui; ca într-un mormânt cu oseminte pietrificate, relicvele păreau amorţite, învăluite în giulgii invizibile, logodite cu tăcerea lacătelor ce cad pecetluind uşile sortite să ruginească închise.

Un fluierat ca de şarpe se auzi, dar nu ne-am putut da seama de unde vine – şi pe lespezile descoperite se iscă un vârtej de cenuşă subţire, înălţându-se şi pierind în văzduh. Un miros ciudat de ierburi arse adia, dându-ne o ameţeală uşoară, ce ne cuprinse pe nesimţite, silindu-ne să abandonăm săpăturile. Abia atunci văzurăm amurgul pe mare, şi câteva clipe urmărirăm coroanele lui de fier înroşit cum, una câte una, cădeau înnegrindu-se şi dispăreau în valuri.

Când ne-am întors privirile la drum, pornind spre han, am zărit în penumbra serii un om mărunt de statură, ca un pigmeu, mergând înaintea noastră la câteva zeci de paşi. De unde se ivise, nu puteam înţelege, şi oricât ne-am străduit, nu l-am putut ajunge. Sosind acasă când se întunecase de-a binelea, n-am văzut dacă intrase în han, ori îşi urmase drumul mai departe. Hangiul ridică din umeri la întrebările noastre, încredinţându-ne că n-a văzut niciodată prin partea locului un asemenea călător.

IV

Noaptea aceea am petrecut-o între somn şi trezie. Adormeam pentru scurtă vreme şi iarăşi mă deşteptam, cu toate că liniştea era deplină. Nu se mai auziră nici zgomotele paşilor, nici scârţâitul scărilor de lemn, ca în alte dăţi. Într-un târziu, deşteptându-mă şi aprinzând o mică lanternă, îmi rotii privirea prin odaia noastră şi văzui două umbre pe care lumina le făcea să apară şi să dispară pe rând. Una, în formă de lănci încrucişate, juca în dreptul geamului, iar cealaltă, care se aşternea pe perna prietenului meu, era circulară şi stăruia în jurul creştetului ca o aureolă de întuneric.

Am stins brusc lanterna şi m-am repezit la geamul ce dădea spre drum. Luna scăpăta, şi noaptea avea semnele palorii înfiorătoare a oaselor de cai risipite pe câmpuri. Nu se vedea nimenea pe vechiul drum năpădit de ierburi şi de ciulini. Şi totuşi, departe se auzi un galop, ca şi când câteva zeci de călăreţi ar fi gonit urmărindu-se unii pe alţii. Un vânt puternic se dezlănţui dintr-odată, clătinând luna şi cele din urmă stele, clătinând câmpul negru şi mort, clătinând hanul şi aducând dinspre mare un vuiet prelung. Mă dureau pleoapele şi-mi simţeam buzele ca de plumb, şi primeam în piept rafalele vântului, ca o corabie naufragiată în alt tărâm. Uitam încet-încet totul, şi amintirile mi se învolburau tot mai confuze, arzând pe altarul de altădată, pe marele altar al lui Zamolxis, întru gloria căruia hălăduiau războinicii sub steagurile cu cranii de lup.

Am închis fereastra, culcându-mă din nou. Pe chipul prietenului meu, care dormea adânc, rătăceau surâsuri străine, şi în ritmul lor trăsăturile îi jucau, apropiindu-se de suprafaţa lacului îngheţat unde părea că se înecase. Imaginea lui îmi stărui multă vreme dureroasă în faţa ochilor, până când ultimul val de somn mă acoperi. Când adormii, pluteam într-o nelămurită părere de rău, o mâhnire obscură mă legăna, nu ştiam că-mi va fi dat să-l plâng cu adevărat.

V

Ne-am trezit odată cu zorile. Drumul vechi avea pulberea roşie a răsăritului când paşii noştri grăbeau spre lespezile dezgropate în ajun. Mergeam tăcuţi, şi eu credeam că fiecare dintre noi halucinează noile pietre care aveau să iasă la lumină, dezgropate de târnăcopul şi lopeţile noastre. Credeam în perfecta simetrie a gândurilor şi a tăcerilor noastre, dar cele ce aveau să urmeze, cu neputinţă de presimţit, trebuiau să-mi spulbere deopotrivă încrederea şi speranţa.

Am ajuns la locul cercetat cu o zi înainte. Zidul dispăruse. Fusese acoperit din nou cu atâta desăvârşire, încât nu-mi venea aproape să cred că într-adevăr îl vom fi dezgropat. Câmpul înalt în marginea căruia îl descoperiserăm înfioraţi îşi reluase înfăţişarea obişnuită, cu aceiaşi ciulini, cu aceleaşi ierburi aspre. Prietenul meu nu răspundea însă nedumeririi ce mă încremenise, ci părea netulburat, ca şi cum nimic nu l-ar fi surprins. Dădu un ocol larg ridicăturii de pământ, oprindu-se din când în când şi privind sau ascultând, şi se comporta în aşa fel de parcă ar fi fost singur.

Soarele se ridicase pe boltă, aproape alb. Marea se auzea cu vuiete prelungi de gong metalic. Începusem să-mi pierd şirul gândurilor şi nici nu băgai de seamă când prietenul meu dispăru. Zadarnic am alergat în toate părţile, strigându-l şi încercând să-l caut. O izbitură de uşă grea îmi veni în auz, dar nu puteam înţelege unde se va fi închis. După multe strădanii, o descoperii la o margine a micului platou, ascunsă de câţiva tufari, şi bătui cu putere în lemnul ei vechi, brăzdat de fiare ruginite. Ecoul bătăilor mele se auzi undeva în adânc, dar uşa rămase închisă. Peste câteva clipe, simţii iar mirosul de ierburi arse, ameţitor şi greţos, care mă sili să mă îndepărtez.

Până târziu am rămas prin acele locuri, în speranţa că, în cele din urmă, prietenul mi se va întoarce. Seara pornii spre han abătut, urmărit de pustiul şi de urâtul ce puneau stăpânire pe mine.

Hangiul n-a părut deloc surprins că mă vede singur – şi întrebându-l dacă nu-l întâlnise cumva pe prietenul meu, îmi răspunse

că adineauri a urcat spre odaia noastră. Nu știu de ce ezitam să alerg pe scări în sus tocmai acum, când dădusem, în sfârșit, de urma lui. Poate că purtarea ce-o avusese față de mine în ziua aceea îmi dădea un sentiment de jenă și mă făcea să întârzii.

După un timp, pornii. Am deschis ușa, intrând în odaie. Luminile erau stinse. Lanterna se îndreptă de la sine spre patul unde dormea într-adevăr. Perna albă purta umbra circulară în jurul capului pe jumătate ascuns sub pled. Tresării ușor la vederea aceleiași aureole negre. Dar ceea ce mă înfioră de-a binelea era imaginea celui care dormea: privindu-l cu luare-aminte, văzui un om mic de statură și-mi dădui seama îndată că e pigmeul întâlnit pe drum în seara precedentă.

Scuturându-mă de zăpăceala care mă cuprinse, mă repezii pe scări, să cer socoteală hangiului pentru această batjocură nerușinată, dar nu-l mai găsii jos la tejgheaua lui. L-am strigat prin curte, am cercetat celelalte încăperi ale parterului, l-am căutat pretutindeni – la fel de zadarnic. Hanul părea pustiu, părea mai mare, mai deșirat, ca o sperietoare de duhuri împlântată la răspântia unor timpuri întoarse, pe care niciun amurg nu le mai poate îndupleca. Părea scheletul unui alt han, de demult, dezgropat de falanga eoliană și ridicat să întâmpine pelerinii nebuni și fugarii.

N-am mai așteptat dimineața. N-aveam de ce s-o mai aștept. Luai drumul întoarcerii, drumul vechi, părăsit, pe care venisem însoțindu-mi prietenul sortit să rămână jertfă nevăzută pe marele altar scufundat. Am aruncat o ultimă privire spre locul din marginea mării unde dădusem de colțul zidului clădit din enorme lespezi de piatră. Prin întuneric văzui peste câmp alergând torțe aprinse și auzii ropotul unui galop îndepărtat. Mi-am adus aminte de călăreții din țara de peste păduri, despre care auzisem în prima seară, și mi-am urmat drumul.

VI

Au trecut ani de atunci. Am trecut şi eu, mereu împotriva lor, şi am început să uit episodul trăit pe coasta singuratică şi trădătoare. O vreme mă urmăriseră oglinzile şi apele încremenite, în care încercam să surprind o umbră circulară deasupra creştetului meu, până când am înţeles că aureola neagră o porţi fără să ştii şi fără să ţi-o poţi vedea vreodată.

Amintirii celui ce-mi fusese prieten îi închinam ceasuri mute, risipite prin viaţa mea asemenea seminţelor duse de vânt. Şi într-o zi, biruindu-mă o nostalgie haină, luai hotărârea de a revedea acele locuri.

Am găsit hanul şi vechiul drum părăsit sub pulberea albă ca oasele măcinate de timp. Nu se schimbase nimic, şi îndată ce m-am aşezat la o masă – poate aceeaşi la care stătusem cândva –, hangiul a venit, aducându-mi mâncare şi povestindu-mi despre solitudinea aşezării lui şi despre drumul părăginit, bătut odinioară de mândrii călăreţi de la miazănoapte:

– ...Sunt ani de când niciunul nu s-a mai arătat în zarea adormită şi stinsă. Singurătăţii nu mai are cine să-i pună hotar. Am deprins a lâncezi între toamne aurite de soarele sterp şi primăveri chinuitoare, pline de febra înşelătoare a celor sortite să nu aducă bucurie. Timpul nu are aici decât înfăţişarea străvezie a urâtului...

Îi recunoşteam glasul, barba roşcată şi răvăşită, înfăţişarea lui de om fără vârstă, fără ţară. Îi recunoşteam până şi cuvintele, dar încetasem să-l mai ascult. Ochii îmi stăteau pironiţi asupra lui, căci hangiul nu era decât prietenul meu, care mă privea străin, ca şi când m-ar fi văzut prima oară.

ÎNCEȚOȘATUL ORFEU

Pentru că din vinul aprinderii și al curviei ei au băut toate neamurile, și împărații pământului cu ea au curvit...
APOCALIPSA SF. IOAN – 18, 3.

I

Printre clădirile incolore ale orașului, printre pereții lor de un cenușiu murdar, care nu se deosebea de culoarea geamurilor prăfuite și tulburi, pata albastră a bordelului de pe țărm părea o pensulă aruncată pe nisip de vreun zugrav beat, călător prin acele meleaguri. Zidită pe o temelie de piatră înaltă și netencuită, plină de mușchi și înnegrită de-a lungul anilor, casa era masivă și avea forma unui patrulater neregulat întors spre mare, unde era și intrarea cu trepte roase de pași, cu fire de iederă agățate de zidul albastru.

Jur-împrejur, printre tufele de cătină și ciulinii adormiți, care se înmulțiseră sub pulpana generoasă a vântului, se mai iveau ici-colo mănunchiuri de trandafiri și de liliac, firave, stoarse de vlagă, secătuite de nisip și de pietre. Acolo, noaptea dormeau păsări mari și copii vagabonzi. Ochi aprinși, otrăviți de lună, licăreau printre frunze și spini, strigăte răzlețe izbucneau în întuneric, și umbre se strecurau, alungite pe plajă până la marginea înspumată a mării.

Îmi plăcea adeseori să mă abat pe acolo, mai ales când ploua noaptea și marea era agitată. Treceam pe țărm, ocolind de departe casa. Stăteam privind ferestrele, fiecare luminată altfel. Unele aveau lumină puternică, altele abia lăsau să se strecoare o rază roșiatică sau verzuie, portocalie sau violetă, și clipeau în beznă, până când se stingeau cu totul.

Eram singur, n-aveam prieteni, și hoinărelile nocturne îmi făceau bine. Dacă mă gândesc bine, cei mai mulți dintre locuitorii orașului n-aveau prieteni, dar aproape niciunul dintre ei nu ieșea din casă decât rareori, și îndeosebi pe țărm noaptea nu se plimba nimeni.

Multă vreme, clădirea albastră a bordelului mă ţinu la distanţă, mai ales că în oraş nu se vorbea şi toţi păstrau o tăcere inexplicabilă în această privinţă. Vedeam uneori intrând pe câte cineva, alteori zăream la geamuri siluete abia conturate sau mi se părea că aud glasuri, plânsete, şoapte. Nu ştiu de ce, mă gândeam cu tristeţe că va veni totuşi ziua când voi bate şi eu în uşa greoaie de lemn şi voi aştepta să mi se deschidă şi voi pătrunde în incinta casei albastre ameţit de imagini nemaivăzute şi de propria mea viaţă întoarsă, apăsătoare şi obsesivă. Şi nicio sirenă nu se va mai găsi să pună capăt sumbrului joc şi să vestească moartea prin cântec, singura la care mă simţeam condamnat.

II

Plimbările mele se prelungeau tot mai mult. Ajunsesem să mă culc după miezul nopţii, când stelele păleau, şi ursa cădea răsturnată în mare. La un asemenea ceas, fiind odată pe ţărm, nu departe de casa zugrăvită în albastru, am văzut o navă apropiindu-se din larg şi oprindu-se. După câtăva vreme, se desprinse o barcă mare, cu mai multe rânduri de vâsle şi cu felinare multicolore, pornind spre ţărm. Îndată ce ajunse şi vâslaşii o traseră pe nisip, coborâră din barcă patru bărbaţi înalţi, cu coifuri ascuţite şi bărbi negre tunse scurt, cu mantii lungi prinse pe umeri în paftale strălucitoare.

Îi urmăream ascuns printre tufişurile ce înconjurau casa spre care i-am văzut grăbind, în timp ce barca pleca, înapoindu-se la vas. Unul dintre ei bătu cu putere în uşă. Cineva le deschise, şi cei patru bărbaţi intrară. În larg, nava plecase, dispărând la orizont.

Bălăriile şi tufarii din preajma bordelului se animară deodată. Chiar de lângă mine ţâşniră doi copilandri în zdrenţe, pierzându-se prin verdeaţă. Ferestrele casei orbiră, scufundate în beznă, dar dinlăuntru se auzi o muzică sfâşietoare şi nostalgică, plină de armonii ciudate, în care glasurile şi corzile se împleteau, îngânându-se. Niciodată până la venirea acestor străini nu mai auzisem revărsându-se o asemenea muzică din casa albastră – deşi

petrecusem destule ore în preajma ei – şi niciodată n-o văzusem stingându-şi toate luminile. Era limpede că în viaţa bordelului intervenise ceva.

Aşa îmi spuneam, când, deodată, uşa se deschise, şi o femeie năvăli, luând-o la goană spre mare. I-am zărit făptura şi am pornit alergând în calea ei, dar în acelaşi timp în prag se ivi o bătrână, care o chemă înapoi, strigând şi proferând tot felul de ameninţări absurde. Ca la un semn, ieşiră din tufişuri o puzderie de copii, aţinând calea femeii care fugea. Se produse o învălmăşeală şi, când am ajuns, am văzut-o doborâtă la pământ şi imobilizată de ceata vagabonzilor, care tăbărâseră asupra ei. Era goală, şi la amândouă mâinile purta brăţări enorme cu brelocuri, pe care unul dintre copii, apropiindu-le şi prinzându-le printr-un cârlig, le prefăcu în cătuşe.

M-am repezit între ei, încercând s-o eliberez, dar în mâinile câtorva mai mari sclipiră cuţite lungi, şi întreaga ceată începu să mârâie ca o haită de buldogi. Cum n-aveam nicio armă asupra mea, am fost silit să mă retrag, iar femeia, aruncându-mi o privire de spaimă amestecată cu uimire feroce, se ridică, pornind înapoi spre bordel, împinsă de copiii murdari, zdrenţăroşi, dezgustători.

Am făcut câţiva paşi, apropiindu-mă de casă. Bătrâna din prag rânjea mulţumită şi, după ce-şi înfipse gheara în părul femeii, trăgând-o înlăuntru, se întoarse şi le aruncă nemernicilor un pumn de monede.

Era târziu. Pornii spre casă descumpănit de tot ceea ce-mi fusese dat să văd şi mi se păru că unul dintre copii mă urmăreşte. Nu mi-am putut da seama bine, pentru că se ţinea atât de departe, încât distingeam doar o formă labilă, ezitantă, înşelătoare, proiectându-se pe uliţele livide, prin negrul tot mai decolorat al nopţii.

III

Câteva seri în şir după neplăcuta întâmplare, am evitat să mă mai plimb pe ţărm prin dreptul bordelului. Chipul femeii şi privirea ei continuară să mă urmărească însă, şi adesea mă surprindeam

gândindu-mă la soarta ei şi imaginându-mi felurite moduri de a o salva, deopotrivă de irealizabile.

Îmi luasem obiceiul să hoinăresc prin alte părţi, unde marea era singură, fără oraş, fără urme de paşi pe nisip, fără umbre nocturne, şi toţi sfinţii din calendarele vântului îmi povesteau frânturi dintr-o hagiografie visată. Dar pretutindenea înainte de amurg, jocul delfinilor, pântecele lor albe răsturnate, întoarse spre cer, îmi reaminteau trupul gol al femeii aceleia şi scena la care, fără voie, fusesem martor. Şi de fiecare dată mă invada o tristeţe nelămurită, de care nu puteam scăpa multă vreme.

Se pare că nici bătrâna patroană nu mă uitase, căci într-o noapte, privind cu totul din întâmplare pe geam, înainte de a mă culca, am văzut-o trecând prin faţa casei mele şi iscodindu-mă cu ochii ei rotunzi, ca de câine. Tocmai când eram gata să mă îmbrac, repezindu-mă după ea bucuros că-mi căzuse în mână, doi poliţai se apropiară, salutând-o foarte ceremonios, şi porniră s-o conducă, plini de un respect nemăsurat. Am renunţat să mai ies, dându-mi seama că era inutil.

Aveam chiar impresia că ticăloasa voise să-şi bată joc de mine în acest fel, fapt ce mi se confirmă a doua zi dimineaţă, când am găsit, strecurat pe sub uşă, un plic, în care era o fotografie oribilă, reprezentând-o pe femeia ce încercase să fugă, surprinsă într-o atitudine umilitoare şi obscenă cu unul dintre bărbaţii veniţi de pe mare. Poate că mi-o adusese bătrâna însăşi sau trimisese pe vreunul dintre copii. Oricum, batjocura întrecea măsura şi îmi era cu atât mai greu s-o suport, cu cât înţelegeam că bordelul avea o pondere nebănuită în viaţa oraşului, iar patroana lui era omul cel mai temut şi mai influent.

Totuşi, nu izbutii să mă resemnez. Tristeţea am lepădat-o în mare. În locul ei, am lăsat să-mi pătrundă în suflet înverşunarea şi ura. Schimbarea mea şi gândul neînduplecat nu făcură decât să sporească şicanele şi duşmănia. Într-o zi am observat că nici vecinii nu mă mai salută ca de obicei, ci mă privesc indiferent sau trec pe lângă mine, făcându-se că nu m-au văzut. Ştiam că n-am cui să mă destăinui şi n-am cu cine mă sfătui, că sunt singur într-un oraş cenuşiu, unde numai albastrul cu care erau zugrăviţi pereţii

bordelului aducea o notă de veselie. Dar îmi fusese hărăzit încă mult zbucium, şi aripile de condor desfăcute deasupra mea în chip de simbol şi de arme numai de mine văzute mai aveau puterea de a nu cădea frânte.

Nemaiputând răbda starea de încordare şi incertitudinea în care mă găseam de la o vreme, hotărâi să-mi reiau plimbările obişnuite şi să mă las în voia întâmplărilor. În prima seară, am pornit spre bordel, având grijă să mă strecor cât se poate de nevăzut. Am ajuns la ţărm de cealaltă parte şi am văzut geamurile iluminate fiecare altfel, ca întotdeauna. Cum stăteam privind în zare, se ivi iarăşi corabia, se desprinse aceeaşi barcă, apropiindu-se de coastă, şi uşa bordelului se deschise, lăsând să iasă cei patru bărbaţi cu mantii şi coifuri. Porniră spre mare, săriră în barcă şi în curând noaptea înghiţea deopotrivă făpturile lor şi nava ce-i adusese.

IV

Un sentiment de uşurare mă adia. Simţeam puteri sporite; nu bănuiam că mă aşteaptă cea mai dureroasă înfrângere. Când, la înapoiere, după ce umblasem până departe pe ţărm, am trecut pe lângă tufişurile şi bălăriile din jurul clădirii, nu se simţea nicio mişcare. Ascunşi printre frunze, copiii dormeau pe nisip. Somnul le era atât de greu, încât nici chiar împiedicându-mă de unul dintre ei n-am izbutit să-l trezesc. Aveau feţele schimonosite şi galbene în lumina vagă a lunii, abia intrată în cel de-al patrulea pătrar, şi zăceau încremeniţi în zdrenţele lor deplorabile, iscând un luciu aidoma lemnelor putrede risipite în păduri. I-aş fi crezut morţi, dacă n-ar fi început deodată să plângă şi să se vaiete în somn, speriind câteva păsări mari care-şi luară zborul dintre tufişuri, trecând atât de aproape, încât mă atinseră cu aripile.

Am înaintat spre casa de care mă mai despărţeau doar câteva zeci de paşi.

Pe măsură ce mă apropiam, mi se înfăţişa mult mai mare decât crezusem întotdeauna. Geamurile se adânceau în pereţii masivi,

treptele îşi arătau relieful greoi, uşa înaltă şi neagră se vedea prinsă în balamale puternice de fier, acuzând şi mai mult aspectul de castel vechi, reclădit din generaţie în generaţie, decăzut dintr-o măreţie pe care nimeni nu se mai simţea în stare să şi-o aducă aminte.

Mă opream la fiecare pas, absorbit de imaginea casei. Copiii îşi încetaseră urletele şi tăcerea coborâse iar. Zidurile se înălţau şi creşteau, colţurile, mai proeminente, păstrau ceva din urmele contraforturilor căzute, după cum în haita de copii vagabonzi sufereau reminiscenţele umilite ale gărzilor, şi în mine agoniza simbolul cine ştie cărei bande de corsari cutezători, care asaltaseră pe timpuri bătrânul castel.

O ruşine insuportabilă mă apăsa şi, când ajunsei la trepte, n-am mai avut putere să le urc. Parcă uitasem dintr-odată şi chipul femeii văzute atunci noaptea, când încercase să fugă, şi ticăloşia bătrânei ce mă urmărise cu şicanele ei, şi toate cele ce-mi hrăniseră înverşunarea. M-aş fi culcat şi eu, amestecându-mă cu bălăriile, cu tufarii şi cu trupurile vagabonzilor, în noaptea letargică şi cotropitoare.

Dar uşa se auzi scârţâind lung şi se deschise. Patroana apăru în prag. Coborî treptele şi, luându-mă de braţ, mă târî înlăuntru, bolborosind ceva ce semăna a văicăreală de milog şi a penitenţă. Eram atât de turmentat, încât n-am înţeles nimic din vorbăria ei, dar îi eram recunoscător că pusese capăt stării de neputinţă şi prăbuşire din care singur nu m-aş fi putut smulge.

Am intrat cu paşi mecanici într-o încăpere boltită, un fel de sală lungă, luminată de sfeşnice, am trecut printre portretele afumate, atârnate pe pereţi de amândouă părţile, din care mă priveau chipuri şterse de arhonţi bizantini sufocaţi de o costumaţie debordantă, chipuri de marchizi, de principi răsăriteni şi de cavaleri înzăoaţi. Defilai prin galeria acestei genealogii înstrăinate, fără să bag de seamă că bătrâna nu mai era lângă mine; abia ajuns la capătul sălii, am observat că dispăruse.

În faţa mea era o draperie de brocart ros şi murdar, îndărătul căreia se auzeau şoapte. Am dat-o în lături şi am văzut o firidă unde, pe un pat acoperit cu piei de cai păroase şi lucii, o femeie se

străduia să facă dragoste cu unul dintre copiii vagabonzi. Şi nu era decât aceeaşi femeie pe care o căutasem atâta timp, gândindu-mă la ea zile şi nopţi de-a rândul.

L-am înşfăcat pe băiat de părul crescut şi netuns şi l-am îmbrâncit cu atâta putere, încât s-a rostogolit pe duşumeaua sălii, dar femeia a sărit la mine, ţipând, şi apoi, dându-mă într-o parte, s-a repezit să-l ridice, aducându-l iar lângă ea. Fără nicio ruşine, a reînceput jocul, iar eu, scârbit şi tulburat, m-am retras, lăsând draperia să cadă, acoperind dezgustătoarea şi sordida scenă.

Tocmai atunci, revenită lângă mine, bătrâna patroană mă îmbia cu glas mieros să beau un pahar şi, deschizând o uşă neobservată, mă împinse într-o cameră plină de fum, de femei goale şi de bătrâni decrepiţi care le ţineau pe genunchi. Am băut licoarea stupidă pe care mi-a întins-o şi m-am rostogolit şi eu laolaltă cu toate acele cadavre care viermuiau în lumina tremurată a câtorva lumânări. Înainte de a fi ameţit, auzeam râsul chicotit şi batjocoritor al bătrânei.

V

Dimineaţă m-am trezit într-o odaie mică, întins alături de femeia pe urmele căreia umblasem. Simţurile mele mai păstrau încă ecoul îndelungatelor voluptăţi, şi formele ei albastre îmi cutreierau ochii; aşadar, ea îmi ţinuse tovărăşie toată noaptea. Amintiri şi senzaţii confuze se învălmăşeau în mine şi nu reuşeam să reconstitui aproape nimic din cele ce se petrecuseră. Dormea. M-am ridicat şi am plecat încet, ca să revin seara şi să reparcurg umilitorul itinerar.

Dar a doua zi dimineaţă n-am găsit-o lângă mine. Eram cu alta. Şi astfel, zi de zi mă deşteptam lângă alte şi alte femei, din ce în ce mai şterse, mai urâte, mai bătrâne, însă paşii mă duceau fără voie spre casa albastră de pe ţărm în care mi se amestecară vârstele, gândurile şi umbrele. Mi se părea că sunt blestemat să suport, trăindu-le, toate ordurile unor biografii străine, ale unor existenţe

exilate din timpuri, ca să se purifice trecând prin filtrul propriei mele vieţi.

Mă obişnuisem treptat cu ambianţa acelor nopţi: copiii în zdrenţe, femeile goale, bătrânii cu chipurile lor extatice, uneori sfâşiate de rictusuri, alteori jalnice, cu obrajii căzuţi, cu pielea atârnând în cute pergamentoase împrejurul ochilor. Larve dezgustătoare, incapabile să treacă pragul constituirii biologice; şi totuşi, eram cu ei, curgeam laolaltă cu ei spre aceeaşi deltă incertă unde aluviunile se depun şi se devorează încet, iar apele lâncezesc şi pătrund moarte în mare.

În oraş devenisem un om respectabil, pretutindeni salutat obsecvios; pe măsură ce mi-o acordam din ce în ce mai puţin eu însumi, semenii mei se întreceau să-mi acorde stima lor. Tot mai rare îmi erau clipele când încercam să mă reîntorc la singurătatea mea părăsită şi cugetam la o evadare. Odată, într-un asemenea interludiu ce se întâmplase să fie noaptea, târziu, aproape de revărsatul zorilor, cum mă trezisem înainte de ceasurile obişnuite, m-am ridicat din patul unde zăcusem alături de o bătrână adormită cu un rânjet lubric pe faţă şi, stingând lumânarea care agoniza, am împins încet uşa, strecurându-mă din încăpere. În semiobscuritatea odăilor prin care treceam, întrezăream cupluri nedesluşite dormind. Am reuşit să ajung în sala lungă plină de portrete vechi. Era pustie, iar după draperia din fund, patul acoperit de piei de cal se zărea gol.

Ca întotdeauna în momentele de trezie, când îmi recăpătam stăpânirea de sine, gândul îmi era la femeia pe urmele căreia venisem acolo. Prin uşa întredeschisă privii afară şi, văzând că fauna vagabonzilor era liniştită, am ieşit cu paşi uşori, pornind spre mare. O siluetă se desluşea pe ţărm şi, apropiindu-mă, o recunoscui pe femeia al cărei dor mă adusese în casa cu zugrăveală albastră.

Văzându-mă, în sfârşit, singur cu ea, am întrebat-o de ce nu fuge acum, când e liberă, aşa cum încercase în noaptea aceea. Am implorat-o să vină cu mine, să fugim amândoi din captivitatea patroanei, să evadăm pentru totdeauna din albia nopţilor ticăloase care ne înlănţuia.

– *Taci!* îmi strigă. *Uite-i, nu-i vezi cum vin? Nu-i vezi cum ne înconjoară, nu-i auzi mârâind, gata să ne sfâșie?*

Ochii i se umplură de spaimă și de uimire și ardeau ca atunci când era doborâtă.

Mă uitai spre bălării. Din toate ungherele se ridicau zdrențăroșii, apropiindu-se amenințători, mulți, mai mulți ca oricând, mai agresivi, mai fanatici, mai negri. Când mi-am întors capul spre mare, corabia se ivise ca din pământ și stătea oprită în larg, iar barca luminată de felinare multicolore pornea către țărm.

Plecai grăbit spre casă, în timp ce femeia se îndepărta, înapoindu-se la bordel, urmărită de haita copiilor.

VI

Nu mai știu când plecară iarăși cei patru bărbați cu bărbi tunse scurt și cu coifuri.

Poate că n-au mai plecat, sau poate – cine știe? – vor fi venind și vor fi plecând mereu, așa cum îi văzusem în nopțile care inauguraseră umilitoarea mea aventură.

Senzația de silă vine și pleacă și ea, duh migrator supus unor legi pe care cugetul meu nu se mai simte în stare să le stăpânească. Uneori sunt cu mine, eliberat de lumea căreia pe negândite i-am devenit prizonier. Sunt cu ochii deschiși, cu pupilele lărgite și mistuite de adevărurile ce se dezvăluie celor capabili să treacă suferințele în cristale de gheață.

Dar prea adesea mă trezesc iarăși copleșit de nopțile fetide ce m-au cucerit – și toate ororile se ridică în față, tiranice columne ale pierzaniei, printre care trec în neștire spre orizontul meu prăbușit. Atunci îmi reiau existența din casa zugrăvită în albastru. Poate că sunt acolo mereu. Poate că n-am părăsit-o niciodată.

ECHINOXUL NEBUNILOR

Thou art like a pilgrim,
which abroad hath done Treason...
JOHN DONNE, *Divine Poems*

I

Începuseră furtunile. Septembrie trecuse de jumătate, şi cerul continua să rămână mai mult senin. Ziua, goniţi de vânt, norii alburii erau un amestec de cai şi lupi, cerbi şi lupi, tauri şi lupi, avalanşă ce dispărea însângerată spre seară, iar noaptea bolta se limpezea neagră şi acelaşi vânt îşi multiplica nestingherit ecourile în golul dintre valuri şi stele. Marea avea un delir sec. Oraşul amuţise sub invazia rafalelor care măturau străzile pustii, băteau ameninţător în obloanele închise, zgâriau acoperişurile de tablă cu ghearele lor, sugrumau felinarele.

Trecătorii erau rari, grăbiţi, încovoiaţi de spate şi îi vedeai strecurându-se pe lângă ziduri, ferindu-şi ochii de vârtejurile nisipului zburător care şuiera prin aer, şi dispărând în curţile ascunse ori în clădiri joase şi lungi. Uşor înclinate spre mare, largi, drepte, străzile păreau manejuri pentru hergheliile nevăzute, cărora numai coamele verzui li se zăreau din când în când, departe, dincolo de nisipul ţărmului, unde valuri înalte se prăbuşeau, risipind mii de aripi albe.

Printre vuietul şi răbufnirile vântului, din timp în timp, se auzeau strigăte izbucnind în plină zi, de undeva dinspre chei, ca nişte chemări nearticulate. Aşadar, au apărut, îmi zisesem. Trebuie să-i cunosc, să-i văd, să dau de urma lor înainte de sosirea străinului menit să se furizeşe neştiut în oraş, pierzându-se printre locuitori şi rămânând până când va izbuti să-l descopere şi să-l ucidă pe cel mai mare dintre fraţii săi, pe care nu-l văzuse niciodată.

Fusesem înştiinţat printr-o scrisoare de venirea lui. Cel ce-mi scria era un fost servitor al casei unde copilărisem, un bătrân de care însă nu reuşeam să-mi amintesc, după cum nici casa nu ştiam

în ce parte se va fi aflat. Casele prin care crescusem erau multe, și zidurile lor rând pe rând le-am auzit prăbușindu-se mai târziu; le-am visat negre sub ochiul mort al lunii, pietre arse și măcinate, spre bucuria șerpilor și a glicinei sălbatice.

Care să fi fost bătrânul servitor și de unde-mi venea insolitul mesaj? Derutată, memoria rămânea captiva unui imens osuar, al unui labirint plin de cranii odihnite pe tibii încrucișate, asemenea câinilor care dorm cu capul pe labele dinainte. Toți erau morți, toți trebuia să fi murit de mult, toți rătăceau de-a valma într-o țară în care poate că numai mie-mi fusese scris să nu mă mai pot întoarce.

Si iată că, în scrisoarea lui, servitorul de altădată îmi vorbea despre frații necunoscuți unii altora, despre cel ce urma să vină de undeva de departe ca să împlinească ritualul răzbunării, în orașul unde mă crezusem totdeauna dispărut. Îmi vorbea despre vremea echinoxului de toamnă, despre furtuni și despre strigătul celor ce se vor chema, cunoscându-se întâia oară înainte de venirea străinului, frați de la aceeași mamă. Ei trebuiau să-l afle și să-l apere pe întâiul născut dintre frați, împotriva morții ce-i fusese jurată de frații vitregi.

Dar cine erau și de ce-mi scria mie, tulburându-mi singurătatea? Și de unde va fi aflat că trăiesc în acel oraș? La început nu luasem în seamă scrisoarea, însă timpul echinoxului se apropiase odată cu furtunile cele de obicei, și strigătele ce se auzeau prin vânt, după-amiaza, pe străzile goale mă făcură să înțeleg că toate erau pline de adevăr. Fără să știu de ce, m-am simțit părtaș la întâmplările care se pregăteau și am ieșit în căutarea necunoscuților.

II

Vântul creștea mereu. Începusem a vedea capete despletite și dinți roșcați. Lipindu-mă de case, înaintam spre țărm, mai oprindu-mă să ascult strigătele nebune, amestecate cu urletele furtunii. Era limpede că veneau dinspre cheiul spre care dădeau toate străzile.

Veneau dinspre mare. Mergeam şi eu într-acolo, cu gulerul ridicat, ascunzându-mi faţa de tăişul nisipului.

Ajuns pe chei, mi-am aruncat privirea până la capătul portului, dar îmi era aproape cu neputinţă să văd ceva, căci întregul văzduh se înceţoşase de vârtejurile ridicate de pe plajă. Totuşi, uneori mi se părea că întrevăd o făptură îmbrăcată în alb, ivindu-se şi iarăşi pierind învăluită de pulbere. Am strigat şi parcă mi-ar fi răspuns, apoi îndată alte strigăte se auziră din ce în ce mai departe, ca o înlănţuire de ecouri.

Pornii înspre făptura zărită prin nisipul solar, dar în curând am observat că omul merge şi el înainte. Grăbind pasul şi apropiindu-mă, am văzut dincolo de el o altă siluetă, şi ceva mai departe o alta. Par a fi trei, mă gândii. Peste câteva zile, unul va fi poate fără suflare.

Când i-am ajuns, se adunaseră. Toţi purtau haine albe şi semănau între ei. Zadarnic încercai să-l identific pe cel mai în vârstă; niciunul nu părea mai bătrân decât ceilalţi. Stăteau aşezaţi pe lespezile de piatră ale cheiului şi mă priveau fix, cu ochii lor ciudat de mari şi fără culoare, iar vântul, mişcându-le pletele şi fluturându-le violent, le dădea aerul unor meduze mitologice.

Mutismul şi stupoarea reciprocă au durat câteva clipe, apoi, intrând în vorbă, încercai să le sugerez neliniştea mea în legătură cu scrisoarea primită şi cu toate cele ce aveau să se întâmple în aceste zile din preajma echinoxului. Drept răspuns, îşi luară chitarele, pe care le ţineau la spate, şi, sărind în picioare, începură să cânte o melodie cu ritm îndrăcit, scoţând din când în când strigăte asemănătoare celor auzite de mine înainte. Cântau scuturându-şi trupurile şi capetele cu coame răvăşite de vânt, iar melodia îmi părea tot mai frumoasă, în ciuda nedumeririi şi revoltei ce punea stăpânire pe mine. Ridicau chitarele-n sus, făceau piruete, se îndoiau, se frângeau, ritmându-şi cântecul cu mişcări clasice – zvelţi, înalţi, mlădioşi, ca nişte enormi greieri albi, înnebuniţi de furtună şi de soare.

Uimirea triumfă în cele din urmă asupra mea şi îmi paraliză toate gândurile, toate pornirile. Uitasem scrisoarea, uitasem bănuielile şi presupunerile mele anterioare, uitasem şi de străinul ce trebuia să sosească. Mi se părea că sunt undeva aiurea şi că oraşul

în care trăiam de atâta vreme e o localitate bizară, necunoscută, descoperită dintr-odată pe un drum generos şi secret. Până şi furtuna dezlănţuită căpătase accente de orgă electronică, acompaniind cântecul celor trei oameni în alb, care se depărtau încet, în ritmul muzicii lor, lăsându-mă singur, încremenit pe cheiul pustiu.

III

Abia ajungând acasă, m-am trezit. În vijelioasa înserare cu boi jertfiţi pe altare cereşti şi cu aripi sumbre crucificate în vânt, priveam, rezemat de pervazul ferestrei, strada care ducea spre port, încercând să alung din memorie melodia cântăreţilor cu chitare. Nu ştiu de ce mă străduiam s-o alung şi-mi aplecam capul de parcă furtuna ar fi putut să-mi spele din memorie acea melodie frumoasă şi deşănţată. Departe în josul străzii apărură trei forme omeneşti, apropiindu-se de casa mea. Veneau încet, cu paşi şovăitori. M-am retras puţin, atât cât îmi era necesar să-i urmăresc neobservat de ei. Nu-mi aprinsesem lumina. Vântul zguduia cu putere fereastra – vântul amestecat cu bezna coborâtă pe nesimţite.

Cei trei ajunseră în dreptul meu, priviră geamul deschis, încăperea întunecată. Apoi îşi scoaseră pălăriile mari şi se aşezară pe piatra caldarâmului, înfăşurându-se cu pelerinele lor negre. Aveau chipuri alungite şi păreau obosiţi ca după o îndelungată şi grea călătorie. Eram sigur că nu-i văzusem niciodată şi că veniseră de undeva de departe, cu toate că nu le distingeam decât vag trăsăturile; atât cât să-mi dau seama că seamănă toţi între ei.

Fraţii, mi-am zis. Ei trebuie să fie cei despre care îmi pomenea scrisoarea bătrânului servitor. Dar îndată ce începură să vorbească, bănuielile mele se risipiră din nou, mă simţeam iarăşi străin şi aceeaşi nedumerire punea stăpânire pe mine. Vorbeau într-o limbă pe care o învăţasem în copilărie, cândva, şi n-o mai auzisem de mult, o limbă moartă, o limbă a secolelor legendare, intrate în ceaţă.

Am înţeles că sunt actori ambulanţi şi că vor încerca să reprezinte o tragedie în oraş, undeva pe chei, în aer liber, în furtună, în

gol. Va fi o tragedie despre fiul tânăr al unui rege, care şi-a ucis mama, despre o răzbunare moştenită din neam în neam între fraţi, o răzbunare neîmplinită, ce străbate prin timp ca o flacără otrăvită şi sacră, alimentată de vestale necunoscute.

Îi auzeam rostind blesteme pe seama unui popor ce locuia ţara vitregă unde strămoşii lor luptaseră zadarnic să întemeieze aşezări durabile şi muriseră rătăciţi în păduri, îngheţaţi pe ţărmuri neprimitoare şi aspre, înecaţi în valurile posomorâte ale unui fluviu mare, stăpânit de păstori ciudaţi şi de războinici cu înfăţişare hirsută, care săgetau din goana cailor lor sălbatici şi păroşi sau din luntrile cioplite în trunchiuri de arbori.

Multe din cuvintele lor îmi rămâneau neînţelese, le uitasem sensul, sau poate nu-l ştiusem niciodată. Am tresărit doar când au pomenit numele meu. Ceea ce m-a făcut să mă înfior era faptul că rostiseră numele meu cel neştiut de nimenea în oraş, numele adevărat, pe care-l purtaseră înaintaşii mei. Eu însumi îl uitasem de mult, de când, sub zodia impusă de răspântia marilor cicluri ce se încrucişau în biografia mea, mă lepădasem de tot ce putea să-mi aducă aminte de mine. De unde să-l fi ştiut ei ? Chipurile lor lungi şi istovite, ţara glorioasă şi moartă din care veneau, cuvintele neînţelese, frânturi de tradiţie disparentă sau poate dispărută, rămasă doar în relicve de piatră – toate mă îndepărtară din nou de scrisoarea primită.

Când se ridicară să plece, am aşteptat o clipă şi m-am luat după ei, dar nu i-am putut urmări, căci ajungând la prima răscruce se despărţiră, pornind fiecare în altă direcţie.

IV

Noaptea echinoxului se apropia. Nu mai rămăseseră decât două zile. Furtuna bântuia mereu, şi oraşul era tot mai inert. Părea insensibil la zguduirile vântului, ascuns în sine, tăcut ca o uriaşă îngrămădire de pietre.

Am recitit scrisoarea bătrânului servitor şi mi-am reamintit de străinul ce avea să sosească în oraş, dar nu-mi dădeam seama cum ar fi putut veni când marea era atât de agitată, încât nicio navă nu s-ar fi avântat. Iar stepa din miazănoapte era vadul urâtului şi al spaimei; vegetaţia ei răvăşită de vânt lua înfăţişarea unei armate barbare cu lănci şi cu săgeţi care şuierau, cu piei de animale, cu ochi pustii şi cu tăişuri însângerate. Numai nebunii şi fiarele s-ar fi încumetat s-o înfrunte.

Şi totuşi, trebuia să vină. Eram încredinţat că va veni, pentru că aveam o presimţire din acelea care nu înşală. Un singur lucru nu-mi trecuse prin minte, şi anume că străinul se afla de mult în oraş.

În zilele următoare, nu i-am mai întâlnit nici pe cei trei cântăreţi, nici pe actorii ambulanţi care stătuseră odihnindu-se sub fereastra mea. O stare de exaltare mă cuprinsese, alternând cu ceasuri de neagră melancolie. Nu mai eram stăpân pe mine şi mă surprindeam făcând gesturi bizare, inexplicabile, vorbind singur, rostind nume de necunoscuţi, recitând fragmente de vechi şi uitate poeme.

Mi se părea mereu că am înviat dintr-o moarte pe care demult, cu secole în urmă, o cântaseră barzi rătăcitori şi că port în mine sufletul mare şi nemângâiat al unor neamuri trecute unul în altul, metamorfozate în succesiunea anilor şi în ritmul capricios al unor cicluri încheiate întotdeauna înainte de timp. Identitatea mi se pierdea risipită în mii, în sute de mii de oameni, îmi apăreau amintirile unor fapte pe care nu le trăisem niciodată, ale unor ţinuturi ce nu mai erau ale mele, şi toate se învălmăşeau în mine, tulburându-mă, traumatizându-mi spiritul şi desfigurându-l.

Aşa m-a găsit după-amiaza echinoxului.

Am ieşit pe chei în furtună şi, cum m-am ivit, cei trei actori, făcând o mare plecăciune, începură să joace tragedia lor. De la primele replici mi-am dat seama că o cunosc, că o ştiu pe dinafară, că am jucat-o eu însumi cândva. Şi îndată, apropiindu-mă de ei, am luat asupra mea rolul celui de-al patrulea personaj, care lipsea. Din cauza vântului şi a vuietului mării, replicile erau strigăte puternice, şi în curând alte strigăte le răspunseră de undeva. Apoi năvăliră cei trei cântăreţi cu chitarele, repezindu-se asupra noastră,

şi se născu o încurcătură îngrozitoare. Actorii o luară la goană, urmăriţi de ceilalţi, după care alergam eu. Era o sarabandă nebună, un dans de trupuri încordate, ce se adunau, se încleştau şi se desfăceau iar, durând până spre seară, când am văzut deodată cum unul dintre actori, despărţindu-se de ceilalţi, aleargă spre mine. Dar cei ce fugeau urmăriţi de cântăreţi erau tot trei. Din goană am înţeles că acesta trebuie să fie străinul venit să-şi îndeplinească răzbunarea şi că primul născut dintre fraţii vrăjmaşi sunt eu.

O luptă desperată se încinse, o îngrămădire de oameni încăieraţi, căci se năpustiseră cu toţii, amestecându-se laolaltă. Nu ştiu cât va fi durat încăierarea. M-am pomenit culcat pe chei, ameţit, plin de sânge. Nu eram decât uşor rănit la cap şi, ridicându-mă, pornii spre casă. Prin întuneric, vântul mistuia undeva cântecul îndrăcit al celor trei cântăreţi cu coame lungi şi răvăşite.

V

Febra acelui echinox a trecut. Au venit zilele calme, pline de adâncul albastru al toamnei şi de umbre galbene tremurând în văzduh ca nişte fantome diurne. Brume aurite patinau posomorâtul oraş, dându-i o nobleţă trecătoare şi iluzorie.

Pe o uliţă lăturalnică, am întâlnit într-o zi trei oameni îmbrăcaţi în salopete murdare, purtând pe umeri lopeţi şi târnăcoape, mergând încet; feţele inexpresive, şterse, părul ţepos şi tuns scurt abia mi-au îngăduit să-i recunosc. Erau cântăreţii. Au trecut pe lângă mine fără să-mi arunce o singură privire. Tăcuţi, cu ochii în pământ, impasibili, luaseră înfăţişarea obişnuită a tuturor locuitorilor oraşului, şi de atunci nu i-am mai văzut, ori poate n-am mai fost în stare să-i recunosc niciodată.

Actorii dispăruseră şi ei. Fuseseră văzuţi urcând pe puntea unei nave şi luând calea ţării lor, peste care timpul îşi lăsase pleoapa lui mare. Plecaseră trei. Unul dintre ei rămăsese pesemne ascuns în oraş. Rămăsese, desigur, cu gândul la răzbunarea care-i era singurul rost în viaţă. Prezenţa lui nu-mi dădea însă nelinişti: mă gândeam

la îndelungul şir al înaintaşilor mei, asupra cărora planase aceeaşi mână amenințătoare a celor ce le juraseră moartea, și îmi spuneam că dacă tocmai mie îmi va fi dat să plătesc o duşmănie moştenită prin sânge, măcar pentru urmaşi va veni o vreme de linişte.

Într-o după-amiază, plimbându-mă pe plaja din afara oraşului, priveam câteva bărci de pescari apropiindu-se de țărm. Aduceau năvoadele. Când le-au tras pe nisip şi le-au scuturat, odată cu grămezile argintii de peşti a ieşit la iveală cadavrul unui bărbat înfăşurat într-o pelerină bogată. Ochii mi s-au fixat, larg deschişi, asupra chipului său, pe care se descompuneau trăsături ce semănaseră cu ale mele.

Pescarii se închinară spre răsărit şi, ridicându-l, îl aşezară într-o barcă, pornind să-l ducă spre somnul migrator din care îl treziseră. Unul dintre ei i-a smuls din spate cuțitul, ce stătea înfipt adânc, şi l-a aruncat pe nisipul plajei, aproape de mine.

Am urmărit barca până departe în larg. Briza uşoară ce adia răspundea indecis unor gânduri și întrebări cenuşii. Încă o generație trecea pragul neliniştii: peste mine, răzbunarea zburase străvezie şi oarbă, spre cei ce erau încă văzduh şi lumină, undeva dincolo de albia anilor. Era un triumf, sau poate o înfrângere. Sau nu era decât ritualul trecerii implacabile printre jocul neînvățat al cuțitelor văzute şi nevăzute, înfipte la întâmplare, ca nişte semne de hotar.

Privirea îmi căzu pe nisip, unde zăcea pumnalul aruncat de pescar. Îl ridicai şi, ca prin vis, recunoscui mânerul de fildeş încrustat cu argint. Era al meu.

BUFNIȚA

I

Întorcându-mă seara dinspre mare, la ceasuri târzii, când toată lumea dormea de mult, mă întâlnisem de la o vreme cu un personaj care se plimba foarte agale prin dreptul casei așezate pe chei la colțul străzii mele. Îmi atrăsese atenția prin prezența lui cu totul neobișnuită la orele la care orașul se pustia cu desăvârșire și se oferea vântului ca un cimitir păgân, monotonă alcătuire de cripte și mausolee necercetate.

Se pare că nici el nu rămăsese cu totul indiferent la vederea mea, căci la prima întâlnire ne surprinseserăm întorcând capul unul după celălalt. Tocmai de aceea m-am hotărât să-l ignor și să trec întotdeauna pe partea opusă a străzii. Dar o anumită neliniște nu înceta să mă stăpânească și, în cele din urmă, obsedat tot mai mult de apariția lui și de ideea că s-ar putea să mă urmărească pe mine însumi, din cine știe ce motive necunoscute, mi-am zis că ar fi mai bine să încerc a-mi da seama care-i sunt rosturile.

Observam că nu se îndepărta niciodată de casa în dreptul căreia îl întâlneam. Îmi era deci mai ușor să-l supraveghez și astfel, odată, venind mai devreme decât de obicei, m-am pitit îndărătul unui stâlp de piatră implântat pe chei. Vedeam foarte bine casa și eram protejat și de umbra ce învăluia acel colț.

După o scurtă așteptare, se ivi. Ajuns în fața casei, aruncă o privire scrutătoare jur-împrejur și, asigurându-se că nu e nimenea, se apropie de una dintre ferestre, rămânând nemișcat, de parcă ar fi urmărit cu atenție ceea ce se petrecea înlăuntru. Din când în când, se mai uita în preajmă, făcea câțiva pași, dar revenea îndată la fereastră, continuând a privi la fel de încordat.

Fereastra dădea pe chei. O vedeam bine și nu înțelegeam de ce stătea privind-o cu atâta luare-aminte, cât timp era întunecată,

sau mai curând părea complet acoperită cu o perdea neagră, opacă, prin care nu pătrundea nicio sclipire de lumină. M-am gândit că poate va fi ascultând ceva, cu toate că era de neînchipuit să auzi o convorbire obişnuită printr-un geam dublu, bine închis şi situat destul de înalt.

În întuneric, în tăcerea neprietenoasă a cheiului, ritmată îndepărtat de marea calmă, aşteptarea mea devenea un supliciu absurd. Nu ştiam nimic despre omul pe care îl pândeam, nu-i înţelegeam intenţiile, nu realizam sensul prezenţei lui acolo. Eram doar încredinţat că nu mă urmăreşte pe mine, dar asta nu mă liniştea, cât timp atitudinea lui lipsită de orice noimă nu făcea decât să-mi declanşeze în suflet stările cele mai apăsătoare. Îmi venea să mă duc direct la el şi să-i cer socoteală pentru ceea ce face, să-l bruschez, să-l ameninţ, să-l gonesc. O furie înăbuşită creştea în mine, dar îmi dădui seama că n-aveam niciun drept să mă amestec în lucruri ce nu-l priveau decât pe el. Orice om e liber să se oprească pe trotuar acolo unde doreşte şi să rămână cât îi place, cu ochii pironiţi la vreo fereastră.

Cum însă toate cele ce-ţi par inexplicabile îţi lasă adesea consolarea că într-o zi le vei cunoaşte, am sfârşit hotărând să revin acolo dimineaţa, pe lumină, şi să încerc a vedea ce se petrece-n casa aceea, dincolo de negrul mat şi impenetrabil al geamului. M-am furişat deci de-a lungul cheiului şi, făcând un ocol mare, pornii spre casă pe alt drum.

II

A doua zi, casa îmi păru mai tristă, mai părăsită decât o bănuisem noaptea în ajun; cu pereţii plini de resturile abia vizibile ale succesivelor tencuieli ce căzuseră, cu acoperişul mare, greoi, din tablă ruginită, pe care se mai zăreau pe alocurea crâmpeie de roşu decolorat, cu un imens plop pe jumătate uscat, veghind adormit în văzduh deasupra porţii încremenite în balamale, avea ceva din atmosfera locurilor unde nu mai are cine să moară. Ceva de

încremenire sau de alunecare într-un vis pe care nimeni nu-l va visa niciodată.

Nu îndrăzneam să ating zăvorul porţii. Mă temeam de urâtul care se presimţea între acele ziduri rămase ca nişte schelete pietrificate, urme ce nu mai pot aminti nimic din îndepărtata lor viaţă.

Am ezitat o vreme şi apoi, când niciun trecător nu se zărea pe amândouă trotuarele, am deschis poarta şi am intrat într-o curte mică, sufocată de liliac, tufe de trandafir sălbatic şi viţă, printre care se desenau câteva trepte de piatră şi uşa masivă cu ferecături tentaculare. M-am strecurat pe sub vegetaţia convulsivă şi am bătut cu putere în uşa ce semăna să nu se mai fi deschis de mult.

Bătăile mele, sunând ca bulgării de pământ pe capacul sicrielor, treziră odată cu ecoul lor straniu un zgomot de paşi. Venea cineva. Nici nu mi-am dat seama când s-a ivit în prag un evreu bătrân, cu ochelari tulburi şi cu părul revărsat în inele albe sub tichia mică de satin. Purta o redingotă neagră, lucioasă, pe care în dreptul inimii era brodată cu galben şi cu roşu întunecat o bufniţă.

Apariţia lui m-a descumpănit. N-aş fi crezut niciodată că în casa urmărită cu atâta înverşunare de omul pe care îl văzusem noapte de noapte încremenit în faţa geamului şi cu înfăţişare de muezin al cărţilor inaccesibile, al paginilor ce cuprind, mai presus de tipar, tâlcuri nevăzute şi îngânate pe întuneric. De altfel, în oraş nu mai întâlnisem evrei, deşi se spunea că pe vremuri fuseseră câţiva, despre a căror plecare sau moarte nu mai rămăseseră decât frânturi de amintire confuză.

Bătrânul păru însă foarte liniştit la vederea mea. Nimic nu semăna să-l nedumerească. Îmi făcu semn să intru, ca şi când m-ar fi aşteptat ca pe-un obişnuit al casei sale, fără să acorde atenţie expresiei de stinghereală şi de stupoare ce se va fi citit pe faţa mea.

Încăperea unde am pătruns era întunecoasă, cu o fereastră mare, acoperită de draperia ce cădea în falduri grele, cu un sfeşnic de bronz, ori poate de argint, în care lumânările ardeau atât de repede, încât bătrânul era silit să le înlocuiască întruna. Când, după câteva clipe de tăcere, am încercat să-i vorbesc despre urmăritorul nocturn şi să-l întreb ce anume ar putea însemna prezenţa acelei umbre insidioase în preajma schimnicului ce mi se arătase a fi, a tresărit

uşor şi pe chipul lui coborî o paloare. S-a întors spre sfeşnicul aprins, a rostit o rugăciune în graiul străbunilor lui de la Marea Moartă şi apoi, lăsându-se obosit în jilţul de lângă scaunul pe care mă aşezasem, a început o povestire ce trebuia să fie răspuns la întrebarea mea.

III

Povestirea bătrânului evreu era plină de corăbii vechi, de turme şi cirezi bogate hălăduind prin câmpuri sălbatice şi mlăştinoase. Vremurile pe care le povestea erau îndepărtate; lumea lui îmi era străină şi doar din când în când recunoşteam printre cuvinte crâmpeie din culegerea unei existenţe ce bănuiam că va fi fost odată sau mai curând ar fi putut să fie a mea. Firul întâmplărilor se aduna tot mai mult în jurul oraşului unde trăiam şi cu cât se apropia, cu atât pierdeam înţelesul celor povestite, în ciuda eforturilor ce le făceam.

Atunci, deodată, l-am văzut ridicându-se şi pornind spre geam. Părea neliniştit, tulburat ca de o teamă lăuntrică. Liniştea se făcu mai apăsătoare. Lumânările îşi tremurau flacăra şi umbrele lor scriau pe tavan litere ale unui alfabet blestemat. O răbufnire de vânt deschise fereastra, stingând luminile, şi draperia flutură puternic, învăluindu-l pe bătrân şi doborându-l.

Afară se întunecase. Nici nu-mi dădui seama când ziua trecuse şi o noapte fără lună cucerise oraşul. N-aveam puterea de a mă ridica din scaun; păream sortit să rămân încremenit de-a pururi în acea încăpere cu bătrânul evreu, ce zăcea fără cunoştinţă pe duşumea, acoperit de bezna pe care o mlădia draperia neagră înfoiată de vânt. În dreptunghiul decupat al geamului apărură două siluete şi după o clipă săriră înlăuntru doi oameni mici de statură, cu capetele vârâte între umerii largi şi cu braţele atârnându-le până aproape de genunchi. Porniră încet, căutând cu mâinile prin întuneric, şi, împiedicându-se de trupul bătrânului, se aplecară, îl ridicară pe sus, ducându-l spre geam, şi apoi săriră

iar, dispărând în noapte şi lăsându-mă singur, ţintuit pe acelaşi scaun pe care stăteam.

Mi-am revenit curând din starea de stranie hipnoză ce mă subjugase. Vântul se potolise şi începu o ploaie deasă, prin reţeaua căreia privii noaptea compactă, cu arome înăbuşitoare de flori moarte, de alge putrede şi de solzi. Trebuie să fi fost târziu, căci strada goală, sumbră, dormea răsucită în ploaie ca o reptilă terţiară, puţinele felinare mocneau, iar formele destrăbălate ale caselor se năluceau copleşite de negură şi de spaimă.

Necunoscuţii care-l răpiseră pe bătrânul evreu se făcuseră nevăzuţi. Nu ştiam dacă mă vor fi observat când au pătruns în odaia lui. Nădăjduiam că întunericul nu le va fi îngăduit-o. Aerul greu mă îndemna să caut uşa; ieşii strecurându-mă cu luare-aminte, ca să nu atrag atenţia celui ce urmărea casa. Cu toate că, uitându-mă pe fereastră, nu-l văzusem nicăieri, aveam sentimentul că se ascunde undeva pe aproape şi continuă să pândească.

Ploaia cădea oblic şi săgeţile ei, sporind bezna opacă, mă protejau ca o perdea de ceaţă, la adăpostul căreia mă furişam pe lângă ziduri, ocolind răscrucile şi oprindu-mă pe sub porţi înnegrite ca să-mi trag suflarea şi să arunc în urmă aceeaşi privire bănuitoare. Am ajuns acasă după ce miezul nopţii bătuse de mult şi m-am scufundat într-un somn negru şi dens ca o noapte ploioasă interminabilă.

IV

Zile multe se numărară, egale cu ele însele şi ameţitoare în trecerea lor, asemenea valurilor şi pescăruşilor, care sunt mereu aceiaşi, ca şi când nu s-ar naşte şi n-ar muri niciodată, zboruri, culori, forme şi ţipete ale văzduhului. Uitam încet-încet toate cele petrecute, umblam cu sufletul adăpostit între norii sfârşitului de vară, norii albi pe care vântul amurgului îi bandajează ca pe nişte mumii plutitoare, surâzând enigmatic în hotarele neantului.

Mâhnirea pentru soarta acelui bătrân evreu mă mai urmări o vreme și mă gândeam în răstimpuri la trupul lui, închipuindu-mi-l înecat undeva în adâncuri marine, unde plante necunoscute de oameni se înfioară atinse de umbra peștilor, fantomă fluidă și rece proiectată de jocul razelor rătăcite în verde – sau alteori îl vedeam zăcând decapitat, departe, pe un poligon de plajă pustie, însângerând apele și răspândindu-se în undele lor, simbol crepuscular al unor țărmuri ce nu mai puteau aștepta decât somnul.

Apoi am înțeles că soarta celor născuți întru spirit e în gândurile și în cuvintele lor, pe care mâna nu le poate atinge: singure, nedeslușite ochiului cuprins de nevăzutul cearcăn al morții, ele rămân să ardă veșnic, sângerând în sine și în neființă. Și mi-a venit în minte, mereu mai clară, povestirea bătrânului evreu, așa cum o lăsase neterminată în noaptea dispariției lui. Cum se va fi terminând, mă întrebam? Sfârșitul ei îl vor scrie mereu alții și alții, ori de câte ori mâinile întoarse în gheare vor căuta pe întuneric. Eu îl voi caligrafia după faptele ce urmară să mi se arate.

Nu mai trecusem de mult seara târziu pe lângă casa evreului. Când întâmplarea făcu să mă abat pe vechiul drum pe care mă întorceam într-o vreme din îndelungatele mele plimbări pe țărm, am privit casa și mi-am adus aminte de urmăritorul nocturn. Nu mai stătea în fața ei. Desigur că se va fi mutat la altă fereastră, unde-l vor fi chemat sumbrele lui însărcinări. Geamul era luminat, înlăuntru se vedeau așezați la masă și mâncând cu gesturi lacome câțiva oameni, ce păreau a sărbători ceva. Li se vedeau îndeosebi mâinile mari, întinzându-se și contractându-se cu o vigoare mimată. Pe chipurile lor, sub masca stridentei veselii, citeam nesiguranța, bănuiala și teama.

Toamna veni repede, cu furtuni și cu meduze moarte ce se descompuneau pe nisip, dând miasme dezgustătoare și dulcege. Țărmul se pustiise. Pescarii cântau și plângeau, beți și nebuni după năvoadele rupte, iar bărcile lor dormitau pe nisip în latura de miazăzi a orașului, unde rămăseseră netăiați câțiva copaci, adunați în pâlcuri, puținii supraviețuitori ai unor ierni mizerabile. Frunzele lor galbene și arămii risipeau în vânt o bogăție inutilă, așternând

în calea câinilor şi a cailor zdrenţe răzleţe din fastuoasele covoare de altădată.

Într-o după-amiază, purtându-mi paşii pe sub coroanele despuiate ale unor copaci, răscolind în mers frunzişul căzut la picioarele lui septembrie, am dat peste un obiect neaşteptat: amestecat printre foile uscate şi veştede, se tăvălea cercul de stofă de pe redingota evreului, cercul pe care cu galben şi roşu întunecat era brodată o bufniţă.

L-am ridicat, scuturându-l de nisip, şi l-am dus acasă. Când am ajuns, se întunecase de-a binelea. Am aprins lumina şi am stat singur cu mine într-un colocviu fără cuvinte, mut ca stâncile munţilor de la miazănoapte, de la care bunii şi străbunii mei au învăţat neclintirea şi patima formelor. Un spaţiu imens se desfăşura înaintea mea, dar la capătul lui se profila o bornă cernită. Am tresărit cunoscând-o şi m-am apropiat de fereastră: pe stradă, în dreptul casei mele, silueta unui om. Crescut din pulbere, stătea nemişcat lângă geamul pe care l-am închis trăgând obloanele şi cutremurându-mă doar la gândul că întregul oraş e cufundat în somn şi că poate nu va mai fi nimeni asemenea mie celui de altădată, să se întrebe şi să se neliniştească la vederea lui.

ARTIŞTII DIN INSULĂ

I

Auzisem de multă vreme că la o oarecare depărtare de ţărm, în dreptul oraşului unde locuiam, se află o insulă cu păsări şi arbori – o mică oază în deşertul marin – înconjurată de stânci şi de valuri. Se spunea că acolo se pripăşiseră pictori şi sculptori, ducând o viaţă retrasă, petrecându-şi timpul cu penelurile şi dălţile lor şi neavând alte griji în afara artei.

Mă gândeam adesea cu invidie la soarta lor, pe care mi-o imaginam în fel şi chip, şi întotdeauna după asemenea clipe de reverie îmi propuneam să pornesc într-acolo, însufleţit de propriile mele himere, proiectate într-o lume cu atât mai generoasă, cu cât n-o văzusem niciodată.

Zilele însă treceau, prelungind mereu termenul acelei călătorii ce părea sortită să nu se mai împlinească, rămânând în sfera proiectelor născute doar ca să-şi poată alimenta regretele de mai târziu. Nu găseam puterea de a mă hotărî. Paşii mei învăţaseră câteva drumuri, din a căror reţea cu greu s-ar fi putut desprinde. Lanţurile acelor drumuri obişnuite rareori le-am înlăturat, căci erau ale unui refugiu în cel mai ascuns colţ dinlăuntrul meu şi răspundeau monotoniei indiferente ce-mi fusese dată ca să-mi slujească de platoşă împotriva urâtului şi a vremii.

Poate că, dacă i-aş fi văzut pe alţii plecând către insulă, dacă s-ar fi întâmplat să fiu la ţărm, să mă plimb de-a lungul cheiului când o şalupă frumoasă, plină de culori şi de glasuri vesele, s-ar fi desprins, pornind-o spre miazăzi şi răsărit, unde bănuiam că se află, m-aş fi urcat şi eu alături de ceilalţi. Dar nimănuia nici prin gând nu i-ar fi trecut să părăsească fie şi pentru scurtă vreme oraşul. Răgazurile erau doar pentru casă şi somn, pentru tăcere şi somn,

pentru uitare şi somn. Chiar şi în visele lor, locuitorii nu părăseau aproape niciodată oraşul.

Şi totuşi, imaginea insulei continua să mă frecventeze. Aveam uneori aproape certitudinea că într-o zi tot îmi va fi dat s-o văd. Nici nu bănuiam că o voi face chiar fără să vreau, şi nu peste multă vreme.

II

Iernile erau aspre pe tărâmul acela. Erau ierni de exil şi de amintire barbară. Marea îngheţa până departe, cu verdele ei oţelit printre întinderi copleşite de zăpada pe care înflorea sângele sălbăticiunilor devorate de fiare. Orizontul purta nimb galben şi primea închinarea de dimineaţă a negurilor înaintea ninsorii prin care orbecăiau pescăruşi rătăciţi. Cuvintele rostite îşi sunau silabele în alb şi călătoreau în clopote de gheaţă, iar ecourile înalte le dilatau în încremenitul văzduh.

La capătul unei asemenea ierni, când primăvara nu mai era prea departe, veneam odată de-a lungul plajei. Era o după-amiază târzie, cu nori palizi, prin care se putea bănui lumina soarelui înclinat spre amurg. Vântul sufla încet de la miazănoapte în direcţia largului, unde o imperceptibilă ceaţă se confunda treptat cu primele semne de seară. Jur-împrejur – zăpadă. Înaintam urmând o cărare îngustă, făcută de paşii cine ştie cui. Poate chiar ai mei. Poate ai altora. Eram absent, îmi lăsasem gândurile să dialogheze în gol. Nici nu mi-am dat seama când, părăsind urma paşilor ce trecuseră înaintea mea, am luat-o de-a dreptul prin zăpadă peste marea îngheţată.

M-am trezit când ajunsesem aproape de marginea gheţii şi-am auzit deodată vuietul înăbuşit al valurilor ce clocoteau sub sloi. Dar în aceeaşi clipă, undeva înapoia mea se dezlănţuiră trosnete succesive, ca şi când o mână uriaşă din adânc lovea cu securea în suprafaţa gheţii. Urmă o zguduitură ce mă făcu aproape să-mi pierd echilibrul. Îndată ce mi-am revenit, încercai să fug spre ţărm. Era zadarnic. N-am izbutit decât să ajung la celălalt capăt al sloiului ce se desprinsese şi se depărta mereu.

Mi-am rotit privirea în jur și am văzut o înserare străină. Am văzut spinări de valuri violacee, balene lichide pe care aluneca insula de gheață, ducându-mă în larg, legănându-mă cu tangajul ei ușor. Am văzut albul țărmului cum rămânea maculat de umbre și orașul toropit de somn, cu ochii injectați licărind printre gene întunecate. Vântul se întețise și, sub puterea lui, blocul de gheață înainta ca o navă căreia fără veste îi devenisem catarg.

Apoi ; una dintre cele mai negre din câte mi-a fost dat să traversez. Fulgi singuratici îmi atingeau fața. Nicio lumină nu se ivea la orizont. Iarna, vapoarele ocoleau apele nesigure ale acelor ținuturi și treceau la depărtare de câteva zeci de mile, spre miazăzi. Speranța n-avea temei. Gândurile pluteau în derivă. Strigătul se năștea mort.

Căutam în beznă creștetul aureolat al aceluia ce umblase pe ape cândva, într-o vreme de început și de taină, și, potrivindu-mi memoria după cadența largă a valurilor, îmi reaminteam cântecele corăbierilor morți, care plângeau trufia lor risipită pe mare, stelele lor, gleznele lor înghețate. Și mă pierdeam tot mai departe pe apă, într-o direcție pe care n-o cunoștea decât vântul.

III

Trecură ceasuri în șir. Nenumărate, istovitoare, pustii. Pe întuneric, marea se auzea respirând larg, destrămând din când în când câte-o creastă de val și spulberându-i perlele reci. Nu simțeam nici frigul, nici vântul; aveam doar o senzație de nicăieri, de moarte anticipată.

Într-un timp, îmi ajunseră în auz niște țipete îndepărtate, pe care n-am izbutit să le deslușesc. Ghemuit pe zăpada ce acoperea sloiul, începui să dormitez, și țipetele mi se părea că sunt ale visului, deși le auzeam din ce în ce mai aproape. Și tot auzindu-le, se ivi în sfârșit un vapor, pe puntea căruia am fost adus cu o barcă. Era cald, dar din vreme în vreme răbufnea câte-o rafală de vânt înghețat, săgetându-mă și făcându-mă să tresar, clătinând luminile care umblau prin ochii mei și încununându-mi fruntea cu spini.

O voce ascunsă îmi şoptea neîncetat la ureche povestea obsesivelor mele apostazii. *Sufletul tău e şarpele ce te sugrumă*, spunea. *Nu te lasă niciodată să-ţi întorci privirea. Cauţi mereu drumul de dincolo de lucruri, vrei mereu să vezi faţa lor cealaltă, aceea spre care privesc numai ochii cu pleoapele pe totdeauna închise.*

Nu-mi plăceau şoaptele insinuante şi aş fi vrut să-i sucesc gâtul celui care vorbea. Dar n-am mai apucat. Vasul se lovise de ceva, ori se împotmolise pe un banc de nisip, cutremurându-se. Ţipetele se înteţiră. Am deschis ochii în albastru. Se lumina de ziuă. Vântul şi marea şuierau oblic, învăluindu-mă cu frigul lor pătrunzător şi dându-mi un tremur ce mă readucea de departe: stăteam pe sloiul de gheaţă ce se oprise la un ţărm încă înnegurat, iar deasupra mea, în văzduh, se roteau ţipând pescăruşii.

Am sărit în picioare, scuturându-mă de frigul ce se cuibărise în mine, şi am privit stolul păsărilor care începuseră a se răzleţi sub cerul tot mai luminat. Mişcarea mea le alungase. Mă crezuseră mort. Ar fi putut să-mi scoată ochii. Pescăruşilor le plac îndeosebi ochii morţilor pe care marea îi aduce la suprafaţă, după ce-şi lasă sufletele în adâncuri.

Apoi am privit ţărmul la care mă oprisem. Avea o plajă îngustă, acoperită cu zăpadă nu prea mare, îndărătul căreia se înălţa malul de stâncă ascuns de copaci. Trezit de-a binelea, mi-am adus aminte de insula despre care auzisem, la care mă gândisem de atâtea ori, şi mi-am dat seama că mă aflam la ţărmul ei.

Nu mi-a fost greu să trec de pe sloiul de gheaţă pe ţărm şi în câteva clipe, găsind o cărare, am urcat pe malul înalt. Insula părea destul de mare şi era în bună parte acoperită de pădure. Se făcuse ziuă. Cerul înnorat. Am luat-o la întâmplare, pornind în căutarea unui suflet de om, dar n-am întâlnit pe niciunul dintre pictorii şi sculptorii ce se spunea că-şi făcuseră acolo sălaşul. N-am văzut decât copaci plini de cuiburi şi pretutindenea stoluri de păsări felurite, proliferând ca într-un paradis abandonat.

Zăpada era puţină şi vânturată printre trunchiurile cafenii, peste ierburile acoperite de frunze uscate. Începusem a crede că pictorii nu erau decât o născocire a locuitorilor oraşului unde trăiam şi că soarta nu mi se schimbase prea mult când părăsisem

insula plutitoare pentru alta încremenită în piatră la mijlocul mării, la fel de pustie şi de pierdută în vânt. Mă gândeam că, dintre cei ce-mi vorbiseră despre insulă, niciunul n-o văzuse. Toţi îmi spuneau că auziseră şi ei la rândul lor de la alţii. Unde, când? Nimenea nu mai ştia.

Deodată, pe când stăteam odihnindu-mă rezemat de un arbore secular, auzii un foşnet de ierburi uscate. Mi-am întors capul, dar n-am văzut nimic. Parcă se mişcase ceva – o făptură, o umbră, un duh – departe, printre trunchiurile copacilor. Am pornit într-acolo şi am nimerit într-o poiană mărginită jur-împrejur de statui enorme de lemn. Erau arbori cărora li se retezaseră coroanele şi apoi în trunchiurile lor masive fuseseră sculptate nuduri de femei cu trupuri alungite, cu capete mici şi cu membrele subţiri ca nişte lujere. Toate aveau o expresie de suavă demenţă, şi la vederea lor m-am simţit stingherit, ca şi cum aş fi pătruns într-o incintă interzisă.

Mă apropiai să le cercetez mai atent, aruncând mereu priviri iscoditoare în jur, şi mi-am dat seama că sunt monumente funerare. Fiecare statuie veghea la căpătâiul mortului ce va fi fost înhumat, ori mai curând avea să fie, sub movila de pământ de la picioarele ei.

IV

Timpul trecut pe negândite s-a întors împotriva mea. Veni după-amiaza cenuşie şi se auziră fluierături dinspre mare. Puterile nu mă părăsiseră cu totul şi încă mai speram să aflu urma unor fiinţe vii. Am luat-o spre ţărm, hotărât să înconjur toată insula. Marea încărunţită, bătrână, singură cu sine. Cerul mare şi mort. Păsări cădeau aruncate pe valuri de mâna unui zeu primitiv şi impenetrabil; foi dintr-o carte a serii, pe care cei născuţi între pietre sonore n-o vor înţelege niciodată. Şi eu mergeam în întâmpinarea amurgului. Şi toate sunau, sunau, sunau, stele metalice într-un înalt arcuit, stele mătănii, stele clopote auzite, neauzite.

O lumină se ivi în depărtare de-a lungul ţărmului. Iată şi viaţa pe care-o căutam. Grăbii pasul şi, după câtăva vreme, am ajuns în dreptul acelei lumini. Plaja era mai largă, şi malul stâncos se zărea ascuns de copaci. În peretele de piatră se vedea un geam luminat, de la care privea, dinăuntru, un bărbat blond, îmbrăcat în haină albastră. Lumina din încăpere era slabă, afară nu se întunecase încă, iar copacii se îndesau în faţa geamului şi de aceea nu desluşeam bine chipul bărbatului.

Înaintai privindu-l şi, când m-am oprit, am văzut că nu era decât o pictură pe sticla ferestrei, înfăţişând un om încă tânăr, cu faţa frumoasă marcată de trăsături severe, cu ochi albaştri şi păr inelat încadrându-i fruntea înaltă şi palidă. Geamul era al unei încăperi ce fusese tăiată în stâncă. Alături stătea uşa masivă de lemn. Am apăsat clanţa şi uşa s-a deschis, lăsându-mă să intru într-o odaie goală, al cărei interior mă umplu de uimire, de încântare şi de tristeţe: pereţii purtau o frescă alcătuită din nenumărate imagini distribuite pe mici suprafeţe dreptunghiulare, mărginite de chenare negre, pe duşumeaua de piatră stăteau vase de lut ars, iar în două firide ardeau opaiţe cu seu. Într-o altă firidă era un pat de piatră şi lângă el o lădiţă de lemn plină de vase metalice şi de diverse obiecte.

Pictura pereţilor, în tonuri violente de verde, roşu, galben, reprezenta scene din viaţa unor ocnaşi ce fuseseră cândva relegaţi în insulă, pentru erezii săvârşite în cetăţile de pe ţărmurile mării. Tablourile povesteau faptele şi credinţele lor, evocau oraşele lor de baştină, printre care îl recunoscui şi pe acela unde trăiam eu însumi, mulţimi adunate, corăbii cu oameni ce purtau lanţuri la picioare, femei despletite plângând pe nisipul plajelor, cheiuri nocturne unde flăcările mistuiau statui de lemn şi imense picturi. Apoi o insulă cu arbori, cu stoluri de păsări şi turme de capre păzite de păstori hirsuţi, îmbrăcaţi cu cojoace grosolane sau înfăşuraţi în ţesături aspre, pe jumătate goi, desculţi, cu bărbi şi plete încâlcite, cu priviri înstrăinate. Şi multe alte privelişti şi aspecte, pe care n-am reuşit să le înţeleg; cei ce le zugrăviseră îşi ascunseseră gândul.

Cu toţii păreau a fi din ţări păduroase, cu zeităţi pogorâte în întunericul sihlei şi, urmăriţi de culorile cu care se născuseră pe

retină, își acceptaseră soarta până la capăt. I-am simțit apropiați și mi-am zis că poate eu sunt ultimul dintre ei, sunt întârziatul care și-a rătăcit timpul și drumurile și n-a mai fost demn de lanțuri...

M-am așezat pe patul de piatră și priveam absorbit. Încet, cu o mișcare abia simțită, ușa s-a deschis și a intrat o bătrână înaltă și falnică, fără un singur fir cărunt în părul ei negru și bogat. S-a uitat la mine ca și când aș fi fost unul dintre obiectele aflate în încăpere, a turnat seu în opaițele care ardeau în cele două firide laterale și a ieșit, făcându-mi semn s-o urmez.

V

De partea cealaltă a insulei, pe un mic platou, trăiau câțiva păstori. Bordeiele lor nu se ridicau decât foarte puțin deasupra pământului și staulele pentru capre erau tot în pământ. Acolo m-a condus bătrâna. Am intrat prin întuneric într-un bordei umed și friguros, am mâncat laolaltă cu ei și am căzut într-un somn greu. Nu mai întâlnisem în viața mea oameni atât de tăcuți, în ciuda fețelor luminate, deschise, pe care nu trecea nicio umbră. Treceau însă aceeași uitare și aceeași demență vagă pe care o exprimau chipurile femeilor cioplite în trunchiuri de arbori.

Când s-a luminat de ziuă, m-am deșteptat. Eram singur. Plecaseră toți cu caprele. Dar caprele erau cu mine: pereții bordeiului purtau în piatra lor nenumărate capre desenate cu vârful unui cuțit de metal sau de cremene. Pe urma cuțitului se insinuase o culoare verde-închis, provenită din cine știe ce ierburi sau frunze. Siluetele aveau o grație și o mișcare subtilă, în ciuda liniei simple, cu naivități și stângăcii infantile.

Am ieșit afară și l-am întâlnit pe unul dintre ei. Părea senin, împăcat, și înfățișarea lui mi-a dat curajul să-i vorbesc, întrebându-l despre pictorii și sculptorii ocnași, despre încăperea cioplită în stâncă, despre păstorii din bordeie și statuile de lemn. Răspunsul

lui a fost o povestire ciudată, incoerentă, plină de elemente ininteligibile şi de expresii necunoscute mie. Un singur lucru mi se părea că-l înţelegeam din spusele lui, şi anume că pictorii şi sculptorii, ocnaşii, păstorii sunt unii şi aceiaşi, că au venit demult, demult, şi fiecare dintre ei a murit la capătul unei vârste şi s-a născut iarăşi la începutul celeilalte, simţindu-se altul, uitându-şi propriile lui fapte, propriile lui gânduri de altădată.

Nimenea nu mai ştia când veniseră în insulă, nimenea n-ar mai fi putut spune cine zugrăvise splendida frescă din odaia în care fusesem: casa aceea era pentru ei un fel de biserică, un loc de reculegere şi de exaltare. Nu mai ştiau nici măcar cine desenase pe pereţii bordeielor lor siluetele caprelor colorate cu verde. Divinităţile ce le patronau viaţa erau ei înşişi, în ipostaze revolute şi uitate cu desăvârşire. Totul era înecat într-un *demult, demult*, pe care păstorul îl rostea cu evlavioasă nostalgie, parcă mai mult uitând, decât aducându-şi aminte.

VI

Am rămas în mijlocul lor până s-a desprimăvărat de-a binelea. Ploi abundente căzuseră şi arborii se acoperiră de flori şi de frunze tinere, ascunzând cuiburile fără număr din crengile lor.

Venirea primăverii, sau poate venirea mea, părea să le fie nefastă: îmbătrâniseră îngrozitor, slăbiseră, li se pustiiseră ochii – şi soarele lumina fără cruţare feţele lor pământii, şi vântul cald îi înfăşura cu giulgii ademenitoare, ca şi când s-ar fi pregătit să-i ducă undeva, în altă parte, să-i înalţe pe nevăzutele tronuri ce le erau hărăzite. Până şi bătrâna îşi pierduse măreţia, se prăbuşise pe nesimţite, era albă, uşoară, umbrită de aripa străvezie care începuse să coboare încet deasupra ei. Ca nişte făpturi de zăpadă se topeau păstorii treziţi din îndelungata lor hibernare sub firmamentul cu neguri galbene, unde se mistuise de mult steaua la care se închinaseră odinioară.

Numai păsările insulei continuau să umple văzduhul, ciripind fiecare în graiul ei, cuprinse de o nelinişte care ar fi fost a anotimpului dacă n-ar fi trădat semne întunecate, căci plaja din faţa bordeielor era în fiece dimineaţă plină de păsări moarte.

Intrase şi în mine o toropeală ce mă făcea să rămân zile în şir culcat în bordeiul umed şi-mi dădea sentimentul că nu-l voi părăsi niciodată, că voi rămâne pe totdeauna captiv în insulă şi voi lâncezi uitând de mine însumi, trecând cu timpul în orbita duhurilor vrăjmaşe, cele ce poartă noaptea podoabe înşelătoare, iar ziua se risipesc în cenuşă.

Nu mai fusesem de mult în poiana cu statui de lemn. Aproape că nu-mi aminteam unde am văzut-o. Când, într-o zi, pornii s-o caut, a trebuit să umblu mult şi abia spre amurg am ajuns în marginea ei şi am tresărit la vederea statuilor trezite la o viaţă care era moartea lor. Le dăduseră crengi subţiri, pline de frunze. Din coapse, din umeri, din şolduri, din sâni, de pretutindenea creşteau mlădiţe verzi, multe, nenumărate, învăluind formele în voaluri, estompându-le cu nimbul lor. Expirând sub razele lungi ale amurgului, statuile se întorceau în stejari.

N-am mai putut să le privesc şi mă îndreptai spre ţărmul stâncos unde era încăperea cioplită în piatră, cu pereţii zugrăviţi. Lumina abia pâlpâia înlăuntru. Opaiţele agonizau şi se vedea că bătrâna nu mai venise de mult să le îngrijească. Chipul bărbatului pictat pe geam suferea o metamorfoză fantomatică. Prin colţuri se aşternuse deasupra frescelor un muşchi gălbui, ce înainta acoperindu-le, iar din tavan în câteva locuri picura apă.

Îmi părea rău că venisem: regretam din suflet acea călătorie nocturnă de la capătul iernii şi blestemam sloiul de gheaţă că mă purtase spre insulă.

Mi-ar fi plăcut să uit totul şi să rămân la imaginea de altădată a artiştilor din insulă, aşa cum îi văzusem atunci când mi se vorbise despre viaţa lor. Mi-ar fi plăcut să-mi mai pot închipui un paradis copilăresc şi absurd, în mijlocul mării, între lucruri pe care mâna cu penel sau cu daltă le descifrează în pustietatea colindată de vânt şi de păsări, între toate cele mai tari decât fluidul nevăzut al

unor vremuri moarte şi înviate în vis. Dar eram acolo, învins, descumpănit, faţă-n faţă cu propria mea neputinţă.

Am adormit pe patul de piatră, şi în zori m-au cules bărcile unor vânători de delfini, pe când rătăceam singur pe plajă. Veniseră de undeva din sud, să vâneze prin apele acelea necunoscute pentru ei. Am luat iar drumul oraşului meu şi în timp ce vântul umfla pânzele, ascultam în vuietul valurilor un repetat şi obsesiv *demult, demult*, care suna adâncindu-se mereu, ca o prăpastie unde se mistuia o lume.

ULTIMUL ROL

I

Se număraseră ani de când nu mai fusesem la teatru.

Ştiam pe dinafară cele două sau trei piese – toate tragedii – ce se reprezentau invariabil, seară de seară, în faţa aceloraşi spectatori nelipsiţi, învăţasem până şi inflexiunea glasului cu care actorii rosteau fiece replică, până şi gradul de entuziasm descifrat pe feţe în anumite momente, şi puteam spune, fără să întorc capul, unde stau, ce fac şi cum sunt îmbrăcaţi cei mai mulţi dintre obişnuiţii acelei săli înguste şi lungi, nesfârşite.

Mă oboseau îndeosebi noii actori, mult prea cabotini, jucând în stilul declamatoriu şi patetic cu care nu m-am împăcat niciodată. Cei din generaţia veche muriseră, fuseseră pensionaţi sau primiseră cu timpul slujbe modeste de bibliotecari, casieri, arhivari prin diverse instituţii necunoscute, unde-şi fumau ţigările îngânduraţi, privind cu nostalgie spre propriul lor trecut de multă vreme uitat, dialogând fără cuvinte cu somnul, cu muştele şi cu moartea.

Unii dintre ei aveau crize intermitente când, rememorându-şi vechile roluri în care străluciseră, aclamaţi la scenă deschisă, începeau să gesticuleze şi să declame îndărătul ghişeului lor, spre nedumeritea şi iritarea publicului ce li se adresa, ori sonorizau cavernos incinta pustie a cine ştie cărui depozit de arhivă, speriind şobolanii şi fluturii de noapte ascunşi printre rafturi. Câţiva mai suspecţi fuseseră o vreme închişi. Alţii, inofensivi prin vârstă, erau toleraţi cu discreţie şi îngăduinţă. Noaptea îi mai întâlneam uneori pe chei plimbându-se agale, solitari, cu capetele lor mari şi clătinate, cu părul alb ridicat în vânt, sugrumaţi de tăcere şi de întuneric, prezenţe spectrale în somnolenţa şi turpitudinea oraşului.

Tineretul era impetuos şi plin de râvnă. Talente deosebite nu se iveau printre ei, dar erau preţuiţi de regizori pentru că primeau

cu egală plăcere rolurile, fie ele importante sau episodice, şi nu manifestau ca înaintaşii lor dorinţa de a excela, de a ieşi în evidenţă, de a se face cunoscuţi şi admiraţi. Nici n-ar fi putut s-o facă. Publicul gusta nediferenţiat şi piesele, şi interpretarea lor, convertind delectarea în datorie şi aplaudând nu atât jocul actorilor, cât sensul anumitor replici, momente, situaţii.

Din când în când, puteau vedea spectatori ridicându-se din sală şi urcând pe scenă pentru a repeta o replică, iar unii dintre aceştia erau chiar angajaţi ulterior în trupa teatrului. Aşa s-a întâmplat şi cu vecinul meu care, după ce frecventase ani de-a rândul spectacolele, cu o ardoare nemărturisită, participând activ mai întâi în sală, apoi, cu timpul, urcând chiar pe scenă, sfârşi prin a fi luat ca actor şi distribuit în una din cele două piese aflate pe atunci în repertoriu.

I se dase un rol secundar pe care l-a păstrat multă vreme, deşi auzisem că trecea în lumea teatrului drept o persoană importantă. Nu l-am văzut jucând. Probabil că rolul, părându-i-se totuşi, în sinea sa, prea neînsemnat, nu mă invitase nici el cu prea multă insistenţă; îmi dădeam seama că aşteaptă să o poată face îndată ce va primi unul din cele principale. Şi prilejul n-a întârziat, mai generos poate decât l-ar fi bănuit vreodată.

II

Era vară. De undeva, dintr-o ţară îndepărtată, venise un nou regizor la teatrul oraşului şi prima lui iniţiativă cu care îşi inaugură activitatea a fost reluarea unei piese ce nu mai fusese reprezentată de lungă vreme.

Autorul era localnic, dar se vorbea în oraş că piesa fusese scrisă de fapt de un călugăr neisprăvit alungat din cetate şi în cele din urmă ajuns pensionar al unui ospiciu sau al unei temniţe, ori poate mort pe undeva, nu se ştia bine. Vântură-lume, emigrant lunatic pe meridiane streine, omul devenise fantoma propriei sale legende, şi amintirea lui era cultivată cu secretă şi clandestină veneraţie

printre locuitorii orașului, dispuși să-i atribuie orice li se părea o faptă demnă de admirat și mai presus de puterea cea de toate zilele. Să fi fost piesa într-adevăr scrisă de el? În ce mă privește, nu mai încăpea nicio îndoială.

Acțiunea se desfășura în jurul unei căpetenii militare dintr-un timp imprecis. Eroul se întorcea victorios dintr-o luptă și în cetate i se pregătea o primire triumfală, pe care el o aștepta cu mândrie și satisfacție. Odată ajuns, e însă acuzat de trădare, și cei ce depun mărturiile peremptorii sunt înșiși prietenii și ajutoarele lui cu care împreună purtase războiul.

Surprins pe nepregătite, el nu e în stare să se apere și pare strivit de afirmațiile martorilor. Când, după o clipă de reculegere, își revine și încearcă să-și lămurească acuzatorii, arătându-le că de îndată ce-a învins, zdrobindu-i pe dușmani, trădarea nu putuse avea loc, argumentul său e respins, spunându-i-se că învinsese tocmai spre a-și ascunde trădarea.

Derutat, torturat de violența și absurditatea procesului, cade înfrânt și, în vreme ce i se rostește sentința de moarte, scoate o mică fiolă cu otravă, pe care o păstra pentru împrejurarea când ar fi fost făcut prizonier în războaie, o înghite și se prăbușește fulgerat de puterea ei.

De obicei, după cum îmi aduceam aminte de la reprezentațiile anterioare, din vremea când puteam fi văzut și eu adesea în sala teatrului, uneori chiar în primele rânduri, actorul ce interpreta personajul principal avea o ținută lamentabilă, se comporta ca un adevărat trădător, părea prea puțin convins de argumentele lui. Publicul colabora cu acuzatorii de pe scenă, se producea o animație și un vacarm insuportabil, iar când eroul se sinucidea, sala izbucnea într-un enorm hohot de râs, prelungit minute în șir după ce cortina luneca necruțătoare ca un tăiș de ghilotină. Erau chiar spectatori ce rămâneau, râzând în scaunele lor, după ce majoritatea celorlalți părăsiseră sala, și nu se ridicau să plece decât la insistența plasatoarelor și a femeilor de serviciu venite să mături.

Această punere în scenă, precum și clamarea stridentă a actorilor care-și supralicitau fervoarea lor confecționată, îmi dădeau, după o vreme, senzații de vid zgomotos și de intervertire umilitoare.

Nu mai puteam suporta nici stereotipia reacţiilor publicului, nici obrazul satisfăcut şi suficient al autorului prezent întotdeauna în primul scaun din dreapta al rândului întâi, alături de cei ce verificau biletele de intrare. Îmi era silă să-l văd surâzând recunoscător când actorii – aşa cum se întâmpla frecvent – modificau textul, rosteau replici inexistente în piesă ori omiteau altele ce li se păreau nepotrivite, nesocotind sensul lor şi sfidând evoluţia acţiunii, unitatea, gradaţia. Şi astfel luasem hotărârea de a nu mă mai duce la spectacole.

Dar, după o îndelungată absenţă, se iviră circumstanţe deosebite determinându-mă să-mi calc pentru o seară cuvântul dat mie însumi.

III

Odată cu venirea noului regizor, se zvonise în oraş că în activitatea şi atmosfera teatrului vor surveni schimbări capitale. Cel ce îmi vorbise foarte înflăcărat era chiar vecinul meu, care-mi destăinui că rolul protagonistului urma să i se încredinţeze lui, asigurându-mă că vor fi spectacole de mare interes, că vor participa şi oaspeţi streini şi că nu voi avea de regretat dacă voi accepta invitaţia.

La început, ezitasem. Oboseala şi sila de toate îmi erau ancore nevăzute. Şi serile treceau aruncând pe deasupra capetelor, înşelătoare şi ironice, umbrele lucrurilor care ar fi trebuit să fie şi nu erau, ca într-un blestemat patrulater al mistificării, unde singura bucurie a vieţii se desluşea în arderea ei oricât de mocnită, în fuga ireversibilă a unor zile fără altă virtute decât aceea a trecerii şi a dispariţiei.

Totuşi, eram sortit să nu rezist prea mult stăruinţelor vecinului meu, care îmi vorbea aproape noapte de noapte, când se întorcea de la teatru, povestindu-mi despre succesul crescând al spectacolului şi despre aportul lui. Aşa se face că, într-una din convorbirile noastre nocturne, i-am făgăduit că voi merge şi l-am rugat să-mi reţină, pentru seara următoare, un bilet.

Ajuns la teatru, am regăsit ambianța pe care o știam de atâta timp. Oamenii în hainele lor cenușii, ponosite, femei cu priviri vanitoase și acre măsurând încăperea disproporționat de lungă și căutând repere secrete pentru invidia sau curiozitatea lor, murmurul înăbușit al vocilor care-și vorbeau în șoaptă. Tavanul mi se păru mai jos ca altădată, poate pentru că nu mai purta inscripțiile obișnuite, ci era zugrăvit într-o frescă țipătoare și căutată, care nu făcea decât să redea alegoric vechile texte ce fuseseră șterse. O zugrăveală asemănătoare purta și cortina greoaie, iar pe ziduri erau desenate ferestre mari ce păreau deschise spre luxuriante grădini, pictate chiar cu oarecare talent. M-am bucurat că fotoliul autorului și cele câteva din preajmă erau goale, deși, după câte știam, nu lipsise încă niciodată.

Spectacolul începu, spre consternarea mea, în același stil de totdeauna, cu mici și ciudate amendamente, dintre care unul ieșea în evidență mai pregnant: din timp în timp, actorii se adresau direct sălii și comentau succint un gest, o afirmație, o împrejurare din piesă, suscitând aprobări laconice. Totul se desfășura după cum mă așteptasem până la ultimul act, când se petrecură surprizele pe care urmează să le povestesc. Era tocmai actul unde se pronunța acuzația de trădare și avea loc judecarea protagonistului.

IV

De la primele replici se observă că vecinul meu e tulburat de ceva. Juca tot mai pătruns de rolul său cu care părea să se identifice treptat, ceea ce deruta ansamblul și le dădea celorlalți actori un sentiment de stinghereală și stângăcie. Privea mereu spre rândul întâi, unde în fotoliul autorului și în cele alăturate apăruseră câțiva spectatori neașteptați.

Nici sala nu mai avea reacțiile ei habituale. Nu se mai auzeau intervențiile publicului, rumoarea, râsetele ce răsunau în toate serile. O liniște densă, întunecată, începea să planeze deasupra tuturora.

Protagonistul încetase de a mai fi actor: redevenise un simplu om, acuzat pe nedrept, care se apăra cu tărie şi cu o demnitate disperată, respectând cu sfinţenie textul şi zdrobindu-şi adversarii cu argumente mortale. Mereu cu ochii la aceleaşi locuri din rândul întâi, vecinul meu devenise de nerecunoscut; era transfigurat, vibra de o emoţie ce electriza spectatorii, iar revolta ce-l cutremura dădea fiecărui cuvânt rostit o sclipire de spadă lunară. Şi tăcerea sălii era tot mai grea, mai compactă, mai închisă în cercul ei negru.

Când veni clipa finală a otrăvirii, îşi duse mâna la inimă şi, cu un gest de durere, de care nu sunt capabili decât marii actori, căzu ca o pasăre săgetată din zbor, peste masa publicului prefăcut în stană de piatră.

Lumina se aprinse în sală, dar lumea continua să stea nemişcată, Actorii, palizi la faţă, încremeniseră neputincioşi în jurul protagonistului care zăcea pe scenă. Ochii mi se îndreptară îndată spre primul rând, unde, în fotoliile din dreapta, recunoscui câţiva dintre bătrânii actori pe care-i întâlneam uneori pe chei. Iar lângă ei, în locul rezervat celui ce iscălea piesa, stătea un om cu faţa prelungă încadrată de plete lungi castanii, cu ochii mari şi hipnotici, iluminându-i figura chinuită, hieratică, ireală, întoarsă parcă dintr-un exil acherontic. Nu-l mai văzusem niciodată, dar nu mi-a fost greu să înţeleg că era adevăratul autor al piesei.

Lumina se stinse din nou şi din fundul sălii se auzi o cadenţă de paşi apăsaţi: un grup de oameni îmbrăcaţi în negru înainta spre scenă. Se opriră în faţă, năpustindu-se asupra celor din rândul întâi, imobilizându-i şi pornind să-i ducă spre ieşire, în timp ce doi săriră pe scenă şi ridicară protagonistul. Dar vecinul meu nu mai mişca. Era mort.

Blestem vouă! – se auzi un glas în tăcerea apăsătoare, şi în clipa următoare se reaprinseră luminile. Sala întreagă privea spre oamenii în negru, care-i duceau pe bătrânii actori şi cadavrul protagonistului. Numai adevăratul autor al piesei dispăruse dintre ei.

Şi în timp ce actorii erau târâţi afară, publicul izbucnea într-un hohot de râs enorm, crispat, sufocat de exaltare şi groază.

CIMITIRUL PIRAȚILOR

I

Multă vreme n-am putut dormi, gândindu-mă la cimitirul din marginea mării.

Trecusem o singură dată prin preajma lui, pe drumul îngust și nisipos care ducea la țărm. Era într-o după-amiază de toamnă și, întorcându-mă de la plajă, pornisem fără să vreau pe urmele răzlețe ale altor pași și mă pomenisem dintr-odată pe drumeagul acela neștiut până atunci, pe care, urmându-l, mi-a fost dat să zăresc neobișnuita îngrămădire de cruci și de lespezi, înconjurată de un zid căzut, năpădit de mușchi și de insecte enorme.

Am stat o clipă contemplând cimitirul de mult părăsit, despre care auzisem că ar fi locul de veșnică odihnă al piraților de odinioară, cei ce întemeiaseră orașul și portul tot mai încețoșat în existența-i obscură din ultimul timp. I-am privit crucile vechi de piatră, lespezile abia ivite din ierburi țepoase și plante cu frunzele de un verde-închis, printre care se împleteau iederi roșii, ca într-o învăluire de reptile încolăcite.

În mijloc, o mică biserică, părăginită și ea, dormea ca o pasăre cu ciocul ascuns sub aripa-i cenușie, vegheată de plopi uscați și aurită de soarele lânced, care-i ucisese de-a lungul anilor cele din urmă tresăriri și-i pecetluise ruina.

De pretutindenea se răscula nisipul cu termitele lui nevăzute, devorând crucile, ștergând semnele de hotar ale morții și răstignind nemilos amintirile risipite de sufletele celor sortiți să rătăcească străvezii și tăcuți printre umbrele lor de altădată. Mirosea a tămâie neagră și a basilic. A piatră încinsă, a cuiburi goale printre frunze căzute în straturi sub lăcomia vegetației carnivore, care hălăduia nestingherită. Hipnotizat ca prada șarpelui, stătui lângă zid în bătaia tuturor duhurilor, în melancolicul du-te-vino al gândurilor

dezmoştenite, singur cu viitoarea mea cruce. De unde avea să-mi vină mai târziu obsesia acelui cimitir, frecventându-mă noapte de noapte?

Somnul oraşului era adânc şi întunecat. Oamenii aveau chipuri umbrite de un amurg implacabil. Se vorbea despre apropiata plecare a celor mai mulţi dintre ei, care aveau să părăsească pentru totdeauna acea aşezare întemeiată de piraţi. Se şi insinuase, pe cele câteva străzi drepte şi lungi care-o alcătuiau, o atmosferă de toropeală inertă, sortită să pună stăpânire pe toate ungherele. Numai eu, sustras de la neliniştea generală a locuitorilor ce hotărâseră să-şi schimbe albia, eram întruna cu gândul la vechiul cimitir de pe ţărm.

II

Nu mă putea ispiti nicio plecare. Unde să merg? În ce alt colţ m-ar fi putut aştepta o soartă mai darnică?

Cutreierasem lumea, văzusem soarele răsărind şi apunând pe mări, peste ţinuturi bogate, peste pustiuri şi munţi. Puterea celor ce crezuseră în steaua lor am văzut-o de atâtea ori spulberată, frumuseţea desfigurată, bogăţia risipită în vânt. Ce-mi rămăsese oare să mai doresc? Nicio furtună nu mai putea să mă sperie. Nicio anxietate nu mă mai putea tulbura.

Traiectoria răsucită ca o spirală înşelătoare sfârşise în acelaşi loc pe care rând pe rând îl iubisem, îl exaltasem şi-l hărăzisem blestemului, pentru ca, în cele din urmă, să-i aduc prinosul nepăsării. Nu mai avea să vină decât moartea. Dar nu gândul ei îmi desfăşura înaintea ochilor imaginea ciudatului cimitir: insomniile mele veneau de aiurea. Poate că presimţeam ceva, poate întrezăream fără ştire viitoarele întâmplări care trebuiau să-mi dezvăluie ascunzişuri secrete din propria mea existenţă.

Absorbit de asemenea gânduri, nici nu mi-am dat seama când oamenii începuseră să plece. În curând, am văzut oraşul aproape pustiu. Casele goale erau învăluite de lumina mereu mai palidă a

toamnei ce-și istovea cele din urmă zile, străzile colindate de vânt și de câini vagabonzi care urlau noaptea și făceau dragoste adunați în haite, cerul plin de ciori și de pescăruși speriați, rotindu-se și săgetând în văzduh, țipând lugubru deasupra singurătății și a vidului.

Am parcurs ulițele dintr-o parte în alta și până la cheiul îngust n-am întâlnit decât un mic grup de bătrâni bolnavi, aproape orbi, târându-se sprijiniți unul de altul. Erau singurii pe care-i lăsaseră, căci nu aveau pe nimeni, și, incapabili de orice muncă, rămăseseră să moară odată cu orașul unde au văzut întâia oară lumina. Nu m-au văzut, căci trecusem la o bună distanță de ei și desigur, așa cum aveam să înțeleg mai târziu, continuau a se crede unicii locuitori ai orașului intrat în perimetrul posomorâtei lor agonii.

Toamna sfârși dizolvată în albul primei ninsori. Lanțuri grele de gheață sunară: ca într-un temei de pedeapsă postumă a piraților niciodată prinși, orașul întemeiat de ei trebuia să moară încătușat. Așa l-am și văzut expirând, în timp ce viscolul, laolaltă cu marea, îi cânta sinistrul marș funebru al unei nopți de pierzanie.

III

Priveliștea iernii cumplite mi-a adus mai întâi o pace deplină, pacea pustiului desăvârșit, când toate înfățișându-ți-se în alb și negru te recompun altfel decât te știuseși tu însuți, te modifică și îți dau iluzia armoniei. Nimenea nu te cunoaște mai bine decât vântul cu aripi albe, cel care cântă duios, cel ce-și scutură capul, dezlănțuitul, nebunul. Îl lăsam să-mi repovestească viața și să-mi troienească toate părțile ei negre, toate mocirlele prin care am trecut.

Dar, cu vremea, pereții se strânseră amenințători în jurul meu. Singurătatea se prefăcu într-un gol străveziu și începu să mă absoarbă ca un ochi enorm cu pupilă amenințătoare. Auzeam sunete de corzi metalice, și o senzație de imponderabilitate mă

sufoca. Numai gândul că undeva rămăseseră încă bătrânii, aşteptându-şi sfârşitul, punea apăsării o imperceptibilă surdină.

Ieşeam întruna pe cheiul înzăpezit şi îi întâlneam fără ca ei să mă vadă.

Se mişcau din ce în ce mai greu, erau cu fiece zi mai livizi, mai spectrali. Până când, simţindu-şi moartea apropiată şi înspăimântaţi de imaginea viitoare a propriilor cadavre, sortite să zacă neîngropate, neputincioşi cum erau, începură să înainteze pe dig şi să-şi dea drumul, căzând şi pierind în valuri. Unul câte unul s-au dus, ţinând în braţe câte-un câine mic, cu care împreună dispăreau în marea turmentată de viscole.

Nu mai rămăsese decât unul dintre ei, pe care într-o după-amiază îl văzui pornind şi el spre dig, sub cerul de crom, cu fulgi rari şi cu ţipete. Ajuns la capăt, se opri. Îl pândeam de departe. Deodată, câinele pe care-l ţinea în braţe sări sprinten, se tăvăli prin zăpadă, se scutură. Era mult mai mare decât bănuisem. Omul se îndreptă de şale şi porni înapoi, urmat de câinele lui. Mergea repede şi nu mai avea nimic din bătrânul şubred, aproape orb, pe care-l văzusem cu câteva clipe înainte abia târându-se pe digul copleşit de zăpadă.

De teamă să nu mă zărească, mă dădui după un zid, continuând să-l urmăresc până când mi se păru că intră într-o curte. Nu peste mult apăru iarăşi, complet schimbat: un domn elegant, îmbrăcat în negru, cu un guler somptuos de blană, cu baston şi cilindru, purtându-şi de zgardă câinele mare şi zvelt. Părea că merge la un duel ori că se îndreaptă spre ceremonia de seară a tagmei patronate de spiritul amăgirii. Negru în albul încremenit din jur, în fulguirea uşoară a unei ninsori care ezita, în angoasa tuturor bănuielilor mele, în perspectivele reci ale spaţiilor îngânate şi nestatornice, omul se îndepărta mereu într-o direcţie ciudată.

Aş fi vrut să fi căzut şi el în valuri, asemenea celorlalţi, cu toate că, atunci când îl văzusem pe dig, singura mea dorinţă era să-l ajut să întârzie. Prezenţa lui mă tulbura. Nu mai era cel din urmă ecou al oraşului care murise. Nu mai era semenul meu, bătrânul frate al sinucigaşilor. Nu mai era un obstacol în calea inexistenţei ce mă ameninţa. El devenise pentru mine solul purtător al unui mesaj

ce mă putea privi direct, dar pe care începeam a mă teme că nu voi izbuti să-l cunosc la vreme.

Seara veni repede şi neaşteptat. Îl mai vedeam. Mă luai după el, ascunzându-mă şi tresărind. Apoi, întunericul şi ceaţa ne despărţiră.

IV

Abia ajungând acasă mi-am dat seama că direcţia în care-l văzusem dispărând era aceea a cimitirului unde-şi dormeau somnul piraţii. Mă frisonă descoperirea că ne reîntâlniserăm în gânduri. Ce va fi căutând acolo?

O uşoară bătaie în uşă mă descumpăni.

Cine-i? strigai.

Niciun răspuns.

Am întrebat încă o dată, apoi, cu un gest brusc, am deschis uşa: la o depărtare de câţiva paşi, stătea câinele străinului, care îndată ce mă văzu se întoarse, luând-o la fugă. Crezusem că şi stăpânul lui va fi fost pe undeva pe aproape, dar, privind în lungul uliţei, nu-l zării nicăieri. Totuşi, era limpede că aflase despre mine, mai repede chiar decât aş fi bănuit, şi nu-mi mai rămânea decât să aştept clipa când urma să mi se înfăţişeze el însuşi.

În zilele ce veniră, nu l-am mai întâlnit. Colindam străzile fără suflare, cheiul, ţărmul, până departe, dincolo de oraş, dar totul era zadarnic. Şi într-o seară, umblând prin zăpadă la întâmplare, obsedat de gândul că poate el e acela care se ascunde, urmărindu-mă pretutindenea, cum îl urmărisem şi eu, m-am pomenit lângă zidul căzut al cimitirului.

Un lung ţiuit îmi stăruia în urechi şi, dincolo de nisipurile acoperite de zăpadă, marea suna cu mii de cristale, ca un candelabru stins zguduit de cutremur. Forme înzăpezite se năzăreau înecate în albastru, iar în mijloc licărea o lumină slabă, spre care paşii mă purtară fără voie. Am ajuns la biserica părăsită, a cărei fereastră lumina, şi, împingând uşa, am intrat.

Înlăuntru nu mă aștepta decât același câine al străinului, care sări gudurându-se la picioarele mele, în timp ce priveam uimit în jur, recunoscându-mi obiectele, recunoscându-mi propria casă, toate așa cum le lăsasem acolo în orașul mort, în chiar după-amiaza aceea. Căzui obosit pe un divan și, luând cartea ce stătea deschisă cu coperțile în sus, am citit de la pasajul unde se părea că mă oprisem: „Odată te vei întoarce și te vei minuna de propria ta viață petrecută în țara al cărei drum l-ai uitat, și-ți vei aduce aminte de unul căruia singurătatea i-a dat chipul tău..."

Am rămas până târziu citind și gândindu-mă, iar dimineața, când m-am trezit, am văzut în cuier, atârnate, un palton somptuos de blană și un cilindru – hainele acelui străin, pe care n-aveam să-l mai întâlnesc niciodată.

V

Toată iarna mi-am petrecut-o în noua sau poate în vechea mea locuință din cimitirul părăginit. Din când în când, ieșeam cu câinele și hoinăream prin orașul pustiu. Ninsori abundente îl copleșiseră și străzile păreau mai neînsuflețite decât aleile mărginite de mormintele piraților. Vântul și golul fluierau pe deasupra caselor moarte, printre care nu mai izbuteam s-o găsesc pe aceea unde trăisem eu însumi.

Nici cheiul nu-l mai cercetam.

Abia spre primăvară, când zăpezile începuseră a se topi, m-am îndreptat spre port, ca să văd cum cădeau blocuri enorme de gheață, răsucindu-se și sunând în valurile agitate.

O navă ivită la orizont se apropia și în curând, oprindu-se legănată la chei, coborâră câțiva oameni înalți și palizi, care veneau de departe, să purceadă la o nouă întemeiere a orașului. I-am văzut pornind pe dig și oprindu-se cu toții să privească ceva ce se zărea nedeslușit.

Mă îndreptai și eu într-acolo și, ajungând, am văzut o imagine de care încercam să-mi aduc aminte: pe zăpada muiată zăcea

cadavrul unui bătrân purtând în brațe un câine mic și alb. Cu cât priveam bătrânul și câinele, pe care dezghețul îi dezgropase din zăpezi, cu atât mi se limpezeau ochii și îmi părea că n-avusesem unde să-i fi văzut.

REFERINȚE CRITICE

Referințe critice

De la *Trântorul* lui Emil Botta n-am citit alte proze fantastice românești mai tulburătoare ca acestea. Densitatea poetică, unitatea de atmosferă, tonul lor dezabuzat, sub care se ascund adânci neliniști neprecizabile, le dau dintr-odată o notă aparte. Volumul poartă o marcă stilistică foarte puternică, se așază deliberat sub semnul unui romantism sumbru, trecut prin filtrele moderne, întors spre reflexivitate și individualizat de o originală localizare a peisajului spiritual *osianic* pe meleagurile noastre. Cadrul celor nouă povestiri e țărmul Mării Negre. Dar avem o reprezentare a lui întunecată, devastată de repetate dezastre, pustie, rece, peste care veghează ochiul neguros al Septentrionului. E universul *Tristiilor* lui Ovidiu, pământul Sciției hirsute, bătut de valurile inospitalierei mări sarmatice, *pars ultima mundi*. De la început, izbește arta cu care A.E. Baconsky face din acest spațiu un tărâm fantomatic înrudit cu coastele neguroase ale Nordului. Întâmplările istorisite se desfășoară în locuri stăpânite de o singurătate apăsătoare, un far izolat, o așezare pescărească pierdută printre trestii, o insulă ascunsă sub ghețuri, un han uitat la o răscruce pe unde nu mai trece nimeni. Peisajul e dezolant, plaje nesfârșite, câmpuri arse, ciumate, cu cioturi de arbori carbonizați, sloiuri murdare, stufărișuri imense, uscate și sălbatice, alge putrezite care răspândesc peste tot mirosul lor dulceag, dezgustător. [...] Pictura locurilor și a oamenilor dă strania impresie a rezulta din zugrăveli suprapuse făcute la mari intervale de timp, decolorate și încurcate acum între ele. O ambarcațiune aduce la casa deocheată de pe țărmul mării, lupanar mizer în care se petrec orgii nocturne, niște oșteni înalți cu coifuri și suliți (*Încețoșatul Orfeu*). În apropierea unui han părăginit se ascunde sub nisipuri altarul lui Zamolxe. Când săpăturile îl scot la suprafață, o cenușă subțire se înalță de pe lespezile sale în văzduh. Ritualuri misterioase par să reînvie, un miros amețitor de ierburi arse umple aerul, amintind mistuirea corăbiilor străine capturate, pe care localnicii le jertfeau zeului lor (*Aureola neagră*). Într-o insulă, printre păstori barbari se păstrează vestigiile unei arte rafinate. Pereții colibelor mizere sunt acoperiți de fresce fascinante, care în tonuri violente, cu mult verde, roșu și galben, istorisesc soarta unor ocnași relegați cândva aici. O poiană din pădure e străjuită de nenumărate statui enorme. Sunt arbori

cu coroanele retezate, din trunchiurile cărora au fost sculptate trupuri de femei. Păstorii își amintesc vag de semnificația picturilor, cu toate că ei le-au executat odată „demult, demult". În poiana bizară, o primăvară explozivă face să dispară statuile sub miile de crengi care țâșnesc la venirea ei din trunchiurile copacilor (*Artiștii din insulă*).

O senzație de sincronizare enigmatică a vârstelor revolute într-un timp împietrit ne e comunicată treptat cu o rară artă. Totul pare a mai fi fost cândva. O predestinare grea apasă asupra existențelor. În *Echinoxul nebunilor*, naratorul primește o scrisoare care-l vestește că o crimă va avea loc curând, că niște frați învrăjbiți se vor întâlni spre a perpetua o străveche vindictă familială. Profeția se împlinește inexorabil în cursul unui spectacol dement (istoria omorului), jucat pe malul mării printre vârtejuri turbate de vânt și țipete asurzitoare de pescăruși. În *Fuga pietrarului*, la fel, tentativele de evitare a blestemului care-l urmărește pe povestitor eșuează. Rătăcirile lui îl aduc înapoi de unde a plecat și semnele că în juru-i se urzește ceva amenințător și grav revin (troițele din curte se înmulțesc necontenit, pe acoperiș noaptea se aud pași etc.). Momentul în care starea de anxietate ajunge copleșitoare, silind faptele să compună un tot mai evident oracol funest, e fixat cu o deosebită forță paralizantă. [...]

Înțelese în toate implicațiile lor, evocările fabuloase ale lui A.E. Baconsky se vădesc a fi sub haina lor fastuoasă simbolică, de o acută actualitate. Două motive fantastice revin în proiecțiile poetului: acțiunea devastatoare a timpului, incertitudinea memoriei noastre istorice și jocul substituției indivizilor la care se pretează, cu o ironie tainică, soarta. Primul îl întreține însuși amestecul vestigiilor atâtor civilizații îndepărtate pe țărmul Mării Negre, într-un spațiu al veșnicului mister arheologic, dar și întâmplările istorisite. Femeia tânără, iubită cu câteva nopți în urmă, e, ziua, o arătare veștejită, care întoarce către povestitor o față oribil desfigurată de vărsat și niște ochi alburii, aproape incolori, fără să-l recunoască (*Farul*). *Artiștii din insulă* au devenit păstorii sălbăticiți de capre. Euridice e o prostituată comună. Străvechii actori tragici își plimbă printr-o cetate neprimitoare siluetele lor negre, care acum aduc cu ale unor ciocli obosiți. Senzația că tot ce se petrece răscolește amintiri șterse, cu mari găuri temporale, intervine mereu. Celălalt motiv constituie reversul surprinzător al aproape tuturor povestitorilor. Călugărul nebun Apolinarie e de fapt călărețul fantomatic care terorizează întreg ținutul. Paznicul farului se dovedește a fi complicele lui și adevăratul unchi al naratorului. În culcușul prietenului său, acesta descoperă dormind pe pigmeul care i-a urmărit când au dezvelit altarul lui Zamolxe. Amicul dispărut e recunoscut, după ani de zile, sub trăsăturile hangiului. Pumnalul

cu care a fost ucis unul dintre frații învrăjbiți din *Echinoxul nebunilor* îi aparține povestitorului. În *Cimitirul piraților* urmăritorul devine cel urmărit printr-o egală substituție stupefiantă de persoane. Acest transfer de destine, ca și fenomenele de falsă memorie ne dăm seama că au o rațiune profundă în sistemul simbolurilor cu care operează A.E. Baconsky. Disparitatea aparentă a faptelor se organizează pe un plan superior într-o perfectă coerență de ordin poetic. Întâmplările la care asistăm sunt numai aventuri spirituale, n-au loc efectiv, ci se petrec într-o imaginație bogată, stăpânită de mistuitoare visuri himerice. Personajele povestirilor s-au născut din aceste lungi reverii, din proiecțiile inconștiente ale unui singur eu, multiplicat în variate existențe ipotetice. De aici, posibilitatea facilă a substituțiilor. [...] Practic, se joacă o unică dramă și autorul deține, fără să bănuiască, toate rolurile. Surpriza lui, filozofic vorbind, este de a constata aceasta, visurile poetului sunt premonitorii și blestemul său ni se relevă prin ele a fi asumarea condiției întregii umanități. Iată forma onirismului tragic, angajat și extrem de original pe care-l realizează povestirile fantastice ale lui A.E. Baconsky.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU, „A.E. Baconsky: *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*", în *Viața românească*, nr. 9, 1967, pp. 108-112

Dar oricâte raportări s-au făcut și s-ar mai putea face, ele nu vor știrbi întru nimic reala originalitate a poetului, căci poet e, prin toate fibrele sale, autorul acestui volum de o intenționalitate cu totul inedită în scrisul nostru. Fantezia lui e de o elasticitate adetică, totodată ea are ceva surprinzător ironic și chiar sarcastic, uneori fără știința autorului, pe care îl vor fi surprins de-a binelea unele echivalențe în ființe vii ale vocilor dinlăuntru. Și cu aceasta am venit la ceea ce voiam să subliniez. „Vocile" acestea – fel de a figura ideile trăite, halucinate – se traduc la autorul nostru într-un limbaj cinetic, în niște hieroglife de un tip special, care împrumută forma și mișcările trupului uman. Sarcasmul dă acestor mișcări și ființe un aer straniu, grotesc, de început de mitologie, cu saurieni și homunculi, dar pentru că autorul nu părăsește niciun moment scena umană (și chiar socială), saurienii și homunculii aceștia capătă forma unei infinite serii de copii malefici, de vagabonzi, măturători, păstori hirsuți, oșteni în armură, levantini, pigmei, prostituate, bătrâni – totul în ceață dacă se poate, sau vizitându-l pe om cu insistența unui coșmar sau, în fine, beneficiind în cel mai înalt grad de însușirea substituibilității, proprie, de asemenea, visului. Cu această capacitate morfogenetică, Baconsky exprimă cele mai felurite lucruri, dar ar fi, desigur, o exagerare să ne închipuim că el posedă și o idee mai adâncă despre ce s-ar putea face cu atari însușiri. Cu alte cuvinte, nu-i de căutat aici un mod propriu vizionar de a organiza

lumea, realul, ci cel mult intenții parțiale, unele mai bine traduse în limbajul lui, altele mai palid, mai risipit. Cea mai interesantă preocupare, în care descifrez și o sugestie țuculesciană, e aceea de a sonda peisajul, de a-l sonda cu un fel de hipnotică fixitate, ca în transă, până când acesta se animă, se populează hieratic cu neamurile toate care l-au locuit, se broboneaza cu dramele învăluite pe care le-a adăpostit, preocupare și mai bine pusă în valoare de buna inspirație de a alege drept cadru și obiect al halucinării sale unul și același peisaj, al țărmului ovidian. Pentru numeroase motive și pentru acesta, în special, am și găsit că reușita cea mai spectaculoasă a poetului-prozator este asigurată de piesa care dă și titlul volumului: *Echinoxul nebunilor*, transpunere animată – în ființe ale unui sabbat meteorologic – a anotimpului care se schimbă. Toate aceste însușiri sunt însă sensibil contracarate de o manifestare care – în intenția autorului – era chemată să sporească prețul acestor proze. E vorba tot de calofilie în ultimă instanță, dar de o variantă extrem de virulentă, în care pasiunea potrivelii de cuvinte atinge forme aproape gongorice, în așa fel că prin chiar atenția covârșitoare acordată cadențelor și parafelor de efect se pune în pericol spontaneitatea imaginației, dar mai ales se pun sub semn de întrebare autenticitatea și funcționalitatea poziției de interceptator de mesaje și semnale a autorului, cuprins cum e de frigurile deconspirării și venindu-i la tot pasul să strige: „sunt aici, sunt aici".

Cornel REGMAN, *Echinoxul nebunilor* și delirul criticilor, in *Tomis*, nr. 12, 1967, pp. 25-26

De la prima și până la ultima povestire, întreg volumul de „proze" al lui A.E. Baconsky mărturisește o structură evident lirică, grav marcată de obsesii și nostalgii convergente într-o atmosferă aparte, în motive generatoare de simbol și mit existențial. Nu de „poetizarea" prozei e vorba, desigur în *Echinoxul nebunilor;* scriitorul are un prea acut simț al artei esențelor pure pentru a putea să se complacă în artificiul mixturii, al hibridului. El e structural un liric și de aceea lirismul nu e în această proză de excepție un „ingredient", ca la atâția prozatori de un „farmec" făcut (cărora li se și datorează, la urma urmei, aerul minimalizator al „etichetei"). Într-un spațiu interior incert, sugerând aventura onirică, se consumă experiențele fundamentale ale existenței, sunt explorate toate căile ce par a duce spre altceva, spre o salvare din sine, pe omul singur, hăituit de obsesii, ros de sentimentul unei culpabilități obscure. Pentru A.E. Baconsky, „povestirea" este transcrierea,

în primul rând, a acestei epopei interioare și tocmai sensul montajului în care se organizează episoadele ei conferă lirismului nuanța sa aparte.

Eroul prozelor din *Echinoxul nebunilor* (există, fără îndoială, un singur erou pe care-l redescoperi mereu dincolo de măștile sale succesive) este Omul, un Ulysse al mitului total, ontic, figurat în confruntările fundamentale ale existenței: din cenușa aripilor arse în aceste zboruri frânte se alcătuiește statuia unei umanități irevocabil tragice; infernul coșmarurilor, al destrămării fostelor speranțe și credințe, ridică odiseea lăuntrică a eroului baconskyan la sensul unei confirmări a omenescului, pe treapta lui supremă, în absolutul suferinței, al frustrării nu numai de orice salvare, ci și de iluzii.

„Uvertura" volumului, *Farul* (de altfel cea mai întinsă din cele nouă povestiri), conține în germene aproape toate ipostazele ulterioare ale eroului, schițând motivele dominante ale întregii cărți; ea joacă totodată rolul de „prefață", de justificare a aventurii printr-o pronunțată conștiință a damnării.

Itinerarul interior parcurs de adolescentul din *Farul* poartă amprenta distinctă a unei anume vârste lăuntrice, cea a inițierii: acest neofit al păcatului se caută pe sine, chiar în imaginea, acceptată o clipă, de „samaritean al fărădelegii", el pare a se întreba mereu care e drumul pe care va să meargă. De aici „disponibilitatea" eroului baconskyan, atracția sa mai cu seamă pentru ceea ce îi este ostil, nociv chiar, totul stând sub semnul unui blestem enigmatic, al unei fatalități contemplate adesea cu voluptate. [...]

Piesa titulară a volumului este construită pe sugestii oedipiene. Asupra povestitorului din *Echinoxul nebunilor* planează un pericol ascuns, aripile de umbră ale unei amenințări, ecou îndepărtat al unei vindicte de familie, omorul pus la cale de frații săi vitregi pare a izvorî dintr-un fel de nou „blestem" al Atrizilor. În spiritul marilor romantici, atmosfera de tensiune se densifică într-un fel de comunicare prevestitoare – cu agitația stihiilor naturale. Furtuna echinoxului imprimă parcă un suflu crescând de nebunie, recognoscibil în acea bizară căutare reciprocă a celor desemnați pentru a trăi insolita dramă a demenței și a morții; dansul grotesc al cântăreților „zvelți, înalți, mlădioși, ca niște enormi greieri albi, înnebuniți de furtună și de soare" nu este altceva decât semnalul acelei pulverizări a contururilor obișnuite și a reacțiilor normale dincolo de care începe „echinoxul nebunilor". Sensul aparte al povestirii se dezvăluie în întorsătura pe care o ia drama printr-un *qui-pro-quo* neașteptat: hazardul răstoarnă destinul sau poate întâmplarea nu este decât calea surprinzătoare care duce spre împlinirea acestuia în adevărata sa „literă". Luând asupră-și „rolul celui de-al patrulea personaj, care lipsea", eroul transmite parcă celuilalt destinul său, sustrăgându-se morții. Descifrezi în uimirea celui care descoperă pe nisip,

extras din cadavrul celui desemnat pentru a ucide și nu pentru a fi ucis, propriul pumnal, condiția tragică a omului dominat de neputința pătrunderii în tainele și surprizele destinului său. Sugestiile acestei povestiri, de un farmec bizar, în sensul unei vizibile interpretări a „lumii ca teatru", fac posibilă raportarea substanței și viziunii moderne a acestei proze, nu numai la scriitori contemporani străini, ca, de pildă, Robbe-Grillet (*Gumele*) și numeroși alții, ci și la fructificarea eminesciană a motivului.

Dualitatea primordială a eroului baconskyan nu se exprimă poate nicăieri mai explicit decât în *Încețoșatul Orfeu*, istorisire a damnării prin carnal. Înger căzut sub tirania patimii trupului, dar conștient de decăderea sa, acest Orfeu al păcatului respiră un patetism al său, fără mari crispări, rezultat din tensiunea interioară a memoriei purității și a prezentului pervertit. Ciudata Euridice, femeia din casa albastră de pe țărmul mării, e ea însăși captiva infernului de ruguri ale patimii și prin ea Orfeu parcurge treptat momentele unei destrămări interioare nedezavuate însă.

Simetriile de destin, corespondențele peste timp deschid drumul spre o receptare a istoriei, a trecutului, cu mireasma lor de civilizații apuse, încrucișate la această întâlnire a Levantului cu rătăciți ai Nordului, din perspectiva unei comuniuni, a unei identificări aproape, cu straturile de viață deshumate: e ceea ce antrenează substituțiile din *Aureola neagră*, fantasticul ei de mit al predestinării. [...]

Cu sfărâmarea iluziei perenității artei (*Artiștii din insulă* afirmă tocmai triumful vieții asupra artei: statuile înfrunzite și portretul năpădit de mușchi sunt semnul eșecului artei de a rezista timpului), căile încercate de om pentru a ieși din impasul singurătății sale cosmice încheie un cerc complet: dragostea, credința în ceva, responsabilitatea umană, comuniunea cu trecutul, nimic nu îl salvează pe om de la condiția sa ontologică tragică. Pandantul *Farului* (istorie a intrării în viață, a inițierii). *Cimitirul piraților* este o antecameră a morții. Povestirea subliniază, reluând motivul romantic al dublului și acumulând cu o mare artă a atmosferei notele sumbre ale unui antologic tablou al crepusculului definitiv, ideea regăsirii de sine a omului, dar și a umanității în „solidaritatea prin moarte".

Volumul se rotunjește astfel ca expresie a unei sensibilități de romantic modern, atras de capacitatea simbolului și a mitului de a absorbi obsesii fundamentale, semnificații adânci existențiale. Ni se pare cu totul dominantă și demnă de relevat sugestia continuă, proprie prozei lui A.E. Baconsky, de incert, de mișcare halucinatorie. [...]

În jocul substituțiilor și al corespondențelor bizare peste veacuri, destinele converg în imaginea condiției umane tragice, în mitul ontic căruia i se

subsumează adesea sugestia de metempsihoză: eroul baconskyan, depozitar al biografiilor esențiale posibile ale Omului, apare într-o viziune crescută, în egală măsură, din trunchiul lirismului, dar și dintr-o specifică interpretare mitică a existenței. Toate acestea fac din *Echinoxul nebunilor* o excepțională apariție în proza noastră. Dacă e adevărat că povestirile din volum sfârșesc întotdeauna în cuvinte sau imagini amare, sceptice, nu e mai puțin vizibil sensul de profund *catharsis* al fructificării acestui infern al obsesiei.

N. CREȚU, „A.E. Baconsky: *Echinoxul nebunilor*", în *Iașul literar*, nr. 2, 1968, pp. 54-57

Universul poetic din *Cadavre în vid* nu poate fi considerat inedit într-un mod absolut, fiindcă toate elementele acestei schimbări au fost anticipate în culegerea de povestiri *Echinoxul nebunilor* (1967). Piese de virtuozitate stilistică, funciar poetice (proza poetică fiind simptomul unei crize a conștiinței literare), aceste povestiri cu aspect fantastic și alegoric sunt de fapt reprezentări într-un caracteristic registru scenic de fantezie grotescă ale unei sensibilități exacerbate și unilaterale, căreia universul i se impune exclusiv sub latura extincției; spiritul teatral se păstrează. Epic, fiecare povestire conține relatarea unei experiențe simbolice trăite de un eu inocent, eroul-narator fiind de obicei un adolescent sau un ins cu înclinații artistice, pătruns pe neașteptate într-o lume crepusculară unde trece printr-o suită ascendentă de „umilitoare aventuri". La capătul acestor itinerarii, a căror relativă monotonie este compensată printr-un impecabil stil de ornamentație barocă, abundent în metafore prețioase, împodobit până la exces cu imagini rare și cautate, se ajunge de fiecare dată la o alienare văzută sub aspectul ester, fiindcă se manifestă mai mult prin conștiință decât prin sentimentul unei totale abulii. [...]

Transformarea unor fapte de conștiință în stări de sensibilitate, proces definitoriu pentru poezia lui A.E. Baconsky, este și trăsătura cea mai însemnată a povestirilor din *Echinoxul nebunilor*, găsindu-și expresia în risipa de aurărie stilistică, menită să favorizeze alchimicul transfer; predilecția pentru crepuscularul somptuos are o valoare nu atât existențială, cât una decorativă.

Mircea IORGULESCU, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974, pp. 50-51

Ce se observă numaidecât în proza surprinzătoare a poetului A.E. Baconsky (*Echinoxul nebunilor*, 1967) e atmosfera ei *mateină*, fantastică într-un chip special. Mai toate povestirile se fixează într-un spațiu scitic, indeterminat, bătut de burnițe cumplite, lins de o mare rea, geroasă, năpădit

de o vegetație sălbatică, ars de crivățe iarna, carbonizat de un soare crud vara. Pe aceste locuri „de exil și de amintire barbară" se petrec niște întâmplări rămase de la bun început până la sfârșit sub pecetea unei desăvârșite taine. O bună tehnică de a nara gradează această senzație de mister ce înconjoară totul, oameni și locuri. Autorul a deprins de la Mateiu Caragiale, pe care se vede că-l ține pe masa de lucru, dar și de la alți poeți ai enigmaticului, știința de a întreține vie curiozitatea pentru fapte ce par a fi de pe alt meridian, cunoscute, cândva, poate în lecturile unei vârste îndepărtate. Tonul e, la început, solemn, rapsodic și, urmărind sonoritățile pline ale textului, urechea se pregătește să asculte melodia unei lungi proze lirice. Impresia e înșelătoare. Nota lirică nu e decât un simplu acord, narațiunea tinde spre altceva, faptele târăsc după ele simboluri mai grave și, în cele din urmă, trecând prin pădurea de metafore oraculare, afli înțelesul adevărat al prozei: o parabolă, mai totdeauna, a existenței, simbolul unui destin ce fuge de expresia directă și caută, pentru a se confesa, granițe mitice. Odată cheia descoperită, cartea se citește cu un alt ochi, invită la reflecție, sfârșind prin a te cuceri pe de-a-ntregul. De la prima la ultima pagină, ea indică, în fond, sub învelișuri mitice și livrești, o dramă spirituală, tratată peste tot în proza modernă. Expresia ei nu e directă, ci parabolică. O parabolă nu a morții, a vieții, a timpului în general, ci a existenței artistului. Care e, în acest caz, personajul ei adevărat? Autorul, decis a nu spune nimic exact, ci doar a sugera, a întreține o discuție calculată: confesiunile sunt vagi, au acea notă neguroasă, ireală a romantismului nordic. Ce se înțelege cu adevărat e existența unui adolescent întârziat, rătăcit sau exilat într-o lume stăpânită de ritualuri crude. Ele sunt luate, aici, ca simboluri sau termeni ai parabolei. Înțelesul ei adânc e condiția artistului, motiv vechi și nou în literatură. Curiozitatea e de a-l afla tratat în cadrele unei proze fantastice lucrate savant, ca armura de paradă a unui cavaler. *Farul*, întâia povestire, e și cea mai îndepărtată de acest înțeles grav al metaforei. Sensul mai adânc al faptelor ar fi, aici, imposibilitatea comunicării. Nu e însă singurul și nici cel care iese, mai întâi, în bătaia ochiului. Substanța narațiunii stă îndeosebi în poezia lucrurilor misterioase, în evocarea pasiunilor năprasnice, a bălții, mai ales, în care viața proliferează monstruos. Ai sentimentul la lectură că subiectele prozei lui Voiculescu sunt tratate în maniera de estet a lui Mateiu Caragiale, cu fraza amplă, bine nituită. La Baconsky metaforele indică un climat de mister și o anumită exaltare a solitudinii. Așa și trebuie înțeleasă povestirea: un poem al singurătății aspre. Se suprapune peste acest strat liric al narațiunii un altul epic, plin de aventuri și taine nedezlegate. [...]

Cu *Încețoșatul Orfeu* ne întoarcem la simbolurile artei. Intriga e, ca peste tot în proza lui Baconsky, atemporală. Personajul – același tânăr care suportă

presiunea unor inerții tiranice. Misteriosul inadaptat ocolește bordelul în care trăiesc femei frumoase și fatale, babe urâte, malefice, păzite de haite de copii zdrențăroși, agresivi. Către acest loc fetid, aflat în stima întregului oraș, coboară, ca într-o epopee grotescă, bărbați înalți cu coifuri de fier și bărbi retezate. Tânărul rezistă, e dușmănit de ceilalți, până când într-o noapte „letargică și cotropitoare" pășește și el, după ceilalți, in casa blestemată (altă imagine a Arnotenilor), devenind astfel respectat în oraș. E un mod mai ocolit de a spune că artistul autentic poate fi victima unei conjurații a inerției. [...]

Simbolul izolării e, sub alte chipuri, reluat și în celelalte povestiri din volum, multe de un fantastic negru, hoffmanesc (*Aureola neagră*), altele (*Cimitirul piraților*) uzând, în sensul lui Poe, de ideea dedublării, de poezia enigmaticului. În *Echinoxul nebunilor* e tratat, în formula pe care am definit-o, mitul străinului, cu trimiteri la Kafka și Camus. Cineva trebuie să moară, nu se știe de ce, un străin se furișează în oraș, altcineva (eroul narațiunii) e pus în gardă, fără a ști, la rândul său, că el e cel căutat. Din apărător devine mobilul crimei, din victimă devine, în fine, ucigaș. Cine e, aici, străinul, care e vina lui, pe cine a ucis cel mai mare dintre frați? A ucis cu adevărat, ca Meursault, sub obsesia unei complicități generale sau e la mijloc un simbol tragic al dedublării, o imagine a damnațiunii artistului?

Fidel principiului că a numi locurile înseamnă a le distruge adevărata lor poezie, autorul se abține de la a face preciziuni. La o primă impresie, această exagerată tehnică a obnubilării pare anacronică într-o epocă în care proza tinde, dimpotrivă, să străbată și zonele cele mai ascunse ale psihologiei umane, să nu se lase nimic nelămurit, nici chiar stările ei iraționale. Formula prozei lui Baconsky e însă justificată de chiar substanța ei evasimitică. Asistăm, în fond, la o încercare (cu rezultate bune în *Aureola neagră*, *Cimitirul piraților* și altele) de a înnoi fantasticul, introducând stări existențiale, mituri moderne în cadrele unei evocări neguroase. [...]

Acest înțeles spiritual al povestirilor e concurat de altul, pur literar, derivat din plăcerea lui Baconsky de a scrie frumos, de a-și construi metaforele, unele surprinzătoare, de efect, altele strict ornamentale, livrești („țărmul avea frumusețea aleanului și a dezolării", „narcoza pustiului și a mării" etc.). Stilul e solemn, ușor prețios, în maniera *fin de siècle*. Să recunoaștem, trecând peste excesele calofilei, că acest parfum vechi place: când observi ce străduințe se pun de către unii pentru a distruge armonia propozițiunilor, nu poți să nu prețuiești această proză cu toți nasturii frazei încheiați.

Eugen SIMION, *Scriitori români de azi*, Editura Cartea Românească, București, 1974, pp. 417-423

Va fi destul de greu să se stabilească o dată pentru totdeauna dacă povestirile lui A.E. Baconsky din volumul *Echinoxul nebunilor* constituie o operă singulară în literatura română sau ele sunt încadrabile unei serii, fie și mai mici decât cele obișnuite, serie începând cu *Craii de Curtea-Veche*. Ideea din urmă poate încolți mai ales în mintea cuiva care își amintește vag de aerul ciudat al acestor povestiri, de personajul acela (mereu persoana întâi singular) care se perindă prin toate, mereu singur, meditativ plimbându-și lingoarea pe același pierdut mal de mare, mereu venind în contact cu fapte pe care nu poate să le explice. [...]

Poezia și alegoria, ne învață Țvetan Todorov, sunt pericole care pândesc fantasticul, adică literatura fantastică, adică sâmburele ei pur fantastic, precum – tot el ne spune – straniul și miraculosul. Privind astfel lucrurile, cu o atât de mare exactitate, aproape matematică, aritmetică în orice caz, nu toate povestirile cuprinse în volumul din '67 al lui A.E. Baconsky sunt de domeniul fantasticului. Ne gândim la *Cel-mai-mare*, povestire-parabolă a naturii omului care este tentat adesea să se mulțumească repede cu mult mai puțin decât visase inițial din marele adevăr: „Toți erau atât de preocupați, îndeosebi la venirea nopții, încât nu mai aveau răgaz să se gândească la *Cel-mai-mare*. Toți păreau să-l fi uitat de mult." Deși o explicație cât de cât logică, naturală, nu se poate da schimbărilor treptate din fizionomia (sic!) cetății ce așteptase atâta vreme, cu ochii spre mare, apariția inexplicabilului – și el – personaj ce trebuia să le aducă lumina. *Farul* însă și *Echinoxul nebunilor* sunt povestiri – credem – exemplare în sensul celui mai rafinat fantastic, precum și acea *Aureolă neagră*, unde schimbarea identității arheologului se face atât de tulburător, părând că luminează brusc un unghi ascuns al lumii, al istoriei, în realitate dezvăluind, o dată în plus, lucruri de neînțeles, inexplicabile până la sfârșit cu instrumentele care sunt la îndemâna noastră de când lumea și odată cu ea. Și poate că tocmai acesta e sensul literaturii fantastice, acest fulger care se șterge mai repede chiar decât secunda pe care n-a ocupat-o în întregime, lăsând în urmă doar o impresie tulbure pe care suntem tentați s-o confundăm prea adesea cu poezia, însăși această confuzie izvorând din dorința noastră de a explica totul prin ceea ce știm deja. [...]

Frazele în care se transcrie cartea de proză a lui A.E. Baconsky nici nu sunt arhaice decât prin ceremonia cu care spun și nu spun lucrurilor pe nume, prin ceremonia și fastul cu care încearcă să facă – parcă – înțelese lucruri mai noi unui ipotetic personaj de altădată. Și, mergând mai departe, acest unic personaj al tuturor povestirilor, când adolescent doritor de aventuri ciudate la marginea lumii, când cioplitor urmărit de fantomele întruchipate în

piatră de el însuși, când *promeneur* solitar pe malul mării, acest unic personaj al tuturor povestirilor cuprinse în cartea lui A.E. Baconsky este el însuși un om de altădată, rătăcit parcă într-o lume al cărei înțeles când pare a i se revela, când – dimpotrivă – îi scapă cu desăvârșire. Acest personaj duce cu el uneori o istorie de familie cu aluzii la crâncene întâmplări vechi, este urmărit de o răzbunare ce se amână din nou, acest personaj provoacă fantasticul prin trecerea lui dintr-o întâmplare în alta, prin mișcarea lui într-o lume închisă și fără orizont.

Carte ciudată, singulară și singură, *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* invită la o nouă lectură, completând imaginea autorului ei cu o față nouă, complexă, și poate că ea, și nu alta, este aceea care va fi medalia lui A.E. Baconsky în literatura română.

Nicolae PRELIPCEANU, „După o a doua lectură a povestirilor lui A.E. Baconsky", în *Tribuna*, nr. 28, 1975

Proza din *Echinoxul nebunilor* (1967) presupune și lecturi din romanticii germani și lecturi din literatura eterată a simboliștilor francezi, colorate cu voluptate în nuanțe din familia grâului. E o proză fantastă, cu personaje bizare, interesante prin complicarea bizareriei lor simbolice; totul spune ceva, explică inițiatic un fenomen social, disertează despre lume și universuri numai aparent imposibile. Chiar plasarea acțiunii povestirilor la marginea mării este o intenție emblematică; marea e un teritoriu deschis visării. Chiar ornamentația barocă a parabolelor e un decor marin dus până la gratuitate. Micile povestiri compuse din spirale egale cu fragmentele poetice sunt mai mult un exercițiu de stil decât drame existențiale.

Tipică pentru întregul volum e povestirea *Artiștii din insulă*, povestire în care se pune problema degradării misterului prin cunoașterea lui. Insula era un fel de oază într-un deșert marin, o oază în care trăiau niște artiști bizari (pictori și sculptori). Nimeni nu-i cunoscuse și nimeni nu călcase cu piciorul în insulă. Naratorul ajunge printr-o întâmplare dramatică în misterioasa rezervație, într-o iarnă când marea înghețase și când o imensă bucată de gheață pe care se aventurase se rupe de țărm și-l duce – ca o navă a infernului – până acolo. Ajuns în acel ținut bizar, descoperă o lume ce trăia – static – sub o vrajă a artei. Pământul era plin de statui, nu de arbori, casele erau niște construcții pure de piatră albă, ornate cu impresionante fresce, în tonuri violente de verde, roșu, galben, reprezentând scene din viața unor ocnași. Populația himericei insule era formată din ciobani patriarhali, fără vârstă, ce-și păzeau caprele ca-n timpurile biblice. A fost

de-ajuns ca intrusul să stea o singură zi acolo, să doarmă într-o casă albă o singură noapte, ca vraja statică să dispară o dată cu primăvara: statuile să odrăslească lujerii şi să devină arbori, frescele să-şi decoloreze tonurile, oamenii să îmbătrânească subit şi să dispară ca nişte făpturi de zăpadă. Desigur, in final, naratorul se întoarce în portul lui infernal cules de pe plaja insulei de nişte vânători de delfini.

Exercițiu de stil şi parabolă, acestea sunt sensurile narațiunii: zonele pure ale artei absolute sunt teritorii onirice, friabile, pe care orice cunoaştere le degradează prin profanare. Himericele peisaje descrise de Baconsky sunt rezervații ale sacrului (în viziunea lui Mircea Eliade).

Imaginea păstorilor din insulă este similară cu aceea a pescarilor din prima povestire, *Farul*, în care naratorul, sub imperiul vrajei, trăieşte o aventură erotică orgiacă, soldată dincolo de narcoza visului cu un eşec: aceeaşi femeie extraordinară, pe care o iubise şi care părea un exemplar primitiv paradiziac, îi apare – la lumina zilei – o bătrână în zdrențe, cu un trup decrepit, plină de păduchi; portretul femeii are trăsături groteşti: eroina poartă, aşezată pe cap, o pasăre care-i ciuguleşte păduchii.

Povestirea *Încețoșatul Orfeu* scoate în relief o stare de demență a unui oraş în care nu artele, nu religia, nu rațiunea formau normele de conviețuire, ci orgia erotică de bordel dusă până la degradarea absolută. Naratorul îşi capătă stima concetățenilor numai în momentul când devine practicant al bordelului. Bordelul e un fel de instituție tutelară, iar curvia, o religie. Şi în această bolgie erotică naratorul e un intrus, pentru că trişează legislația nescrisă a pervertirii: el iubeşte pe una dintre pensionarele bordelului, cu puritatea îndrăgostitului, motiv de izgonire din cercul sordid în care intrase. [...]

Povestirile lui Baconsky nu au substanță epică, au în schimb o simbolistică inițiatică, punând existența umană sub o „pecete a tainei" şi creând atmosferă. Este evident că avem în față proza unui poet preocupat de straniu şi de enigmatic, având chiar voluptatea cuceririi şi a părăsirii acestor teritorii, deopotrivă romantice şi simboliste, categorii estetice actualizate.

Emil MANU, „A.E. Baconsky, prozatorul", în *Steaua*, nr. 4, 1983, pp. 14-15

În *Echinoxul nebunilor* e o atmosferă nobilă, prețios încărcată, cu o notă de epuizare *fin de siècle*, cum au observat cei mai mulți comentatori. În cadrul acestei atmosfere, rolul cel mai important îl joacă sugestia, provocată de mici scene şi gesturi bizare sau de semne care se leagă între ele simbolic, nu propriu-zis narativ. În *Farul*, marea aruncă pe țărm un delfin mort, în

Fuga pietrarului un cocor întors dintr-o deltă se prăbușește epuizat peste acoperișurile orașului, noaptea se aud împușcături pentru care se dau explicații incontrolabile, altă dată o barcă se apropie de un mal și din ea coboară „patru bărbați înalți, cu coifuri ascuțite și bărbi negre, tunse scurt", care pleacă peste câteva zile, fără să știm cine sunt și de unde au venit. Din „trucurile" prozei de acțiune, Baconsky n-a reținut decât procedeele care amorsează fantasticul – anticipările, fixate în general la sfârșitul micilor capitole, presimțirea, întrebările provocatoare, care declanșează efectul căutării unui răspuns. [...] Componentele cele mai rezistente ale unei povestiri tradiționale, personajul, spațiul și timpul se dizolvă și ele, în măsura în care lipsesc determinările exacte, totul plutind într-un misterios vag aluziv. Majoritatea personajelor sunt roluri fără nume (povestitorul, paznicul, un călăreț enigmatic, trei naufragiați levantini, femeia cu trup de statuie uriașă, supraveghetorii), circulând într-o zonă de mare trafic istoric, cu planuri care se amestecă în timp, de la cel îndepărtat, scitic, până la momentul mai apropiat al eventualelor antene de pe case și al buteliilor cu acetilenă din *Farul*. Singura certitudine rămâne micul spațiu aflat în apropierea mării, pe o insulă, lângă un far sau într-un port. Dar și acestea sunt tot spații simbolice, pline de semnificație, nu și de concretețea obișnuită a unui decor realist. Lipsind principiul narativ al șirului de determinări cauzale, nu vom avea deci o „taină epică", un mister refuzat, ca în *Remember*, sau imposibil de elucidat, ca în cele câteva povestiri mateine din *Sub pecetea tainei*, ci un tâlc parabolic, pentru care cel mai apropiat termen de comparație rămâne Kafka.

Și totuși, care sunt semnificațiile posibile ale acestor parabole melodioase? În linii mari ele pot fi căutate în câteva registre mai clare, de la scenariul biblic și ritual, până la acela profan al implicațiilor sociale imediate. Spre prima direcție suntem îndrumați chiar de mottourile unor povestiri, extrase din *Vechiul Testament* (*Deuteronomul*), din hermeneuții *Bibliei* sau din *Apocalipsul Sfântului Ioan*. Din mitologie este extrasă substanța povestirii *Încețoșatul Orfeu*, cu reinterpretarea profană a căutării lui Euridice în Infern. Alteori, aluziile ne sugerează că este vorba de condiția artistului în lume sau, mai vag, de un ritual al căutării tatălui (în *Farul*) sau al răzbunării (uciderea fratelui mai mare, în *Echinoxul nebunilor*). Din toate însă, Baconsky a ales partea întunecată, apocaliptică, apăsată parcă de un blestem. De aici și calendarul aproape fatidic al tuturor întâmplărilor, în care tonul îl dau succesiunea fazelor Lunii, venirea iernii, furtunile sau incendiile izbucnite din senin.

Și mai radical este simbolismul din *Biserica neagră*, mic roman compus în 1970, apărut mai întâi în limba germană, în traducerea aceluiași Max Demeter Peyfuss, și publicat abia astăzi la noi.

Chiar dacă reia decorul marin și principalele procedee sau obsesii din *Echinoxul nebunilor*, formula adoptată aici de Baconsky e mai puțin obișnuită în România, căci rădăcinile ei trimit spre proza conspirațiilor și a societăților secrete din romanul german de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, spre recuzita tenebroasă a romanului gotic și spre contrautopia care s-a impus în Europa mai ales după al Doilea Război Mondial. [...]

Nu este greu de observat că în *Biserica neagră* Baconsky a vizat principalele mecanisme de funcționare ale totalitarismului și că aceste mecanisme încep chiar cu limbajul, care atunci când e citat pare a fi scos din cel mai recent dicționar al limbii de lemn („mânia poporului", „noile sarcini", „dușmanul ascuns printre noi", „trădarea intereselor poporului", „directive" și „indicații privind activitatea viitoare"). Se adaugă la aceasta luptele pentru putere dintre fracțiuni, compromiterea unor personalități (academicienii, filosoful), urmată de reabilitarea lor cinică și în cazul eroului povestitor, obsesia evadării, a fugii din infern („Dacă poți pleacă. E mai bine. Dar nu uita că țara ta e aici.") Sunt detalii care explică cel puțin două lucruri. Mai întâi de ce romanul nu a putut să apară atunci când a fost scris și, în al doilea rând, cât de direct poate lovi în inima realității un text fără determinări exacte și aparent fantezist.

Într-o măsură mai mare decât poezia, proza din *Echinoxul nebunilor* și din *Biserica neagră* îi asigură lui A.E. Baconsky un loc de primă mărime printre scriitorii români de după război.

Florin MANOLESCU, „Baconsky – prozatorul", în *Luceafărul*, nr. 26, 1990

Legăturile cele mai exacte le-a descoperit mai demult Mihai Zamfir, incluzând narațiunile din *Echinoxul nebunilor* în studiul său din 1981 despre *Poemul în proză* și derivându-le din texte similare ale lui Macedonski, Emil Botta și Ion Vinea. Factura postsimbolistă, aerul „decadent" (în felul de la Huysmans și de la ceilalți prozatori de la finele veacului trecut), stranietatea morbidă, protagonistul solitar, deambulând continuu prin labirintul realului, conștiința frisonată, anxioasă, esoterismul detaliilor, acestea și altele sunt absolut frapante în povestirile din *Echinoxul nebunilor*. Scrise, fără excepție, la persoana întâi (ca mai toată proza postsimbolistă), ele nu numai situează acțiunea în afară de orice determinare temporală, dar produc și sub raport artistic aceeași senzație de atemporalitate. Locul acțiunii este țărmul unei mări nordice, agitată de furtuni, sau un oraș (mereu același) așezat pe acest țărm

și separat de lume, de o parte prin marea impracticabilă la vreme rea, de cealaltă, prin sălbatice dune de nisip. Vagul, imprecisul, cultivate de neoromantismul *fin de siècle*, sunt, așadar, la loc de cinste în aceste povestiri cu atmosferă ciudată (mai curând decât fantastică) destul de inegale ca valoare.

Două sunt foarte frumoase și ar merita un colțișor în orice antologie a nuvelei românești. Una este chiar povestirea titulară, *Echinoxul nebunilor*, în care se relatează o crimă (s-ar zice că însuși naratorul ucide, fără să știe) explicabilă prin ereditate morbidă și vendetă ceremonială. Crima e „mascată" de un spectacol cu actori și cântăreți, sosiți nu se știe bine de unde în orașul de pe țărmul mării. Linia demarcatoare dintre realitate și ficțiune se șterge. Spectatorii și actorii se amestecă. Motivul e shakespearean, dar probabil filtrat prin Botta. El se numără printre motivele recurente la Baconsky. Altele sunt inițierea, substituirea (sau dublul), pigmeul, artistul damnat (motiv postsimbolist) ș.a.m.d. O dublă inițiere ni se relatează în cealaltă povestire antologică, *Farul*: în sexualitate și în moarte. Asemănarea unor situații cu cele din *Thalassa* lui Macedonski (semnalarea a făcut-o Zamfir) nu poate fi rodul hazardului. Baconsky era funciar un tip macedonskian, *poseur* incurabil în viață și în operă, așa că e greu de închipuit că nu citise micul roman al înaintașului său (cu o versiune franceză, *Le calvaire du feu*, și cu una românească), genial în capacitatea de a metaforiza sexualitatea, cea mai îndrăzneață, sub acest raport, proză de la noi dinainte de a lui Arghezi. Și alte proze macedonskiene ne sunt evocate de *Farul*. N-am spațiul necesar să fac dovada, dar garantez ca aș încurca pe mulți cititori din cei mai avizați, dacă i-aș invita să deosebească o pagină din *Farul* lui Baconsky de una din *O noapte la Sulina* de Macedonski. [...]

Romanul *Biserica neagră* se află cuprins pe de-a-ntregul în acest stil *fin de siècle*, cu deosebirea (importantă!) că A.E. Baconsky se servește acum de el nu doar într-un scop pur artistic, așa zicând „gratuit", ci ca să edifice o contrautopie politică, una dintre cele mai coerente și mai complete scrise la noi în urmă cu două decenii. Cum regimul politic vizat era acela comunist, *Biserica neagră* n-a putut să fie publicată în România anilor '70, cum n-au putut fi publicate, în anii '80, nici romanele lui Bujor Nedelcovici (*Le second messager*) sau Oanei Orlea (*Un sosie en cavale*), apărute în Franța. [...] Romanul lui Baconsky a fost apropiat de comentatori de contrautopiile occidentale la modă după război și având în Kafka un precursor. (Contextul autohton n-a fost pomenit, deși mi se părea la fel de interesant și, istoricește, mai util.) Dar s-au scris în deceniile din urmă contrautopii și contrautopii. Între ele subzistă diferențe literare (nu doar de valoare, ci și de factură) considerabile. Prin capacitatea de a crea atmosferă, și încă una poetică,

misterioasă și tulburătoare, Baconsky se desparte de majoritatea autorilor de astfel de romane. Deosebirea cea mai lesne sesizabilă constă în predilecția lui Baconsky pentru imprecis, pentru fluid, moștenită în proza „decadenților". Fundalul pe care desfășoară bizarele evenimente din *Procesul* sau din *1984* este totdeauna extrem de precis, de minuțios, de realist. Ciudățenia apare la Kafka, îndeosebi, la intersecția unor serii de întâmplări care, în ele însele, sunt absolut normale. Rareori descoperim la Baconsky amănunte realiste în stare să ne rețină. De exemplu, acela al femeii care vine să mature în camera unde locuiește protagonistul *Bisericii negre*, nechemată de nimeni, la ore nepotrivite și părând surdă la proteste. Dar dacă la Kafka asemenea detalii sunt neutre din punct de vedere al semnificației, introduse în roman exclusiv pentru derizoriul lor, nereușind nici măcar să închege o senzație de absurditate (cel mult, una de perplexitate), la Baconsky ele primesc imediat un sens: femeia e un agent travestit care-l va urmări pe erou în deplasările lui, ba chiar se pare că ea e un personaj atotputernic la oraș, dar care se disimulează etc. Atmosfera, care la Kafka e terifiantă prin acumularea derizoriului (lipsind orice alt efect artistic), este la Baconsky foarte savant încărcată prin procedee „literare", „poetice". [...]

Însușirile de căpetenie ale *Bisericii negre* sunt acelea ale unei proze artiste, amintind deseori pe Mateiu Caragiale, de un somptuos rafinament baroc, strălucitoare de viziuni expresioniste, încărcată de o poezie a elementarului grotesc, sordid ori funerar, abstrusă, ceremonioasă și, stilistic, dedată unor voluptăți secrete. Alegoria politică stă sub pecetea acestei expresivități verbale ca sub o lespede de neînlăturat.

Nicolae MANOLESCU, „Proza lui A.E. Baconsky", în *România literară*, nr. 38, 1990

S-a vorbit mult despre *Biserica neagră*, roman încheiat în octombrie 1970, respins de editurile românești și publicat, în traducere germană, în 1976. Citindu-l, îmi dau seama de ce nu a putut fi tipărit până acum. Este o parabolă în stilul povestirilor din *Echinoxul nebunilor* (1967), mai bine organizată și cu o simbolistică mai severă. Stilul este același: oracular, fastuos, livresc, bazat pe o migăloasă strategie a insolitului și a echivocului. Stilul parabolei moderne, în linia prozei lui Hesse și Jünger. A.E. Baconsky îi asociază, în povestiri și în roman, o anumită strălucire mateină. Se simte mereu la lectură bucuria frazei bine tăiate, plăcerea de a da pregnanță anunțului. [...]

Intriga romanului se bazează în *Biserica neagră* pe încercarea personajului narator (Sculptorul) de a-și păstra personalitatea și libertatea într-o lume în

care diferențierea este, cum am precizat deja, o mare erezie. Ca să-i vindece, Liga îl supune pe Sculptorul îndărătnic la un șir de probe dure. În limbajul propagandei oficiale, toate acestea se numesc funcții de răspundere. Este mai întâi servitorul unui paraclisier, apoi gropar, milog, spălător de schelete umane, supraveghetor în biserică, meșter de cruci, preot improvizat, propagandist la un fel de școală de reeducare, în fine ajunge cerșetor și clopotar... Asistă, în acest timp, la scene atroce de umilire colectivă. Liga este condusă de Dumnealor, indivizi puternici pe care nimeni nu-i vede. Servitoarea este crudă și nesățioasă erotic, femeile se lasă flagelate, cerșetorii vânjoși participă la scene de acuplare publică. Romanul, îngroșând caricatura, prezintă acest ritual dement, animalic, într-un peisaj apocaliptic căzut sistematic în farsă insuportabilă.

Nu-mi dau seama în ce măsură cititorul obișnuit cu alt tip de proză primește această parabolă sufocată de semne negre și primejduită de atâtea cauzalități neverosimile. Rămâne desigur înțelesul fabulei și el nu poate scăpa la lectură: Sculptorul, care practică o artă a ascezei spirituale și a rigorii morale, este silit să treacă printr-un proces de inițiere în abjecție și umilință. El își caută tatăl și descoperă o lume instalată în murdărie și minciună. [...]

Cum citim azi această proză premonitorie, deschisă spre o utopie așa de neagră și spre o satiră atât de fățișă? Ca pe o parabolă, cum am zis, în care trebuie să vedem nu atât ceea ce se spune, ci sugestia care se ascunde în propozițiile solemne. A.E. Baconsky dă, în mod evident, o imagine a societății totalitare într-o narațiune care are toate atributele unei utopii negative. Ea este bine construită și, în cele 46 de capitole, rotește ca pe niște bulgări de zăpadă câteva simboluri fundamentale: singurătatea artistului, conspirația publică împotriva orgoliului său, istoria colectivă, diversiunea ca instrument al puterii, umilirea, neantizarea individului într-o falsă societate egalitară, mistificarea instituțiilor și legiferarea denunțului, corupția organizată... Despre toate aceste fapte grave, halucinant de realiste, A.E. Baconsky scrie un roman care nu respectă, evident, legea verosimilității. El se instalează de la început în straniu și monstruos, voind, pe această cale, să dea o sugestie despre o existență trăită *à rebours* și despre o lume în care toate lucrurile umblă răsturnate.

Eugen SIMION, „Romanul parabolic", în *România literară*, nr. 23, 1990

Un volum de povestiri – *Echinoxul nebunilor* (1976) – și un roman – *Biserica neagră* (1976 – în limba germană; 1990 – în limba română) – ni-l relevă pe A.E. Baconsky ca pe un fin și rafinat prozator, preocupat de caligrafierea cu eleganță a unor lumi ezoterice, fantastice, în care realitatea

prezentului concret se reflectă ca într-o oglindă răsturnată, reverberând la nesfârşit imaginea propriei conştiinţe în căutarea de sine. Eroul povestirilor, ca şi al romanului, este mereu acelaşi individ solitar („singur într-un oraş cenuşiu" – *Înceţoşatul Orfeu*), relevat în varii ipostaze ale unor manifestări de viaţă abulice, dintr-un decor (sau poate dintr-un cadru – mediu – social) artificios, oarecum oniric („fluidul nevăzut al unor vremuri moarte şi înviate în vis" – *Artiştii din insulă*), marcat sever însă de teroarea izolării dictată de forţe sau mecanisme existenţiale obscure („începusem a ne supune unei ierarhii tot mai tiranice, în fruntea căreia se bănuia a fi observatorul tăcut, deşi el însuşi părea urmărit de spectrul altei fiinţe, neştiută de nimenea" – *Cel-mai-mare*), în care singurul reazem pentru echilibrul său raţional îl poate afla şi trebuie să-l afle în cunoaşterea de sine, în propria identificare umană. Eroul baconskyan este astfel un om singur sau însingurat („Ajunsesem din ce în ce mai singur, mai ferecat în solitudinea mea desperată" – *Fuga pietrarului*), în orice caz izolat într-o lume ce pare mai degrabă concretizarea unor dictate coşmare, acţionînd ritualic, în bună măsură inconştient, condus doar de instinctul apărării propriei identităţi morale, prezenţa sa purtând aura unui duh al permanenţei locului şi al seminţiei sale. [...]

Prezent în ţinuturi insolite („ţinut al pierzaniei" – *Farul*) şi în localităţi/oraşe bizare („Nicăieri n-am mai văzut asemenea uliţe goale, mărginite de case înfricoşate, ghemuite una într-alta, pe care nu izbuteai să le ţii minte, şi în fiecare dimineaţă, privindu-le aveai impresia că peste noapte a mai dispărut una din ele" – *Fuga pietrarului*; „Cetatea noastră de pe coasta mării era plină cu fluturi enormi, plină de goluri întunecate şi de amintirea unor fapte despre care nu ştiam dacă se întâmplaseră într-adevăr vreodată" – *Cel-mai-mare*), eroul povestirilor lui A.E. Baconsky se comportă el însuşi ciudat, chiar straniu, căci paradoxal, intervenţiile sale în ordinea şi dinamica acelei lumi, căutând a i se integra, dobândesc calitatea unor demersuri ce violează regula predestinării de fii ai locului. El acţionează în sensul de a-i înţelege acestuia rosturile, de a-i pătrunde tainele şi deopotrivă a elucida semnificaţia propriei prezenţe acolo, pentru a se putea identifica, în fond, pe sine în relaţia cu lumea ce şi-l revendică prin totul ca pe unul de-al său şi încă nu unul oarecare, ci menit a o izbăvi prin tocmai fatalitatea existenţei sale neconformiste. [...]

Tânărul abia trecut de vârsta adolescenţei, eroul povestirii *Farul*, se simte chemat de mirajul plecării în lumea largă, de marea aventură a cunoaşterii, dar oamenii din imediata lui apropiere nu numai că nu-l încurajează, circumspecţi sau neîncrezători, ci chiar temători de a şti că vreunul dintre ei ar putea, eventual, depăşi propria condiţie a captivităţii lor într-o zonă de

viață amorfă, în care „orizontul tăcut al mării știa să fie nimb pe creștetele dezmoșteniților ce eram", îl trimit ca într-o etapă de purgatoriu, pe limba de pământ înaintată mult în mare, unde se ridică solitară doar construcția farului, pentru a-și petrece acolo o vreme în tovărășia rece și pustie a paznicului. Izolarea de lume pare a fi aici și mai accentuată, aproape desăvârșită. Exotismul ținutului, vecin cu sălbăticia, imprimă evenimentelor existențiale, puține și tainice, haloul unei încărcături de mister și ceremonial ocult, totuși inițiatic, de care tânărul se pătrunde și se încarcă emoționat, ca de-o atingere virginală cu însemnele primare și primordiale ale cunoașterii. [...]

Dar eroului povestirii *Artiștii din insulă* îi reușește evadarea – e drept, accidentală – alunecând pe mare, într-o iarnă, cu o banchiză de gheață desprinsă pe neașteptate de țărm. Călătoria este halucinantă, printre cețuri, în noapte, străbătând spații ce aparțin mai degrabă visului, în vreme ce o voce ascunsă – ursitoare a soartei – îi șoptea neîncetat la ureche, precizându-i ca într-o profetică denunțare propriul destin. [...] Insula pe care ajunge are o blândă stranietate, amintind oarecum, prin atmosferă, de o alta, cea eminesciană, a lui Euthanasius (dezvăluind o natură mirifică), dar mai ales prin acel templu pe pereții căruia, alături de chipul unui alt mântuitor, sunt pictate scene din istoria tărâmului, ca într-un fel de suită biblică a drumului pătimirii. Eroul este condus în interiorul insulei pe un drum străjuit de trunchiuri de arbori cioplîți, ce se dovedesc a fi de fapt însemne funerare. [...]

Proza fantastică a lui A.E. Baconsky trebuie pusă, fără îndoială, în relație cu realitățile complexe ale sistemului existențial (social, politic) de sorginte socialistă în care autorul s-a simțit întotdeauna un claustrat, un opresat al aparatului dictatorial de gândire și acțiune pe care Liga Cerșetorilor (cum o denumește în romanul *Biserica neagră*) – „Din toate ungherele se ridicau zdrențăroșii, apropiindu-se amenințători, mulți, mai mulți ca oricând, mai agresivi, mai fanatici, mai negri", constata și eroul din *Încețoșatul Orfeu* – îl dirija în direcția depersonalizării umane. Povestirile și nuvelele sunt, citite în acest cod, subtile parabole construite cu o recuzită fantastică, în care dominantă rămâne meditația profundă, tulburătoare, asupra condiției omului ca individ și ca element social într-o lume în care singura șansă de salvare a sufletului, a conștiinței de sine, a libertății de gândire și manifestare personală îi rămâne evadarea nu în exterior – nu pe alte meridiane, unde îl pot pândi (eventual la fel sau în alt fel) aceleași capcane – ci în sine, în lăuntrul său, în biserica tăinuită a propriului... uman. Realitatea externă, tot ceea ce-l înconjoară pe omul unei asemenea societăți opresionare se relevă ca un coșmar, ca o morbidă halucinație a unei lumi bolnave, copleșită de agonia produsă de propriile-i malformații, ridicate sau impuse ca principiu

director și criteriu existențial fundamental. Toate acestea se regăsesc decantate cu rafinament în universul insolit al prozelor lui A.E. Baconsky ca într-o neagră, magică oglindă nepermisă.

Constantin CUBLEȘAN, „Universul insolit al prozei lui A.E. Baconsky", în *Steaua*, nr. 2-3, 1991

Poate fi citit romanul *Biserica Neagră*, oare, prin prisma detașării de timpul în care a fost scris? A fost terminat în 1970, a avut probleme cu cenzura, a apărut peste graniță. Motive suficiente pentru a răscoli zgura obsedantelor decenii, a descifra cine ar fi în realitate cutare personaj, la ce evenimente concrete se face aluzie etc. Nimic mai la îndemână, chei pentru astfel de interpretare „la minut" putându-se găsi în toate cuierele istoriei literare. Vom coborî însă la un nivel inacceptabil de jos motivațiile romanului lui A.E. Baconsky, sărăcindu-le de rezonanțele lor profunde. Baconsky, asemenea multora, este un scriitor autentic și nu un autor de diatribă anticolectivistă. [...]

Ajuns gropar-șef peste un cimitir, el, intelectualul subțire din a doua generație, constată oarecum satisfăcut că „a lucra cu intelectualii era grețos și comod". O constatare, desigur, îndeajuns de incomodă. Vitalismului narcisiac anterior i se opune trăirea euforică a unei cauzistici nocive, în care narcisismul se întemeiază pe o imagine negativă: a ceea ce nu ar fi trebuit să fie. Romancierul construiește migălos arhitectura, o retușează cu delicatețe, cu intervenții care, nu o dată, subliniază caracterul baroc al ansamblului. Spațiile sunt umplute de cuvinte în care nimic nu rămâne fără determinant, vocabulele se înlănțuie cu spor parcă dintr-un fel de teamă a recunoașterii asemănării, a identității cu respingătoarea dublură.

Individul baconskyan se transformă, devine exact contrariul a ceea ce fusese la începutul romanului, acceptând o lume în care ceremoniile erau atât de perfide, încât, prin neîncetată succesiune, creau impresia de stabilitate. Dintr-un adversar al Celor Trei Gropari, adică al anunțătorilor unei false nașteri a noocrației – tenta parodică este vizibilă – povestitorul ajunge el însuși cooptat în rândul groparilor. Lucru curios: groparii fuseseră dintotdeauna Trei Gropari, dar el, povestitorul, nu-și recunoscuse dublura în niciunul din ei. Cu alte cuvinte, intelectualul nostru de la 1970 dobândise deja forța de a-și recunoaște o anume stare de morbiditate. Ceea ce ar și explica rapida cădere în rău, în Gropar (nu într-un Cerșetor oarecare).

De altfel, lumea imaginată de Baconsky era una puternic ritualizată, dominată de ceremonialurile morții, în fel și fel de chipuri. Ritualurile sunt atât de numeroase, încât prin imensa lor foială lasă impresia unui statism funciar, a unei imposibilități gratuite și vane. Excesul de ritualuri este provocat

de dorința de a inculca o stare de inerție, de a o inocula treptat și, în același timp, de a oferi o revelație brutală a ei. Precauțiile nu-și au rostul, deși se iau oarecare măsuri, nu însă totale, și se ridică uneori colțul câte unei cortine, spre a intriga și înspăimânta, a trezi curiozitatea și a cultiva astfel îmbolnăvirea întru autoprețuire. Ciudat pentru un intelectual atât de rafinat, de decadent rafinat, de morbid rafinat, cum este povestitorul din *Biserica Neagră*, este refuzul, sau neputința, de a avea prea multe presimțiri, încrezându-se mai mult în premonițiile altora și dovedind astfel inerția profundă care l-a cuprins. Intelectualul bakonskyan preferă imobilismul și din rațiuni exterioare, nu numai din propria-i vanitate: din frica de schimbare, căci a observat că, pe insula cerșetorilor, nu se produce nicio schimbare în bine.

Astfel, *Biserica Neagră* ajunge un simbol al pervertirii universale, spațiu al ritualurilor dezgustătoare și obscene. [...]

Cu adevărat, *Biserica Neagră* este un text găsit într-o sticlă ce plutea pe valuri. Cuvintele răsună de dincolo de mormânt, cu obscura forță de persuasiune a necromantului: viitorul nu va fi în niciun caz unul senin, el aparține unei zodii sumbre, prihănit de prezentul nenorocit. Urmele cabalistice din final subliniază caracterul voit confuz al ansamblului, orientează interpretarea mai curând către generalizare și interzice datarea. Din amănuntul că Cerșetorii au început să apară, deocamdată sporadic, în diverse locuri de pe pământ, se poate deduce că Liga lor va pune stăpânire, cu tenacitatea-i feroce, peste toate. Viziune apocaliptică, din care a rezultat un roman al precarității omului standardizat de o societate căreia, fiindu-i teamă de ea însăși, îi amplifică mecanismele de mortificare. Între acestea, cu deosebire, cacealmaua obedienței smerite.

Dan MĂNUCĂ, „Zodia necromantului" în *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Editura Junimea, Iași, 1995, pp. 221-226

Asemenea lui Mihai Eminescu, Al. Macedonski sau V. Voiculescu – pentru a nu rămâne decât la cazurile cele mai semnificative – A.E. Baconsky trăiește în conștiința cititorilor mai ales ca poet, deși celelalte sectoare ale activității sale literare nu sunt cu nimic mai prejos decât poezia. Excelent traducător, eseist cu o vastă cultură și exemplar conducător de publicație, Anatol Baconsky a fost și un prozator de excepție, volumul său de proză scurtă intitulat *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (ed. I – 1967) impunând un maestru al fantasticului, cu o viziune cu atât mai originală, cu cât se îndepărtează de supralicitata filieră mitico-folclorică din care s-au inspirat reprezentanții de marcă ai genului, de la I.L. Caragiale până la Mircea Eliade. Sumarul cărții reunește un număr de zece povestiri de dimensiuni diferite –

numărul cu evidente încărcări magice nu este ales la întâmplare – în care prozatorul rămâne, în esență, un poet, ceea ce și explică principalele trăsături ale imaginarului său. A.E. Baconsky nu este preocupat în narațiunile sale de relatarea unor întâmplări extraordinare, conținutul epic al acestor proze este de altfel destul de sărac, centrul interesului fiind acaparat de exprimarea unor neliniști existențiale, elementul de senzație suferind un transfer dinspre domeniul faptic înspre cel psihologic, proces amplificat și de permanenta spiritualizare a cadrului, a realității. Derutându-și în mod deliberat cititorul, prozatorul recurge la un permanent joc al măștilor, ceea ce duce la apariția, suprapunerea sau alternarea continuă a celor mai insolite imagini, situații ori personaje. Ordonat după alte legi decât cele impuse de *mimesis*-ul realismului tradițional, universul baconskyan pare a fi reflexul unei priviri în oglindă, în măsură să răstoarne valorile consacrate care guvernează lumea. Fantasticul din *Echinoxul nebunilor* ține de tentația misterului, de tainele pe care le ascund locurile și oamenii, adică de acea față a narațiunii care i se sugerează cititorului, dar care nu se lasă deconspirată niciodată în totalitate. Atras înainte de toate de reversul misterios al faptelor, A.E. Baconsky este creatorul unui fantastic de atmosferă căruia definițiile „clasice" ale genului nu i se potrivesc. [...]

Povestirile lui A.E. Baconsky sunt confesiunile unor eroi problematici, martori ai unor întâmplări insolite, niște veritabili surghiuniți ai destinului. Volumul are în frunte un fragment dintr-un vechi descântec („Peste-o mare mare neagră/ Latră-un câine mare, negru"), ceea ce nu indică atât sursa folclorică a acestei proze, ci vorbește cu predilecție de sensurile ei mai adânci, relevând două componente semnificative ale imaginarului baconskyan: pustiul – având drept variante stepa, marea, cimitirul sau chiar orașul – și bestiarul, viețuitoarele care îl alcătuiesc fiind prin excelență niște animale htoniene. Un citat semnificativ – de data aceasta din *Deuteronomul* – deschide și narațiunea *Farul*, indicând propensiunea scriitorului pentru fantastic: „Dar aceasta e taina ținută în păstrarea mea și pecetluită în vistieriile mele." Relatarea se apropie prin cadru și atmosferă de *Thalassa* lui Al. Macedonski, dar și de povestirea *Ghicitor în pietre* de Mircea Eliade. Personajul-narator se dovedește încă o dată mai degrabă martorul involuntar al unor evenimente neobișnuite decât protagonistul lor, ceea ce face ca perspectivei riguroase a scriitorului omniscient – în măsură să spulbere misterul să i se substituie punctul de vedere subiectiv și limitat al naratorului-personaj, perspectivă care, în loc să deconspire sensurile ezoterice ale textului, le potențează. Asemenea scrierilor lui Jorge Luis Borges sau Mircea Eliade, povestirile lui A.E. Baconsky au o structură labirintică, motivată

prin faptul că ghemul întâmplărilor se încâlcește permanent, cititorul neavând niciodată date suficiente pentru a decoda în totalitate misterul. Cele mai multe relatări ale cărții se găsesc sub constelația mitului eternei reîntoarceri, permanentele reluări ale unor întâmplări originare exprimând tocmai ideea circularității. [...]

Dacă narațiunea intitulată *Cel-mai-mare* poate fi socotită istoria unui miraj, a unei psihoze colective cu atât mai stranii cu cât pe parcursul amplificării ei sunt uitate până și motivele care au declanșat-o, *Aureola neagră* se bazează pe o tehnică narativă extrem de complexă, sugerând parcă ideea spargerii oricăror bariere spațiale sau temporale. Dedicată memoriei lui Mihail Sadoveanu, povestirea ne transpune într-un han situat la răspântia unor „timpuri întoarse", unde alternanța dintre o realitate halucinatorie și noaptea „cu vise falnice, și nălucirile unor timpuri scufundate" creează o atmosferă particulară, de narcoză. A.E. Baconsky scrie o proză de factură inițiatică, în care inițierea lectorului-neofit se petrece simultan cu cea a naratorului-martor actor, ceea ce face ca impresia produsă de faptele citite să fie extrem de puternică. Trăind sub o constelație ostilă, protagoniștii acestor relatări ajung în conflict cu membrii comunității din care fac parte. Încercând să facă bine, ei încalcă în mod involuntar niște consemne tainice, fiind imediat sancționați. Dereglarea reacțiilor umane firești instituie un univers kafkian, lipsit de posibilitatea evadării. O asemenea atmosferă coșmarescă definește și narațiunea *Încețoșatul Orfeu*, în care se pune problema salvării Euridicei din infernul existențial în care a trăit până atunci, tentativă ce eșuează deoarece salvarea nu este posibilă nici pentru eul damnat – adică pentru naratorul aflat în postura unui Orfeu ratat – care devine martorul neputincios și victima evenimentelor, el însuși obligat la existență „întoarsă, apăsătoare și obsesivă". Chiar dacă putem surprinde câteva ecouri ale unor mituri în opera sa, A.E. Baconsky se ferește să prelucreze în mod servil firul epic al unor asemenea narațiuni sacre, întâmplările interesându-l doar în măsura în care dezvăluie niște realități interioare. [...]

Cunoscut mult timp doar prin versiunea germană datorată lui Max Demeter Peyfuss (1976), romanul *Biserica Neagră* reprezintă o reușită sinteză a scrierilor anterioare ale prozatorului. Narațiunea are în frunte un motto din Biblie, motto ce anunță propensiunea prozatorului pentru analiză. În centrul cărții se găsește același personaj-narator și martor din povestiri, un personaj anxios, a cărui prezență presupune o modalitate specifică de percepere a realității. Înzestrat cu o sensibilitate exacerbată ce este dublată de o „lucidiate istovitoare", eroul lui A.E. Baconsky trece printr-un șir de avataruri insolite și este confruntat cu o serie de situații-limită ce îi dereglează

cursul firesc al existenței. De altfel, deja fraza de debut a relatării se dovedește extrem de semnificativă, prevestind pătrunderea sub constelația misterului: „Mă întorceam spre casă umbrit de presimțiri anxioase." Autorul *Cadavrelor în vid* construiește o lume *à rebours*, dominată de organizația ezoterică a unor cerșetori misterioși. Aceștia devin tot mai agresivi, instituind în cetate niște relații de tip feudal. În scurt timp, ei devin adevărații stăpâni ai locului, topos dominat de două simboluri negative: Marea și Biserica Neagră. Prin mișcarea neîntreruptă a valurilor, marea întruchipează o stare tranzitorie, de incertitudine, îndoială și indecizie sinonimă cu însuși destinul uman. [...] A.E. Baconsky zugrăvește un univers coșmaresc, unde totul devine posibil și unde totul se găsește sub semnul provizoratului. Personajele joacă mereu alte roluri, identitățile fiind măsluite continuu sub protecția unor măști și a unor decoruri și ele provizorii. Redus la condiția unui mecanism ce execută în mod automat un program, personajul-narator se simte cuprins de o puternică criză existențială, de un nețărmurit vid interior. Dincolo de aureola fantastică ce facilitează zugrăvirea numeroaselor avataruri trăite de către protagoniștii cărții, romanul are și o puternică încărcătură parabolică. Semnificațiile parabolei (trimiterile la opresiunile exercitate de statul totalitar) se dezvăluie în finalul narațiunii, când este prezentată și motivată revolta cerșetorilor. Actul justițiar este himeric, iar concluziile prozatorului se dovedesc drastice. Într-o societate în care nu contează adevărul individului, ci numai setea de adevăr a mulțimii, salvarea devine imposibilă, existența repetându-se la infinit într-un cerc infernal.

Gheorghe GLODEANU, „Poetica fantasticului", în *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, pp. 98-102

Biserica neagră este unul dintre puținele texte „de sertar" din perioada comunistă, cenzura timpului refuzând să-l publice din cauza mesajului său alegoric subversiv. Romanul este o antiutopie a societății totalitare, în tradiția unor mari cărți ale secolului nostru: *Noi* al lui Evgheni Zamiatin, *Cevengur* al lui Andrei Platonov, *1984* al lui George Orwell, *Brave New World* al lui Aldous Huxley. [...] Din paleta complexă de tonuri intermediare ale realității, utopia preia doar nuanțele pozitive și imaginează o lume perfect „albă", fără umbre, iar antiutopia selectează aspectele negative, imaginând o lume „neagră", fără lumină. Cele două imagini sunt extremele scării axiologice, punctele de reper moral prin care este judecată o anumită societate. Cel mai instructiv exemplu în acest sens sunt *Călătoriile lui Gulliver*, personaj care ajunge întâi într-o Anglie descrisă alegoric drept liliputană (antiutopie), iar apoi într-o Anglie tratată drept uriașească (utopie). În același raport de

simetric inversă se află viziunea distopică a lui A.E.B. față de viziunea utopică promovată de ideologia comunistă. Romanul răstoarnă punct cu punct sloganurile propagandei oficiale și imaginează o lume anamorfotică, în care ceea ce personajele „oficiale" proclamă drept progres și ascensiune este resimțit de protagonist ca scufundare și involuție. *Biserica neagră* nu face parte din categoria, mai răspândită, a contrautopiilor „scientiste", ci din a celor „poetice", fiind în continuitate stilistică cu *Echinoxul nebunilor*. Într-un oraș neprecizat de pe malul mării (atmosfera nebuloasă și stranie a spațiilor maritime este o constantă a prozei lui A.E.B.) se reîntoarce după o lungă absență un bărbat care își petrecuse tinerețea în țări străine. Protagonistului nu i se pronunță niciodată numele, cum de altfel niciunul din personaje nu are o identitate civilă, ci este desemnat printr-o trăsătură dominantă: Bătrânul profesor, Paracliserul, Groparii, Sordidul, Generalul, Proprietăreasa, Fosta dansatoare, Fratele, Personajul auster, Servitoarea, Dumnealor etc. Acest regim nominal păstrează lumea livrescă într-o imprecizie generică, fiind un indice că romanul se vrea citit în cheie alegorică. Orașul este luat treptat în stăpânire de către Liga Cerșetorilor, societate având drept lăcaș principal de cult Biserica Neagră. Din figuri marginale, cerșetorii devin o clică dominantă, care își impune propriul mod de viață tuturor celorlalți locuitori. Spre exemplu, celor mai înalte personaje din noua ierarhie li se aruncă, drept gest suprem de respect, câte un bănuț în pălăria întinsă; hainele noii protipendade, făcute din cele mai bune stofe, sunt croite din petice și au un aspect studiat șleampăt etc. Totul este o ironie acidă la adresa complexelor defulate ale lumpenproletariatului care, prin revoluția socialistă, nu a făcut decât să preia privilegiile foștilor aristocrați și să le maimuțărească blazonul. [...]

Instrumentul prin care Liga dirijează chimia alienării este *falsul*. Societatea cerșetorilor este o lume orientată după valori factice: „Elan, abnegație, spirit pătrunzător, hotărâre, clarviziune și multe asemenea cuvinte trebuiau să devină podoabele viitoarei mele activități." Societatea-surogat este evident o parabolă a comunismului, în care ideologia are pretenția de a înlocui realitatea. [...]

Protagonistul romanului observă cum vidul formelor îi ruinează reperele și ființa interioară: „O falsă încredere, falsă temeinicie, o falsă speranță, o falsă certitudine. Eu însumi devenisem într-o anumită măsură fals." Liga îi răpește progresiv viața privată, singurătatea, identitatea, pentru a-i construi insidios o altă biografie. Astfel, eroul este confruntat cu un individ care, pretinzând a fi fratele său, îi inculcă amintirile unui trecut ce nu îi aparține, îi reinventează de fapt viața, în vederea unui transfer de personalitate. [...]

A.E.B. diagnostichează corect maladia morală a comunismului, văzând în ideologic neantul central pe care se sprijină întreg regimul. Câțiva ani mai târziu, într-un pătrunzător eseu politologic, *Originile intelectuale ale leninismului*, Alain Besançon se va apleca asupra acestui paradox, arătând că marxismul își datorează forța de atracție faptului că, fără a fi nici știință, nici filozofie, nici religie, îmbină aceste trei domenii într-un mod ilicit, dar eficace. Mai exact, ideologia ia naștere prin învestirea științei (a ideii de cunoaștere) cu încărcătura afectivă a credinței. Marxismul este o religie pe dos, care, deși se pretinde atee, folosește același mesaj ca și creștinismul, dar înlocuiește transcendentul cu imanentul, spiritul cu materia, Dumnezeu cu omul. Or, cu o bună intuiție, A.E.B. își construiește contrautopia comunistă folosind o imagistică escatologică, ce deconspiră impostura ideologiei comuniste. Societatea cerșetorilor este o biserică neagră, unde se oficiază liturghii pe dos, orgii sexuale, exact după cum ereticii secolului al XVII-lea participau la slujbe negre. [...]

Alain Besançon a analizat structura gnostică a propagandei comuniste, în care societatea burgheză corespunde lumii întunericului guvernate de Demiurgul cel rău, societatea comunistă corespunde lumii de lumină guvernate de un Dumnezeu transcendent, iar tovarășii sunt inițiații care aduc gnoza salvatoare (marxismul). Gnostică este și atitudinea existențială cinică adoptată de protagonist: pentru a elibera sufletul pur din cloaca materiei, diferitele secte experimentaseră două căi opuse, dar identice în rezultate, fie cea a ascetismului complet (ca refuz de a lua contact cu tentațiile acestei lumi rele), fie cea a orgiilor (ca modalitate de a arde, de a consuma toate tentațiile cărnii care ne țin legați de materie). Ca și *Echinoxul nebunilor*, titlul *Biserica neagră* este, prin urmare, un oximoron care deconspiră registrul inversat al imaginilor religioase folosite de ideologia comunistă. Spre deosebire însă de *Echinoxul nebunilor*, unde atmosfera halucinantă are o consistență proprie, în *Biserica neagră* fantasticul este sugrumat de intenția parabolică. Lumea imaginară nu se mai desfășoară după propriile ei legi imanente, ci pretinde să fie mereu citită în transparență. [...] Romanul este de fapt o meditație autobiografică mediată, o reflecție în cod alegoric asupra propriului destin. Prin lentila deformantă a ficțiunii, lentilă ce urmărește devierea atenției cenzurii (atât cea socială, cât și, poate, cea interioară), A.E.B. pare a-și judeca trecutul din perioada stalinistă, pe care îl repudiază în această a doua parte a vieții și a creației. În protagonist, el reface și încearcă să conștientizeze mecanismele sufletești de dedublare care permit coabitarea neaderenței și a revoltei cu acceptarea și compromisul și care au drept consecință căderea în apatie și marasm. Fără să ducă luciditatea

autodemascatoare până la specia mărturisirii ispășitoare, romanul este o analiză psihologică (încercare de autoînțelegere) în regim indirect a condiției de marionetă la care este redus omul într-un sistem totalitar.

Corin BRAGA, „A.E. Baconsky", în *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, A-D, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, pp. 105-108

Preliminariile acestei abordări stilistice și, în general, noul unghi de abordare a condiției umane în ipostazele ei tragice pot fi depistate, ceva mai devreme, și în volumul de proze *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (1967), carte de certă semnificație pentru anii când începea să se contureze la noi o proză fantastico-existențialistă. Eminența stilului a îndepărtat însă, ulterior, atenția de la fondul prozei baconskyene. La drept vorbind, parabolele sale poematice nu au o certă ascendență existențialistă, după cum nici una clar expresionistă, fiind, mai degrabă, un comentariu-eseu la mai vechi obsesii baconskyene. Ele situează emblematic, generic și anistoric ființa umană în ipostaze ale depersonalizării. Unele din ele suportă și o vagă decriptare caracterologică: astfel, în *Farul* găsim și un ciclu inițiatic suprapus tipologiei adolescentului inadaptabil; *Cel-mai-mare* poate indica apariția ierarhiilor sociale. Tonul rămâne însă evanescent și simbolic, anxios și incert. O fatalitate dezonorantă copleșește individul pentru care cauzalitatea și finalitatea nu constituie repere ale destinului. Absurdul planează insinuant și kafkian. De altfel, ființa umană este de-a dreptul strivită de măreția și sălbăticia peisajului; aceleași întinderi scitice ale exilului, aceeași absorbantă legănare a mării ca un orizont metafizic. În ansamblul creației lui Baconsky, prozele stabilesc legătura între fabulația din *Fluxul memoriei* și bestiarul social al *Cadavrelor în vid*; un adevărat jurnal de creație cu autonomie fermă. Situându-le astfel, nu diminuăm importanța prozei, ci evidențiem complexa structură a creatorului.

Dinu FLĂMÂND, „A.E. Baconsky", în *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000, pp. 47-48

Opera lui A.E. Baconsky este mărturia spectaculoasă și dramatică a voinței sale de a se rupe de realismul-socialist, de poezia de lemn pe care și el a practicat-o cu sârg destulă vreme, de limba și mentalitatea de lemn în care s-a format și s-a impus. Ruptură înfăptuită cu incontestabil succes, dacă avem în vedere profilul de estet fără izbăvire pe care poetul însuși și l-a fixat în istoria literară și de asemeni – *last but not least* – proza sa antiuropică obsesională. Personalitate mai complexă decât însuși artistul – ușor de identificat prin această devenire îndărătnică spre esterism – Baconsky s-a

văzut până în cele din urmă confruntat cu opțiunea între utopia marxist-leninistă abhorată și osândită, pe de o parte, și societatea de consum pe care de asemeni a osândit-o. [...].

În nuvelele din *Echinoxul nebunilor* (1967) vidul este calificat prin chiar faptul că personajelor le lipsește sistematic identitatea nominală (un nume apare doar în *Farul*, dar și „cuviosul" Apolinarie de aici se arată a fi un impostor) – cimitire, monumente și capele funerare, cerșetori și clerici răsar acum asemenea unor premoniții vizionare implicite discursului epic. Nuvelele lui Baconsky cultivă îndeobște mistere romantice, epicul dizolvându-se în atmosfera care îl poartă ca să-l înghită. De la Mateiu Caragiale și Panait Istrati (prețiozitatea imaginației, vecinătatea apelor mari care incită imaginația), autorul se întoarce la Sadoveanu, la Agârbiceanu, la Gala Galaction. Singurele momente epice originale sugerând alte posibilități – mai moderne, zicând așa – ar fi, în *Încețoșatul Orfeu*, paza unui bordel de către o haită de copii vagabonzi, iar în *Ultimul rol*, reciclarea actorilor care în noile lor profesiuni își continuă comportamentul vocației abandonate. [...]

Biserica neagră este o antiutopie în formele moștenite din romanul gotic, unde estetica răului își dezvoltă cu prisosință puterile; cu deosebirea că, într-o antiutopie precum aceasta, răufăcătorii nu apar ca individualități – întreaga alcătuire socială fiind de fapt acum criminală. Iar meritul cel mai de seamă al lui Baconsky constă tocmai în relevarea prin alegorie exemplară a criminalității societății comuniste, așa cum el însuși a cunoscut-o. Societate bazată pe distrugerea individualității și abolirea personalității. Niciun personaj din *Biserica neagră* nu are deci nume – nominalizarea fiind înlocuită cu categoria profesională: cerșetorul, groparul, proprietăreasa, profesorul, paracliserul, portarul, servitoarea, generalul, metafizicianul, dansatoarea. Un procedeu doar în aparență expresionist, căci nu conceptele, arhetipurile vizionare determină o redistribuire de roluri, ci pura funcționalitate socială. [...]

La fel ca orice antiutopie, romanul lui A.E. Baconsky se situează în afara vieții. Doar atmosfera-i coșmarească, tratată de autor cu reală abilitate, îi asigură existența estetică și odată cu ea perenitatea literară. Esteticismul atinge prin urmare o treaptă creatoare cu atât mai remarcabilă, cu cât n-au fost puse la contribuție nici fantasticul, nici absurdul. Absurdă și fantastică este, în *Biserica neagră*, doar sărăcia.

Ion NEGOIȚESCU, *Scriitori contemporani*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000, pp. 34-38

CUPRINS